УДК 37.013.32
ББК 74.04(2)
Э 94

Рецензенты:

Составители:
Кирилина Гульнара Феридовна, начальник МКУ «Отдел образования Исполнительного комитета Тетюшского муниципального района РТ»;
Ромашкина Дарья Михайловна, и.о. заместителя начальника по учебно-методической работе МКУ «Отдел образования Исполнительного комитета Тетюшского муниципального района РТ»;
Белякова Наталья Владимировна, методист МКУ «Отдел образования Исполнительного комитета Тетюшского муниципального района РТ».

Абраконова Г.В.,
учитель родного (мокшанского) языка и литературы
МБОУ «Киртелинская СОШ» Тетюшского муниципального района РТ

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РОДНОГО (МОКШАНСКОГО) ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация статьи.

Последнее время в школьной практике всё чаще используется метод проектов, особенно, в деятельности учителей родного языка и литературы. Проектная исследовательская деятельность обучающихся прописана в стандарте образования. Согласно ФГОС второго поколения, основным подходом в современном образовании является деятельностный подход, реализовать который позволяет проектная деятельность. Основной целью проектной деятельности на уроках мокшанского языка и литературы является формирование активной самостоятельной, инициативной позиции обучающихся в развитии исследовательских учебных умений и навыков.

Ключевые слова.

Проект *– временная целенаправленная деятельность на получение уникального результата*

Качественно выполненный проект *– это поэтапное планирование своих действий, отслеживание результатов своей работы.*

Целью проектной деятельности *является понимание и применение учащимися знаний, умений и навыков, приобретенных при изучении различных предметов*.

Слово «проект» активно применяется современным человеком. Проект - это совокупность определённых действий, документов, предварительных текстов, замысел для создания какого-либо реального объекта, предмета, создания разного рода теоретического продукта.

Последнее время в школьной практике всё чаще используется метод проектов, особенно, в деятельности учителей родного языка и литературы. В своей практике встречала ситуации, когда у обучающихся отсутствует читательский интерес, они не хотят анализировать и обобщать изученный материал. И чтобы заинтересовать обучающихся я стараюсь реализовать системно-деятельностный подход, основной целью которого является воспитание личности, а также активная, разносторонняя, познавательная самостоятельная работа обучающихся.

Особенность данного метода в том, что при его выполнении обучающиеся, работая индивидуально и в группах, развивают исследовательские навыки, самостоятельно собирают нужную информацию, обобщают и анализируют материал, учатся сопоставлять факты, делать выводы и заключения по изученной теме. Следовательно, основной целью проектной деятельности на уроках родного (мокшанского) языка и литературы является формирование активной самостоятельной и инициативной позиции обучающихся в развитии исследовательских, рефлексивных, самооценочных учебных умений и навыков.

Проектная исследовательская деятельность обучающихся прописана в стандарте образования. Согласно ФГОС второго поколения, основным подходом в современном образовании является деятельностный подход. А реализовать данный подход позволяет проектная деятельность. В то же время через эту деятельность формируются абсолютно все универсальные учебные действия, прописанные в Стандарте.

Какие же положительные черты у данного метода (проектной деятельности):

- у обучающихся развиваются навыки самообразования и самоконтроля;
- развиваются навыки групповой деятельности;
- применяется индивидуальный подход;
- повышается интерес к познавательной деятельности;
- использовать можно на любом уровне и в любом возрасте;
- закрепление изученного на уроках материала и повышение результативности обучения.

Главная идея организации проектной деятельности учащихся на уроках родного (мокшанского) языка и литературы: развитие познавательных интересов обучающихся, умений самостоятельно конструировать свои знания и развивать критическое мышление.

Рассмотрим само понятие проектной деятельности школьников, а также определим ее главные цели и задачи.

Проект – временная целенаправленная деятельность на получение уникального результата

Проектная деятельность является частью самостоятельной работы учащихся. **Качественно выполненный проект** – это поэтапное планирование своих действий, отслеживание результатов своей работы.

Целью проектной деятельности является понимание и применение учащимися знаний, умений и навыков, приобретенных при изучении различных предметов.

Задачи проектной деятельности в школе:

- ❖ обучение планированию (учащийся должен уметь четко определить цель, описать основные шаги по достижению поставленной цели, концентрироваться на достижении цели, на протяжении всей работы);
- ❖ формирование навыков сбора и обработки информации, материалов (учащийся должен уметь выбрать подходящую информацию и правильно ее использовать);
- ❖ умение анализировать (креативность и критическое мышление);
- ❖ умение составлять письменный отчет (учащийся должен уметь составлять план работы, презентовать четко информацию);
- ❖ формирование позитивного отношения к работе (учащийся должен проявлять инициативу, энтузиазм, стараться выполнить работу в срок в соответствии с установленным планом и графиком работы).

Этапы проектной деятельности

ПОИСКОВЫЙ - определение тематического поля и темы проекта, поиск и анализ проблемы, постановка цели проекта.

АНАЛИТИЧЕСКИЙ - анализ имеющейся информации, поиск информации; сбор и изучение информации; поиск оптимального способа достижения цели проекта; составление плана реализации проекта.

ПРАКТИЧЕСКИЙ - выполнение запланированных технологических операций; текущий контроль качества; внесение (при необходимости) изменений.

ПРЕЗЕНТАЦИОННЫЙ - подготовка презентационных материалов; презентация проекта; изучение возможностей использования результатов проекта.

КОНТРОЛЬНЫЙ - анализ результатов выполнения проекта; оценка качества выполнения проекта.

Типы проектов:

Исследовательский проект – это исследование какой-либо проблемы по правилам научного исследования.

Творческий проект свободный авторский подход в решении проблемы. Продукт – совместная газета и сочинение, произведения изобразительного или декоративно-прикладного искусства.

Ролево-игровые проекты – участники принимают на себя определенные роли, обусловленные характером и содержанием проекта, особенностью решаемой проблемы.

Информационные проект – это сбор и обработка информации по значимой проблеме с целью ее презентации широкой аудитории (статья в СМИ, информация в сети Интернет).

Мини-проекты – выполняются за 1 урок или часть урока.

Краткосрочные – рассчитаны на 4-6 уроков.

Средней продолжительности – укладываются в 1-2 месяца.

К важным положительным факторам проектной деятельности относятся:

повышается мотивация обучающихся к изучению родного (мокшанского) языка и литературы;

развиваются творческие способности;

формируется чувство ответственности;

создаются условия для отношений сотрудничества между учителем и обучающимся.

Таким образом, у обучающихся постепенно формируется умение контролировать успешность своей работы в целом. По окончании изученной темы школьники должны осознать, какие знания и умения они должны были получить, чему научиться, над чем должны поработать для более успешного усвоения материала.

Приведем некоторые примеры проектной деятельности детей в рамках изучения мокшанского языка.

<u>Проект «Мокшень идень фольклорсь» («Мордовский детский фольклор») 5 класс</u>

Цель проекта:

воспитывать у школьников любовь к мордовскому фольклору;

воспитывать интерес к изучению мокшанского языка.

Задачи проекта:

организовать самостоятельную деятельность учащихся и в группах;

подготовить план работы над проектом с полным перечнем возможных источников информации;

изучить материал о мордовском фольклоре.

Схема осуществления Проекта:

Подготовка к проекту:

выбрать тему проекта, сформулировать проблему, предложить учащимся идею, обсудить ее с обучающимися.

На первом этапе разработан план проектной работы.

Второй этап подготовительный, который обеспечивает языковые и речевые умения школьников. Параллельно с этим, проведена поэтапная работа над проектом. Подобраны тексты, информация. На этом этапе продуманы коммуникативные ситуации, при которых увеличивается мотивация говорения учеников на мокшанском языке.

Выполнение проекта.

Этот шаг связан с поиском новой, дополнительной информации, обсуждением этой информации, и ее документированием, выбором способов реализации проекта (это могут быть рисунки, поделки, постеры).

Презентация проекта.

Весь оформленный материал надо представить одноклассникам, защитить свой проект.

Контроль.

Оценка проектной работы. Главное для учителя – доброжелательное отношение к труду своих учеников.

Во время работы над проектом проводились следующие формы деятельности:

- ✓ изучение теоретического материала учебника;
- ✓ подбор информации о мордовских загадках, пословицах, считалках, сказках с разных источников (книги, журналы, интернет);
- ✓ подбор понравившихся пословиц, поговорок, загадок, считалок, сказок;
- ✓ подбор рисунков;
- ✓ оформление проектной работы в виде альбома, который можно применять в дальнейшем при изучении тем «Идень фольклорсь» («Детский фольклор») на уроках родной литературы.

Вот несколько проектов, выполненных обучающимися:

«Кизонь пинкне родной литератураса» («Времена года в родной литературе») 2 класс.

«Родной язык моей семьи»

«Кертяле велень историясь: арамац, касомац, тячиень шись» («История села Киртели: её становление, развитие, современность») и др.

Выводы.

Проектная деятельность — прекрасная возможность научить обучающихся размышлять и находить нужную информацию, решать сложные задачи, принимать решения, организовывать сотрудничество с одноклассниками и учителем. Ребёнок учится создавать идеи, воплощать их в жизнь, презентовать результаты своих исследований. Введение учителем метода проектной деятельности в обучение способствует знакомству обучающихся с первыми шагами научной деятельности, их творческому и интеллектуальному развитию, научит организовывать и контролировать проект, тем самым развивая их гармонично и в ногу со временем.

Библиографический список

1. Коротов В.М. Общая методика учебно-воспитательного процесса [Текст] / – М., 1983. (библиотека учителя по общей проблеме теории обучения и воспитания) – 224 с.
2. Леонтович А.В. «Исследовательская деятельность учащихся» [Текст] / А.В Леонтович., М., 2003. – 134 с.
3. Поливанова К.Н. Проектная деятельность школьников: пособие для учителя [Текст]/ – М.: Просвещение, 2011. – 192 с.

Аскарова Х.Х.
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Старо-Казеевская СОШ»,
Камско-Устьинский район, РТ

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: в рамках нового федерального государственного образовательного стандарта реализуется системно-деятельностный подход. То есть каждый урок и каждое внеурочное мероприятие по предмету создают условия для развития ученика и учителя. Основная цель этого подхода – воспитание личности, развитие его на основе собственной самостоятельной учебной деятельности. В последнее время в школьной практике стали все чаще использовать метод проектов.

Ключевые слова: развитие коммуникативной компетенции, современные педагогические технологии, индивидуальные способности, возможности, проект.

1. Типы проектов на уроках литературы.

Проектная деятельность - педагогическая технология, ориентированная не на интеграцию фактических знаний, а на их применение и приобретение новых знаний путем самообразования. Метод дает простор для творческой инициативы учащихся и педагога, подразумевает их дружеское сотрудничество, что создает положительную мотивацию ребенка к учебе. "Я знаю, для чего мне надо то, что я познаю. Я знаю, где и как эти знания применить". Эти слова вполне могут служить девизом для участников проектной деятельности.

Проектный метод впервые был сформулирован и подробно описан американским педагогом Уильямом Килпатриком в первой четверти XX века. Килпатрик был приверженцем философских концепций Джона Дьюи, который исходил из того, что роль детства не ограничивается подготовкой к будущей взрослой жизни. Детство само по себе - полноценный период человеческого бытия. А это означает, что образование должно давать не только знания, которые понадобятся в будущем взрослому, но также знания, умения и навыки, способные уже сегодня помочь ребёнку в решении его насущных жизненных проблем. Иными словами, школа - это не место подготовки будущих взрослых, а место, где ребёнок живёт и учится жить в сложном окружающем мире, работать и общаться с другими людьми, и, в том числе, приобретать необходимые знания. Чтобы добиться этого, обучение должно ориентироваться на интересы и

потребности учеников и основываться на личном опыте ребёнка.

Проект ценен тем, что в ходе его выполнения школьники учатся самостоятельно приобретать знания, получают опыт познавательной и учебной деятельности. Если ученик получит в школе исследовательские навыки ориентирования в потоке информации, научится анализировать ее, обобщать, видеть тенденцию, сопоставлять факты, делать выводы и заключения, то он в силу более высокого образовательного уровня легче будет адаптироваться в дальнейшей жизни, правильно выберет будущую профессию, будет жить творческой жизнью .

Литература как учебный предмет - замечательная, плодородная почва для проектной деятельности. Учителя-словесники часто сталкиваются с такими проблемами как отсутствие читательского интереса среди учащихся, узкий кругозор, отсутствие навыка анализа и обобщения. Интересная работа в группе даст ребятам почувствовать предмет, получить новые знания, а учителю - решить вышеперечисленные проблемы. Знания по истории, мировой художественной культуре - дисциплинам, смежным с литературой,- могут и должны помогать в работе над литературным проектом

2. Классификация проектов по литературе.

Различают следующие виды проектов:

- по ведущему методу или виду деятельности обучающихся;
- по предметно - содержательной деятельности;
- по характеру координации проекта;
- по количеству участников проекта.

2.1. Характеристика проектов по ведущему методу или виду деятельности

1. Исследовательские проекты полностью подчинены логике, пусть небольшого, но исследования, и имеют структуру, приближенную или полностью совпадающую с подлинным научным исследованием.

Структура исследовательских проектов:

- аргументация актуальности принятой для исследования темы,
- определение проблемы исследования, его предмета и объекта,
- обозначение задач исследования в последовательности принятой логики,
- определение методов исследования, источников информации,
- выдвижение гипотез решения обозначенной проблемы, определение путей ее решения,
- обсуждение полученных результатов, постановка выводов, оформление результатов исследования, обозначение новых проблем на дальнейший ход исследования.

2. Творческие проекты предполагают соответствующее оформление результатов. Такие проекты, как правило, не имеют детально проработанной структуры совместной деятельности участников.

3. Информационные проекты. Этот тип проектов изначально направлен на сбор информации о каком-то объекте, явлении, ознакомление участников проекта с этой информацией, ее анализ и обобщение фактов, предназначенных для широкой аудитории. Такие проекты так же, как и исследовательские, требуют хорошо продуманной структуры, возможности систематической коррекции по ходу работы над проектом.

Структура информационного проекта может быть обозначена следующим образом:

- цель проекта,
- предмет информационного поиска,
- источники информации (СМИ, интервью, анкетирование, "мозговая атака"),
- способы обработки информации (анализ, обобщение, сопоставление с известными фактами, аргументированные выводы),
- результаты информационного поиска (статья, аннотация, реферат, доклад, видео и др.),
- презентация.

4. Практико-ориентированные проекты отличает четко обозначенный с самого результат деятельности участников проекта. Причем этот результат обязательно ориентирован на социальные интересы самих участников.

5. Игровые проекты. В таких проектах структура только намечается и остается открытой до окончания проекта. Участники принимают на себя определенные роли, обусловленные характером и содержанием проекта. Это могут быть литературные персонажи или выдуманные герои. Результаты таких проектов могут намечаться в начале проекта, а могут вырисовываться лишь в его конце.

2.2. Виды проектов по предметно-содержательной деятельности:

1) культурологические (реферативные работы);

2) лингвистические (сочинения разных жанров, таблицы, пособия);

2.3. Виды проектов по характеру координации проекта и по количеству участников проекта:

1) с открытой координацией (жесткий), с закрытой координацией (гибкий);

2) личностный, парный, групповой.

Чтобы у учащихся выработать навыки сотрудничества, вовлечь в активный процесс получения и переработки информации, организуется такое взаимодействие, которое включает в себя связки "ученик - ученик", "ученик - учитель", "учитель - ученик", "ученик - класс", при помощи методов, фиксирующих внимание на большой группе: опрос, дискуссия, диспут, обзор информации, инсценировки, обсуждения.

В современной методической литературе существует несколько разновидностей учебных проектов. Можно выделить несколько видов проектной деятельности на уроках литературы:

- исследовательский проект,
- информационный проект,
- ролево- игровой проект,
- практико- ориентированный проект,
- творческий проект.

Оформление результатов проекта требует четко продуманной структуры в виде сценария видеофильма, программы праздника, плана сочинения, статьи, репортажа, дизайна и рубрик газеты, альманаха, альбома и т.д. Например, « Устное народное творчество в нашей жизни».

Проектная деятельность по литературе включает в себя актуальность избранной темы, обозначает задачи проекта, выдвижение гипотезы с последующей её проверкой, обсуждение полученных результатов.

Проекты по литературе распределяются и по продолжительности.

Мини проекты, краткосрочные проекты по литературе занимают от 2 до 4 уроков, среднесрочные (недельные) проекты. Работа идёт под руководством учителя, возможно сочетание классных форм работы (лекции, мастерские) с внеклассными формами. Долгосрочные (годичные) проекты по литературе могут выполняться как лично, так и индивидуально. Весь годичный проект - от определения проблемы, темы до презентации - выполняется во внеурочное время. Это серьезное исследование, защита которого чаще всего проводится на научно- практических конференциях.

3. Правила успешной проектной деятельности .

1. В команде нет лидеров. Все члены команды равны.

2. Команды не соревнуются.

3. Все члены команды должны получать удовольствие от общения друг с другом и от того, что они вместе выполняют проектное задание.

4. Каждый должен получать удовольствие от чувства уверенности в себе.

5. Все должны проявлять активность и вносить свой вклад в общее дело.

6. Ответственность за конечный результат несут все члены команды, выполняющие проектное задание.

Цель проектного обучения состоит в том, чтобы создать условия, при которых обучающиеся:

1) самостоятельно и охотно приобретают недостающие знания из разных источников;
2) учатся пользоваться приобретенными знаниями для решения познавательных и практических задач;
3) приобретают коммуникативные умения, работая в группах;

4) развивают у себя исследовательские умения (умения выявления проблем, сбора информации, наблюдения, проведения эксперимента, анализа, построения гипотез, обобщения);
5) развивают системное мышление.

4. Основные требования к использованию проектной деятельности:

1. Наличие значимой в исследовательском, творческом плане проблемы или задачи, требующей поиска для ее решения.

2. Проблема, затронутая в работе, должна быть, как правило, оригинальной (если проблема не оригинальна, то должно быть оригинальным ее решение).

3. В основе деятельности должна быть самостоятельная (индивидуальная, парная, групповая) работа учащихся.

4. Использование исследовательских методов.

5. Выполненная работа должна демонстрировать глубину знания автором (авторами) избранной области исследования.
6. Работа должна соответствовать установленным формальным критериям, должна демонстрировать наличие теоретических (практических) достижений автора (авторов).

5. Организация проектной деятельности на уроках литературы.
1.1. Алгоритм деятельности учителя и учащихся в технологии проектного обучения.

Этапы работы	Содержание работы	Деятельность обучающихся	Деятельность учителя
1. Подготовительный	Определение темы и целей проекта	Обсуждение и выбор темы (личностные, регулятивные, коммуникативные УУД)	Предлагает темы проектов
	Выделение подтем в теме проекта	Выбор подтемы или предложение новой подтемы (регулятивные УУД)	Совместное обсуждение подтем проекта
	Формирование творческих групп	Объединение в микрогруппы, распределение обязанностей между членами команды (коммуникативные, регулятивные УУД	Организационная работа по объединению школьников в группы
	Подготовка материалов к исследовательской работе	Совместная работа по разработке заданий, вопросов для поисковой деятельности, подбор литературы (личностные, познавательные, коммуникативные, регулятивные УУД)	
	Установление способов предоставления результатов (формы отчета) и критериев оценки результата и процесса	Обсуждение и корректировка форм предоставления результата и критерий оценивания (познавательные, регулятивные, личностные.	Предлагает формы отчета и примерные критерии оценивания

		Коммуникативные УУД)	
2. Планирование	Определение источников, способов сбора и анализа информации	Корректировка и дополнение предложений учителя (регулятивные УУД)	Предлагает основную литературу, способы сбора информации
3.Разработка проекта	Осуществление накопления информации путем работы с литературой, анкетирование, эксперимента и др., ее обобщение	Поисковая деятельность по накоплению, систематизации, обобщению информации (познавательные УУД)	Консультации, координирование работы обучающихся
4.Оформление результатов	Оформление результатов согласно выбранной форме отчета	Оформление результатов согласно выбранной форме отчета (познавательные, регулятивные УУД)	Консультации, координирование работы обучающихся
5. Презентация	Предоставление выполненной работы	Доклад о результатах работы (коммуникативные УУД)	Организация экспертизы с приглашением педагогов школы, старшеклассников
6. Оценивание	Оценка работ согласно разработанным критериям	Участие в оценке путем коллективного обсуждения и самооценок (коммуникативные, личностные, регулятивные УУД)	Совместное с экспертной группой оценивание, выявление неиспользованных возможностей, потенциала продолжения работы

Применение метода проектов на уроках литературы, в первую очередь, имеет следующую цель - повышение практической, навыкообразующей направленности содержания. При этом приоритет отдается активным, интерактивным, игровым, лабораторным методам, исследовательской деятельности, методам творческого

самовыражения. Создание проблемно-мотивационной среды на уроке осуществляется разными формами: беседой, дискуссией, "мозговым штурмом", самостоятельной работой, организацией "круглого стола", консультацией, семинаром, лабораторной, групповой работой, ролевыми играми. Учителя часто сталкиваются с такими проблемами, как отсутствие читательского интереса среди учащихся, узкий кругозор, отсутствие навыка анализа и обобщения. Интересная работа в группах дает ребятам возможность почувствовать предмет, получить новые знания, а учителю - решать вышеперечисленные проблемы.

После защиты проектов каждый ученик оценивает свою работу по трём основным направлениям:

– как я себя чувствовал себя во время работы над проектом, что я узнал, чему научился, что нового узнал;

– как я помогал товарищам, как они помогали мне, какие затруднения я испытывал в работе;

– что я могу пожелать себе, что я могу пожелать своим одноклассникам.

В результате работы школьники овладевают системой проектировочных умений и приобретают новое интеллектуальное качество – способность учиться на собственном опыте и опыте других.

Проектное обучение очень действенно, оно усиливает интерес к учёбе со стороны учеников, потому что оно личностно-ориетированное, самомотивируемое, что означает возрастание интереса к работе по мере её выполнения, приносит удовлетворение ученикам, видящим продукт своего труда. Проектная деятельность позволяет развить специфические проектные умения: определить проблему и цель предстоящей работы, спланировать деятельность, найти нужные материалы, точно реализовать план, а при необходимости внести коррективы, оценить полученные результаты и проанализировать ошибки, осуществить презентацию своей работы.

6. Использование основных видов проектов на уроках литературы

К созданию проектов ученики могут приступить уже в 5-ом классе. Этому возрасту в наибольшей степени соответствуют **творческие проекты**. Для таких проектов характерно творческое осмысление учащимися художественного текста и создания оригинальных работ. Это может быть **совместная газета, альманах, сочинение, видеофильм, сценарий праздника, драматизация и т.д**. Часто для работы над творческими проектами привлекаются другие виды искусства.

Наиболее сложным для учащихся 5 классов является начало работы над проектом. Их пугает неизвестность, неумение работать в группе, ответственность не только за себя, но и за всех членов группы. Поэтому учитель сначала знакомит ребят с сутью проектного метода и мотивирует деятельность учащихся. Для этого в помощь начинающим работу над проектом должны быть собраны в папку все необходимые материалы, в том числе памятки, методические рекомендации. В связи с этим возникает необходимость создания пакета документов для учеников, который включает в себя: Памятку по работе с проектом.

1. Требования к оформлению проекта.
2. Критерии оценивания проекта (портфолио, защита).
3. График консультационных дней.
4. Паспорт проектной работы.

Необычные по форме, такие проекты вызывают особый интерес учащихся, при этом учитель решает серьезные образовательные задачи. Например, в 5 классе дети учатся работе с текстом: видеть особенности жанра, структуру произведения, вычленять эпизоды. Эти задачи решаем, предлагая такой **творческий проект**: создать комиксы по произведению (небольшого объема, хорошо известного жанра). Рассказ А.П.Чехова «Хирургия». Сама форма «приказывает» ученикам внимательно прочитать произведение, выделить самые важные эпизоды, отобрать текст, в рисунках попытаться выразить характер персонажей. Работа проходит в группах, где роли распределяют сами ученики.

Чем старше становятся учащиеся, тем сложнее проектные задания. Так, при изучении темы «Русские басни » ученики получают задание: организовать урок – конкурс. Или создать постановку нескольких картин пьесы - сказки С.Маршака «Двенадцать месяцев». Эти проекты опираются на ролевую игру, работа организуется следующим образом: после обсуждения класс делится на творческие группы, в которых несколько человек готовят рассказы о баснописцах, несколько учеников показывают инсценировки басен, есть группа художников, звукооператоров, «критики» оценивают работу и тех и других, подводят итог изучения темы .

Творческие проекты могут быть не только групповыми, но и индивидуальными. Традиционные сочинения на литературную тему можно легко превратить в проект, если придать работе **практическую направленность**: попробовать сочинить собственную балладу в духе произведений В.А.Жуковского, сделать электронную презентацию к сказке А.Погорельского «Черная курица…», подобрав к иллюстрациям сказки цитаты, для литературного альманаха. «Значительность» такого задания вызывает у пятиклассников желание выполнить работу как можно лучше.

Программа В.Я .Коровиной в большой степени способствует претворению в жизнь литературно-творческих проектов, где особая роль отводится творческим работам и заданиям, ориентированным на развитие творческого потенциала учащихся и на формирование у них литературно-художественных умений. Содержание творческой деятельности, которую можно осуществить в форме проектов, заложено в самом программе: изучение каждого раздела заканчивается созданием целостного текста определенного жанра, где мир и специфика художественного произведения определяются законами этого жанра. Учащиеся сочиняют стихи, сказки, рассказы, сценки и т.д. индивидуально или, если работа вызывает затруднения, в группах. Например, Напишите сказку, о волшебных событиях, которые могли бы произойти в вашем классе, расскажите истории, произошедшие с вами в лесу (устно или письменно), используя образные слова и выражения из текста рассказа В.Астафьева «Васюткино озеро», порассуждайте на тему «Почему Герасим ушел в деревню? Что хотел сказать читателям И.С.Тургенев?», напишите небольшое сочинение по картине А.Иванова «Подвиг молодого киевлянина», используя слова и словосочетания из притчи «Подвиг отрока-киевлянина и хитрость воеводы Претича». В этом случае дети не только пишут литературные тексты, но и создают к ним иллюстрации. Например, конкурс иллюстраций к стихотворениям С. Есенина с устной защитой своих работ – выразительным чтением стихотворений, которые иллюстрировали. С удовольствием пятиклассники создают электронные презентации. Например, задание «Создайте

электронную презентацию «Сказки П.Бажова в иллюстрациях художников Палеха». При устном ответе сопровождайте свое выступление цитатами из сказок. Задания для творческих проектов можно найти в учебнике-хрестоматии, которые обозначены специальными значками.

Грамотно организованная проектная деятельность может стать основой для формирования умения выражать разные точки зрения на одну проблему, принимать и критически переосмысливать позицию другого. С этой целью можно использовать ролевые проекты. При выполнении таких проектов участники принимают на себя определенные роли, предписанные содержанием проекта. Это могут быть литературные персонажи или выдуманные герои, имитирующие социальные отношения. Степень творчества здесь очень высокая, но основным видом деятельности является ролевая-игровая. Ученики, выполняя такие проекты, получают возможность оказаться в роли другого, выразить его мнение. Такие уроки-проекты, хотя и проводятся достаточно редко, становятся настоящим зрелищем, примером может служить конкурс «Лучшее чтение стихотворений о родной природе». Обучающиеся выступают в роли ведущих, чтецов, рецензентов, членов жюри.

Опыт показал, что проектная деятельность, аккумулируя все знания, умения и навыки учащихся, выводит их на принципиально новую ступень познания и творчества. На наш взгляд, метод проекта отвечает всем требованиям ФГОС. В рамках системно-деятельностного подхода, когда главной целью становится развитие личности – метод проекта является наиболее актуальным.

В заключение следует отметить, что проектная деятельность носит элемент творчества, а интерес детей к творческой работе всегда выше и, что особенно важно, такая работа направлена на формирование общеучебных умений: поиск информации, ее обработка, умение представить в виде рассказа, создание иллюстраций и презентаций. Работа над проектом создает навыки публичных выступлений, умения слушать, анализировать и оценивать информацию, так как по каждому представленному на общее обозрение материалу необходимо составить свое мнение. Работа в группах, парах и с младшими школьниками способствует развитию коммуникативной культуры учащихся. Метод проектов в настоящее время становится одним из важных факторов в арсенале педагога современной школы.

Использованная литература:

1.В мире литературы: Учебная хрестоматия для общеобразовательных учеб. заведений / Авт.-составители А.Г. Кутузов, А.К. Киселев, Е.С. Романичева и др. - М.: Дрофа;
2.Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение. - М.: Знание, 1985;
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалиф. пед. кадров / Е.С. Полат, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; Под ред. Е.С. Полат. - М.: Издательский центр "Академия", 2000. - с. 64-110;
4.Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. - М.: Народное образование, 1998. - с. 60-65.

5.Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся. Практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений. – Москва, 2007 г.

Байдеряков А.С. учитель родного (чувашского) языка и литературы.
МБОУ «Кошки –Новотимбаевская ООШ имени И. Я. Яковлева

СОСТОЯНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

Сегодня, когда в обществе преобладает не совсем позитивное отношение к родным языкам, эта роль усиливается. В настоящее время родителями является то поколение, которое само выросло без языка в период массового перевода школ на русский язык обучения, с одной стороны. С другой стороны, сильно развито отношение языку лишь как средству общения.

Преподавание родного языка в школе имеет особое значение, так как родной язык является самым ярким признаком национальной принадлежности, национальной самостоятельности. Люди, особенно дети, мыслят на родном языке. Чем лучше они владеют родным языком, тем ярче, красивее и богаче выражают свои мысли в устной и письменной речи. Первоначальные сведения об окружающем мире и о человеческой деятельности дети получают посредством родного языка, на котором они общаются дома, в классе, на улице.

Поэтому первейшая задача школы - обучить детей хорошо владеть родным языком.

Красиво сказано, но, однако, возникает вопрос «с помощью чего учить?». Всем известно, что по родным языкам не так уж богата учебно-методическая база школы. Учителя родных языков сталкиваются со многими нерешенными вопросами, проблемами.

Подобная постановка вопроса требует пересмотра и совершенствования существующих сегодня в педагогическом арсенале учителя родного языка национальной школы методов обучения и контроля, а также разработки новых эффективных дидактических технологий и процедур.

Тема моего доклада называется «Состояние преподавания родного языка, проблемы и перспективы».

Каково же состояние преподавания родного языка в школе?

Меняются времена, люди, мысли, меняется сама жизнь, но для учителя одно остается неизменным – каждый день, входя в класс, он видит глаза детей. Не зря говорят, что глаза – это зеркало души. И глядя им в глаза, мы, учителя, видим и понимаем, как многое зависит от того, чему мы сможем их научить, как сможем воспитать сегодня, чтобы завтра они смело шагнули в жизнь и сумели построить эту жизнь достойно.

Да, сегодняшние дети – не вчерашние ученики, они другие, они меняются. Если вчера слово учителя было неоспоримо, все, что говорил учитель принималось без

сомнений, то сегодня учитель должен быть готов доказать каждое слово, суметь убедить и построить диалог с учениками. Сегодня весь процесс обучения и воспитания строится на сотрудничестве ученика и учителя. Хороший учитель не только увлечет за собой ученика, но и сам увлечется новой идеей, поиском, то есть сам постоянно учиться быть учителем.

Все это говорит о том, что учителем сегодня быть нелегко. Труд учителя – это тяжелый труд. Это постоянный труд души и сердца. Ведь каждый ученик находит место в сердце учителя, а учителю так необходимо разглядеть, распознать душу каждого ребенка. И неважно, что учитель порой строг, смотрит с укором, важно, чтоб он не был равнодушным.

И главная проблема на сегодня - это та, что нет мастерски подготовленного, компетентного специалиста. Вы не будете отрицать, если я скажу, что не во всех школах Республики работают учителями родных языков непосредственные специалисты. Во многих школах часы по родным языкам распределены между учителями лишь бы для того, чтобы увеличить нагрузку учителя до ставки. И представьте себе, каково должно быть преподавание родного языка при этом. Большая беда школы и в том, что нет конкуренции среди учителей родных языков, нет конкурсной основы приема на работу, потому что профессия учителя с каждым годом теряет свой авторитет. Доказательством этому является то, что в университетах, институтах с каждым годом уменьшается количество абитуриентов, поступающих на факультет дагестанской филологии и на филологический факультет.

Актуальной остается и то, что бедна материально-техническая база школы по родным языкам. В отличие от других дисциплин, сегодня мало издается дидактический, методический материалы. Очень мал контингент учителей, занимающихся над собой, над развитием родного языка.

Я надеюсь, если каждый учитель родного языка и литературы внесет свою лепту в развитие родного языка, то никакие проблемы нам не страшны. Вместе легче преодолеть любые преграды.

Если говорить о перспективах развития родного языка, то знайте, что любое новшество в методике, в дидактике развития русского языка применимо и к родному языку. Любые технологии, которые в последнее время часто применяются на уроках русского языка, можно с легкостью применить и на уроках родного языка.

Бакирова М.В., учитель русского язык и литературы
МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №3»
г. Нурлат Республики Татарстан
(МАОУ « СОШ №3» г. Нурлат РТ)

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. Статья посвящена проектной деятельности учащихся . Рассматриваются этапы проектной деятельности. В статье поясняется направление деятельности учителя для повышения качества знаний учащихся, развития их познавательных и творческих способностей, формирования положительной мотивации и самостоятельного овладение знаниями.

Ключевые слова. Проект, самостоятельная деятельность обучающихся, роль учителя.

«Человек, который почувствовал ветер перемен, должен строить не щит от ветра, а ветряную мельницу…».

Эти слова стали моим педагогическим девизом. «Ветер перемен» коснулся образования. В эпоху стремительного развития высоких технологий, расширения информационного пространства формируется новый тип мышления, меняются требования к личности.

Ребенок не сможет реализовать свои способности без созданных для этого условий. Окружающая среда должна быть такой, чтобы ребенок мог черпать из неё информацию, должна помогать реализовываться, постоянно расширять зону ближайшего развития и формировать мотивационную сферу.

Многие утверждают, что все эти качества и способности даются человеку от рождения. Но это не так: способности развиваются в деятельности. «Ученик умственно воспитывается лишь тогда, … когда по отношению к знаниям он занимает не пассивную, а деятельную позицию. Только при этом условии учение, познание доставляет ему глубокие чувства радости, удовлетворенности, взволнованности, эмоциональной приподнятости», - писал В.А. Сухомлинский.

Основное направление в работе по русскому языку и литературе состоит не только в том, чтобы сохранить этот высокий уровень развития ребенка, но и дать возможность раскрыть свои способности в дальнейшем и не ограничивать эти способности определенными рамками.

Проектная деятельность на уроках способствует развитию самостоятельных исследовательских умений, творческих способностей и логического мышления. Проектная деятельность является одной из форм организации учебного процесса, она способствует повышению качества образования, демократизации стиля общения учителей и учащихся, эффективному использованию новых умений и подходов в педагогической деятельности. Работа над проектом — это самостоятельная деятельность обучающихся.

Цель проектной деятельности на уроках русского языка и литературы: формирование активной самостоятельной и инициативной позиции учащихся в учении и развитии учебных умений и навыков: исследовательских, рефлексивных, самооценочных.

Задачи проектной деятельности: - формирование компетентности учащихся в организации проектной деятельности; - умение планировать проект в соответствие с поставленными целями; - развитие умений работать в команде; - формирование навыков публичного выступления.

Проектную деятельность организую на 3-х уровнях:

- объяснение учителем технологии подготовки ученического проекта (знание);
- выполнение проекта учащимися под руководством учителя (умение);

- самостоятельное выполнение и публичное представление учащимися учебного исследовательского проекта (действие).

Проектная деятельность по русскому языку и литературе включает в себя актуальность избранной темы, обозначает задачи проекта, обязательное выдвижение гипотезы с последующей её проверкой, обсуждение полученных результатов. В рамках программы по проектной деятельности организовываю на уроках русского языка и литературы сопоставление иллюстраций, сравнивание работ разных художников к одному и тому же произведению. Ученики за урок могут не только познакомиться с портретами, фотографиями, иллюстрациями, но и просмотреть отрывки из фильмов, прослушать аудиозаписи, музыкальные отрывки и даже побывать на экскурсии в музее.

Подготовка к такому уроку по проектной деятельности становится творческим процессом. Зрелищность, яркость, новизна компьютерных элементов урока, в сочетании с другими методическими приемами делают урок необычным, увлекательным и запоминающимся. Организуя проектную деятельность, можно предложить учащимся следующий алгоритм действий: 1. Выбор темы проекта (исследования).

2. Ставим цель. (Для чего я это делаю? Какого результата я хочу достичь? Записать ответы).

3. Если это исследование, то затем нужно выдвинуть предположение — гипотезу. (Сделай свое предположение о том, какой будет результат и почему? Записать ответы).

4. Выбираем метод. (Что нужно сделать, чтобы получить результат? (Записать план своих действий, время выполнения каждого шага).

5. Собираем данные (ставим эксперименты, собираем необходимую информацию, материал, оформляем его, сверяем свои действия по времени, которое определили для каждого шага).

6. Получаем результаты. (Если что-то не удалось — это тоже результат). 7. Анализируем результаты. (Сравниваем полученные с данной гипотезой).

8. Делаем выводы. (Планируем дальнейшую деятельность). Даем оценку действиям в группе.

9. Защищаем результат в коллективе. Получаем общую оценку результатов.

Проектная деятельность — один из лучших способов для совмещения современных информационных технологий, личностно-ориентированного обучения и самостоятельной работы учащихся.

Я считаю, что хороших результатов можно достичь, только при условии совместной работы учителя и ученика. Нельзя недооценивать ни того, ни другого. У школьника есть талант, а у учителя – множество способов и методов, как этот талант увидеть и развивать.

В моей педагогической практике часто случается, что инициаторами поиска, осмысления и решения, к примеру, научно-исследовательской проблемы становятся сами учащиеся, которые увидели задачу или противоречие, и для них очень актуально найти реальную помощь и совет со стороны учителя или научного руководителя для их реализации. На мой взгляд, в исследовательской работе, которую я веду уже несколько лет, все-таки главное - увлечь ребенка какой-то идеей, показать ему, что он может пополнить знания, полученные на уроке, собственным научным трудом, развить в нем желание читать, искать, находить и вместе с ним радоваться первым маленьким шагам в науку.

Я развиваю творческие способности обучающихся через их участие в НПК. Участие в НПК помогает ребёнку расширить свой кругозор, углубить знания по предмету. Мои учащиеся принимают участие в НПК с 2015 года. Они участвовали в Республиканском сетевом проекте «Чтение - вот лучшее учение!», в творческом проекте « По-русски. Правильно»; в конкурсе научно – исследовательских и творческих работ «Нобелевские надежды КНИТУ», являются участниками Всероссийского конкурса научно- исследовательских и творческих работ учащихся «Литературная Россия», являются дипломантами НПК школьников на языках народов РФ и др.

Как учитель русского языка и литературы, я вижу свою задачу в том, чтобы помогать человеку учиться быть Человеком. Человеком, который вступает во взрослую жизнь гуманным, милосердным ко всем окружающим. Я учу детей жить без насилия, стремиться строить отношения с людьми по законам гуманизма, относиться к человеческой жизни, как к высшей ценности. Ребенок должен научиться жить. Не только познавать действительность, но и преобразовывать её в лучшую сторону. Школа для ребенка – это частица жизни. Поэтому я приучаю своих учеников решать любые проблемы самому, учиться превращать информацию в знания, а знания применять на практике.

В качестве заключения заметим, что невозможно заставить человека творить. Как писал фантаст А.Азимов в своем замечательном рассказе "Профессия", человек сам должен прийти к желанию искать, пробовать и ошибаться. И только тот, кто готов отстаивать свое право творить, способен на настоящее творчество, задача же учителей русского языка - мотивировать учащихся на это творчество, помочь им делать свои маленькие, а может и большие открытия.

Список использованной литературы.

1.Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования [Текст]. - Ростов-на-Дону, 2000. - 352 с.

2.Большой энциклопедический словарь.

3.Полякова Т. Н. Метод проектов в школе. — М.,2011. С.4–77

4. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования. — М.,2011

Белякова Н.В.,
методист МКУ «Отдел образования
Исполнительного комитета
Тетюшского муниципального района РТ»

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКТ КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Одним из требований Федеральных государственных образовательных стандартов является обеспечение основной образовательной программы соответствующими учебно-методическими комплексами.

В условиях внедрения новых образовательных стандартов перед учителем стоит задача выбора учебно-методического комплекта, который в полной мере позволит обеспечить достижение необходимого образовательного уровня общего развития учащихся по предметам.

ФГОС определяет компетенции, которые должны освоить обучающиеся. Учебно-методический комплекс предлагает модель с учетом потребностей образовательного процесса и общества.

Учебно–методические комплекты содержат различные структурные элементы: тетради для учащихся, рабочие программы, методические пособия, хрестоматии, компьютерные программы, электронные приложения и т.п. Как же сделать правильный выбор комплекта, чтобы он был актуален по содержанию, способствовал активизации мыслительной, познавательной деятельности обучающихся, формировал у них устойчивую мотивацию к изучению русского языка, обеспечивал возможности реализации современных педагогических технологий? На данный момент существует большой выбор УМК.

Главная задача методиста проинформировать, провести анализ новинок учебной литературы, оказать консультативную и практическую помощь по вопросам пополнения фондов учебной литературы и формирования заказов, донести до учителя, что именно он, отвечает за этот выбор учебника. Методическая подготовка учителя должна включать овладение (знание и умение использовать) критериями оценивания современного учебника, среди которых главным является соответствие учебника особенностям учащихся, образовательной среды, в которой он будет использоваться.

Согласно статьи 18 Федерального закона от 29 декабря 2012 года № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» организации, осуществляющие образовательную деятельность по имеющим государственную аккредитацию образовательным программам начального общего, основного общего, среднего общего образования, для использования при реализации указанных образовательных программ выбирают:

1) учебники из числа входящих в федеральный перечень учебников, допущенных к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования;

2) учебные пособия, выпущенные организациями, входящими в перечень организаций, осуществляющих выпуск учебных пособий, которые допускаются к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования.

Русский язык и литература - это особая образовательная область, в процессе изучения которой выбор учебно-методического комплекта нередко имеет решающее значение как для учителя, так и для обучающихся.

В общеобразовательных организациях района используют наиболее распространённые следующие линии для обучающихся 5-9 классов:

УМК Т.А. Ладыженской (обучаются 88%);

УМК В.В. Бабайцевой (обучаются 12-13%).

Обучающихся 10-11 классов занимаются по УМК «Русский язык. 10-11 классы» Гольцовой Н.Г. (100%).

Все обучающиеся 100% обеспечены бесплатными учебниками по предмету «Русский язык».

Учебники авторов Т.А. Ладыженской, М.Т. Баранова, А. Тростенцовой и др., Гольцовой Н.Г., Шамшина И.В. по русскому языку включены в федеральный перечень учебников, допущенных к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования организациям, осуществляющих образовательную деятельность, утвержденный Министерством просвещения Российской Федерации (Приказ № 254 от 20 мая 2020 года).

Учебник авторов Т.А. Ладыженской, М.Т. Баранова, А. Тростенцовой и др. созданы с учетом современных требований к умениям, знаниям ученика по предмету, ориентированы на требования стандарта. Их содержание обеспечивает формирование лингвистической, культуроведческой, коммуникативной компетенций.

Гольцова Н.Г. Программа курса «Русский язык» для 10-11 классов общеобразовательных учреждений раскрывает содержание стандарта, определяет общую стратегию обучения, развития, воспитания учащихся средствами учебного предмета в соответствии с целями изучения русского языка, определенные стандартом. Данная программа охватывает все разделы русского языка. Материал представлен крупными блоками, логически выстроен. Полнота и доступность изложения теоретических сведений, разнообразие видов заданий и т. д. направлены на достижение воспитательных, образовательных, информационных целей, обозначенных в Стандарте, и на формирование коммуникативной, языковой, лингвистической, культуроведческой компетенций как результат освоения содержания курса «Русский язык».

Работая с учебниками нельзя обойтись без методических рекомендаций. Они разработаны для каждого класса, в которых даётся примерное планирование, методические рекомендации к изучению разделов курса, тексты контрольных и проверочных работ, тексты изложений, тестовые задания. Также необходимо использовать дополнительную литературу.

Чтобы дети получили хорошие знания, необходим такой учебник, который отвечал бы современным требованиям. Учителю нужно уметь из множества вариантов учебников выбрать тот, который максимально поможет обучению и развитию обучающихся. Учебник всегда был, есть и будет самым главным в обучении детей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Методическая газета для учителей-словесников «Русский язык», М.: Издательский дом «Первое сентября», № 4, 5, 8, 2009 г.; № 18, 2010 год.
2. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

Борһанетдинова Алия Хамис кызы,
“Табар-Черкен гомуми
урта белем бирү мәктәбе”нең
югары категорияле
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ТЕЛЕ БАРНЫҢ-ИЛЕ БАР

Тел - халыкның бу дөньяда яшәгәнлеген, сүздән һәйкәл куйган язма истәлекләрен, аның уй – фикерләрен гасырлар аша яңа буыннарына китереп тоташтыра торган бердәнбер чара. Теле булган халык кына үз сүзен кистереп әйтә ала. “Телен югалткан – үлгән”, – ди халык.

Халыкның үткәнен, тарихын, сәнгатен өйрәнгән, хезмәт сөйгән, матурлыкны күрә белгән, үзара дус һәм тату мөнәсәбәттә тәрбияләнгән балаларның киләчәге өметле.

Татар теле- безнең туган телебез.Ул- зур тарихлы, иң бай һәм камил телләрнең берсе. Бу телдә миллионлаган татар халкы үзара аңлаша, аралаша ала, үзенең тарихын өйрәнә, төрле фәннәрне үзләштерә, мәдәни байлыгы белән таныша, үз эшендә алардан иҗади файдалана ала.

"Безнең телебез-бик моңлы тел", ди халык. Шушы моң халыкның хәтер кылларына кагыла да, үткәннәрне бүгенге белән тоташтыра. Телнең сыгылмалылыгы, матурлыгы, моңлылыгы композиторлар, шагыйрьләр өчен генә түгел, ул барыбыз өчен дә кирәк. Матур итеп сөйләшә белгән кеше матур итеп уйлый белә, матур итеп уйлый белгән кеше матур эшләргә омтыла.

Телнең нечкәлеген белү өчен, аны һәркөн куллану кирәк.Әйе, күңел байлыгы җанга телебез аша туплана. Әгәр син үз телеңне белмисең икән, үз халкыңның мәдәниятен, аның рухи байлыгын үзләштерә алмыйсың.

Тумыштан сукыр кешегә күкнең зәңгәрлеген, үләннең яшеллеген, диңгезнең киңлеген аңлатуы авыр булган кебек, тормышта да сүз белән аңлата алмаслык нәрсәләр була. Без аларны җан һәм йөрәк белән сизәбез. Без әти-әниебезне, үзебезнең балаларыбызны ни өчен яратабыз? Берни өчен да түгел! Алар безнең якыннарыбыз, туганнарыбыз. Ә үзебезнең телебезне без ничек атыйбыз? Дөрес! Туган тел! Ә туганнарны нәрсәдер өчен яратмыйбыз. Без аларны болай гына яратабыз.

Бүген сүз татар теле һәм әдәбияты дәресләре саны турында гына бармый. Сүз милләтне, халыкны, гореф-гадәтләрне саклап калу турында бара, чөнки туган тел – белемне һәм тормыш тәҗрибәсен саклаучы. Телдә безнең тарихыбыз. Аңарда акыл, хис-тойгыларыбыз, күп гасырлар, еллар буена кичергәннәребез, тормыш тәҗрибәсе, акылыбыз саклана.

Телнең сафлыгын, табигыйлыгын, чисталыгын саклап сөйләү-һәркемнең намус эше. Ләкин бүгенге көндә телебезгә саксыз, кимсетеп карау, аны санга сукмау очракларын адым саен очратып торабыз. Көндәлек тормышта телебезнең куллану даирәсе кимегәннән-кими бара, үзебезнең булган сүзләрне кысрыклап чыгару, аларны рус телендәге сүзләр белән алыштырып куллану нәтиҗәсендә телебез ярлылана бара.Телебезгә игътибарсыз, ваемсыз караш, күңелне рәнҗетә торган фактлар аеруча соңгы елларда көчәйде. Туган телләрен белмәүчеләргә, шул телдә сөйләшергә, аралашырга теләмәүчеләргә һәрвакытта да гаҗәпләнеп карыйм. Ничек инде үз телеңне шул дәрәҗәдә яратмаска, хөрмәт итмәскә мөмкин?! Яшьләрнең туган телне белмәү проблемасын, аңа кимсенеп карауны тиз көннәрдә бетерәсе иде! Моның өчен Татарстан хөкүмәте дә көч куя. Бу өлкәдә кыю адымнар ясала. 2021 нче ел Туган тел һәм халыклар бердәмлеге елы буларак игълан ителүе шатлыклы күренеш.

Гореф-гадәтләребез, йолаларыбыз аша элек-электән балага, хезмәткә мәхәббәт, өлкәннәргә хөрмәт белән караш, ипи белән җирне зурлау кебек хисләр тәрбияләнгән. Гаиләнең үзәге булып дәү әни торган. Ул кешелеклелек, нәфислек, ягымлылык идеалы булган.Бу максаттан чыгып быел безнең мәктәп Апас мөслимәләр берлеге белән хезмәттәшлек итә башлады.Айга бер тапкыр өлкән буын белән укучылар очраша,тәрбия ала,күңелен баета.

Татар телен һәм милли традицияләрне саклау, үстерү иң беренче гаиләдән башлана. Бу процесста гаиләнең төп бурычы – балаларда туган телдә сөйләшү теләген тудыру, туган телгә, мәдәнияткә, гореф-гадәтләргә, йолаларга хөрмәт тәрбияләү. Әлбәттә, бу эштә әти-әниләр үзләре үрнәк булырга тиеш. Бит юкка гына “Балалар - әти-әниләренең көзгесе” дип әйтмиләр. Әгәр дә гаиләдә татарча сөйләшергә кимсенмиләр икән, димәк, балалар да бу телдә горурлык белән сөйләшәчәк, киләчәктә үз балаларына да үрнәк булачак.

Традицияләрнең дәвамлы булуы бик кирәкле гамәл.Әгәр уку йорты һәм гаилә кулга-кул тотынып эшли икән,ул чакта гореф-гадәтләрне белүче,хөрмәт итүче буын үсәчәгенә шигем юк.Укучыларга рухи һәм әхлак тәрбиясе бирүдә татар теле һәм әдәбияты дәресләрен, сыйныфтан тыш чаралар, вакыт сынауларын узып, сакланып калган милли бәйрәмнәр кешенең гармонияле үсешенә йогынты ясауга табигый чара булып кала.Безнең мәктәптә рус,татар,чуваш милләтеннән булган балалар белем ала.Рус,татар,чуваш,инглиз һәм алман теле укытыла. Шәхесне тәрбияләү максатында безнең мәктәптә халкыбызның милли бәйрәмнәрен уздыру, “Май чабу”, “Татар кызы”, “Сандугач керде күңелгә” бәйгесе,”Нәүрүз”, иҗат итүче укучылар конференцияләре, “Егет кешегә җитмеш төрле һөнәр дә аз” кичәләре һәм дәресләре уздыру зур роль уйный. Тел ул-мирас, ата-бабаларыбыздан калган казаныш. Әгәр дә телгә карашыбызны үзгәртмәсәк, ул югала баруын дәвам итәчәк. Минем шуны әйтәсем килә:телебезне саклау һәм үстерүгә игътибарны арттырырга, телебез чуарланмасын өчен, ике телне дә яхшы үзләштерергә, һәр телнең үзенә генә хас үзенчәлекләрен өйрәнергә кирәк. Ана теле һәвакытта беренче урында торырга тиеш, аның аша дөньяга, аң-белемгә юл ачыла. Безнең төп бурычыбыз-үз халкыбызның мәдәниятен, гореф-гадәтләрен, иң күркәм йолаларын, халкыбызның тарихын хөрмәт итәргә өйрәнергә тиешбез.

Күп еллар элек бер шәһәрдә бик дәрәҗәле акыл иясе яшәгән. Аңарга бик күп кеше киңәш сорарга килгән. Ул һәрберсенә дөрес киңәш бирә алган. Ләкин шәһәрдә бик көнчел кеше яшәгән. Көннәрдән бер көнне ул болынга килгән һәм күбәләк тотып алган. Шул вакытта башында бер уй туган: акыл иясенә барам да: “Минем кулымда нинди күбәләк – үлеме, әллә тереме?”- дигән сорау бирәм. Ул “үле”, дип әйтсә, учымны ачам да, күбәләк очып китәр, “тере”, дип әйтсә, учымны кысам һәм күбәләк үләр.” Барысын да уйлаганча эшләгән. Шәһәргә килгән дә, акыл иясеннән сораган: “Минем кулымда нинди күбәләк – үлеме әллә тереме?”

Барысы да үз кулыңда! - дип җавап биргән акыл иясе.

Җандай кадерле гүзәл Туган телем минем! Киләчәктә сине саклап, яклап кала алсак иде! Һичшиксез, мин дә борынгыдан ядкарь булып калган туган телемне - татар телен кадерләп саклармын, үземнән соң килгән буынга әманәт итеп тапшырырмын. Алдагы көннәремә дә ерак бабамнар рухын рәнҗетмичә, туган телемә тап төшермичә яши һәм укучыларыма җиткерә алсам иде.

Файдаланылган әдәбият исемлеге:

1. Гәрәева Н.Г., Зыятдинова Ә.Ә. Тел- белемнең ачкычы. Казан, Мәгариф, 2005 ел.

2.Кәримуллин Ә.К. Тел- милләтнең сакчысы. Казан, Татарстан китап нәшрияты, 1997 ел.

3. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов Г.Б. Хикмәтле дә, бизәкле дә туган тел. Казан, Мәгариф, 2008 ел.

4.С.Г.Исмәгыйлова "Рус мәктәпләрендә белем алучы татар балаларына ана телен һәм әдәбиятын укыту" К., "Мәгариф", 1993 ел.

Владимирова А.В., учитель русского языка и литературы,
МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №54 с углубленным изучением отдельных предметов» Авиастроительного района г. Казани

ИЗ ИСТОРИИ ОДНОГО ПРОЕКТА

Данная статья посвящена работе над проектом «Что в имени тебе моем?». В материале рассматриваются этапы работы над проектом: ознакомление учащихся с разделом языкознания «Ономастика. Антропонимика», проведение анкетирования среди родителей учащихся, чтобы узнать по какой причине они назвали ребенка именно этим именем и исследование имен учащихся, выяснение значения этих имен и принадлежность к различным национальностям.

Ключевые слова: работа над проектом, исследовательская работа, анкетирование, анализ, статический, количественный метод.

Единственный путь, ведущий к знаниям, – это деятельность.
Б. Шоу

Ежегодно в нашей школе в конце марта проходят «Дни науки», когда учащиеся защищают проекты, которые готовили в течение года, а в конце мая - школьная научно-практическая конференция «Первые шаги в науку». Учителя-предметники должны в начале учебного года подготовить темы проектов, из которых ученики будут выбирать.

Обратив внимание на то, что в одной параллели было очень много Данилов, а в параллели на год старше много необычных, редких имен, я предложила ребятам тему «Что в имени тебе моем?». В 5й параллели ее выбрал Панфилов Даниил, а в 6й - Владимиров Тимур. Тогда я объединила учеников в пару и приступила к созданию проекта.

Ребята начали подготовку проекта с изучения литературы по теме. Им было рекомендовано познакомиться с книгами Саттарова Г.Ф. «Татарская антропонимика», Суперанской А.В. «Как вас зовут? Где вы живете?», взять из библиотеки «Словарь личных имен» Петровского Н.А. и «Энциклопедию имен» Хигира Б.Ю. В интернете ребята нашли статьи из «Народной газеты» («Что в имени тебе моем?») и из газеты «Выбор» («Какова страна, таковы и имена»). Используя сведения из этих источников,

ученики написали первую, теоретическую главу «Ономастика. Антропонимика». В ней рассказывается об озвученных в названии разделах лингвистики и о том, как давали имена на Руси и у тюркских племен. Познакомившись с историей вопроса, мы с юными исследователями составили план работы над проектом. Целью работы стало выявление наиболее популярных в 5 и 6 классах имен и причин, по которым эти имена наиболее многочисленны. Для достижения этой цели нужно было решить следующие задачи:

1) выписать имена учащихся 5 и 6 классов нашей школы;

2) провести анкетирование родителей, узнать, по какой причине они назвали ребенка именно этим именем;

3) исследовать имена учащихся, выяснить значения этих имен и принадлежность к разным национальностям.

Эпиграфом к работе мы взяли слова Гомера:

Между живущих людей безымянным никто не бывает вовсе;
В минуту рождения каждый: и низкий, и знатный –
Имя свое от родителей в сладостный дар получает…

Каждому из 183 учащихся 5-6 классов через классных руководителей раздали анкеты, чтобы дома родители ответили на следующие вопросы:

1. Имя ребенка
2. Национальность папы
3. Национальность мамы
4. Почему выбрали именно это имя?

В это же время мы распечатали списки учеников 5-6 классов, и ребята выписали все имена, отмечая повторяющиеся. Это стало материалом для основной, исследовательской главы. В 5 классах на 104 человека 10 Данилов, 4 Камиля, 3 Арины, 3 Алексея и 3 Амира. По 2 человека носят имена Яна, Владимир, Адель, Вадим, Валерия, Матвей, Элина, Айрат и Карина. В 6 классах 4 Александра, 3 Валерии, 3 Никиты, 3 Арины и столько же Дамиров. В количестве двух встречаются следующие имена: Диляра, Нияз, Камиля, Адель, Азат, Диана, Руслан, Тимур, София, Алексей, Кирилл, Регина, Дарья, Полина, Владислав, Максим, Аделина.

Ребята сделали вывод, что татарские имена представлены более разнообразно, так как часто к одному корню добавляются буквы или они изменяются в нем: Фанис – Франис, Дамир-Данир, Рафис-Ранис-Радис-Радик-Рафик. Или к одному продуктивному корню добавляются другие корни: Гульгена-Гульсина-Гульзада-Гульназ-Гульчачак-Гульнур-Гульшат-Гулина-Гулия-Айгуль.

После этого исследователи обратились к анкетам, заполненным родителями, и выяснили, что 73 человека (40 %) назвали ребенка именем, значение которого им понравилось. Ребята обратились к словарям и интернету и выяснили значение повторяющихся имен, после чего сделали вывод, что в основном имена учеников школы пришли из латинского, греческого, славянского, персидского, арабского, тюркского языков, видимо, многие родители хотели видеть, например, Александров - защитниками, Арин – спокойными, Ксений – гостеприимными и так далее. 26% родителей (47 человек) понравилось звучание имени: Алена, Данил, Евгений, Полина, Руслан. 10 человек (6%) захотели дать ребенку редкое имя: Милена, Каролина, Инесса, Инсаф, Талия, Лера, Владимир, Самат, Ранель, Лия. Столько же имен выбрали родственники детей. Таисию так назвали потому, что рядом с ее днем рождения именины. 11 человек выбирали имя

из нескольких путем жеребьевки. Столько же детей названы в честь известных людей, героев фильмов, книг. 8 человек выбирали имя, созвучное фамилии и отчеству, например, Домова Дарина Денисовна. И 10 родителей назвали детей в честь родственников. Например, девочку, родившуюся накануне деда Валерия, назвали Валерией.

Далее ребята посмотрели национальность родителей и увидели, что в так называемых «интернациональных» семьях детям дали имена Руслан, Тимур, Милена, Дарина, Лера, Лилия, Данил.

Обратились и к сведениям ЗАГСов: в Татарстане в 2020 году самыми популярными именами для мальчиков стали Амир, Матвей, Карим, Кирилл, Артём, Тимур, Егор, Данил; для девочек – Ясмина, София, Амина, Арина, Милана, Виктория, Ева. За последние 15 лет в республике Татарстан больше всего детей называли Амирами, Артёмами, Викториями, Каримами, Самирами, Елизаветами, Аринами, Матвеями, Алинами, Валериями. Оказалось, что в нашей школе мальчиков называют популярными именами, а девочек – редкими.

Работая над этой темой, мальчики сделали вывод, что причин имянаречения множество, и им бы хотелось, чтобы имена давались не только исходя из значения или отдавая дань моде, но и в честь хороших людей: отцов, дедов, матерей, тех, кто служил нашей Родине и прославил, защищая ее.

Все собранные материалы нашли отражение в презентации к работе, в первый слайд которой ребята вставили звук плача новорожденного, чтобы сразу погрузить слушателей в атмосферу и тему проекта.

С работой Даниил и Тимур участвовали в конференциях различного уровня, в 2019 году заняли 2 место в республиканской научно-исследовательской конференции школьников «Петровские чтения» и стали призерами конкурса «Юный исследователь», в 2021 году заняли 2 место в XIX республиканской научно-исследовательской конференции школьников «Рождественские чтения».

Как видим, ученики, создавая проект, узнали об ономастике и антропонимике, научились планировать, анализировать, сотрудничать, делать выводы. А участие в конкурсах стимулировало мотивацию к повышению уровня учебных достижений и повысило потребность в самосовершенствовании, чтобы достигать еще больших успехов. В процессе работы применялись такие методы исследования, как анкетирование, статический, количественный метод. В данной работе использовался также метод региональный (исследование имен нашего региона), этимологический (учет значения при выяснении причин популярности имен). Работа была связана с историей, этнографией, расширяла связи с демографией.

Ребята с энтузиазмом работали над проектом, в планах провести исследование по всем параллелям школы, но это уже другая история.

Габдуллина Г.Р., учитель русского языка и литературы
МБОУ "Гимназия №2" имени Баки Урманче Нижнекамского
муниципального района Республики Татарстан

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. Формирование функциональной грамотности – это непростой и длительный процесс. Для того чтобы достичь результаты, нужно умело сочетать в работе различные современные образовательные технологии. В данной статье представлены методы и приёмы из педагогического опыта учителя русского языка и литературы.

Ключевые слова: функциональная грамотность, урок литературы, школьник.

Цель образования заключается в том, чтобы ребенок мог творчески использовать полученные знания, чтобы обеспечить развитие у учащихся способностей к познанию в любой учебной или жизненной ситуации, чтобы он сам был готов к саморазвитию.

Понятие «функциональная грамотность» было введено в 1957 году ЮНЕСКО. Под грамотностью понимается умение читать, писать, считать и работать с документами. [1]

Формирование функциональной грамотности – это сложный и длительный процесс. Для того, чтобы достичь результаты, нужно умело сочетать в работе различные современные образовательные технологии.

В современном мире обучения выпускников в школе должен быть ориентирован на развитие компетентностей, которые бы способствовали реализации концепции «образование через всю жизнь», так как установлено, что главным в развитии компетентности личности является наличие определенного уровня функциональной грамотности.

На уроках русского языка и литературы формируются навыки функционального (грамотного) чтения.

«Функционально грамотный человек – это человек, который способен использовать все постоянно приобретаемые в течение жизни знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений» [2].

В наше время, когда информация «льётся потоком», очень важным является не только пересказ прочитанного или услышанного, но и поиск и интерпретация информации.

Грамотное чтение – это способность:

- найти и извлечь информацию из текста (5-7 класс);
- интегрировать и интерпретировать информацию (8-9 класс);
- осмыслить и оценить (10-11 класс).

На основе многолетнего педагогического опыта учителем русского языка и литературы, следует отметить важность формирования речи детей, в особенности – устной. Для развития речи планомерно ведётся работа с 5 класса. При работе с текстами необходимо применять разные приёмы и методы. Далее мы рассмотрим несколько способов.

Один из методов – это ассоциативный. Ассоциации – образы, возникающие в сознании человека, в ответ на какое-то воздействие. Суть метода в установлении связи между явлениями и понятиями. Например, обучающиеся представляют героев в форме геометрической фигуры или в виде какого-нибудь животного, далее обосновывают свой выбор ответом на вопрос: "Почему именно в этом виде представляется герой?".

Другой метод – это продуктивное чтение. До чтения текста ученики прогнозируют по названию то, о чём будет говориться в тексте. Во время чтения ведётся диалог с писателем: задаются вопросы, прогнозируются ответы, проверяя себя по тексту. После прочтения важно вернуться к предположениям обучающихся, связанным с названием произведения, и сравнить, подтвердились ли они или нет.

Часто использую приём «Диаманта». Это интересный приём характеристики героев. Можно использовать как в 5 классе, так и в 11.

На уроках литературы также используется продуктивный приём, при котором учащиеся должны построить события в нужной последовательности. Например, при изучении Л.Н. Толстого «Кавказский пленник» школьникам даются пронумерованные предложения из текста. Они должны установить хронологию событий.

Один из приёмов, заслуживающих внимание и часто используемый на уроках русского языка и литературы, – это создание проблемных ситуаций. Данный приём важен при изучении нового материала, когда перед учащимися ставится задача, которую они должны сравнить, проанализировать и сделать вывод.

Один из методов, используемых на уроках, – это комментирование чтение. Данный метод учит обращать внимание на детали и делать выводы, для чего автор использует это. Например, по произведению И.С. Тургенева «Муму»: «День её, нерадостный и ненастный, давно прошёл; но и вечер её был чернее ночи». (В молодости у неё было мало радости, но и в старости было не лучше).

Применяя вышеперечисленные методы и приёмы развития функциональной грамотности на уроках литературы у обучающихся в школе, можно способствовать формированию умений и навыков сравнения, анализа и обобщения любых жизненных обстоятельств и ситуаций.

Библиографический список.

1. . Габдулина А. Е. Развитие функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка в 5 классе посредством использования интерактивных методов обучения [Электронный ресурс]. https://infourok.ru/proekt-razvitie-funkcionalnoy-gramotnosti-na-urokah-russkogo-yazika-v-klasse-posredstvom-vnedreniya (Дата обращения 03.03.2021).

2. Палжанова М. Ш. Развитие функциональной грамотности школьников на уроках русского языка и литературы / М. Ш. Палжанова. — Текст: непосредственный // Теория и практика образования в современном мире : материалы IX Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2016 г.). — Санкт-Петербург : Свое издательство, 2016. — С. 60-65.

Галәветдинова Ф.Ф., Баулы муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем учреждениесе "7нче санлы гомуми белем мәктәбе"нең югары квалификацион категорияле татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ТУГАН ТЕЛНЕ УКЫТУДА ЭЗЛӘНҮ ҺӘМ ИҖАТ

Тәкъдим ителгән проект эшчәнлеге республикабызда туган телләрне укытуның сыйфатын яхшырту юлларын эзләү алда торган иң мөһим мәсьәләләрдән саналуы белән бәйле.

Проектның нигезендә “эзләнү” һәм “иҗат” сүзләре... Автор мәкаләдә яңа һәм балаларга кызыклы булган педагогик технологияләр һәм актив укыту формалары белән уртаклаша.

Тупланган материал рус телендә белем бирүче мәгариф учреждениеләренең 5-9нчы сыйныфларындагы татар төркемнәрендә укучыларга адреслана.

Бүгенге көндә татар теле дәресләренең кызыклы булуын тәэмин итү һәм фән буенча уку сыйфатын яхшырту өчен даими рәвештә эзләнергә һәм үз эшеңә иҗади якын килергә кирәк. Шул максатны истә тотып, мин *«Туган телне укытуда эзләнү һәм иҗат»* темасына проект эшчәнлеген алып барам.

Әлеге проект яңа белем бирү технологияләрен өйрәнү, дәресләрдә һәм дистанцион белем бирүдә актив куллану, педагогик тәҗрибәне методик җыентыкларга туплау, аларның электрон вариантлары белән белем бирү сайтларында уртаклашу мөмкинлеге белән характерлана. Уку-укыту процессына системалы-эшлекле якын килеп, укучыларның татар телен актив танып белү һәм укуга иҗади якын килеп өйрәнүләренә ирешергә ярдәм итә.

Проектның асылы шуннан гыйбарәт: эш барышында тупланган эш тәҗрибәсен системага салып, җыелган материалны өстәмә язма һәм электрон кулланмалар итеп төзү, алар белән тәҗрибә уртаклашу. Әзер материалны дәресләрдә таратма материал буларак файдалану мөмкинчелеге булдыру.

Максатым: Укытуның актив формаларын һәм яңа белем бирү технологияләрен кулланып, татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучыларны телебез, әдәбиятыбыз һәм мәдәниятебезне камил белүче татар милләтенең югары культуралы шәхесләре итеп формалаштыру.

Алда торган төп бурычлар булып укучыларда татар телен өйрәнүгә кызыксыну уяту һәм үстерү, уңай мотивация булдыру; татар телен укытуда цифрлы белем бирү ресурслары, төрле интернет укыту кушымталары мөмкинчелекләрен, яңа белем бирү технологияләрен файдалануны гамәлгә ашыру тора.

Проект өстендә эшләү өч юнәлештә алып барыла:

1. Нәтиҗәле (продуктив) уку технологиясе тәҗрибәсе буенча авторлык өстәмә кулланма төзү.

2. Дәресләрдә һәм дистанцион белем бирүдә куллану өчен әзер материал булырлык мәгълүмати интернет ресурслары ярдәмендә ясалган электрон биремнәр, тестлар, кроссвордлар тупланмалары, сүзлекчәләр төзү.

3. Сәләтле балаларны дәрестән тыш эшчәнлек барышында, түгәрәк сәгатьләрендә иҗади эш белән кызыксындыруны дәвам итеп, соңгы елларда укучыларым иҗат иткән шигырьләрне җыентыкка туплау; олимпиадаларга һәм төрле интеллектуаль бәйгеләргә әзерләнүгә өстәмә материал буларак интеллект-карталар, модель-схемалар электрон папкасы булдыру.

Проектны тормышка ашыру максатыннан түбәндәге чаралар кулланыла:

- яңа укыту алымнары, компьютер технологияләре өлкәсендә компетенцияне үстерү;

- дәресләрне заманча оештыру һәм үткәрү;
- фән буенча дәрестән тыш эшчәнлекне камилләштерү;
- ата-аналар белән төрле алымнар кулланып эш алып бару;
- укучылар белән гармонияле эшлекле мөнәсәбәт урнаштыру;
- һәр сыйныфта укучыларның белемнәрен тикшерү өчен аерым бүлекләр буенча цифрлы технологияләр кулланып, кызыклы һәм эчтәлекле тестлар, биремнәр әзерләү һәм туплау.

Дәресләрдә төрле яңа кызыклы метод һәм алымнар: "Йолдыз", "Дәрестән чыгу билеты" һ.б. уеннар алымы, сторителлинг педагогик технологиясе алымнары, рифмалаштыру, интеллект-карталар төзү, нәтиҗәле (продуктив) укыту технологиясе алымнарыннан файдалану, татар җырлары нигезендә төзелгән биремнәр куллану дәресләрне җанландырып җибәрә. Яңа төрле бирем бирү балаларның дәрестә актив, кызыксынып эшләүләрен тәэмин итә.

Мәгълүмати интернет ресурслары ярдәмендә электрон тестлар, иҗади биремнәр әзерләнде. Укучылар белән бергә интеллект-карталар, модель-схемалар папкасы, *"Татар телендә гарәп алынмалары"* сүзлекчәсе тулыландырыла бара,*"Иҗат-гүзәл гамь"* исемле балалар иҗат иткән шигырьләр җыентыгы чыгарылды.

Дәресләрдә, дистанцион укытуда файдалану өчен биремнәр әзерләнә:

-Блум шакмагы"н файдаланып төзелгән биремнәр папкасы;

-"LeaningAPPS.org", "Wordwall" сайтларында төзелгән биремнәр, Google формалары ярдәмендә төзелгән электрон тестлар;

-"Crooswordlabs.com" цифрлы ресурсы ярдәмендә төзелгән электрон кроссвордлар тупланмасы.

Проект эшчәнлеге продуктлары булган методик кулланмалар, интеллект-карталар белемнәрне тикшерү эшләрендә, олимпиадаларга әзерләнгәндә кулланыла. Укучылар проект кысаларында булдырылган проектлар һәм презентацияләр белән фәнни-гамәли конференцияләрдә катнаша, төрле конкурсларда уңышлы чыгышлар ясыйлар.

Үзем эш тәҗрибәсе белән проблемалы семинар һәм практикумнарда, профессиональ конкурсларда, интернет челтәре проектларында катнашам.

Шулай итеп, эш нәтиҗәсендә 5-9нчы сыйныфларының татар төркемнәрендә татар телен укытуны кызыклы һәм нәтиҗәле итүгә ярдәм итү өчен күп кенә материаллар туплана.

Әлбәттә, әле эшләнәсе эшләр күп. Проект эшчәнлеге нтиҗәсендә, райондагы татар теле һәм әдәбияты укытучылары белән хезмәттәшлек итеп эшләп, мәктәпләрдә татар төркемнәрендә укыту сыйфатын яхшырту һәм мавыктыргыч итү максаты тормышка ашырылыр дип көтелә.

Кулланылган әдәбият:

Шәймәрданова Н. ФДББС шартларында татар теле һәм әдәбияты укытучыларының методик компетентлыгын камилләштерү.- "Мәгариф", №3, 2015

Информацион чыганаклар, интернет-ресурслар

www.ksu.ru Электронная библиотека и материалы сайта КФУ

http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2015/Грамматика_1оптим.pdf

http://magarif-uku.ru/teachers-room/fonetika-grafika-orfoehpiya/

Гарипова З.З.,
учитель родного (татарского) языка
первой квалификационной категории
Урахчинской основной общеобразовательной школы
Рыбно - Слободского муниципального района

ИНТЕРАКТИВ БИРЕМНӘР ҺӘМ УЕННАР АША ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫН ӨЙРӘНҮ МОТИВАЦИЯСЕН ҮСТЕРҮ

Проект методы эшчәнлегенең эпиграфы итеп түбәндәге юлларны кулланыр идем: *"Сөйлә миңа -мин онытырмын, күрсәт- истә калдырырмын, кызыксындыр- өйрәнермен."*

Бүгенге көн белем бирү системасы заман белән бергә атлый. Укытуда яңа технологияләр куллану хәзерге заман мәктәбенең таләпләренә туры килә. Бүген үк инде белем бирү системасын камилләштерү, белем сыйфатын үстерү юллары эзләнелә. Җәмгыятькә иҗади фикерле белүче, аралашучан, талантлы кешеләр сорала. Мәктәпләрдә шундый һәр яктан килгән шәхесләр тәрбияләүгә укучы шәхесенә юнәлдерелгән яңа педагогик технологияләр куллану ярдәм итәр иде.

Проектның актуальлеге.

Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә интернет ресурсларны куллану гаять зур мөмкинлекләр бирә. Интернет челтәре укучыга һәм укытучыга кирәкле мәгълүматны җир шарының төрле ноктасыннан эзләп табу шартларын тудыра. Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә интернет ярдәмендә уку,язу күнекмәләрен булдыру һәм үстерү; кирәкле материал табу, укучыларның сүзлек запасын баету, татар телен өйрәнүгә мотив формалаштыру кебек дидактик бурычларны үтәргә мөмкин. Әлеге бурычларны хәл итү өчен безгә LearningApp.org сервисы ярдәмгә килә.

Нәрсә соң ул LearningApp.org?

LearningApp.org укытуга һәм укыту процессына ярдәм итү өчен Web 2.0 түләүсез сервисы булып тора. Әлеге сервис – дәресләрдә һәм сыйныфтан тыш эштә куллану өчен төрле предметлы дисциплиналар буенча интерактив уку модульләре булдыру өчен үзенә күрә конструктор. Онлайн сервис үз күнегүләрен, биремнәрне, кушымталарны

булдырырга, аларны төрле формаларда сакларга, китапханәдән әзер модульләрне кулланырга, кулланучылар арасында мәгълүмат алышырга, класслар булдырырга һәм укучыларны теркәргә, теркәлгәннән соң укучыларның шәхси битләрен булдырып, укучыларның эшләрен оештырырга мөмкинлек бирә. Дистанцион уку процесында да, укучыларны бердәм дәүләт имтиханнарына, төп дәүләт имтиханнарына әзерләгәндә дә LearningApp.org сервисының әһәмияте бик зур.

Проектның максаты: LearningApp.org сервисының белем бирүдәге әһәмиятен теоретик яктан өйрәнеп, методик яктан нигезләп, ФДБС стандартына нигезләнгән татар теле дәресе өчен "Интерактив биремнәр һәм уеннар аша татар телен өйрәнү" исемле методик кулланма эшләп тапшыру

Гипотеза:

-Татар теле һәм әдәбияты дәресләренең нәтиҗәлелеген югары дәрәҗәгә күтәрү.

- Теоретик белемнәрне практикада куллану.
- Проектта һәрбер кешегә файдалы гамәли тәҗрибә үрнәкләре бирүгә ирешү.

Проектның бурычы:

1. ФДБСна нигезләнеп төзелгән дәресләр өчен интерактив биремнәрне һәм уеннарны өйрәнү, анализлау һәм дәресләргә яраклы биремнәрне сайлап алу.
2. ФДБСна нигезләнеп төзелгән дәресләр өчен интерактив биремнәрне методик яктан дәлилләү.
3. ФДБСна нигезләнеп төзелгән дәресләр өчен "интерактив биремнәр һәм уеннар аша татар теле һәм әдәбиятын өйрәнү мотивациясен үстерү" проектының нәтиҗәлелеген ачу.

Проектның тикшерү объекты: LearningApp.org сервисы, 3нче сыйныфның татр теле дәреслеге.

Проектның фәнни яктан әһәмияте: татар теле укытучыларына проектта күтәрелгән темаларга күзәтү ясауның әһәмияте зур булыр дип саныйм.

Проектның практик әһәмияте һәм яңалыгы : Татар теле һәм әдәбияты укытучылары өчен кулланма була алуында.

Проектны гамәлгә кертелүнең көтелгән нәтиҗәләре:

1. Укытучыларның дәресләрдә төрле дәрәҗәдәге итерактив биремнәрне һәм уеннарны куллана белүе.
2. Татар теле дәресләренең бөтенлеген саклап,төрле типтагы уеннарны куллану өчен, кирәкле белем, күнекмәләр, педагогик культура формалаштыру.
3. Дәресләрне фәнни, методик, психологик, педагогик яктан дөрес оештыра белү күнекмәләре булдыру.
4. Укытучыларның дәрес бирү тәҗрибәсенең фәнни яктан баюы, камилләшүе.
5. Укыту процессын оештыруның нәтиҗәлелеге арту.
6. Куелган максатка ирешү юлларын ачыклау.
7. LearningApp.org сервисы буенча презентация эшләү;
8. Методик кулланма булдыру;

Проектның максатчан төркеме: мәктәбебезнең татар теле һәм башлангыч сыйныф укытучыларына, районыбызда иҗади эшләүче татар теле укытучыларына нигезләнә.

Проектны тормышка ашыру срогы: 2020-2021 уку елы.

Проектны тормышка ашыру урыны: Балык Бистәсе муниципаль районы Урахча төп гомуми белем бирү мәктәбе.

Проектны тормышка ашыру этаплары:

1.Оештыру этабы:

-Мәктәптә проект төркеме формалаштыру;

- Тема , максатлар, проект бурычлары турында фикер алышуны оештыру;

-проектны гамәлгә ашыруны оетыру чаралары белән танышу;

- проектны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтиҗәләрен фаразлау;

- Проектны тормышка ашыру өчен кирәк булган ресурсларны анализлау;

-LearningApp.org сервисы белән танышу;

- Сервиста эшләү алымнарын өйрәнү;

-Сервиста теркәлү үтеп, проектта катнашучыларның шәхси битләрен булдыру.

2.Практик этап. Проектның эчтәлеген гамәлгә кертү, реализацияләү.

3. **Йомгаклау этабы.** 2021 нче елның июль ае.

- Проектка нәтиҗә ясау, йомгаклау,нәтиҗәлелеген ачыклау һәм киләсе уку елына планга төзәтмәләр кертү, яңа максат -бурычлар билгеләү.

Әлеге проектта түбәндәге эшчәнлек формалары кулланыла:

- Укыту семинары;
- Мастер – класс;
- Ачык дәрес;
- Акция;
- Презентация төзү;
- Методик кулланма төзү.

Гарипова Р.А.,

Тәтеш муниципаль районы

Башкарма комитетның мәгариф бүлеге

методисты

УКУЧЫЛАРНЫҢ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕНДӘ МИЛЛИ-МӘДӘНИ КЫЙММӘТЛӘРНЕ ФОРМАЛАШТЫРУДА УКЫТУЧЫНЫҢ РОЛЕ

Бөтен дөньяда халык мәдәнияте җәмгыять үсешендә зур урын алып торуын аңладык инде. Безгә мирас итеп калдырган гаять зур мәдәни катлам балаларга киләчәккә юл ачачак ишек булып хезмәт итәргә тиеш. Татарстан Республикасында бик күп халыклар яши, аларның һәркайсы халык сәнгатеннән башка үзенә күз алдына да китереп булмый, ул бу халыкның рухи тормышы тарихын ачып бирә, аның рухи, эстетик кыйммәтләрен, сәнгати тәмен ачык күрсәтә һәм аның тарихының бер өлеше булып тора. Һәр милләт, аз санлы халык тәҗрибәсендә Үз фикерең белән, үз көчең белән, милли энергияң белән кабатланмас, үзеңнең кабатланмас тәҗрибәсе бар. Башка халыкларның мәдәнияте, гореф-гадәтләре белән танышу һәм аларны якынайту кешене рухи яктан да,

рухи яктан да баета. Телдән халык иҗаты, музыка фольклоры, халык декоратив-гамәли сәнгате үсеп килүче буынны тәрбияләүдә һәм Мәгарифтә күбрәк чагылыш табарга тиеш. Яшь буынга үз тормыш идеалларын, эстетик кыйммәтләрен, күзаллауларын сайлау мөмкинлеге турында сөйләсәк, балаларга милли мәдәният һәм сәнгатьнең тарихын белү мөмкинлеге бирү турында да сөйләргә кирәк.

Балада шәхесне ачу аны үз халкының мәдәниятенә кертү аша тулысынча мөмкин. Балаларны милли мәдәнияткә һәм үз халкының гореф-гадәтләренә җәлеп итү өчен, эчтәлекле материал белән кызыксындыру өчен, әйләнә-тирә мохитне оештырырга мөмкин. Үз халкыбыз, көнкүреше һәм гамәли сәнгате турында проектлар булдыру, шунда ук «милли орнамент», «милли ашлар» һ. б. традицион күргәзмәләр дә үткәрергә мөмкин.

Укытучылар «Халык мәдәнияте дәресләре» үткәрәләр - ул кечкенә булса да, илебезнең цивилизацияле киләчәге өчен бик мөһим адым. Балалар белән дәресләрдә, шул исәптән уен элементларын да кертеп, төрле алымнар һәм ысуллар куллану, балаларның иҗатка карата игътибарын, кызыксынуларын җәлеп итү, аларда рәсем ясау процессына һәм рәсемнәргә карата эмоциональ-эстетик мөнәсәбәт уяту, персонажларга үз композицияләре һәм рәссамнар тарафыннан каралган әсәрләрнең бер-берсенә карата борчылу хисе уяту максатыннан үткәрелә.;

Гаилә һәр милләтнең тормышчанлыгы булган һәм этник яктан сәламәт Дәүләт яши алмаган җәмгыятьнең какшамас нигезләренә керә. Ул бала шәхесен милләт вәкиле буларак формалаштыруда, үсеп килүче буынны төп мәдәни кыйммәтләргә, хезмәткә, җәмгыятьтә үз-үзеңне тоту нормаларына җәлеп итүдә мөһим роль уйный. Балаларның гаилә традицияләрен, гореф-гадәтләрен белү, әти-әниләре белән бергә халык бәйрәмнәрендә һәм тантаналарда катнашу аларны милли мәдәнияткә тарта. Шуңа күрә укучыларда булачак гаилә тормышы культурасын туган халыкның һәм аның мәдәниятенең традицион кыйммәтләренә туры китереп тәрбияләргә кирәк.

Белем һәм тәрбия бирү процессы «класстан тыш эш» системасында алып барыла һәм традицион булмаган формалар: сәяхәтләр, халык иҗаты күргәзмәләре, видеоматериаллар кулланып дәресләр, тематик чаралар, халык җырлары һәм костюмнары белән якты халык бәйрәмнәре, музей дәресләре кулланыла. Халык музыкасына, фольклорга, халык иҗатына, гомумән, халык традицияләрен өйрәнүгә аеруча басым ясыйм. Кече яшьтәге мәктәп балалары белән эшләүдә укытучылар рус халык тематикасын куллаланалар: кече балалар фольклоры, халык поэзиясе, әкиятләр, эпос, фразеология һәм рус теле лексикасы, рус декоратив-гамәли сәнгать төрләренең күптөрлелеге, халык йолалары һәм гореф-гадәтләре, ягъни бөек Ватаныбызның байлыгы, милли характердагы байлыгы булган барлык рухи кыйммәтләр.

Халык иҗаты үз байлыгында безнең гасыр башында яшәгән. Телдән иҗат ителгән күп кенә әсәрләр тупланган һәм саклана. Рус халкының календарь поэзиясе дип аталган Тел иҗатының зур бүлеген мин үз уку-укыту һәм класстан тыш эшемдә кулланам. Бу- борынгы бабаларыбызның игенчелек белән тыгыз бәйләнгән җырлар, гореф-гадәтләре. «Фольклор бәйрәме " н уздыру традициягә әйләнде»

Кече Ватаны (шәһәр, урам, мәктәп), гаилә, үз шәҗәрәсе турында төшенчә формалаштыру, шулай ук балаларны аралашу мәдәниятенә өйрәтү дә мөһим роль уйный. Урта яшьтәге укучыларда «зур» һәм «кече» социумнар, үз урыннары турында база күзаллаулары барлыкка килә.

Мәктәптә патриотик тәрбия укыту процессында да, дәрестән тыш һәм класстан тыш эшчәнлектә дә башкарылырга тиеш, чөнки бу процесс уку дисциплиналары мөмкинлекләреннән киң файдалануны һәм балаларны социаль әһәмиятле эшчәнлекнең төрле төрләренә кертүне күздә тота, чөнки мәктәп елларында патриотизм, Ватанга мәхәббәт, аның мәнфәгатьләре турында кайгырту, аны дошманнардан саклауга әзерлек хисләре ачыла.

Россия мәдәнияте һәм сәнгате белән генә чикләнмичә, аның дөнья мәдәнияте арасында урынын күрсәтергә кирәк. Кеше нинди генә илдә яшәсә дә, ул, барыннан да элек, югары әхлакый-әхлакый сыйфатларга, патриотик-гражданлык позициясенә, социумда уңай иҗади эшчәнлеккә сәләтле, коммуникатив сәләтенә ия булган үз дәүләтенең лаеклы гражданины булырга тиеш.

Гибасева Э.М., учитель родного языка
МБОУ “Бишевская СОШ” АМР РТ

PIRLS ХАЛЫКАРА ТИКШЕРЕНҮЕНДӘ УКУ ГРАМОТАЛЫЛЫГЫ

Хәзерге мәгариф системасында укучының функциональ белемлелеге түбәндәге юнәлешләр буенча бәяләнә: уку грамоталылыгы, математик белемлелек, табигый-фәнни грамоталылык, финанс грамоталылыгы, глобаль компетентлык һәм креатив фикерләү.

Бүген уку грамоталылыгы халыкара дәрәҗәдә өйрәнелә. PIRLS, PIZA халыкара мониторинглы тикшеренүләре уку сыйфатын һәм аңлап уку дәрәҗәсен ачыклый, чагыштыра, шулай ук белем системасындагы аерымлыкларны ачыклый.

Уку грамоталылыгы төрле эчтәлекле һәм форматлы текстларны аңлап укуны, аларга рефлексив бәя бирүне, укыганны төрле тормыш ситуацияләрендә куллана белүне аңлата.

Халыкара экспертлар уку грамоталылыгын «мәгълүмат табу һәм аны аерып чыгару», «текстка интерпретация һәм нәтиҗәләрне дәлилләү», «рефлексия һәм бәяләү» параметрлары белән үлчи.

Россия укучыларына төрле характердагы берничә тексттан мәгълүмат таба, аны чагыштыра, гомумиләштерә белү проблемалы. Шулай ук эшлекле стильдәге текстлар (игълан, афиша, плакат, расписание, карта һ.б.), диаграмма, схема, карта, таблицалар кергән күнегүләр, үз фикереңне әйтү мөмкинлеге булган биремнәр укучыларда кыенлык тудыра. Болар барысы да укучыларның мәгълүмат белән эшли белү күнекмәләренең җитәрлек дәрәҗәдә формалашмаган булуын күрсәтә.

Шул сәбәпле, федераль дәүләт мәгариф стандартларында укучыларның уку компетентлыгын формалаштыруга аерым игътибар бирелгән һәм ул фән буенча урнәк программаларда да урын алган.

PIRLS тикшеренүе дөньяның төрле илләрендә 4 нче сыйныф укучыларының уку сыйфатын һәм аңлап уку дәрәҗәсен ачыклый. Тикшеренү биш елга бер мәртәбә үткәрелә.Россия әлеге тикшеренүне соңгы тапкыр 2016 елда узган. Быел 2021 елның яз-җәй айларында чираттагы катнашу көтелә.

Башлангыч мәктәпне тәмамлаучы укучыларга бер әдәби һәм бер фәнни-популяр текст тәкъдим ителә. Ябык тест (4 җавап арасыннан дөресен сайлап алу) һәм ачык тест (җавапны үзең формалаштыру) кулланыла.

Тестлар укучының дүрт төп гамәлен бәяли:

-ачыктан- ачык бирелгән мәгълүматны табу;

-нәтиҗәләрне формалаштыру;

-интерпретация һәм мәгълүматны гомумиләштерү;

-текстның эчтәлегенә, структурасына, тел үзенчәлекләренә анализ , бәя бирү.

Рус мәктәбенең 4 нче сыйныфында Р. Хафизованың “**Күгәрчен** һәм **малай**” хикәясе буенча уку грамоталылыгын тикшерү эше.

Урам чатындагы чүп савытыннан асылынып торган чуалчык капрон җепкә күгәрчен тәпиләре эләккән. Бичара кошның ычкыныр җае да, савыт өстенә менеп кунар әмәле дә юк: капрон җеп кыска. Ярсып бәргәләнгән саен, капрон җеп аның аякларын ныграк авырттыра. Күгәрченгә таба ашыгам. Тик гарип аякларым тыңламый. Бер-ике атлауга, гаҗизләнеп туктап калам.

Чаттан узып йөргән кешеләрнең бу чүп савытларында да, аның стенасына бәргәләнеп газапланган күгәрчендә дә гамьнәре юк. Һәркемнең уз мәшәкате, үз шатлыгы, үз кайгысы. Хәер, барысы да тирә-юньгә алай ук битараф түгел икән әле. Әнә, кулына футбол тубы тотып стадионга таба йөгерүче малай, бәлагә тарган күгәрченне күрүгә үк, аңа ярдәмгә ашыкты. Савыт янына килеп, тубын бер читкә куйды да күгәрченне тотмакчы булды. Тегесе исә, аннан куркып тагын да ныграк талпына, үрсәләнә башлады. Канаты белән малайның бигенә, кулларына бәргәләде… Кешеләрдән куркып өйрәнгән кош малайның үзенә ярдәм итәргә теләвен белми иде,билгеле.

Малай, сәбәбен үзе дә аңламаган эчке бер дулкынлану белән күгәрчен тоткан кулларын кисәк өскә күтәреп, кошчыкны зәңгәр күк диңгезенә, иреккә ыргытты. Тоткында талпынып хәле беткән идеме, әллә үз бәхетенә үзе ышанырга теләмәдеме, кошчык башта һавада мәтәлеп китте, аннары, ирекккә чыгуын сизеп, кинәт уктай өскә атылды. Анын канатыннан каерылган ялгыз каурый һавада тирбәлә- тирбәлә җиргә төште.

Малай зәңгәр киңлектә томырылып очкан күгәрченне күздән югалганчы артыннан карап калды. Аннары, иелеп, каурыйны сак кына кулына алды, сыйпап карады. Аксыл-көрән каурыйдан әле күгәрчен җылысы суынырга да өлгермәгән иде. Малай аны әйләндереи-әйләндереп карады, үзалдына елмайды һәм, түш кесәсенә салып, йөгерә-атлый стадионга таба китеп барды. Куанычымнан күзләрем яшьләнде…

Кулланылган әдәбият:

1.Сәгъдиева И.Т.Федераль белем бирү стандарты: тестлар белән эш итү (1-9 сыйныф).- Казан: “Школа” редакция-нәшрият үзәге, 2016.

2. https://magarif-uku.ru/bashlangych-mektepte-uku-tekst-belen-eh/

Гимадиева А.А., учитель русского языка и литературы
МБОУ «Средняя общеобразовательная школа №54 с углубленным изучением отдельных предметов» Авиастроительного района г. Казани

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ УУД ЧЕРЕЗ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ И ПРОЕКТНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

В статье учитель делится своим опытом, рассказывает о том, как на уроках русского языка и литературы, а иногда и во внеурочное время формирует познавательные универсальные учебные действия посредством исследовательской и проектной деятельности, как это выливается в исследовательские работы учащихся.

Исследование, проект, урок русского языка и литературы, познавательные УУД.

Мое педагогическое кредо: Учить так, чтобы захотел учиться каждый. Вместе идти вперед и не останавливаться на достигнутом. Каждый ребенок талантлив!

Симпозиумом Совета Европы по теме «Ключевые компетенции для Европы» были определены ключевые компетенции. Также в Стандарте второго поколения был определен «портрет» выпускника основной школы. Чтобы воспитать такого ученика, нашей школой была выстроена модель личности ученика. Школа, в которой я работаю, является площадкой городского уровня по формированию ключевых компетенций.

Поэтому теперь мы не можем учить по-старому. Каковы же требования к современному уроку? Одним из критериев является формирование универсальных учебных действий.

В настоящее время важны фундаментальные образовательные объекты – ключевые слова, тезисы, алгоритмы – узловые точки образовательных областей. Велика в формировании и развитии универсальных учебных действий роль предмета русский язык.

В соответствии с ФГОС формирование у учащихся универсальных учебных действий является важной задачей.

Наиболее важное место среди всех универсальных учебных действий занимают познавательные, которые включают общеучебные, логические и действия постановки и решения проблем.

Я работаю над методической темой «Формирование и развитие познавательных универсальных учебный действий на основе исследовательской деятельности».

Как организую работу по формированию и развитию познавательных универсальных учебных действий, целью которой является создание условий для активного познания и получения детьми практического опыта через исследовательскую деятельность, на уроках и во внеурочной деятельности? Через различные методы и формы работы: применяя педагогические технологии, через работу научного общества учащихся, через олимпиадное движение и конкурсы, через школьную газету «Пульс» и через диагностику.

На уроке использую образовательные технологии, особенно технологию развития критического мышления, проектные технологии, проблемное обучение.

Он взрослых изводил вопросом «Почему?» -

Его прозвали «маленький философ».
Но только он подрос, как начали ему
Преподносить ответы без вопросов.
И с этих пор он больше никому
Не задает вопросов «Почему?» (С.Я.Маршак)

Исследование – ведущее начало преподавания и один из основных методов. Урок-исследование: при изучении темы ОЧП даю детям задание: найти предложения с однородными членами и определить, в каких эпизодах рассказа Л.Н.Толстого «После бала» встречается больше таких предложений и с чем это связано. Дети делают вывод, что больше всего предложения с ОЧП встречаются в описаниях душевных переживаний Ивана Васильевича, а также в сцене наказания татарина. Кроме того, на уроке я использую и элементы исследования.

Начиная повторять тему «Морфология» в 5 классе, обязательно даю для разбора по членам предложения и частям речи предложение Л.В.Щербы о глокой куздре. Ребята самостоятельно делают вывод о том, что, зная грамматические признаки и не зная лексического значения, можно определить частеречную принадлежность слова.

В 6 классе при изучении темы «Заимствованные слова» ребята создают проект-буклет «Заимствованные слова»: самостоятельно ищут теоретический материал (не из учебника), определяют родину некоторых «иностранцев», исследуют, какие русские слова «уезжают» за границу на постоянное место жительства. Текст обязательно должен сопровождаться яркими иллюстрациями. Не возбраняется оформление буклета при помощи компьютерной программы.

Для лучшего усвоения темы "Фразеологизмы" и запоминания значений отдельных из них в 6 классе ученики получают домашнее задание зарисовать выбранный фразеологизм в прямом значении (при этом нужно знать собственное значение данной лексической единицы). Несколько минут следующего урока отводится на отгадывание «фразеологических» рисунков.

При изучении темы «Лексика» в 5 классе даю домашнее задание – узнать значение своего имени. Не выполнивших домашнее задание учеников не бывает. Ведь не зря говорят: «Ничто так не ласкает слух, как собственное имя». «И не вызывает интереса к поиску его значения», - добавлю я.

Все это выливается в проектную деятельность вне урока. Чаще всего мы готовим исследовательские проекты, но также работаем над творческими. Проект-инсценировку используем на уроках литературы, например, при изучении басен И.А.Крылова. Проект – Литературный праздник – один из любимых проектов учеников всей школы. В неделю филологии в школе устраивается традиционный ежегодный Литературный праздник. И проект – литературный альманах - создается в течение года, презентация его также проходит в неделю филологии. В альманахе печатаются творческие работы не только учеников, но и учителей.

Стараюсь прививать своим ученикам чувство патриотизма, особенно любовь к Малой родине, поэтому детьми написано немало исследовательских работ, связанных с Авиастроительным районом. Это такие исследования, как «Топонимика Авиастроительного района», «Эмпоронимы (названия магазинов) нашего района», «Годонимы Авиастроительного района г. Казани». А чуть позже, изучив язык различных вывесок, объявлений и других текстов, ученики к тому времени уже 10 класса создали

объёмную исследовательскую работу «Языковой облик Авиастроительного района города Казани». Чуть позже была написана работа «Годонимы Авиастроительного и Ново-Савиновского районов города Казани». В будущем планируется изучить названия улиц всего города и написать большую работу.

Любопытство и наблюдательность ребят вылились в работы «Что в имени тебе моем?», «Современные тенденции образования прозвищ».

Современные дети часто обращаются к средствам массовой информации, поэтому появляются работы, посвященные анализу, например, песенных текстов, - «Из песни слов не выкинешь».

Как видим, формирование УУД происходит на всем протяжении работы над исследованием.

Формированию познавательных универсальных учебных действий через исследовательскую деятельность способствует научное общество учеников «Поиск» и ежегодная школьная НПК «Первые шаги в науку». Также формированию познавательных УУД помогает и технология развития критического мышления. На уроках использую следующие приемы: кластер, инсерт, верные-неверные утверждения, синквейн, толстые и тонкие вопросы.

Работа на уроках, во внеурочное время, а также работа с высокомотивированными детьми дает определенные результаты. Среди моих учеников есть лауреаты всероссийской конференции им.Вернадского, с ними мы ездили в Москву на очный тур, лауреаты международного заочного конкурса исследовательских работ «Край, в котором мы живем» и большое количество победителей и призеров республиканских и городских научно-практических конференций и конкурсов.

Л.Н.Толстой говорил: «Знание только тогда становится знанием, когда оно приобретено усилиями своей мысли, а не памятью». Будем надеяться, что мои ученики получают настоящие знания!

Гисматуллина С.М., учитель
русского языка и литературы
МБОУ «Тетюшская СОШ№1 им. Ханжина П.С.»

РЕАЛИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ МОДУЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Аннотация статьи.

Любой учитель убежден в важности разработки и внедрения в педагогическую практику более совершенных методик обучения, которые обеспечивали бы повышение качества учебного процесса, способствовали бы активизации познавательной деятельности учащихся, развитию их умственных способностей.

В достижении этих целей может помочь технология модульного обучения, которая, будучи личностно ориентированной, позволяет одновременно оптимизировать учебный процесс, обеспечить развитие познавательной и личностной сферы учащихся, совместить жесткое управление познавательной деятельностью ученика с широкими возможностями для самоуправления. Важным достоинством данной технологии является ее интеграционное качество, так как модуль – целостное единство содержания и технологии, его изучение реализуется через комплекс технологий, интегрируемых в модуль: проблемной, алгоритмической, программированной, поэтапное формирование умственных действий.

Сущность модульного обучения состоит в том, что «обучающиеся более самостоятельно или полностью самостоятельно может работать с предложенной ему индивидуальной учебной программой, включающей в себя целевую программу действий, банк информации и методическое руководство по достижению поставленных дидактических целей».

Именно модуль может выступать как программа обучения, индивидуализированная по содержанию, методам обучения, уровню самостоятельности, темпу учебно-познавательной деятельности ученика.

В сущностных характеристиках модульного обучения заключается его отличие от других систем обучения.

Во-первых, содержание обучения представляется в законченных самостоятельных комплексах (блоках, кластерах, опорных схемах), усвоение которых осуществляется в соответствии с поставленной целью. Дидактическая цель формируется для обучающегося и содержит в себе не только указание на объем изучаемого содержания, но и на уровень его усвоения. Кроме этого, каждый ученик получает от учителя советы – как рационально действовать, где найти нужный учебный материал.

Во-вторых, меняется форма общения ученика и учителя. Модули позволяют перевести обучение на субъектно-субъективную основу.

В-третьих, ученик максимум времени работает самостоятельно, учится самопланированию, самоорганизации, самоконтролю и самооценке. Это дает ему возможность осознать себя в деятельности, самому определить уровень освоения знаний, видеть пробелы в своих знаниях и умениях.

Конечно, учитель тоже управляет учебно-познавательной деятельностью учащихся через модуль, но это более мягкое, а главное – сугубо целенаправленное управление.

В-четвертых, наличие модулей с печатной основой позволяет учителю индивидуализировать работу с отдельными учениками. Здесь нет проблемы индивидуального консультирования, дозированной индивидуальной помощи.

Что же необходимо предпринять учителю, чтобы перейти на модульное обучение?

1. Разработать модульную программу, состоящую из комплексной дидактической цели и совокупностей модулей, обеспечивающих достижение этой цели.
2. Структурировать учебное содержание в определенные блоки.

3. Сформировать комплексную дидактическую цель, включающую два уровня: 1) уровень усвоения учебного содержания учебником; 2) уровень использования учебного содержания в будущем.

Из комплексной дидактической цели выделяются интегрирующие дидактические цели и формируются модули. Каждая интегрирующая дидактическая цель делится на частные дидактические цели, и на их основе выделяются учебные элементы. Каждой частной цели соответствует один учебный элемент.

Очень важным является принцип обратной связи, так как никакое управление невозможно без контроля, анализа и коррекции, причем в сочетании с самоуправлением, учением со стороны обучающихся.

В своей практике я использую несколько правил контроля обучения.

1. Перед каждым модулем проводить «входной» контроль знаний и умений учащихся, чтобы иметь информацию об уровне готовности к работе по новому модулю. Формы проверки могут быть самыми разнообразными: игры, терминологические и орфографические диктанты, проверочные работы. При необходимости проводится соответствующая коррекция знаний.

2. Обязательно осуществлять текущий и промежуточный контроль в конце каждого учебного элемента (чаще это контроль особого рода: самоконтроль, взаимоконтроль, сверка по эталону). Цель – выявление пробелов в усвоении знаний, их устранение.

3. После завершения работы использовать «выходной» контроль, который должен показать уровень усвоения модуля. Для этого я использую целый ряд проверочных работ.

Успешной деятельности способствует выполнение следующих требований:

1. Представление учебного содержания должно быть таким, чтобы ученик эффективно усваивал это содержание.
2. Желательно, чтобы учитель беседовал с учениками, активизировал их рассуждения, подбадривал, настраивал на успех.
3. Технологические карты (опорные конспекты) к каждому модулю должны содержать вкладные листы с методическими советами ученику и свободными местами для записи ученических вопросов.

Обработав информацию «с листа», учитель может судить о степени усвоения материала, о том, что было непонятно, на что нужно обратить внимание на следующем уроке.

Главными задачами при работе с модулем становятся обязательное формирование у ребенка способности видеть перспективу своего продвижения, выработка учеником способов отслеживания результатов своего учебной деятельности. Для этого использую рейтинговую систему, которая по ряду признаков имеет сходство с количественной шкалой.

Рейтинг – число, получаемое путем набора баллов и их суммирования. Каждый ученик видит, какую работу ему необходимо сделать, чтобы добиться высоких результатов.

Рейтинговая система вызывает у школьников неподдельный интерес, усиливает дух соревновательности, способствует утверждению культа учебы.

Индивидуальный рейтинг каждого ученика заносится в личную карту и учитывается при определении итогового рейтинга за весь период обучения. Подсчет баллов выстраивается по целому ряду показателей:

- освоение учебной программы (отдельные темы, разделы, индивидуальные задания);
- результаты контрольных работ, тестирования, выполнение логических заданий, составление опорных конспектов;
- оценки за составление презентаций, за самостоятельную работу с дополнительной литературой, её рецензирование;
- предоставление обучающим возможности набирать дополнительные баллы за счет ответов на вопросы и решения задач нестандартного характера и повышенной трудности;
- расширение диапазона творческой деятельности учащихся;
- введение системы поощрительных и штрафных баллов, которые учитываются в зависимости от качества и времени сдачи работ.

Чтобы оживить урок, активизировать мыслительную деятельность обучающихся, поддержать интерес к предмету и желание изучать то, что кажется хорошо знакомым использую в своей работе одну из технологий модульного обучения крупноблочная подача теоретического материала. Опорные конспекты помогают активизируют познавательную деятельность учащихся и развивают их лингвистическое мышление, способствуют глубокому и последовательному усвоению теоретического материала, служат подспорьем в практической деятельности учащихся. И, пожалуй, одно из самых важных достоинств опорных конспектов заключается в том, что они позволяют сэкономить время, которое можно использовать для формирования практических навыков и умений, развития речи учащихся.

Подробно расскажу об одном опорном конспекте - по теме «Имя прилагательное».

В начале конспекта дается определение прилагательного, указывается наличие начальной формы, согласование с существительным с существительным в роде, числе и падеже.

По значению прилагательные делятся на следующие разряды: качественные, относительные и притяжательные. В конспекте дается значение каждого разряда, отмечается, что качественные прилагательные имеют степени сравнения и краткую форму, у относительных и притяжательных – эти признаки отсутствуют.

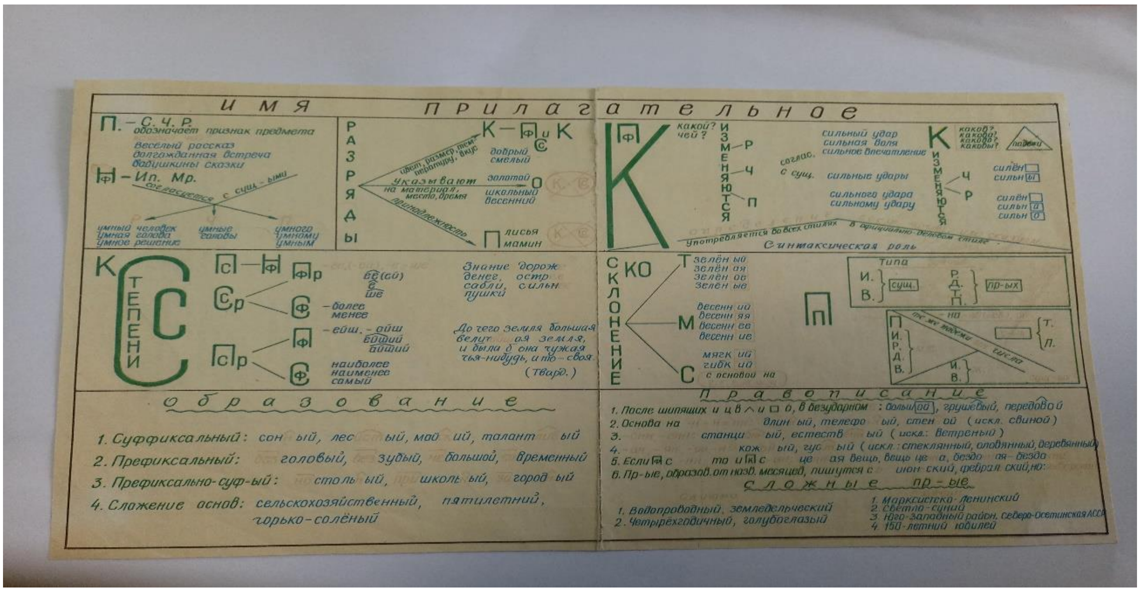

Для сравнения сначала приводятся сведения о полной форме качественных прилагательных (изменяются по родам, числам, падежам), их употреблении в речи, а затем - о кратких (изменяются по родам и числам, являются именной частью составного именного сказуемого, употребляются в официально-деловом стиле. В содержании среднего блока «Степени сравнения прилагательных» указываются степени сравнения сравнительная и превосходная, образование простой и составной форм сравнительной, а затем – превосходной степени, приводятся примеры. Есть блок склонение прилагательных, в котором даются с помощью опорных сигналов особенности склонения притяжательных типа заячий и прилагательных на –ов (-ев), -ин. Отмечается, что в именительном и творительном падежах прилагательные типа заячий имеют окончания существительных, а во всех остальных прилагательных. Прилагательные на –ов (-ев), -ин в творительной и предложном падежах имеют окончания прилагательных, а в именительном, родительном, дательном и винительном падежах мужского и среднего рода, а также в именительном и винительном женского рода и в тех же падежах множественного числа имеют окончания существительных.

В блоке «Образование и правописание прилагательных» перечисляются способы образования прилагательных, приводятся примеры; указывается, в каких случаях в прилагательных пишется Н и НН, О или Е после шипящих, когда употребляется слитное и раздельное правописание сложных прилагательных.

Итак, при модульном обучении каждый ученик включается в активную и эффективную учебно-познавательную деятельность, работает с дифференцированной по содержанию и объему помощи программой. При использовании модулей осуществляется индивидуализация контроля, коррекция, самоконтроля, консультирование. Важно, что обучающийся имеет возможность в большей степени самореализовываться и это способствует мотивации учения. Данная система обучения гарантирует каждому ученику освоение стандарта образования и продвижение на более высокий уровень обучения. Большие возможности у системы и для развития регулятивных и личностных навыков учащихся.

Список источников

1. Антонова Е.С. Как организовать модульное обучение на уроках русского языка, - русский язык в школе, 2007, №7;
2. Овсянникова Т.Г., Мовнар И.В., Шишигина Т.Л. Формирование читательской компетентности обучающихся на уроках русского языка и литературы. Департамент образования Вологодской области Вологодский институт развития образования; - 2020
3. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. Москва.НИи школьных технологий. 2006.- 816 с;
4. Егораева, Г.Т. ЕГЭ. Практикум по русскому языку. Работа над комментарием к сформулированной проблеме текста и аргументацией собственного мнения: подготовка к выполнению части 2 [Текст] / Г.Т. Егораева. – М.: Издательство «Экзамен», 2015. – 111 с.

Гумерова Р.Ф., учитель родного языка и литературы МБОУ «Тетюшская средняя общеобразовательная школа №1 имени Героя Советского Союза Ханжина Павла Семеновича» Тетюшского муниципального района Республики Татарстан

ПРИНЦИП ОБУЧЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ ОБЩЕНИЕ // ТУГАН ТЕЛ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ КОММУНИКАТИВ ТЕХНОЛОГИЯНЕҢ АРАЛАШУГА АРАЛАШУ АША ӨЙРӘТҮ ПРИНЦИБЫ

“Неграмотным человеком завтрашнего дня будет не тот, кто не умеет читать, а тот, кто не научился при этом учиться”.
Э.Тоффлер

Һәр укытучының төп бурычы-фән буенча белем бирү генә түгел, ә белемле, югары әхлаклы кеше тәрбияләү. Үз Ватанының гражданинын тәрбияләү- авыр һәм катлаулы процесс. Безнең киләчәк нинди булачак бездән тора. Нәрсәнең йогынтысы көчлерәк: ягымлы һәм назлы карашныңмы, әллә вакытында ясалган кисәтүнеңме.

Миңа калса, теләсә кайсы укытучының төп роле- вазифасы шунда ки, ул балага тормышта дөрес юл , кояш астында үз урынын табарга ярдәм итә. Кайбер очракларда бала турында без бит, хәтта ата-аналарга караганда да күбрәк беләбез.

Заманча мәктәпнең иң мөһим бурычларыннан берсе-функциональ белемле кешеләр формалаштыру. Нәрсә ул функциональ грамоталылык? Функциональ белемлелек-кешенең тышкы мохит белән мөнәсәбәтләргә керү, тиз җайлашу һәм анда

эшләү сәләте. Функциональ яктан белемле шәхес-ул дөньяда ориентирлашкан һәм иҗтимагый кыйммәтләргә, өметләр һәм мәнфәгатьләргә туры китереп эшли торган кеше. «Уку грамоталылыгы» дигән сүзтезмә 1991 елда Халыкара тест контекстында барлыкка килде: «уку грамоталылыгы- кешенең язма текстларны аңлау һәм куллану, алар турында уйлану, үз максатларына ирешү, белемнәрен һәм мөмкинлекләрен киңәйтү, социаль тормышта катнашу».

Россия балалары нәрсә укыганын аңламый. PISA (“уку грамоталылыгы”) халыкара тикшеренүләре шул хакта сөйли. Текстны уку һәм аңлау буенча 65 ил арасыннан без 41 нче урында. PISA балаларның нәрсә укыганына артык игътибар биреп тормаган анысы. Материалны укыганнан соң, укучы нәтиҗәләр ясарга һәм мәгълүматны файдалана алырга тиеш. Моның өчен текстны аңларга, сүзнең ни хакта барганына төшенергә кирәк. Россия балалары нәкъ соңгысы белән кыенлык кичерә дә икән. “Акыллы” укучылар арасында беренчелекне Кытай, Корея, Финляндия, Сингапур һәм Канада алган. АКШның күрсәткечләре начаррак, тик уртачадан ким түгел. Европа илләренең күпчелеге америкалылардан калышмый. Россия үсмерләренә исә текстны анализлау түгел, аңлау да авырдан бирелә. Балаларның 70 проценты укылган материалның бер өлешен булса да охшаш тормыш шартларында куллана алган. Шуларның бары тик 14 проценты гына дәреслек буенча үзлектән шөгыльләнә ала икән. PIRLS (уку сыйфатын тикшерү) исемле икенче тикшеренүгә ышанганда исә, Россиянең башлангыч мәктәп укучылары укуда искитәрлек нәтиҗәләр күрсәткән. Балаларның китапка булган мәхәббәте үсә төшкәч җуела икән. Белгечләр моны интернетның бала тормышында артык зур урын алып торуы белән аңлата. “Россия дөнья пәрәвезеннән башка ашый да, йоклый да алмый. Илнең һәр ноктасына чыбыклар үткәрсәк, алга китәчәкбез, дип уйлый. Чынлыкта исә интернет мәгълүмат табу чыганагы гына булырга тиеш”, – ди алар. Укытучылар исә мәктәптәге мәҗбүри әдәбият исемлеген кыскартырга тәкъдим итә. Бер булсын, берәгәйле булсын, дигәндәй. https://matbugat.ru/news/?id=5512

Уку грамоталылыгын формалаштыру алымнары туган тел һәм әдәбият дәресләрендә күзәтик.

Мәктәптә характер , әйләнә-тирәгә мөнәсәбәтебез формалаша, монда безне логик фикер йөртергә өйрәтәләр. Кеше күбрәк укый, ул үзен, әйләнә-тирә мохитне, якын кешеләрне күбрәк аңлый. Татар теле – катлаулы тел. Урыслашкан укучыларга дәресләрдә материалны аңлау җиңел түгел. Әмма бу хәлне җиңеләйтергә тырышабыз. Мин моны хәзер күрсәтәсем килә…

Мәсәлән...

Дәрес темасы: **Сыйфатлар кулланылышы.**

Икенче төрле “Сыйфат” иленә сәяхәт диеп әйтергә мөмкин.

Сезнең алда презентация.. Биремнәрне слайдларда бирергә тырыштым.

1 слайд

2 слайд. Хәерле иртә...

3слайд. Тема...

4 слайд. Сыйфатлар:

Матур, зур, кечкенә, ак, түгәрәк, озын, кыска, яшел, киң

5 слайд. Исемнәр:

Чалбар, аю, песи, куян, шарф, күлмәк, яулык, шар, кар, чәчәк

6 слайд. Сыйфат + исем
Сүзтезмәләр төзибез...
7 слайд.
“Әни” диеп язып куйдым
Яңа яуган ак карга.
Таптамагыз!
Һич ярамый
“Әни” сүзен таптарга.
8 слайд. Ак кар бөртекләре./җөмлә төзибез/.
9 слайд. Әнием ак яулык бәйләгән.
10 слайд. Ләйлә ак күлмәк кигән.
11 слайд. Рәсемдә ак әби.
12 слайд. Аксакал. Әмирхан Еники – әдәбият аксакалы.
13 слайд. Әмирхан Еники әсәрләре, геройлары турында сөйләшү.
14 слайд. Халыктан акыллы кеше булганы юк әле. /Габдрахман Әпсәләмов/.
Ак чәчәкләр- сүзтезмәсе
15 слайд. Чәчәкләр рәсемнәре... Ак чәчәкләр – туры мәгънәдә
16 слайд. Ә менә “Ак чәчәкләр” әсәре...

Ак чәчәкләр — Габдрахман Әпсәләмов тарафыннан 1965 елда иҗат ителгән роман. Роман беренче тапкыр «Казан утлары» журналының 1965 елгы 11 санында басыла. Аннары Татарстан китап нәшриятында аерым китап булып дөнья күрә. 1989 елда 100 меңлек тираж белән басылып чыга. Соңгы тапкыр 2019 елда өч мең данәдә басыла. Габрахман Әпсәләмовка 1965 елда инфаркт кичереп, бик күп тапкырлар шифаханәдә ятырга туры килә. «Ак чәчәкләр» романы авторның больницада авырып ятканда күргәннәренә нигезләнеп языла.

17 слайд. Әсәр геройлары..
Әңгәмә оештырабыз, балалар фикерләрен тыңлыйбыз.

18 слайд.

Балалар – безнең картлыгыбыз, начар тәрбия – киләчәктәге кайгыбыз, күз яшьләребез, башка кешеләр һәм бөтен ил алдындагы гаебебез дигән Антон Семенович Макаренко.

19 слайд. Тәрбия ГАИЛӘдә башлана... Безгә гаилә белән тыгыз элемтәдә булырга кирәк...

Кәгазь бите- ак кәгазь бите – Безнең укучыларыбызның күңелләрен ак кәгазь бите белән чагыштыра алабыз.

Туган тел һәм әдәбият дәресләрендә сыйфатлар темасын өйрәтү вакытында күчерелмә мәгънәдә биргән вакытта әхлак тәрбиясенә игътибарны арттыру урынлы булыр диеп уйлыйм.

Укытучы, укучыны һәр дәрестә бәхетле булырга өйрәтә, монда хәзер дә, үз дәресендә. Бәхет бит ул бер мизгел түгел. Бу процесс үзеңне җиңү, эшләтү - ул уңыш белән тәмамлана.

Әгәр без укучыларга белемне бөртекләп бирсәк, алардан ак теләкләр, ак чәчәкләр көтәргә була.. .

Укытучы булсаң, син гражданин, Татарстан Республикасы патриоты тәрбияләргә тиеш диеп уйлыйм мин.

Шулай итеп, минем төп максатым – укучыларны белем, гыйлем, күнекмәләр табарга һәм аларны гамәли хәлләрдә кулланырга өйрәтү. Шулай ук ук укылган вакыйгаларны анализлый, фактларны, күренешләрне, вакыйгаларны мөстәкыйль бәяли һәм алган белемнәр нигезендә дөньяга үз карашын формалаштыра белгән кешене тәрбияләү. Максатка ирешү өчен, мин үз-үземә, үз көчемә ышаныч табарга, аңа ачылырга, аның дөньяга карашын формалаштырырга ярдәм итәрдәй укучы өчен шартлар тудырырга тырышам. «Минем укучыларым яңа яңалыкны миннән генә түгел, ә үзләреннән дә беләчәкләр " (И.Г. Песталоци).

Укытуның эчтәлеге, беренче чиратта, укытучы биргән мәгълумат яисә дәреслектән алган белемнәр белән билгеләнә. Ләкин бу мәгълүмат, укучының үзенең ихтыяҗы булмаса, бернинди дә кызыксындыру уятмаячак. Шуңа күрә, һәр дәреснең эчтәлеге, һәрбер тема кызыксыну уяныРлык итеп тирәнтен уйланылган, эшкәртелгән булырга тиеш. Уку материалының эчтәлеген балалар уку эшчәнлеге барышында үзләштерәләр. Димәк, укытуның нәтиҗәсе, үстерү һәм тәрбияви роле, нигездә, уку эшчәнлегенең структурасына бәйле.

Белем бирүгә заманча караш баланың уку барышында дәүләт стандартына туры килә торган белем, күнекмә һәм күнекмәләрне генә алуын гына түгел, ә үз эченә «Үзгәрүчән дөньяда яши белү»: тормыш тәҗрибәсе, кыйммәтләре, мәгънәсе, гореф-гадәтләре, аңлашу кебек компетенцияләрне дә үзләштерүен таләп итә. Балаларда заманча аң тәрбияләү зарур, ул аңа әйләнә-тирә дөньяда яшәргә, көрәшергә һәм үсәргә мөмкинлек бирәчәк.

Укытучы – ул изге һөнәр. Балаларыбызның, халкыбызның киләчәге – укытучы кулында, аның алтын йөрәгендә. Шуңа күрә кеше тормышында укытучының роле һәм урыны бәяләп бетергесез. Укытучы исеменә лаек булу ул – зур бер батырлык дип әйтер идем мин. Ни өчен дигәндә: бары тик көчле рухлы, сабыр кеше генә бу эшкә күңелен биреп, тиешле дәрәҗәдә укыту сәләтенә ия була аладыр. ... Укытучы ул һөнәр генә түгел, ул – аның язмышы! Алар балаларны белем дөньясына алып керәләр, яхшыны яманнан аерырга, хезмәт шатлыгын тоярга өйрәтәләр. Әйе, ничек кенә булмасын, һәр кешенең “менә ул чын укытучы” дияРлек остазы бар.

Кулланылган әдәбият

1. Инновационные технологии в образовании: Материалы IV Международной научно-образовательной конференции: Сборник научных трудов// Под общ.ред.д.п.н., проф. А. Н. Хузиахметова. – Казань: ТРИ «Школа», 2017 – Ч. I – 500с.
2. Харисов Ф. Ф. Татар телен чит тел буларак өйрәнүнең фәнни-методик нигезләре. – К.: Татар.кит.нәшр., 2015. – 302б.
3. http://studbooks.net/695555/psihologiya/metody_formirovaniya_uchebnoy_motivatsii_shkolnikov
4. http://nsportal.ru/vuz/pedagogicheskie-nauki/library/2014/06/26/formirovanie-uchebnoy-motivatsii-shkolnikov
5. http://www.myshared.ru/slide/357193/
6. https://matbugat.ru/news/?id=5512

Горбунова А.П.,
с. Байрашево,
МБОУ «Байрашевская ООШ»
учитель русского языка и литературы

ПРОЕКТНАЯ РАБОТА – ОДИН ИЗ СПОСОБОВ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ К ЧТЕНИЮ

Аннотация:

В данной статье рассматривается вопрос организации проектно-исследовательской деятельности учащихся начальных классов и учащихся 5-6 классов. Автору статьи хотелось показать, что данный вид работы может повысить читательский интерес. Учителю важно заинтересовать учащихся своим предметом, а для этого и подходит метод проектов, который вызывает интерес детей, заставляя их самих находить новые знания.

Ключевые слова:

Каждый из нас по своей природе – исследователь;

В школе должно быть непрерывное творческое саморазвитие и учителя, и учащихся.

Учитель должен заинтересовать учащихся своим предметом.

Проектный метод развивает у ребёнка творчество.

Из опыта соей работы.

Проект - возможность интересно и самостоятельно исследовать новое и интересное.

«Каждый из нас по своей природе - исследователь. Исследовательская деятельность – условие развития личности, её духовности, именно она помогает становлению уникального в нас» [3, с. 5 - 6]. А мотивация - важнейшая составляющая процесса обучения.

Каким будет 21 век? Каким ему быть – во многом зависит и от нас, учителей. В современной школе должно быть непрерывное творческое саморазвитие и учителя, и учащихся. Учитель должен уметь заинтересовать учащихся своим предметом, формировать у учащихся навыки поисковой и исследовательской деятельности, а для этого как раз и подходит метод проектов, который учитывает интересы самого ребенка, заставляет самого ученика находить новые знания.

Сам метод проекта возник ещё в начале 20 века в США, но его применение актуально и в настоящее время. Именно такой метод позволяет вызвать интерес ребёнка к знанию и применять эти знания в жизни. В настоящее время без этого метода просто невозможно обойтись: проектный метод развивает у ребёнка творчество. Проект – это сотрудничество учителя и учащихся, именно такой метод вызывает мотивацию ребенка к учебе.

Проект – это задание, сформулированное в виде проблемы; это результат, способ решения данной проблемы. Проектная деятельность позволяет лучше закрепить

полученные на уроках знания. Проект – это всегда творчество, самостоятельность, практическое применение имеющихся знаний и умений.

Проекты бывают разные:

1. Монопредметные(проводятся в рамках одного предмета)
2. Межпредметные
3. Надпредметные.

Проектная деятельность – один из видов творческой деятельности учащихся, это приобретение новых (личностно значимых для него) знаний. Личность развивается в деятельности. «Интерес - позитивная эмоция, она переживается человеком чаще, чем прочие эмоции. Интерес – единственная эмоция, которая обеспечивает работоспособность человека. Он насущно необходим для творчества».[1, с.105-106].

Мне с учащимися, наверно, легче дается информационный монопредметный проект, направленный на сбор информации о каком-то объекте, явлении. Цель такого проекта: анализ, обобщение и представление полученной информации для других учащихся. При таком методе чаще использую интервью, анкетирование, СМИ, литературные источники. Проводим обработку полученной информации, анализируя и обобщая, сопоставляя уже с известными фактами, и делаем вывод. Результатом такой деятельности чаще всего становятся статья, небольшая исследовательская работа, презентация. Проектная деятельность развивает удовлетворенность ребенка собой, своим результатом. И данной работой могут заниматься все учащиеся, можно привлечь и родителей, главное ребенок сам выбирает тему, которая вызывает у него наибольший интерес, но тему может предложить и сам учитель. От интереса же зависит качество обучения. Проектная деятельность – это первая ступенька в науку, она носит не научный, а обучающий характер. Главной целью учебных проектов является развитие личности учащегося, а не получение научного открытия. Сама проектная деятельность – творческий процесс совместной деятельности учащегося и педагога. Дети отбирают нужные им сведения. «Доводы, до которых человек додумался сам, убеждает больше, чем те, которые пришли в голову другим», - Л. Паскаль.

Как я обычно организую проектную деятельность?

1. Выбираем тему, интересную именно для данного ребёнка.
2. Определяем этапы работы.
3. Подбираем нужную литературу.
4. Находим нужные сведения из разных источников
5. Обобщаем, систематизируем полученный материал. Отбираем только важное, необходимое.
6. Определяем форму отчета - чаще всего это презентация, выступление по теме.

В этом учебном году мы с учеником 5 класса решили выполнить проектно-исследовательскую работу по сказкам А.С. Пушкина. Не секрет, что современные дети не читают, у них нет интереса к чтению, очень узкий кругозор у некоторых детей, поэтому я на лето дала задание учащимся младших классов и учащимся 5 - 6 классов - прочитать сказки А.С. Пушкина, русские народные сказки и выписать, какие числа встречаются в этих сказках и подумать, с какой целью эти числа используются в них. Наступил учебный год, выяснила, что лучше всех справился с данным заданием Хасанов Илфир- ученик 5 класса. Мы с ним провели анкетирование среди учащихся младших классов, результаты анкетирования нас не обрадовали. Многие дети не знают сказки, не

читают. Решили более подробно выявить роль чисел в сказках А. С. Пушкина и расширить свои знания, с полученным материалом ознакомить детей и в какой - то мере вызвать у них интерес к книгам. Использовали текстовый анализ. Выяснили, например, что в «Сказке о мёртвой царевне и семи богатырях» встречаются такие числа: «3» - три раза обращалась царица к зеркальцу; «7» - семь богатырей; 140 – городов - теремов - это приданое царевны; гроб царевны на 6 столбах. Подробно проанализировали роль чисел в сказках: «Сказка о рыбаке и рыбке», «Сказка о золотом петушке», «Сказка о царе Салтане», «Сказка о попе и его работнике Балде». Сделали презентацию и выступили перед учащимися младших классов. Дети решили в школьной библиотеке взять и перечитать некоторые сказки. Мы провели второе анкетирование, результат улучшился. Дети заинтересовались, им самим захотелось продолжить данную работу: прочитать, найти числа и выявить их роль.

Мне очень нравятся слова великого ученого Альберта Эйнштейна: «Мы можем сказать, что вечная загадка мира – его познаваемость. Сам факт этой познаваемости представляется чудом и величайшим даром природы». [2, с.2-3]. В заключение хочется сказать, что проектная работа - это возможность интересно и самостоятельно исследовать что - то новое, попробовать свои силы, расширить свой кругозор.

Список источников:

В.И. Андреева Педагогика, учебный курс для творческого саморазвития. Казань. 2000, с 105-106

Леонтович А.В. К проблеме исследований в науке и в образовании. Развитие исследовательской деятельности учащихся. Методический сборник. М. Народное образование, с 2-3

Обухов .А. С. Рефлексия в проектной и исследовательской деятельности. Издание 2-е. Москва, 2015, с.. 5-6

Зайдуллина Г.М., учитель русского языка и литературы
МБОУ «СОШ №1 г.Азнакаево»

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРЕПОДАВАНИЮ ЛИТЕРАТУРЫ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

В последние годы в педагогической среде активизировалась работа по формированию функциональной грамотности, этому во многом способствовало участие школьников нашей страны в исследовании PISA. Учителя русского языка и литературы тоже не остались в стороне от этих нововведений. В процессе преподавания мы чаще сталкиваемся с понятием «читательская грамотность». С точки зрения науки, читательская грамотность – это способность человека не только понимать, но и интерпретировать прочитанные тексты, заниматься чтением для того, чтобы достичь поставленных целей, совершенствовать свои знания и возможности, активно принимать участие в жизни общества.

Исследования PISA оценивают уровень сформированности читательской грамотности. Данное исследование является мониторинговым и позволяет выявить и сравнить изменения, происходящие в системах образования разных стран и континентов, а также оценить эффективность реформ в области образования. Особенно важным в данном исследовании является оценка уровня читательской грамотности учащихся.

В условиях активного развития мирового цифрового пространства вопрос о развитии «читающей нации» становится одним из значимых и актуальных. Умение грамотно читать тексты, понимание смысла прочитанного являются основными в работе с информацией. Основы этих навыков закладываются в детстве, и в последнее время развиваются новые подходы к поддержке чтения современных детей и семей. Русский язык и литература относятся к циклу гуманитарных предметов. Процесс преподавания таких предметов связан с использованием большого количества информационного материала, что создает много трудностей при отборе, структурировании различных источников, а также с проверкой результатов деятельности учащихся.

Целью изучения данного цикла предметов является не простое усваивание информации, а приобщение учащихся к ходу исторического процесса, к мировому художественному искусству, к овладению искусством слова и воспитанию активного творческого читателя.
В сегодняшних условиях пересмотра всех нравственных ценностей особые надежды возлагаются на гуманитарную сферу образования, на обращение к культурным традициям. Важность работы с текстом на уроках русского языка понимают все. Начиная с заданий ВПР (текст 2) и завершая заданиями ОГЭ и ЕГЭ, постоянно происходит анализ, интерпретация, поиск нужной информации в тексте.

В этом плане чуть сложнее обстоят дела с уроками литературы. Удивительно, что зачастую оценки по литературе оказываются ниже оценок по русскому языку. Связано это, скорее всего, с отсутствием интереса к процессу чтения, его оторванностью от остальных школьных предметов. Все-таки литература совмещает в себе науку и искусство.

В связи с этим возникает проблема: как научить детей на уроке литературы не технике чтения и формальному пониманию, а осмыслению текста, использованию прочитанного для различных целей. Решение данной проблемы я увидела в синергетическом подходе к изучению художественных произведений.

Синергетический подход к образованию заключается в стимулирующем, или пробуждающем образовании, образовании как открытии себя. А междисциплинарность синергетического подхода в полной степени соответствует ФГОС второго поколения, одной из задач которых является реализация метапредметных целей изучения всех школьных дисциплин.

Сегодня синергетический подход может считаться одним из главных методов исследования окружающего мира: он позволяет реализовать междисциплинарность в изучении сложных объектов и процессов, обеспечивает формирование у учащихся многомерного видения окружающего мира, что является одним из важных условий формирования читательской грамотности.

Синергетика объединяет разрозненные научные факты, раздробленные в различных дисциплинах. Получается, что вместо фрагментного изучения окружающей

действительности, она предлагает совершенно новую обобщенную научную картину мира – синергетическую.

Иногда получается, что учитель литературы на свих уроках объясняет ученикам совершенно новый исторический материал, тем самым объединяя в одно целое эти два разрозненных предмета. Например, в программу 7 класса включена поэма Н.Некрасова «Русские женщины». Здесь описываются события, связанные с декабристским восстанием, и их последствия (на уроках истории об этом говорят только в 8 классе). В рассказе И.Тургенева «Муму», изучаемом в 5 классе, остро стоят вопросы крепостного права, своеобразного рабства в российской действительности 19 века (на уроках истории тема изучается также в 8 классе). В данном случае, учитель словесник должен в совершенстве владеть исторической информацией. Ведь именно от того, насколько учитель преподнесет верно определения данных терминов, еще не изученных на уроках истории, зависит понимание основной мысли данных выше произведений. Получается, на уроках литературы мы даем первоначальные сведения о многих исторических событиях и личностях, с ними связанных.

Не менее тесной является связь литературы с математикой. Вроде бы, два абсолютно разных предмета. Однако общее можно все-таки найти. Например, при изучении размеров стихосложения намного легче объяснить детям материал, основываясь на математических формулах, нежели на абстрактных схемах, которые зачастую бывают представлены в учебниках. Так, схема определения ямба соответствует сочетанию четных ударных слогов (2468), хорей – нечетных (1357). Такой же алгоритм работы и при изучении трехсложных размеров стиха. Схема дактиля – 14710, амфибрахия – 2468, анапеста – 36912. Легче всего объяснить данные схемы на примере арифметической прогрессии, которая, к сожалению, изучается на уроках алгебры только в 8-9 классах. Основы стихосложения же проходят в 5 классе. Получается, что учитель литературы вводит математический термин с опережением.

Очень «ярко» можно выстроить урок анализа стиха. Для этого достаточно использовать звукопись и постараться вместе с учащимися «раскрасить» текст. Как правило не только сам текст, но и его цветовая гамма раскрывает полноту содержания. Можно в этой связи воспользоваться программой «Звукоцвет» (http://zvukocvet.ru), которая представлена в сети Интернет. Данный вид работы – это взаимосвязь литературы и живописи не конкретных авторов, когда прорабатывается видение конкретного художника определенных строчек стихотворения, а процесс сотворчества поэта и ученика. В качестве примера можно привести работу по стихотворению А.Блока «Гамаюн, птица вещая».

Минусом синергетического подхода можно считать слабую подготовленность самого учителя. Ведь в данном случае он должен выступать не только в роли ретранслятора. Учитель должен быть широко эрудированным человеком, владеющим знаниями в различных областях (как школьной программы, так и жизни в целом).

Да, уроки, на которых взаимодействуют разные школьные предметы и виды искусства требуют огромной и качественной подготовки, но ребята работают с удовольствием. Думаю, что содержание этих уроков существенно расширит кругозор учащихся, воспитает интерес к искусству, заставит больше читать и вдумываться в текст художественного произведения, формируя навыки читательской грамотности.

Список источников

1. Аммосова Н.В. Синергетический подход к организации деятельности учащихся. - Астрахань, 2008.
2. Князева Е.Н. Синергетический вызов культуре // Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов. – М.: Прогресс –Традиция, 2000.
3. Корчагин В.Н. Становление и развитие системно-синергетической парадигмы в педагогике (На основе анализа педагогического наследия Н. М. Таланчука): Дис. д-ра пед. наук, Казань, 2005.
4. Петито Ж. К физике духа: гуманитарные науки как науки о природе // Грани познания: наука, философия, культура в XXI веке.: В 2 кн. / [Отв. ред. Н.К. Удумян]; Ин-т истории естествознания и техники им. С.И. Вавилова РАН; Ин-т философии РАН. –М.: Наука, 2007.

Закирова Гөлназ Илдусовна,
Әгерҗе шәһәре 1нче гимназиясенең
туган тел һәм әдәбият укытучысы

ТУГАН ТЕЛ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ФУНКЦИОНАЛЬ ГРАМОТАЛЫЛЫКНЫ ҮСТЕРҮ ӨСТЕНДӘ ЭШ

Бөтендөнья экономик форумы 21 гасырда уңышлы булу өчен, кеше 16 компетенциягә ия булырга тиеш дип билгели: бу – командада эшләү, лидерлык сыйфатлары, , инициативалылык, IT-компетенциягә ия булу, финанс һәм гражданлык грамоталылыгы һ.б. . Әлеге сыйфатларны үстерү – бүгенге укытучыга заман таләбе. Шул бурычны тормышка ашыру өчен укыту-тәрбя процессында гадәти булмаган алымнарны кулланырга кирәк.

“Укучыларны күп нәрсәгә өйрәтәм дип, үзегенең мин-минлегегезне канәгатьләндерергә тырышмагыз. Тик кызыксыну гына уятыгыз. Тыңлаучыларыгызның баш миләренә артык көч төшермәгез, тик күзләрен генә ачыгыз. Аларга очкын салсагыз, ялкыны үзеннән-үзе кабыныр”,- дигән француз язучысы Анатоль Франс.

Функциональ грамоталылык – алынган белем, күнекмәләрне тормышта төрле ситуацияләрдә куллана белү ул. Уку культурасын үстерү функциональ грамоталылыкны үстерүнең әһәмиятле бер юнәлеше. Китап уку – дөньяга ачылган тәрәзә ул. Ләкин бу тәрәзә сүз тәмен аңлап укыганда гына ачыла.

Уку культурасын үстерү Федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыруда өстенлекле юнәлешләрнең берсе булып тора.. Балада аңлап уку тәрбияләү - уйлап, зиһенгә алып, аңлы рәвештә эшләү, уку дигән сүз.
Без баланың истә калдыруын, ятлавын, бирелгән эшләрне механик рәвештә башкаруын таләп итмибез, ә бәлки эшнең асылын аңлавына, аның уңышлы үтәлүенә омтылабыз.

Текстны тулаем аңлау кирәкле мәгълүматны дөрес сайлап алу, текст турында тулы күзаллау тудыру, эчтәлеге буенча үз фикереңне формалаштыра белү кебек күнекмәләр булу белән бәйле. Грамоталы укуның берничә алымы бар: өзекләргә бүлеп уку, сорауларга җавап бирү, уку көндәлеге алып бару, логик чылбыр, “калын һәм юка сораулар”

“Калын һәм юка сораулар” алымына тукталыйк. “Юка” сораулар репродуктив

(“әйе”, “юк”) җаваплар бирүне күздә тота, ә “калын” (проблемалы) сораулар өстәмә мәгълүмат өйрәнеп, анализлап, фикер туплап бирелгән җавапларны таләп итә. Мәсәлән, инглиз язучысы Бернард Шоу бервакыт болай дигән: "Минем дә , сезнең дә берәр алмагыз булса, без аларны бер-беребезгз бирсәк, икебездә дә берәр алма кала. Әгәр миндәге һәм сездәге идеяләр белән уртаклашсак, һәрберебездә икешәр идея калачак, “ дигән.
Бу мәгълүмат белән танышкач, укучылар, әлбәттә, “юка” сораулар бирәчәк:
-Язучы нәрсә әйткән?
-Ул нәрсә турында уйланган?
-Нинди образга мөрәҗәгать иткән?
Әгәр эчтәлекне тирәнрәк аңларга ярдәм итүче сораулар уйласак:
-Автор нәрсәне күз алдында тота? – Ни өчен алма белән идеяне чагыштыра? –Ул нинди фикергә килә? Әлеге сораулар эчтәлекне аңларга ярдәм итү белән бергә, иҗади югарылыкка чыгарга этәрә. Һәркем үз фикерен әйтә, башкаларныкын ишетә, яңа идеяләр белән яна башлый. ә безгә нәкъ шул кирәк тә.

Функциональ грамоталылык язма һәм телдән сөйләмдә туган телнең бөтен байлыгын куллану мөмкинлеген үз эченә ала. Туган тел һәм әдәбият дәресләрендә кулланылган түбәндәге биремнәр телнең нечкәлекләрен тоярга ярдәм итә.

Мәсәлән, шигырь ахырындагы канатлы фразаны исеңә төшер:

Үлем турында уйлама,
Илең турында уйла............
(Илең турында уйласаң.
Гомерең озын була”)

Мәкаль, әйтемнәрне аңлау өчен, һәр сүзне антонимы белән алыштыр:

Уен башлангач, эшләргә ярамый.(Эш беткәч, уйнарга ярый)
Аз укымасаң, аз белмәссең (Күп укысаң, күп белерсең)
Аягың карт (Башың яшь)

Дәрестә проблемалы ситуацияләр тудыру да уңышлы алым. Беренчедән, ситуацияэшләнәчәк эшкә кызыксыну уята, икенчедән, дөрес уйланылган ситуация укучыларның үз уку бурычларын билгели аламы-юкмы икәнлеген аңларга ярдәм итә.

“Конфликт-бәхәс.” (Аудиоязмада кошлар тавышы, тамчы тамган, җил искән. Елга шаулаган тавышлар ишетелә.)
-бу тавышларны ишеткәч, табигатьнең нинди мизгеле күз алдыгызга килде? Үзегезне кайда хис иттегез? Кебек сораулар бирелә.

«Ярашмаучанлык ситуациясе”.

<u>Бер сүҙ белән әйт:</u>

Балтасы суга төшкәндәй – кәефсеҙ, күңелсеҙ
салкын кан белән – тыныч
Борчаҡ чәчү – мактану
Дөнья көтү – йәшәү
каты колак– саңгырау

Анализлаганда шундый бурычларны ачыклау кирәклеге туа: бу сүзләр бәйләнешенең мәгънә үзенчәлекләре, алар ничек атала, аларның сөйләмдәге роле. Бу ысул укучының иҗади фикерләү даирәсен киңәйтә, тормыш күренешләрен төрле төсләрдә кабул итү, киңәйтеп сөйләү сәләтен үстерергә ярдәм итә.

“Билгесезлек ситуациясе.”

1.Ал, кызыл, сары, күк (сүзләр бирәм)

2. Миләүшә, Гөлчәчәк, Лилия, Нәркис

3. Яланда,кырда, бакчада үсә

Чәчәк исемнәрен генә әйтеп калмыйбыз, “Исем” сүз төркемен дә кабатлап китә алабыз, кызларның чәчәк исемнәрен йөртүен, ялгызлык исемнәрнең баш хәрефтән язылуын да искә төшерәбез.. Бу алым укучыны теге яки бу ситуациядән чыгуның берничә вариантын эзләргә ярдәм итә, предметара бәйләнеш булдырыла.

“Көтелмәгәнлек ситуациясе”. Укучыны текст укудан туктатып, анда сөйләнелгән вакыйгалар агышын фараз иттерү. Әлеге биремнәр балаларда тормышта очрап торган көтелмәгән очракларда югалып калмау кебек сыйфатлар формалаштырырга ярдәм итә.

Функциональ грамоталылыкны үстерүнең бу аспектларын төрле дәресләрдә куллану мөмкин, чөнки ул метапредмет өлкәсенә карый. Ә безнең өчен иң кыйммәтлесе, иҗади фикерләүгә сәләтле, туган телебездә матур итеп сөйләшүче, телебезне яратучы уңышлы шәхес тәрбияләү.

Закирова Ф.М.-тарих һәм җәмгыять белеме укытучысы, Заһитова Зинфера Ильяс кызы – татар теле һәм әдәбияты укытучысы, Татарстан Республикасы Азнакай муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе "Мәлбагыш авылы урта гомуми белем бирү мәктәбе"

ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕ-БЕЛЕМ БИРҮНЕҢ ЯҢА СЫЙФАТЫНА ИРЕШҮНЕҢ НӘТИҖӘЛЕ ЧАРАСЫ

Әлеге теманың **актуальлеге** гомуми белем бирү мәктәп программасына проект эшчәнлеген кертү ихтыяҗыннан гыйбарәт. Бүгенге көндә проектлар белән эшләү методы иң популяр эш төрләренең берсе булып тора. Теоретик белемнәрне һәм әйләнә-тирә мохитнең конкрет проблемаларын хәл итү өчен практик кулланышта рациональ файдаланырга мөмкинлек бирә. Бүгенге көндә проектлар белән эшләү методы гомуми белем бирү мәктәпләрендә укучыларның дәрестән тыш эшчәнлегендә киң кулланыла, ФГОС таләпләрен үтәргә ярдәм итә.

Балаларыгызны үзегезнең
заманыгыздан
башка заман өчен укытыгыз, чөнки алар
сезнең заманыгыздан башка бер заманда
яшәү өчен дөньяга килгәннәр.
Риза Фәхреддин

Күп кенә педагогларны заманча дәресләрне ничек кызыксындыручан итеп үткәрергә була дигән проблема борчый. Укучыларның барысын да уку процессына ничек җәлеп итәргә була соң? Укучыларны мөстәкыйль рәвештә нәтиҗәләр ясарга һәм үз

фикерләрен җиткерә белергә өйрәтергәме? Әлеге бурычларның барысы да актив эшчәнлек шартларында гамәлгә ашырылырга мөмкин. Укучыларга укытучы интерактив ысуллар һәм алымнар куллана. Проект технологияләрен кертү укучыларда эзләнү, анализ, фикерләү, чагыштыру, нәтиҗә ясый белергә мөмкинлек бирә. Укучының танып белү эшчәнлеген арттыра. Шуларның берсе укучы һәм укытучы хезмәтенең киң таралган иҗади, эзләнү эшчәнлеге – проектлар методы.

Тикшеренү объекты - проект ул-белем бирүнең яңа сыйфатына ирешүнең нәтиҗәсе.

Тикшеренү предметы - проектлар методының мөмкинлекләрен өйрәнү.

Тикшеренүнең максаты - проектлар методын кулану – белем бирүдә куелган максатка ирешергә ярдәм итә.

Бурычлар:

1. Проектлар методын заманча кулану һәм нәтиҗәгә ирешүдә үсеш юлларын табу;
2. Укучыда өйрәнә торган темага кызыксыну, эзләнү юлларын күрсәтү;
3. Укучының үз аңында дөньяви мәгълүмати күзаллау формалаштыру;
4. Иҗади, мөстәкыйль фикер йөртү һәм теләп эшләү ихтыярын үстерү;
5. Төркемнәрдә иптәшеңнең фикерен тыңлый белү һәм хөрмәт итү.

Проект методының асылы: укытучы белән укучы проект темасы өстендә эшләгәндә өстәмә чыганаклардан мәгълүмат туплыйлар, һәр эш саен нәтиҗә ясап баралар.

Әлеге проект темасы буенча эшләгәндә анализлау, чагыштыру, гомумиләштерү, системага салу, күзәтү, әңгәмә **алымнары** кулланылды. Әлеге эшнең **практик әһәмияте:** Укучының мөстәкыйльлеген арттыра. Сайлап алган тема өстендә укучы кызыксыну хисе белән эш башкара. Укучы белән укытучы арасында иҗади якынлык барлыкка килә. Укучыда үз мөмкинлекләрен үстерүдә проектлар методы зур урын алып тора.

Тормыш һәм хезмәт шартлары тиз үзгәрә, белем дәрәҗәсенә, чыгарылыш сыйныф укучысының шәхесенә карата бөтенләй яңа таләпләр куя. Бүгенге җәмгыятькә мөстәкыйль рәвештә фикер йөртә, үз алдына социаль әһәмиятле бурычлар куя, аларны хәл итү юлларын проектлый, нәтиҗәләрне фаразлый һәм аларга ирешә алган кеше кирәк. Мәгариф системасы чыгарылыш сыйныф укучысының инициативасы, мобильлеге, динамиклыгы һәм конструктив булуы кебек яңа сыйфатларын формалаштырырга тиеш. Булачак һөнәр иясе гомер буе белем алырга, яңа технологияләргә ия булырга, аларны куллану мөмкинлекләрен аңларга, мөстәкыйль карарлар кабул итә, социаль һәм булачак һөнәри өлкәдә җайлаша белергә, проблемаларны хәл итәргә һәм командада эшләргә, стресс хәлләренә әзер булырга һәм алардан тиз чыга белергә тиеш.

Федераль дәүләт белем бирү стандартларының яңа буын үзенчәлеге-укучы шәхесен үстерүнең төп бурычын максат итеп алга куйган эшчәнлек характеры. Заманча белем бирү традицион рәвештә белем бирү нәтиҗәләрен тәкъдим итүдән баш тарта. Ул, үз чиратында, яңа Стандартны гамәлгә ашыручы укытучы эшчәнлегенең принципиаль үзгәрешләренә бәйле. Укыту технологияләре дә үзгәрә.

Алар арасында логик, методологик уку эшчәнлеге элементлары, максатчан планлаштыру, анализ, рефлексия, үз-үзеңне бәяләү, укыту-танып-белү проблемаларын хәл итү алымнары функциональ грамоталылыкны үз эченә ала.

Укытучы бу бурычны бары тик иҗади якын килеп, яңа методлар һәм технологияләр куллану шартларында гына үтәү мөмкин икәнен истә тотарга тиеш. Шундый чараларның берсе-укучыларда мөһим компетенцияләрне үстерергә сәләтле проект технологиясе:

- гомуми фәнни;
- мәгълүмати;
- танып-белү;
- коммуникатив;
- кыйммәтле-мәгънәле;
- иҗтимагый;
- шәхси камилләшү омтылышлары.

XX гасырның беренче яртысында ук эшләнелгән проектлар методы яңадан заманча мәгълүмат җәмгыятендә актуальләшә бара.

Нәрсә ул укучылар проекты? Бу-укытучы җитәкчелегендә тормышка ашырыла торган, иҗади, тикшеренү, шәхси яки социаль яктан әһәмиятле проблемаларны хәл итү. Матди һәм яки идеаль продукт рәвешендә конкрет нәтиҗә алуга юнәлтелгән максатчан, танып-белү, интеллектуаль, тулаем мөстәкыйль эшчәнлекнең аерым төре.

Мәктәптә проект эшчәнлегенең өстенлекләре:

1. «Укытучы-укучы» мөнәсәбәтләре тамырдан үзгәрә:

- укучы эшчәнлекнең максатын билгели-укытучы аңа бу эштә ярдәм итә;

- укучы яңа белем ача – укытучы белем чыганакларын тәкъдим итә;

- укучы дәлилли – укытучы дәлилләүнең мөмкин булган формалары һәм методларын ача, танып-белү һәм хезмәт эшчәнлеген оештырырга булыша;

- укучы сайлый – укытучы сайлау нәтиҗәләрен фаразларга ярдәм итә;

- укучы актив, ә укытучы активлык күрсәтү өчен шартлар тудыра;

- укучы - укыту субъекты, укытучы - партнер;

- укучы үз эшчәнлегенең нәтиҗәләре өчен җаваплы – укытучы алынган нәтиҗәләрне бәяләргә һәм эшчәнлекне камилләштерү ысулларын ачыкларга ярдәм итә.

2. Укытучы төрле дидактик алымнарны куллана ала.

3. Эшне башкару вакытында, укучыларның фән белән кызыксынуы арта.

4. Проектлар укучыларны үзара берләштерә, аралашучанлыкны, төркемнәрдә эшли белүне һәм уртак эш өчен җаваплылык хисе тотуны үстерә.

5. Проект эшчәнлеге үз тәҗрибәсендә һәм башкалар тәҗрибәсендә өйрәнергә мөмкинлек бирә.

6. Күргәнебезчә, эшчәнлекнең нәтиҗәсе укучыларга зур канәгатьлек китерә һәм хәтта үз-үзеңне бәяләү һәм үз көчеңә ышанычны арттыра ала.

7. Еш кына эшчәнлек нәтиҗәсе презентация рәвешендә бирелә, бу укучыларга ИКТ-компетенция дәрәҗәсен күтәрергә мөмкинлек бирә.

Төп гомуми белем бирү мәктәбендә яшүсмерләрнең төрле белем өлкәләрендә үз мөмкинлекләрен сынап карау тора. Ул укучылар эшчәнлеген оештыруның төрле формаларын үзгәртүдән гыйбарәт булырга тиеш. Бу эшчәнлек төрендә белем бирү процессын оештыру шартларына карата төп таләпләр булырга мөмкин:

- проект, индивидуаль һәм төркем эшчәнлеге төрләрен арттыру;
- укучыларның төрле мәгълүмат чыганаклар белән мөстәкыйль эшләү ролен көчәйтү;

Мәктәптә белем бирү технологиясен сайлаганда ике шартка таянып эш итәргә кирәк:

- өстенлек класс эчендә уку процессын дифференциацияләргә һәм шәхси мөмкинлек бирүче технологияләргә бирелергә тиеш;
- белем бирүнең бу этабында мөстәкыйль танып-белү эшчәнлеген үстерү технологияләре бик мөһим роль уйный;
- социаль әһәмиятле продукт алуга юнәлдерелгән проект эшчәнлеге;
- объектлар белән экспериментлауга, әйләнә-тирәдәгеләр белән мөнәсәбәтләрне коруга, үз-үзеңне тоту тактикасына юнәлтелгән тикшеренү эшчәнлеге;
- үз-үзеңнең фикереңне тормышка ашыруга, кешеләр төркемнәре белән идарә итүгә юнәлдерелгән иҗади эшчәнлек.

Проектның төп максаты - укучыларның иҗади фикерләвен формалаштыру. Укыту методларының күп кенә төрләре бар. Аларның һәркайсысы тикшеренү алымнарының төрле булуы белән аерылып тора. Ул вакытта укучыларга мөстәкыйль рәвештә хәл ителә торган танып-белү бурычы куела. Моның өчен кирәкле алымнарны укучы укытучы ярдәме белән сайлый. Проект алымын тикшеренү тибына да кертергә мөмкин. Анда укучылар нинди дә булса куелган проблема белән мөстәкыйль шөгыльләнә.

Уку эшчәнлеге нигезендә укучылар проблемаларны бергәләп хәл итү, мәсьәләсен куялар. Эшчәнлекне планлаштыруга, җаваплылыкны бүлешүгә, мөстәкыйль фикер йөртүгә, әһәмиятле нәтиҗәләргә ирешүгә юнәлтелгән хезмәттәшлек һәм нәтиҗәле аралашу күрсәтелә. Педагогикада бу проблемалы һәм проектлы алым укыту ысулларын куллану белән бәйле. Бу очракта уку эшчәнлеге реаль җәмгыять шартларында уңышлы эшчәнлеккә юнәлдерелгән. Укуларның эш нәтиҗәсе белем һәм күнекмәләрне үзләштерү түгел, ә гамәли эшчәнлекнең уңышын тәэмин итүче төп компетентлыкны формалаштыру.

Укучының гуманизмы, шәхесенә карата игътибар һәм хөрмәте, укытуга гына түгел, укучыларның проектлы алымның мөһим үзенчәлеге булып шәхесен үстерүгә дә юнәлдерелгән уңай тәэсир булып тора.

Укучы өчен проект-ул үзенең иҗади мөмкинлекләрен иң югары рәвештә ачу мөмкинлеге. Бу-үзен шәхси яки төркемдә күрсәтергә, үз көчләрен сынап карарга, белемнәрен ныгытырга, файда китерергә, халык алдында ирешелгән нәтиҗәне күрсәтергә мөмкинлек бирә торган эшчәнлек. Бу-укучылар үзләре формалаштырган кызыклы проблеманы хәл итүгә юнәлдерелгән эшчәнлек. Әлеге эшчәнлекнең нәтиҗәсе – һәркем өчен мөһим. Ә укытучы өчен уку - укыту проекты ул- үз-үзеңне өйрәнү, тикшеренү һәм иҗади эшчәнлек.

Проектның структурасы:

- Проектта өстенлек итүче методлар - тикшеренү; иҗади; рольле, уен; таныштыру-ориентлашкан (мәгълүмати); гамәли юнәлешле (гамәли).
- Монопроектлар һәм предметара проектлар;
- Проектта катнашучылар саны-индивидуаль һәм төркемле;
- Проектның үтәлеш вакыты: кыска вакытлы, уртача дәвамлылыкта, озак вакытлы.

Педагогик эшчәнлектә проект методын куллану укытучы социаль рольләрне алмаштырырга әзер булган очракта мөмкин: укытучы төп фәнни белемнәрен

үзләштергән, шулай ук укытучы да, укучы да тикшеренү эшчәнлегенә әзер һәм ИКТ белгән очракта, партнер һәм координатор була.

Проектның этаплары:

1. Тема буенча әзерлек этабына керешү;
2. Тема буенча мәгълүмат эзләү;
3. Теманы тормышка ашыру;
4. Продукт һәм проектны тәкъдир итү.

Проект эше - укучыларның мөстәкыйль эше, ләкин ул укытучы эшчәнлегеннән башка уңышка ирешә алмый. Иң элек тема буенча проект эшләүнең берничә этабын билгеләргә кирәк:

1. Проект темасына биремен эшләү;
2. Проект эшен башкару;
3. Нәтиҗә чыгару;
4. Проектны мөстәкыйль яклау;
5. Рефлексия.

Проектлау биремен эшләү этабы: укучыларга берничә проект темасы тәкъдим итәбез, проектны үтәү шартларын билгелибез, максат куябыз, эш планы төзибез.

Проектлау биремне үтәү өстендә эшне үз эченә ала, мөмкин кадәр балаларның мөстәкыйльлеге тәэмин итәбез, укучылар эшенә тиешле юнәлеш бирәбез, вакытында үтәүгә һәм эш сыйфатына контрольлек итәбез.

Гомумиләштерү—проектлау планында каралган материалларны эшләү. Бу этапта укучылар материалларны бергәләп эшлиләр.

Проектны яклау—иң тирән эз калдыручы этап булып тора. Проектлар яклау сыйныф укучылары алдында үтә. Яклау барышында проектның камиллеге һәм кимчелекләре ачылырга тиеш.

Рефлексия проект яклау барышында бирелгән сорау һәм тәкъдимнәрне, тәнкыйть сүзләрен искә алып ясала, проект тагын да камилләштерелә.

Иң авыр бурыч-проблеманы дөрес бүлеп бирү, ягъни социаль әһәмиятле каршылыкны билгеләү. Ул балага кызыклы булырга, уку материалына керергә, тикшеренү характерында булырга тиеш.

Алга таба объект һәм тикшеренү предметы билгеләнә. Тикшеренү объекты-процесс яки күренеш, барлыкка китерә торган проблемалы ситуацияне өйрәнү өчен сайланган. Тикшеренү предметы-тикшеренү объекты чикләрендә билгеле бер аспектта карала.

Проектның максаты-көтелгән нәтиҗә моделе.

Проектның бурычлары-максатка ирешү өчен юллар һәм чаралар сайлау.

Шулай итеп, бүген мәктәп белем һәм күнекмәләр бирергә, ягъни тарату пункты, әзер белем склады булып хезмәт итәргә тиеш дигән фикер актуаль түгел. XXI гасыр укымышлы кешеләрдән киң мәгълүматның барлык төрләрендә мөстәкыйль рәвештә ориентлашу, җитештерү һәм гражданлык тәртибендәге күп санлы бурычларны хәл итү сәләтен таләп итә. Димәк, якындагы киләчәк һәр бүгенге укучыдан мөстәкыйль фикерләүне, ситуацияне тикшерә һәм карар таба белүне таләп итәчәк.

Кулланылган әдәбият:

1. Федераль белем бирү стандартларын тормышка ашыруда татар теле һәм әдәбияты укытучысына фәнни-методик ярдәм/төз.:Казан: ТРМҮИ, 2015. – 110б.

2. Ишкина Л.К. Татар теле һәм әдәбияты укытучысының профессиональ үсеше буларак фәнни-тикшеренү эшчәнлеге /Л.К.Ишкина // Развитие исследовательской компетенции учителя татарского языка и литературы. Сборник статей и докладов. – Казань: ИРО РТ, 2011. – Б.: 6-9.

3. Балобанова А. Компьютер технологияләрен кулланып. "Мәгариф" журналы / 2004, № 6.

4. Вәлиева Ф.С., Саттаров Г.С. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы. - Казан: Раннур, 2000.

5. Камаева Р. Б. Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә яңа педагогик алымнар. – Алабуга: АДПУ нәшрияты, 2010. – 103 б.

6. Минһаҗев А. Дәресләрдә компьютер куллану.// "Мәгариф" журналы/ 2006, № 7

7. Чегвинарцева О. Дәресләрдә яңа педагогик технологияләрне куллану.// "Мәгариф" журналы / 2007, № 11.

Фәния Рифкать кызы Зарипова,
Яңа Чишмә районы Зирекле лицееның туган тел (татар теле) һәм әдәбияты укытучысы

ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ УКУЧЫЛАРНЫҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ГРАМОТОЛЫЛЫГЫН ҮСТЕРҮ АЛЫМНАРЫ

Аннотация.

Әлеге докладымда укучыларның функөиональ грамотололыгын үстерү өстендә алып барган эш тәҗрибәм белән уртаклаштым. Укучыларымда текст, әсәрләрне аңлап уку сыйфатын үстерү максатыннан, бик күп алымнардан, технологияләрдән файдаланам.Шуларның кайберләрен генә әлеге чыгышымда атап киттем.Беркемгә дә сер түгел, бүгенге көн укучысы үзе теләгән әйберне генә эшли, ъзенщ кызык тыелган щсщрне генщ укый.. Шуның өчен безнең максат: укучыларда аңлап укуга кызыксыну уяту.

Һәр чорда да укытучылар алдында укучыларның иҗади фикерләү сәләтен үстерү бурычы торды. Икенче буын ФДБС буенча да укучыларны төрле эшкә җәлеп итү аша, аларның фикерләвен, сөйләмен, рухи үсешен тәэмин итү бурычы билгеләнде. Без укучыларга әзер белем бирү белән шөгыльләнмичә, белемне укучыларның үзләреннән таптырту алымнарын күздә тотып эшләргә, алган белемнәрен тормышта куллана белергә өйрәтергә тиеш. Шул очракта гына безнең укучылар яңа тормыш шартларына яраклашкан, гомуми мәдәни үсешкә ирешкән, үз фикере булган һәм җәмгыятькә файдалы шәхесләр булып үсәчәкләр.
"Кешегә бетмәс –төкәмәс иҗат чыганагы салынган. Минә шул чыганакны ачарга, иреккә чыгарырга, кешегә иҗтимагый тормышта урынын табарга булышырга, аңа үсү

<u>өчен тиешле шартлар тудырырга кирәк “,</u> - дип язган моннан күп еллар элек Л.Н.Толстой. Бүгенгесе көндә дә бу фикерләр белән килешми мөмкин түгел. Яңача укыту технологиясенең нигезендә укучы һәм укытучы арасында яңача мөнәсәбәт тора. Дәрес балага авырлык китермәскә, киресенчә, шатлык – бәхет алып килергә, дәрестән бала ниндидер ләззәт, канәгатьләнү хисе алып чыгарга тиеш. Ә иң мөһиме – укучылар дәреснең һәр этабында логик яки иҗади фикер йөртсен өчен шартлар тудырырга кирәк.

Бу бурычларны туган тел һәм әдәбияты укытучысы нинди юллар белән тормышка ашыра ала соңПедагогика фәнендә укыту-тәрбия процессы сыйфатын үстерүгә булышлык итүче технологияләр шактый. Укытучының бурычы – яңалыклар агымында югалып калмыйча, укытуның һәр этабы өчен уку материалын үзләштерүнең иң уңышлы вариантын кулланып эшләү, укучыларга алган белемнәрен тормышта куллана белергә өйрәтү.

Минемчә, 10-15 ел педагогик стажы булган һәр укытучы үзенә генә хас булган эш алымнарын кулланып, иҗади рәвештә эшли. Педагогик технологияләрнең төрлесен кулланып карыйбыз, аларга үзгәрешләр кертәбез, кечкенә генә ачышлар ясыйбыз. Шулар нәтиҗәсендә, һәрберебезнең “үз технологиясе” туа. Нинди генә чаралар куллансак та без, укытучылар, иҗади фикер йөртүче шәхес тәрбияләү максатын күздә тотарга тиешбез. Әхмәт Зәки улы Рәхимовның “Иҗат психологиясе” дигән китабында:

“Иҗадилык – үз шәхесеңне, фикерләвеңне, аң һәм интеллектыңны даими камилләштерү. Иҗади эшчәнлектә кеше үсә, махсус тәҗрибә туплый, үзенең табигый сәләтен һәм мөмкинлеген ача, ихтыяҗын канәгатьләндерә. Шул рәвешчә**<u>, иҗадилык кеше тормышын алга илтүче төп көчкә әверелә”,</u>** - ди ул.

Тел укытучысы буларак, мине һәрвакыт бер сорау борчыды: “Ничек итеп укучыларда әдәби әсәрне аңлап укырга өйрәтеп була?”.Укучы текстны аңлап укыган очракта гына,көтелгән нәтиҗәгә ирешеп була. Эзләнү нәтиҗәсендә мин нәтиҗәле (продуктив) уку технологиясе белән таныштым.Бу технология нигезендә текст белән эшләүне 3 этапта оештырам.**Беренчесе** – укучыларны әсәрне кабул итәргә әзерләү,укучыларда теләк, мотивация булдыру. Әсәрне укыр алдыннан иң элек укучыларның игътибарын әсәрнең исеменә, язылган елына, автор яшәгән чорга юнәлтәм, яисә укылачак әсәр сюжетына туры килә торган картина тәкъдим итәм һәм шулар буенча әңгәмә оештырам.Шулай ук, укылачак әсәрнең эчтәлегеннән җыелган сүзтезмәләр биреп,шулардан телдән хикәя төздерәм. Һәрбер төркем үз хикәясен укый,авторныкына кайсы якынрак булуы әсәрне укыганнан соң чагыштырыла.

Яисә,гади генә менә шундый ысулны да кулланырга мөмкин.Укучыларга тема буенча төрле картиналар тәкъдим итәм.

Иң элек шундый сорау тәкъдим итәм :”Әлеге рәсемнәрне нәрсә берләштерә?”

Укучылар бу шигырьләрнең авторы Муса Җәлил булуын әйтергә,шигырьләренең исемнәрен атарга тиешләр. Дүртенче рәсемне күрсәтеп “Бүген

нинди шигыре белән танышырбыз?” дигән сорау белән рәсем буенча фикер алышу үткәрәм.(М.Җәлил “Серле йомгак”)

Икенче этапта - текстны аңлап укуларына ирешүне тәэмин итү.

Әсәрне уку вакытында автор белән, андагы геройлар белән бәхәскә,диалогка керергә мөмкин, сүзлек эше алып барырга яисә алда нәрсә көтеләчәген укучыларның үзләреннән сорарга, фаразлатырга мөмкин. Аңлашылмаган сүзләргә, фразеологик әйтелмәләргә аңлатма бирә барырга. Төрле таблиөаларны тутыра барырга да мөмкин.

Өченче этап ул - текстны укып чыкканнан соң, укучыларның белемнәрен тикшерү, әсәрне ничек итеп аңлауларын тикшерү. Әлбәттә,тикшерүнең дә бик күп юллары бар.Мәсәлән, тест уздыру, бер – береңә сорау бирү һ.б. Минем яратып куллана торган ысулым “Кая логика?” диеп атала.Укучыларга әсәр эчтәлегенә туры килгән рәсемнәр тәкъдим итәм.Алар әсәр эчтәлегенә бәйле рәвештә бирелгән рәсемнәр буенча вакыйгаларны әйтә белергә тиешләр.Мәсәлән:

1.Кыш җитте,тик менә Мирбат абый гына ни хәл итсен,һаман да шул ямаулы башы белән йөрүен дәвам итте.Теге цирктагы клоун төсле кызыллы – яшелле бүркен киеп.

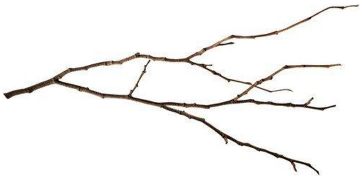

4. ***Автор кипкән ботак белән кемне чагыштыра?***

“Бу кипкән ботак миннән дөнья бәясе каерачак.10 ел эзләдем бит мин бу бүрекне”,- дип уйлады Мирбат абый.”Син 10 ел эзләсәң,мин 15 ел сата алмый изаланган идем бу бүрекне”,-диде сатучы.Икесе дә риза булып куллар кысышты.

Болардан тыш, тел дәресләрендә төрле алымнар кулланып,укучыларымның сәләтләрен үстерергә тырышам.

Кайвакыт укучылар укыган әсәрнең идеясен билгеләүдә авырсыналар. Мин укучыларга шундый формула тәкъдим итәм. Әсәрдә үзара конфликтка кергән геройларны табып, аларга хас булган сыйфатларны билгелибез һәм чагыштырабыз.Чагыштырудан килеп чыккан аерма, әсәр тукымасына салынган фикерне тәшкил итә.

$$\text{Идея}=\frac{\text{Г1(С1+С2+С3+С4)}}{\text{Г2(С1+С2+С3+С4)}}$$

С1- геройның социаль чыгышы(ярлы,бай,һөнәрче), С2 – белеме, С3-характер сыйфаты,С4 – характер сыйфаты.Ике геройга да туры килгән сыйфатларны сыза барабыз. Геройларның бәхетлеме, бәхетсезие икәнлеген аска язабыз. Бәхетсезлеккә китергән сыйфатларны табабыз.

Укучыларның әдәбият һәм сәнгать өлкәсендәге белемнәрен үстерү максатыннан “**Лото**” уены отышлы. Укучыларга уен башланыр алдыннан әзер таблицалар таратыла.Аларга күренекле шәхесләрнең исемнәре язылган.

Муса Җәлил	Кәрим Тинчурин	Рөстәм Яхин	Шәүкәт Галиев
Хәсән Туфан	Әмирхан Еники	Туфан Миңнуллин	Байназар Әлминов
Фатих Әмирхан	Кәнәфи Нәфыйков	Гаяз Исхакый	Нәби Дәүли
Хаҗиморат Козаков	Сәлих Сәйдәшев	Абдулла Алиш	Габдулла Тукай

Укучылар сорауга туры килгән җавапны сыза баралар.Ахырдан 2 яки 1фамилия генә калырга мөмкин.Ул дәрестә өйрәнеләчәк язучы да булырга мөмкин.

1.Бөек Ватан сугышы чоры язучыларын табып сызыгыз.

2. Татар рәссамнарын табыгыз.

3.Татар композиторларын уеннан чыгарыгыз.

4.Шагыйрьләрне билгеләгез.

5.Татар театры үсешенә зур өлеш керткән драматургларны табыгыз.

<u>Калган фамилия – сезнең җавабыгыз.</u>

Укучыларның сүз байлыгын,фикерләү сәләтен үстерү, әсәрне аңлап укуын тикшерү максатыннан “Уйлап тап!” уены бик үзенчәлекле.Иң элек тактага бирелгән хәрефләр җыелмасы языла. Мәсәлән: **Ура (**ул дәрестә узылачак тема белән дә бәйле була ала)

Укучыларга сораулар тәкдим ителә,алар шул сораулар аша тиешле сүзне уйлап табарга тиешләр.Сүзнең теләсә кайсы урынында шул хәрефләр булырга тиеш.

1.Дул-дул итә,
Дугага куна,
Әфәфи җонлы,
Алтын канатлы. Русчасы – шмель. Ясалышы ягыннан кушма исем . (Төклетура)

2.Ул исемне ешрак хатын-кыз затыннан булган <u>татар халкының</u> мифик җан иясенә кушканнар.Кешеләрнең бәрәңге базларында, идән асларында, ташландык мунчаларында тора.Ул <u>Миф</u> буенча, төнлә өйгә кереп аш табакларын, юмый калдырылган ашлы савыт-сабаның барысын да ялап чыга.Аларның кайбер яхшылары да очраштыргалый ,кайбер кешеләргә ияләшсә, өй хуҗасы байый ди. Ни кирәк булса, ул барында табып китерә икән.

М.Гыйләҗевның бер драмасының исеме дә шулай атала.(Бичура)

4.-Җырлар җырлап кырга чыгам
Таң сызылган сәгатьтә,
Йөрәк соң ничек йокласын, Кошлар йокламый хәтта, - дип җырлана әлеге җырда.Исеме ничек булыр икән ул җырның?

Сабан артыннан тигез **итеп сызылып** калган сызыкларны да , кешенең маңгаенда картлыгын күрсәтүче сызыкларны да шул исем белән атыйлар. Безнең телебезгә дә рус теленнән килеп кергән. Ул нинди сүз?

Бөек педагог В.А.Сухомлинский ”Йөрәгемне балаларга бирәм” китабында болай дип яза: <u>**“Илһам биреп торучы уңышлары булса гына, балада белем алуга кызыксыну уяна.”**</u>

Креатив фикер йөртергә,уйларга өйрәнгән бала күбрәк иҗатка тартыла,андый баланың башына күбрәк матур фикер килә башлый.Әгәр балага бер генә китапның, бер

генә әсәрнең матурлыгын,фикер тирәнлеген күрсәтә алсаң, аны мәңгегә китап укуны яратырлык, китап дөньясында йөзәрлек итеп тәрбияләргә мөмкин.Китап укыган баланың язу һәм сөйләм теле дә камил,эзлекле,тирән була.

Асылда без ,укытучылар, барыбыз да иҗат итәбез. Баланың ак кәгазьдәй саф күңеленә ак нур белән эзләр салабыз. Шул эзләрнең якты, мәгънәле булуы өчен гомеребез буена тырышырга,эзләнергә тиешбез.

Зарипова Дания Фирдусовна,
учитель родного(татарского) языка и литературы
МБОУ “Школа №85” Ново-Савинского района г.Казани

ПАТРИОТИК ТӘРБИЯ БИРҮДӘ ТАТАР ХАЛКЫНЫҢ ЙОЛАЛАРЫ, БӘЙРӘМНӘРЕ, ТРАДИЦИЯЛӘРЕ

Вопросы, связанные с культурой этносов и наций, особенно национальные традиции, сколько бы их не исследовали, всегда вызывают большой интерес. Накопленный в течение многих веков огромный жизненно-практический опыт народов Поволжья аккумулируется в народных знаниях. Эти знания складываются и совершенствуются в процессе общения всех народов, проверяются на практике и передаются из поколения в поколение.

Ключевые слова: Родной язык, этнокультурное развитие , формы обучения

Бүгенге көндә милли тәрбияне үстерү мәсьәләсе яңа проблема түгел. Милли тәрбия, телне үстерү, саклау, милли үзаң формалаштыру белән тыгыз бәйләнештә. Баланы шәхес буларак тәрбияләү өчен тел белү, тел өйрәнү генә җитми, татар халкының мәдәниятен белү, үз милләте белән горурлану, шул халыкка хезмәт итү омтылышы мөһим. Шәхескә белем бирү, аны тәрбияләү һәм тормышка әзерләүдә күп факторлар катнаша: гаилә, тирә-юнь, урам, табигать һәм шулар белән беррәттән милли-региональ үзенчәлекләр. Һәр халык, һәр милләт үзенең рухи байлыгын үзенчәлекле шартларда, үзенчәлекле юллар һәм алымнар белән туплаган. Аларның һәрберсе дөнья мәдәниятенә үзеннән сизелерлек өлеш кертә, баета. Балаларны кечкенәдән үк үз халкының, үз туган җиренең үзенчәлекләре белән таныштыру гомумкешелек кыйммәтләре белән таныштыруның башлангычы булып тора. Безнең бурыч – үткән буыннар туплаган рухи байлыкны саклап, баетып, аның кешелек тарафыннан иң кыйммәтле дип табылган үрнәкләрен балаларга җиткерү.

Татар халкының уй-холкы, фикере, барлык йолалары, гореф-гадәтләре, традицияләре-үзе бер тәрбия ысулы. Аларны өйрәнү балаларның рухи үсешенә этәргеч бирә. Баланың гаиләдә, коллективтагы тәрбияви нормалары, кагыйдәләре халык педагогикасына салынган. Халык традицияләрен кулланып уздырган дәресләр, чаралар баланың актив үсешенә өстәмә чыганак итеп кулланыла. Һәр укытучы үзенең педагогик эшчәнлегендә аларны куллануның күпләгән юлын һәм ысулларын таба. Бүген яңа методик алымнар, технологияләр зур тизлек, күзгә күренмәгән темплар белән үскән

вакытта, методик эшнең әһәмияте аеруча арта. Халык педагогикасы – фәнни педагогиканың нигезе. Анда борынгы заманнардан ук халык акылы, аның зирәк фикерләре, киңәшләре тупланган. Аларны һич тә югалтырга ярамый. Халыкның үзенә генә хас булган тарихи үсешен, аның психологиясен чагылдырган, балаларга һәм яшьләргә белем һәм тәрбия бирү ысуллары, чаралары турындагы карашлар, буыннан-буынга күчеп үсәргә, камилләшергә тиеш. Традицияләрне, гореф-гадәтләрне кире кайтару гына түгел, аларны заманчалаштыру, яңарту, гомумкешелек кыйммәтләре юнәлешендә үстерү дә мөһим эш. Халкыбызның гореф-гадәтләрен, йолаларын өйрәнү хәзерге көндә бигрәк тә актуаль. Әгәр без халкыбызның гореф-гадәтләрен, йолаларын белмибез икән, димәк, без үзебезнең тамырыбызны югалтабыз, милләт буларак яшәүдән туктыйбыз дигән сүз.Әдәбият укытучысының бурычы программада каралган әсәрләрне аңлап үзләштерүдән, аның идея-эчтәлеген аңлатудан, укучыда эчке матурлыкка омтылу кебек күркәм сыйфатлар тәрбияләүдән, әйләнә-тирә мохиткә, төрле вакыйгаларга дөрес бәя бирүдән, мөстәкыйльлеккә өйрәтүдән гыйбәрәт. Шуңа күрә мин укучыларыма үз милләтен, эти-әнисен, әби-бабасын, туганнарын, туган телен яратучылар итеп тәрбияләүгә зур әһәмият бирәм. Дәресләрне тормыш белән бәйләп, халык педагогикасы нигезендә оештырырга тырышам. Халык авыз иҗаты әсәрләрен киң куллану, җирле материаллардан файдалану бик әһәмиятле дип саныйм. Аларда әхлак сыйфатлары киң чагылыш таба. Мәктәптә милли тәрбия берничә юнәлештә бара: телне өйрәтү,халыкның әдәбиятын һәм аның аша мәдәниятен өйрәтү,гореф-гадәтләренә, тарихына карата кызыксыну уяту, дәрестән тыш чаралар ярдәмендә, шул тирәлектә яшәү ихтыяҗы тудыру. һәр халыкның да рухи мәдәниятендә туган тел төп урынны алып тора. Халыкның милли йөзе, гореф-гадәтләре, йолалары, туган тел, үз ана теле саклаган очракта гына саклана. Мин төрле яшьтәге укучы балалар белән эшлим. Балаларны туган телебез белән тагын да кызыксындыру максатыннан "Сәнгатьле уку" түгәрәге оештырдым. Халык йолалары, традицияләре, фольклор аркылы бала шәхесендә олыларга карата хөрмәт, табигатькә сакчыл караш, үзара хөрмәт, ярдәмләшү тәрбияләнә. Билгеле бер йолаларның үтәлеп килүе җәмгыятьне дә тотрыклы итә, алардан башка халык тулы кыйммәтле тормыш белән яши алмый. Яшь буын бәйрәмдә катнашу тәртибен кечкенәдән үк өйрәнеп үсә. Татар халкы һәр вакыт үзенең йолаларына тугры булды. Чөнки алар безгә бик ерак бабаларыбыздан мирас булып калганнар. Татар теленең аңлатмалы сүзлегендә “ йола теге яки бу халыкның яшәешендә борыннан кереп урнашкан тормыш-көнкүреш традицияләрен яки дини кануннарны үтәүгә бәйләнешле тәртип һәм гадәтләр, “гореф-гадәт”, ә “традиция тарихи барлыкка килгән һәм буыннан буынга күчә торган гореф-гадәтләр, әхлак кагыйдәләре, карашлар, зәвыклар” дип бирелә. Тик онытмаска, сакларга , буыннан буынга җиткерергә иде аларны. Татар халкының борынгыдан килгән ел фасылларына бәйле Сабан туйлары, Нәүрүз, Нардуган, Сөмбелә; ислам диненә бәйле Рамазан һәм Корбан бәйрәмнәре бүгенге көндә дә сакланган. Табигый, буыннан буынга күчә торган рухи тәҗрибә һәм йолалар вакытлар узу белән һич тә әһәмиятләрен югалтмыйлар, киресенчә, аларның кыйммәте арта гына. Моның шулай булуы әдәби әсәрләр мисалында тагын бер кат исбатлана. Г.Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» әсәре халык йолаларын өйрәнергә, аларны саклап калырга кирәклекне искәртә. Әсәрдә да борынгыдан килгән гореф-гадәтләр, йолалар җентекләп бирелгән. Яшьләр һәм алар арасындагы мөнәсәбәтләр дә барлык нечкәлекләренә игътибар итеп язылган. Бала тудыру йоласы, Корбан бәйрәме, Урак өмәсе, Каз өмәсе, Сабан туе, Яңгыр боткасы, Урак

уру, Печәнгә төшү бәйрәмнәре турында сурәтләнгән. Әсәрләрдәге гореф-гадәтләрне, бәйрәмнәре истә калдыру максатыннан, дәресләрдә компьютер технологияләрен актив куллану, видеоролик һәм презентацияләр карау яхшы нәтиҗә бирә. Аеруча язучы иҗатларын, әсәрләрен өйрәнгәндә укучы шәхесен һәрьяклы үстерү өчен ярдәм итә. Укучылар үзләре дә төрле сайтлардан кирәкле мәгълүматларны табалар, эзләнәләр һәм сыйныфташлары каршында чыгыш ясыйлар. Укучыларның мөстәкыйльлегенә, танып-белү активлыгына, ныклы һәм тирән белемле булуларына ирешүдә дәрестән тыш эшләрнең дә әһәмияте зур. Мәсәлән, «Каз өмәсе», «Аулак өй» һ.б. күренешләрдә катнашу, укучыларның активлыгын аттыра, татар халкының гореф-гадәтләренә карата хөрмәт уята. Бу гадәтләр югалмасын өчен без аларны онытмаска, хөрмәт итәргә, белергә тиеш. Аларны белсәк, безнең телебез дә югалмас, сакланыр. Шуңа күрә хәзерге заманда бу бик актуаль проблемаларның берсе дип уйлыйм. Бу проблема өстендә заманында танылган шәхесләребез Г.Ибраһимов, Р.Фәхретдин да эшләгән, үзләренең тормыш максатларын тәрбияле, милли буын үстерүдә күргәннәр.

Дөрестән дә, халыклар арасында дуслык бәйләнешләрен ныгытуда бәйрәмнәрнең роле зур, чөнки алар аша халыклар бер-берсенең мәдәниятен, яшәү рәвешен, гореф-гадәтен, йолаларын өйрәнә һәм шулар аша бер-берсенә хөрмәт тәрбияли, үз итә, дуслыгын ныгыта.

Әдәбият

1. Баязитова Ф. С. Татар халкының бәйрәм һәм көнкүреш йолалары.Казан:Татар кит.нәшр., 1995.

2. Татар мөселман календаре. - Казан. - 1998.

3. Мәгариф журналлары

Ибраһимова Чулпан Рәфәт кызы
“Азнакай шәһәре гимназиясе”
директор урынбасары,
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕНДӘ МӘКТӘП ҺӘМ УКЫТУЧЫ БЕРДӘМЛЕГЕ

Сәләткә нинди дә булса дөрес тестлар юк, бары тик иң кечкенә генә эзләнү эшендә актив катнашу нәтиҗәсендә генә күренә торган кешеләр генә бар

А. Н. Колмогоров

Балаларыгызны үзегезнең заманыгыздан
башка заман өчен укытыгыз, чөнки алар сезнең
заманыгыздан башка бер заманда яшәү өчен дөньяга килгәннәр.

Риза Фәхреддин

“Яшь буынның киләчәге, аларның язмышы укытучы кулында, аның алтын йөрәгендә”,-дигән бөек рус язучысы Александр Фадеев. Әйе, бу хак сүзләр белән һич тә килешмичә булмый. Укучы вакытының күп өлешен мәктәптә укытучы белән үткәрә. Димәк, киләчәктә үз-үзенә ышанган, эзләнергә, тикшеренергә омтылган, җәмгыятькә файда китерердәй иҗади шәхес тәрбияләү безнең өстә. Укучының үсешен тәэмин итүдә

мәҗбүр итү, кирәк булганга эшләү кебек факторлар тискәре йогынты ясый. Уңыш һәм канәгатьлек китерә торган эшчәнлек – укучының үсешен булдыра.

Бүген мәктәпнең, укытучының төп бурычы-укучыларга сыйфатлы белем бирү. Укытучы-белемне сыйфатлы итүдә иң зур һәм төп көч. Белемнең сыйфаты җәмгыятьнең, әти-әниләрнең һәм укучыларның бердәм башкарылган белем нәтиҗәсе. Заманча мәктәптә төрле технологияләр һәм алымнардан башка сыйфатлы белем бирүне күз алдына китереп булмый. Заманча технологияләр белем бирүне уңышлы оештыру, максат-бурычларны, белемнәрне үзләштерү һәм коммуникатив күнекмәләр булдыру нәтиҗәләрен, дәресләрдә төрле алымнарны гамәлгә ашыруны үз эченә ала. Укытучы үз эшен сыйфатлы башкарырга тели икән, аның компетенцияләре-һөнәри бурычларны чишүдә практик тәҗрибәсе, белеме булырга һәм ул шушы белем нигезендә уңышлы эш итә белергә тиеш.

Туган тел һәм әдәбият укытуда кулланылучы инновацион технологияләр арасында проектлар методы әһәмиятле урын алып тора. Проект эшчәнлеге турында сөйләгәндә, борынгы Кытай мәкален куллану урынлы булыр: "Сөйлә – онытырмын, күрсәт-истә калдырырмын, кызыксындыр-өйрәнермен", чөнки уку процессын оештырганда, балаларның сәләтен, кызыксынучанлыгын үстерү төп максат булып торырга тиеш.

Проектлар методының актуальлеге шунда, төрле фәнни-педагогик язмаларда әлеге терминны проблемалы һәм үстерелешле укыту, шәхескә юнәлдерелгән укыту һәм башка контекстларда күрергә мөмкин. Вакыт-вакыт мәгариф системасына яңа агымнар килеп керә: тестлаштыру, модульле укыту, проект эшчәнлеге һ.б.. Күбесе вакыт белән бергә төшеп кала, кайбер яңа технологияләр, киресенчә, үзенең урынын таба. Проект эшчәнлеге нәкъ менә икенчесенә карый.

Узган гасырның башында барлыкка килгән, 30 нчы елларда бөтенләй юкка чыккан, шул ук вакытта чит илләрдә актив кулланылган, гасыр ахырында кабат активлашып киткән әлеге метод бүгенге көндә иң нәтиҗәле, иң популяр методларның берсе. Проект эшчәнлегенең ике уңай ягын китерергә була. Беренчедән, укучыларда предметны, теманы өйрәнүгә мотивация булдыра. Замана балалары бик рациональ, алар алган белемнең кайда, кайчан кирәген төгәл белергә, аңларга телиләр. Төрле компьютер уеннарында, интернет челтәрләрдә, телевизион күңел ачу тапшыруларда, шоуларда булган тизлекне, матурлыкны, алар дәресләрдә дә күрәселәре килә. Китап укып, язып, лекция тыңлап утыру алар өчен бер кызыксыну да тудырмый. Проектлар методы укучыларда зур кызыксыну уяткан методларның берсе. Икенчедән, проект эшчәнлеге вакытында укучылар белем генә алып калмый, аны үзе табарга, кулланырга өйрәнә, проектлаштырырга, эзләнергә, тикшеренергә омтыла. Үзгәрешләр тизлеге вакытында, бу бик мөһим.

Укучы өчен проект эше нәрсә соң ул? Иҗади мөмкинлекләрен ачу; төркемдә эшләү күнекмәләре булдыру; үзе сайлаган кызыклы проблеманы (теманы) ачып бирү; үзенең эшен презентацияләү.

Проектлар методы-укучы шәхесенең белем алуга иҗади якын килүенә юнәлтелгән укыту системасы, мәктәптә укытучы җитәкчелегендә эшләнә торган мөстәкыйль иҗади эш.

Проект эшчәнлеге-төпле фикере булган балалар тәрбияләү технологияләренең берсе.

Проект эшчәелеген оештыру һәр класс җитәкчесенең, укытучының функциональ вазифасына керә.

Практика күрсәткәнчә, укучыларда проект эшчәнлеген профильле мәктәпләрдә, дәрестән тыш вакытта оештыру җиңелрәк. Гимназиядә дәресләрдә проект эшчәнлеген куллану төп эш формасы буларак бик актив кулланыла. Мәктәпне тәмамлаганда укучыдан аудитория каршында чыгыш ясый белү, үзенә җаваплылык алу, уртак фикергә килә белү, анализлый белү, үзенә ни кирәген төгәл белү кебек сыйфатлар таләп ителә. Мәктәпнең методик темасы белән укытучының эшчәнлеге туры килгәндә бу бигрәк тә отышлы һәм белем сыйфатын күтәрү тагын да нәтиҗәле була. Азнакай шәһәре гимназиясенең методик темасы «Проект эшчәнлеге-белем сыйфатын күтәрүдә төп фактор», шуның нигезендә һәр методик оешманың, һәр укытучының эшчәнлеге актив рәвештә проектлар методын куллануны таләп итә.

Укучыларга проект методының үзенчәлекләрен аңлату, аның өстендә эшләү этапларын, проект эшчәнлегенең мөһимлеген аңлату бер укытучы җилкәсенә генә төшми, ә мәктәп күләмендә бара. Шуның нәтиҗәсендә, укучылар нинди генә проектка алынсалар да, эш нәтиҗәле һәм иң мөһиме төрле предметлардан укучыларның белем дәрәҗәсе арта, билгеләре яхшыра.

Татар теле һәм әдәбияты укытучылары бу юнәлештә бик актив. Чөнки татар гимназиясе буларак мәктәп күләмендә телгә, әдәбиятка, милли үзаң үстерүгә юнәлтелгән проектлар шактый күп. Гимназиядә гамәлгә ашырыла торган проектлар, укучыларда тел дәресләренә генә кызыксыну уятып калмый, ә әдәбият, тарих фәннәрен өйрәнүгә китерә. Шундый проектлардан “Хәтер китабы”, “Түбәтәем-калфагым”, “Ул-безнеке (якташ язучылыр иҗаты буенча)”, “Татарлар” һ.б. башка мәктәп күләм проектларны китерергә мөмкин. Шушы проектлар нигезендә татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә “Бөек Ватан сугышы әдәбиятта”, “М.Галиев-искиткеч талан иясе”, “Әдәби әсәрләрдә милли гореф-гадәтләребез”, “Билгеле татарлар”, ,,Танылган татарлар”, “Сүз көче”, һ.б. проектлар эшләнде. Гимназиядә һәр елны “Фикер” укучы балалар өчен проектлар фестивале оештырыла. Әлеге фестивальдә татар теле һәм әдәбияты фәне буенча проект эшен сайлаучыларның күп булуы сөендерә. Гимназия сайтында проект эш темалары язылган җыентыклар урнаштырылган. Укучылар үзләре сайлап алып, уку елы дәвамында укытучы белән берлектә әлеге проектны эшлиләр.

Билгеле, дәресләрдә индивидуаль һәм группалап та проект эшләре башкарыла. Шул ук вакытта алар бер дәрескә, яки бер айга исәпләнгән булырга мөмкин. Монопроектлар татар теле дәресләрендә актив кулланыла. Мәсәлән, “Фразеологизмнар”, “Дөрес куллан”, “Сан бик кызык”, “Бәйлекләр бәйли” һ.б. Зур классларда проект эшләре эзләнү-тикшеренү эше белән алышына. Проект темаларын укытучы төптән уйларга, аны укучыларның яшь үзенчәлегенә туры килүенә, барлык балаларның катнаша алуын тәэмин итәргә тиеш. Темаларны укытучы тәкъдим итә, яки киресенчә, укучылар фикере исәпкә алына. Шулай ук дәрестә әңгәмә вакытында кызыклы темалар туарга мөмкин. Проект эшенең һәр этабы бер дәрестә карала: максатын, бурычларын ачыклау, әдәбият белән танышу, эш планын төзү, эшне бүлешү, проектны ясау. Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проект методын куллану укучыларда ана телебезгә карата мәхәббәт тәрбияли, аның байлыгын, матурлыгын, фикъри тирәнлеген ачып бирә; аны мәдәниятле итә; һәрьяклап үстерә, шәхес итеп тәрбияли. Укытучы укучыга тормышта үз урынын табарга ярдәм итүче төп ышанычы булып кала.

Татар теле һәм әдәбиятын өйрәнгәндә, түбәндәге төрдәге проектларны кулланып була:

• тикшеренү (хезмәтнең актуальлеген нигезләү, тикшеренүнең максаты әйтү, бурычлар кую, аларны чишү юлларын күрсәтү);

• иҗади (кичә яки бәйрәм үткәрү өчен сценарий төзү, мәкалә язу һ.б.);

• гамәли юнәлешле (һәр укучының, төркемнең бөтен эшчәнлеген яхшы нәтиҗәләргә ирешү максатыннан чыгып планлаштыру);

• мәгълүмати (темага караган мәгълүматларны җыю, аларны катнашучыларга тәкъдим итү, фикер алышу, йомгаклау);

• предметара (берничә предметка нигезләнү).

Проект методы укытучы һәм укучыларның яхшы әзерлеген, сыйныфның һәм иҗади төркемнәрнең үзара килешеп эшләүләрен таләп итә. Проект турында сөйләшүдә катнашып, укытучы да тигез хокуклы фикердәшкә, ярдәмчегә әйләнә. Проектны гамәлгә ашыру барышында укучылар әйләнә-тирәдәгеләр белән уртак тел табып эшләргә, фикерләрен дәлилләргә өйрәнә. Шулай ук бу метод укучыларны компьютер белән эшли белергә, текст процессоры ярдәмендә төрле документлар, график программалар, иллюстрацияләр әзерләргә, электрон таблицаларда гамәлләр үтәргә, гади программалар төзергә өйрәтә. Проект продуктлары булып стенд, рәсемле таблица, ярдәмлек, презентация, мәкалә, доклад, альбом булырга мөмкин.

Проект методын кулланып белем сыйфаты яхшырту түбәндәге таләпләр үтәлсә генә файдалы булырга мөмкин:

1. Проект иҗади характерда.
2. Эшчәнлек нинди дә булса яңа продукт булдыруны күз алдында тотса.
3. Проект эшләү барышында катлаулы мәсьәләләр хәл ителсә.

Сыйфатлы белем бирү өчен, проектлар методын системалы һәм урынлы файдалану мөһим. Ул укытучыга түбәндәге максатларга ирешү мөмкинлекләре тудыра:

1) балаларда татар телен өйрәнүгә даими кызыксыну булдыру;

2) укучыларның танып белү эшчәнлеген активлаштыру;

3) укучыларның иҗади мөмкинлекләрен ачып бирү һәм иҗади үсешен тәэмин итү;

4) укучыларга җитәрлек мәгълүмат бирү;

5) уку материалын аңлаешлырак итеп җиткерү;

6) белемнәрне системага салу һәм гомумиләштереп күрсәтү;

7) үзлектән белем алу мөмкинлекләрен киңәйтү;

8) укучыларда эзләнү-тикшеренү эшләре алып бару теләге уяту;

9) предметара бәйләнеш булдыру.

Шуны дә ассызыклап үтәргә кирәк дип саныйм: татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проектлар методын куллану укучыларның иҗади сәләтен үстерүгә этәргеч булып тора. Укучыларда яңа проектлар эшләү теләге туа һәм фәнгә карата кызыксыну арта. Иҗади эшчәнлек тәҗрибәсенә ия булган саен укучыларның белем сыйфаты да үсеш ала.

Нәтиҗә ясап әйткәндә, проект технологиясе уку мәсьәләсен чишүгә юнәлтелгән гамәли характердагы иҗади биремнәрне үз эченә ала. Аның төп максаты – укучыларда кызыксыну уяту һәм аерым бер темага багышланган проект эше аша белемнәрне реаль аралашуда кулланырга өйрәтү. Проект эшен башкару барышында укучылар иҗади

мөмкинлекләрен ачып бирү, мөстәкыйль рәвештә фикер йөртү, үзара хезмәттәшлек итү кебек күнекмәләргә ия булалар.

Проект эшчәнлегендә мәктәп һәм укытучы бердәмлеге нәтиҗәсендә:

1. Һәр уку елында мәктәп күләмендә белем сыйфаты арта бара. (2018-2019 уку елы 57%, 2020-2021 нче уку елының беренче яртысы 61%).

2. 100% укучы проект эшләү тәртибен яхшы беләләр, аудитория каршысында проект эшен яклау аларның сөйләм телен үстерә. Сөйләм теленең үсеше конференцияләр, конкурслар җиңүчеләре артуга китерә. (Татар теле һәм әдәбияты юнәлешендә җиңүчеләребез саны 7% артты).

3. Укучыларда зур күләмле проектлар өстендә эшләүгә кызыксыну туа.

Файдаланылган әдәбият:

1. Бондаревская, Е.В. Теория и практика личностно – ориентированного образования - Ростов – на – Дону, 2000. – 352 с.

2. Якиманская, И.С. Технология личностно – ориентированного образования / Журнал «Директор школы». – 2000. - № 7.

3. Вәлиева Ф.С., Саттаров Г.С. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы. - Казан: Раннур, 2000.

4. Камаева Р. Б. Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә яңа педагогик алымнар. – Алабуга: АДПУ нәшрияты, 2010. – 103 б.

5. Чегвинарцева О. Дәресләрдә яңа педагогик технологияләрне куллану.// "Мәгариф" журналы / 2007, № 11.

6. Интернет ресурслар.

Иванова Ю.Л.,
учитель русского языка и литературы,
МБОУ"Тетюшская СОШ №1 имени Героя
Советского Союза Ханжина Павла Семеновича"

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ СЕТИ ИНТЕРНЕТ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Цель исследования - рассказать о необходимости привлечения для проектной деятельности на уроках литературы в качестве инструментария средств глобальной коммуникации. В данной статья приводится описание ряда интернет-ресурсов, с помощью которых в ходе проектной деятельности обучающиеся получат возможность реализовать свой творческий потенциал.

Новизна заключатся в том, что автор указывает на возможность использования средств глобальной коммуникации в качестве инструмента создания того или иного информационного продукта.

В результате определено, что привлечение интернет-ресурсов для реализации проектной деятельности повышает эффективность обучения, мотивацию к изучению

предмета, а также является стимулом для педагога к постоянному разностороннему совершенствованию своих компетенций

Бурное развитие новых информационных технологий и внедрение их в нашей стране оказывает значительное влияние на развитие личности современного ребёнка. Возникает необходимость в информатизации образования .Одной из основных ее частей является использование информационных технологий в процессе обучения детей.

Именно поэтому федеральные государственные образовательные стандарты (ФГОС), содержащие требования к

- результатам освоения основной образовательной программы;
- условиям реализации основной образовательной программы;
- структуре основной образовательной программы,

фактически обязывают педагогов использовать в образовательном процессе ИКТ и научить их разумному и эффективному использованию обучающихся.

ИКТ по ряду параметров классифицируются на различные виды. В своей статье мне хотелось бы более подробно остановиться на использовании интернет-ресурсов, выступающих в качестве инструмента создания того или иного информационного продукта применительно к проектной деятельности на уроках литературы. Поскольку построение различных проектов - это такая же неотъемлемая часть современного учебного процесса, как и использование ИКТ.

Из всех разновидностей проектов, на мой взгляд, самый эффективный — мини-проект, так его разработка предполагает быструю активизацию мышления и быстрый результат, поскольку осуществляются такие проекты в короткие сроки (даются как домашнее задание на следующий урок в процессе изучения темы, либо по окончании ее изучения)

Актуальность создания проектов с помощью различных интернет-ресурсов заключается в том, что в процессе работы обучающийся развивает у себя такие компетенции, как

-готовность к разрешению проблем,
-технологическая компетентность,
-готовность к самообразованию,
-готовность к использованию информационных ресурсов,
-готовность к социальному взаимодействию,
- коммуникативная компетентность.

В результате осуществления проектной деятельности

1) формируются и отрабатываются навыки сбора, систематизации, классификации, анализа информации; умение представить информацию в доступном, эстетичном виде; умение выражать свои мысли, доказывать свои идеи; умение работать в группе, в команде; умение работать самостоятельно, делать выбор, принимать решение;

2)повышается уровень информационной культуры;

3) обучающийся довольно основательно изучает те интернет-ресурсы, при помощи которых создает проект, а умение работать с ними, вполне возможно, пригодится в дальнейшем;

4) обучающийся имеет возможность воплотить свои творческие замыслы.

Особенно актуальна такая форма работы в старших классах, обучающихся в научно-техническом направлении.

Проектная деятельность, инструментарием для которой являются различные интернет-ресурсы – это неотъемлемая часть учебного процесса и одно из направлений модернизации современного образования.

На уроках литературы подобный вид деятельности целесообразно использовать наряду с систематическим предметным обучением как компонент системы образования.

Мне бы хотелось остановиться на тех интернет-ресурсах, которые можно предложить обучающимся в качестве инструментальной базы для проектной деятельности.

Сервис по созданию презентаций Prezi.com. С его помощью любой педагог, имеющий опыт работы с ПК, сможет создать флеш-презентацию и обучить этому детей. Все ее элементы: заголовки, текст, иллюстрации, видеоролики, составляют единое поле, по которому зритель передвигается либо свободно, либо следуя заданному пути. Интерфейс данного ресурса не русифицирован. Однако при наличии инструкции, которую может создать учитель, и систематической работе с данным ресурсом затруднения, связанные с англоязычными наименованиями, исчезают. Помимо презентаций на данном ресурсе имеется возможность разработки буклетов, постеров и инфографики.

Coggle.it - это онлайн-инструмент для создания и совместного использования диаграмм связей. Сервис помогает в конспектировании, мозговых штурмах, планировании и создании творческих схем, Coggle способен просто и понятно визуализировать идеи. Затем можно поделиться диаграммами с другими пользователями. Вносимые изменения отображаются мгновенно, независимо от того, где находятся собеседник. На данном ресурсе можно осуществлять проектную деятельность по созданию интеллект-карт, которые могут разрабатываться, к примеру, при анализе стихотворения, для создания характеристики героев, для раскрытия сюжетно-композиционных особенностей произведения и т.д.

Sutori.com - ресурс для создания временных лент с возможностью добавления изображений, видео, аудиозаписей, разработки викторин по теме проекта. Данные инструменты можно использовать при как изучении биографии писателей, так и при знакомстве с художественными произведениями. К примеру, можно составить галерею персонажей с их характеристиками, прилагая при этом различные аудиозаписи, видеоролики, которые можно разместить, прикрепляя ссылки на данные материалы. И здесь же имеется возможность создать тестовые задания по представляемой теме. Интерфейс Sutori.com русифицирован и очень прост в использовании. Аналогичными возможностями (кроме формы для создания викторины) обладает ресурс Timeline.knightlab.com

LearningApps.org. Данный ресурс позволяет создавать различные виды интерактивных заданий. Тесты, кроссворды или игры, созданные с использованием возможностей данного сервиса, могут быть полезными на заключающих этапах изучения темы, к тому же результаты работы детей могут использоваться самим учителем во время урока в качестве средства контроля после тщательной проверки.

Разработка проектов на данных ресурсах может существенно повысить эффективность обучения, мотивацию к изучению предмета, стать отличной формой

реализации познавательной и творческой активности обучающихся.И кроме того наиболее удачные продукты учитель может использовать в качестве наглядных материалов в процессе обучения, а так же средств контроля. Для хранения проектов и дальнейшего их использования на уроках целесообразно создать виртуальный кабинет на базе, к примеру, платформы Google Classroom. Данная работа может быть также предложена в качестве проекта одному из обучающихся.

Однако от учителя при организации подобной деятельности требуется высокий уровень компетентности в данной области. Также возникает необходимость в разработке системы инструкций по использованию вышеназванных инструментов. Это могут быть видеоуроки, записанные самим преподавателем, либо ссылки на уже готовые в интернете.

Таким образом, считаю, что проектная деятельность с привлечением средств глобальных коммуникаций под грамотным руководством компетентного педагога, который продолжает, обучая детей, обучаться сам, поможет развивать ребенку свой интеллектуальный потенциал, а следовательно, стать одним из вспомогательных элементов для гармоничного становления человека в современном информационном обществе.

Источники:

1. Проектная деятельность на уроках русского языка и литературы как способ активизации познавательной деятельности учащихся [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://pedsovet.su/load/28-1-0-53962
2. Использование электронных образовательных ресурсов на уроках русского языка и литературы [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://xn--j1ahfl.xn--p1ai/library/ispolzovanie_elektronnih_obrazovatelnih_resursov_220257.html
3. Разработка и распространение учебных презентаций, созданных с помощью онлайн-сервиса Prezi.com [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://griban.ru/blog/45-razrabotka-i-rasprostranenie-uchebnyh-prezentacij-sozdannyh-s-pomoschju-onlajnservisa-prezi-com.html
4. Конструктор интерактивных заданий LearningApps [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://learningapps.org/about.php.

Камалова С.Ю.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ Карабашской средней
общеобразовательной школы №2
Бугульминского муниципального района
Республики Татарстан

НА ПУТИ К УСПЕХУ

Познай себя – это интересно!
Сотвори себя – это необходимо!

Утверди себя – это возможно!

Прояви себя – это реально!

Современное общество заинтересовано в успешных, инициативных людях. Задача российского образования – создать условия для развития способностей учащихся.

Считаю, что в каждом ребенке есть скрытые возможности, задатки к какому-либо виду деятельности – интеллектуальной, музыкальной, художественной, спортивной и т.д.

Задача школы - вовремя увидеть, разглядеть способности ребёнка, подготовить почву для их реализации, задача семьи - поддержать ребёнка. При реализации новых ФГОС включение учащихся в учебно-исследовательскую, проектную деятельность рассматривается как обязательное требование.

Данная деятельность способствует развитию самостоятельной познавательной деятельности школьников, формированию у них критического и творческого мышления, умения работать с информацией, что в полной мере отвечает задаче современной школы- воспитанию социально-активной личности, способной к самоутверждению и самосовершенствованию.

В 5-7 классах происходит формирование основ исследовательской и творческой деятельности учащихся через вовлечение их в проектную деятельность. Это этап создания ситуаций для исследований, которые открывают для учащихся новые увлекательные темы, идеи и области знания. Обычно это достигается на уроках и во внеурочное время через интересные проблемные ситуации, которые дополняются видео-экскурсиями, сообщениями, рефератами. Очень интересен для учащихся дискуссионный формат занятий, например ,в форме «круглого стола» по какой-нибудь значимой проблеме.

В 8-11 работа с одаренными детьми направлена не только на развитие коммуникативных, исследовательских навыков, но и навыков публичного выступления, реферирования, деятельности, связанной с личным и социальным развитием.

В школе целенаправленно реализуется программа развития познавательной активности обучающихся посредством деятельности поискового отряда «Юная гвардия», с помощью которого решается одна из сложных проблем – проблема раннего выявления и развития одарённых детей.

На данном этапе особо значимы современные инновационные технологии: исследовательские, частично-поисковые, проблемные, проектные. Неотъемлемой частью организации деятельности одаренных детей является их вовлечение в проектную деятельность.

Формулируем схему проекта: проект – это «пять П» (Проблема – Проектирование (планирование) – Поиск информации – Продукт проекта – Презентация (представление проекта). Шестое «П» проекта – это Портфолио проекта, то есть рабочая папка, в которой собраны все материалы, в результате создания проекта, в том числе черновики, карты планирования, отчеты, информация из разных источников и др.

Темы проектов близки интересам школьников, актуальны и связаны с их жизненным опытом. При этом обязательно учитываются психологические и возрастные особенности учащихся. Учащиеся выполняют как краткосрочные проекты, так и долгосрочные, моно- и межпредметные проекты.

Использование ИКТ в проектно-исследовательской деятельности целесообразно на всех этапах работы учащихся над проектами. При поиске информации учащиеся могут обращаться к глобальной сети Интернет, онлайн - энциклопедиям и т.д. Это позволяет им не только самостоятельно работать с информацией, полученной из различных источников, но и грамотно использовать эти источники для создания проекта, доклада, сообщения.

Применение ИКТ помогает нашим учащимся формировать информационные компетенции и основы информационной культуры. Показателем информационных компетенций становится способность создавать по результатам исследования учебных и воспитательных фильмов, мультфильмов, социально-значимых роликов, интерактивных путешествий, игр, энциклопедий и т.д.

Почему проектная работа так важна как для учителя, так и для учащихся? Проекты позволяют детям сделать открытие, дарят радость познания и совместного творчества, формируют устойчивые навыки. Обладая широким диапазоном возможностей, они играют очень важную роль в формировании духовно-нравственного потенциала, помогают привлечь внимание к здоровому образу жизни, воспитывают культуру поведения, милосердие и гуманность, развивают творческие способности детей.

Результаты творческо-продуктивной деятельности «Юной гвардии» представляются нами на конференциях и конкурсах различного уровня: от муниципального до всероссийского.

Для привлечения учащихся к проектно-исследовательской деятельности, приобретения ими опыта публичных выступлений, повышения мотивации к самоопределению и творчеству в школе ежегодно проводятся научно-практические конференции учебно-исследовательских работ обучающихся «Через познание – к творчеству».

Эти конференции вызывают большой интерес у всех учеников школы. На конференцию представляются исследовательские работы учащихся как среднего и старшего звена, так и учащихся начальной школы. Исследовательская работа помогает раскрыть потенциал ребенка, повышает мотивацию учебной деятельности, ее результативность. Дети начинают более объективно относиться к своим успехам и неудачам. Учителя – научные руководители – помогают в выборе темы, целей и задач научно-исследовательских работ, в дифференцированном подходе к оценке своих результатов.

- Без любви, глубокой преданности к своей малой Родине нельзя стать полноценной личностью, вот почему с младшего школьного возраста ребята привлекаются к сбору материалов о своих семьях: они исследуют происхождение имён, фамилий, составляют родословные, опираясь на знания родителей, фото и архивные документы. Представляют свои работы на уроках, внеклассных мероприятиях, конкурсах.
- Фольклорные экспедиции в д.Алкино, Елховка, Победа позволили собрать уникальный материал о песнях различной тематики ,обряды, записать голоса народных исполнительниц, представить свои исследования и открытия на научно-практических конференциях школьников имени Л.Толстого, Ломоносовских чтениях. Находка чувашского костюма, которому ,как выяснилось, более 120 лет, поразила даже

старожилов деревни. Он передавался из поколения в поколение по женской линии. История костюма послужила идеей написать работу по теме « Песня как отражение жизни народа».

- На протяжении более 10 лет в школе ведётся поисковая работа «Покуда сердца стучатся». Считаем верным, что вся школа должна представлять собой поисковую группу. Каждый обязан пропустить через себя испытание войной, чтобы понять, оценить и горечь потерь, и значимость Победы.

К юбилейным датам Победы в Великой Отечественной войне нами выпущены буклеты «След войны в памяти моей семьи», альманахи «Покуда сердца стучатся», «Эшелон памяти», цель которых оставить в памяти потомков имена погибших в годы войны, воспоминания ныне здравствующих, тыловиков, детей войны, незаслуженно забытых в своё время – гражданских и военнопленнных. Пример одной истории из далёкого прошлого:

Меня поразила одна история, как военнопленный немец дал селёдку маленькому мальчику. Мать мальчика, узнав об этом, отругала сына: «Это фашист убил твоего отца на фронте. А ты взял из его рук еду. Он отравить нас хочет.» «Мы были очень голодные, - вспоминает теперь этот бабай, - я взял топор, отрубил голову у селёдки. Дал поесть кошке. Она выжила. Тогда остальную часть я поделил между братьями и сёстрами. Нас было семеро».

- Мы гордимся, что основу нашего пед.коллектива представляют её бывшие выпускники и учительские династии- Гибадуллиных (4 учителя), Соколовых (4), Шаймардановых(5),Насибуллиных(2),Ризатдиновых(4)

Судьбы связующая нить - это не только фотофакты и альбомы о династиях. Это прежде всего поиск ответа на вопрос: как стать учителем, учить и не терять желания самому учиться.

- Сегодня перед нами задача- на основе опробированного, зарекомендовавшего себя материала, а также общих пожеланий детей, их родителей, общественности открыть школьный музей- место, в котором найдут своё место архивные, документальные сведения, открытые поисковиками, записанные воспоминания сведения от основания п.Карабаш, школы ,её директоров ,выпускников , дет. Организаций до видеовстреч с людьми истории.

Думаю, такая работа, связанная с поиском, находками, открытиями и способствует воспитанию личности, активной, творческой, мыслящей.

Грамотно организованная и систематически осуществляемая деятельность по развитию одарённости, а также активное внедрение в учебный процесс информационно-коммуникационных технологий, способствует раскрытию у учащихся творческие способности, развивает стремление к интеллектуальному самосовершенствованию и саморазвитию, развитию навыков проектно – исследовательской деятельности.

Литература.

1. Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации», 29.12.2012 № 273-ФЗ.
2. Бабаева, Ю.Д Психологический тренинг для выявления одаренности. М., 2009.

3.Запотылок О.А., Работа с одаренными детьми , Минск: Красико- Принт, 2006.
4.Савенков А.И., Детская одаренность: развитие средствами искусства. - М.: Педагогическое общество России, 2011..

Кириллова Н.Л., учитель русского языка и литературы
МБОУ «Набережно-Морквашская средняя общеобразовательная школа»
Верхнеуслонского муниципального района Республики Татарстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ С ПРИМЕНЕНИЕМ ПРИЁМОВ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: В статье рассматривается в внедрение развития критического мышления в процессе обучения уроков родного языка и литературы. Анализируются основные подходы к термину «критическое мышление». Делается акцент на приемы, которые необходимо использовать на разных стадиях обучения, а также приводится пример применения данных приемов.

Одной из основных особенностей реализации новых стандартов является практическая направленность знаний, накопление и использование жизненного опыта ученика. Метапредметные результаты освоения содержания образовательной программы отражают готовность учащегося к познавательной деятельности, освоению универсальных учебных действий и межпредметных понятий и выражаются в том, что учащийся: владеет базовыми общеучебными умениями и навыками; осуществляет мыслительную деятельность на соответствующем возрастным особенностям уровне (анализ, синтез, сравнение, классификация, установление причинно-следственных связей, выявление закономерностей); умеет применять полученные знания для объяснения явлений окружающего мира. В своей практике практически каждый педагог и родитель сталкивался с проблемой, когда ребёнок читает текст, но не понимает его. Почему некоторые дети не в состоянии прочитать короткое задание к упражнению или контрольной и чётко, последовательно его выполнить? Это происходит потому, что учащийся не может совершить самые элементарные действия: определить тему текста (о чём говорится) и сформулировать главную мысль (что говорится, основные смыслы), составить план (разделить текст на смысловые части и озаглавить их), то есть не достаточно владеет навыками читательской грамотности.

Что же такое грамотность? Ответим на этот вопрос. Грамотность – степень владения человеком навыками письма и чтения на родном языке. Фундамент, на котором можно построить дальнейшее развитие человека. Открывая доступ к книге, она даёт возможность пользоваться сокровищницей мысли и знания, созданной человечеством.

А что же такое читательская грамотность? Читательская грамотность — способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни.

Особенности формирования читательской грамотности

1.Овладение техникой чтения

(обучение грамоте)

2.Формирование навыка чтения: строится на

-умение правильно прочитывать слова;

-понимать смысл текста;

-выразительно читать;

-выдерживать оптимальный темп чтения.

3.Формирование читательских интересов.

Чтобы ребёнка научить понимать и находить для себя нужную информацию. На уроках каждый учитель ищет наиболее эффективные методы и технологии обучения, которые бы давали стабильный результат в освоении предмета, стимулировали учащихся к познавательной и творческой активности. Детей необходимо научить относиться критически к той информации, которую они получают. Осмысливать её, «переваривать», находить дополнительную информацию, проверять источники и только потом делать выводы. В своем выступлении я хотела бы представить «Использование приемов критического мышления на уроках родного языка и литературы».

Применять технологию можно на всех учебных предметах. КМ - это естественный способ взаимодействия с идеями и информацией. Необходимо умение не только овладеть информацией, но и критически ее оценить, осмыслить и применить. Критическое мышление развивается при диалоговом обучении - диалоги проходят в парах и группе - группы формируются в классе.

Критическое мышление - способность анализировать информацию с позиции логики, умение выносить обоснованные суждения, решения и применять полученные результаты, как к стандартным, так и нестандартным ситуациям, вопросам и проблемам; способность ставить новые вопросы, вырабатывать разнообразные аргументы, принимать продуманные решения.

Данная технология предполагает использование на уроке трех этапов (стадий):

Для каждой стадии характерны свои приемы, выбор которых обусловлен возрастными особенностями и возможностями учащихся класса. Выделяют три стадии урока: вызов, осмысление и рефлексия

1 этап — «Вызов» «вспоминают», ребёнок ставит перед собой вопрос «Что я знаю?» по данной проблеме. На этапе вызова учащиеся «вспоминают», что им известно по изучаемому вопросу (делают предположения), высказывают свою точку зрения по поводу изучаемой темы. Все их высказывания (правильные и неправильные) фиксируются. Обмен мнениями способствует возникновению вопросов у учащихся, которые будут мотивировать их на поиск ответов и изучение нового материала.

Для стадии вызова характерны следующие приемы: «Корзина идей», «Дерево предсказаний», «Верные и неверные утверждения», «Ключевые слова», «Кластер», «Мозговой штурм», «Ассоциации», «Круги на воде». Рассмотрим, на примерах фрагментов уроков, как данные

1. Приём «Ассоциации».

Прочитайте название произведения. Поразмышляйте, бывает ли необычный цветок, ? Как это может быть? Какие ассоциации у вас возникли, прочитав название произведения?

2. Приём «Корзина идей».

1 вариант. Напишите, что вы знаете о цветах.

Каждый ученик вспоминает и записывает на листочках все, что знает по теме (индивидуальная работа продолжается 1-2 минуты). На доске прикрепляется значок корзины. Ученики называют сведения по данной теме, которые условно собираются в «корзине идей», даже если они ошибочны. Ошибки исправляются по мере освоения новой информации.

3. Приёмы «Верите ли вы…», «Верные и неверные утверждения».

Учитель предлагает детям на карточках вопросы или утверждения. Если учащиеся согласны с высказыванием, то рядом напишите знак «+», если не согласны, то пишут знак «-«.

Приём «Верите ли вы».

1. Верите ли вы, что и продолжают свои вопросы
2. Приём «Верные и неверные утверждения».

1. История с цветком произошла осенью?
2. Даша сорвала цветок
3. Ребята-пионеры сами нашли цветок

На этапе рефлексии возвращаемся к этим приёмам, чтобы выяснить, какие из утверждений были верными.

2 этап — «Осмысление» (реализация осмысления). На данной стадии ребенок под руководством учителя и с помощью своих товарищей ответит на вопросы, которые сам поставил перед собой на первой стадии (что хочу знать). Учащиеся работают с новой информацией. Дети читают (слушают) текст, используя предложенные учителем активные методы чтения, делают пометки на полях или ведут записи по мере осмысления новой информации.

Для стадии осмысления характерны следующие приемы: «Инсерт», «Чтение с остановками»,», «Сводная таблица», «Уголки», «Лови ошибку», «Логические цепочки», «Прогнозирование с помощью открытых вопросов», «Ромашка Блума», «Взаимоопрос», «Сюжетная таблица», «Лови ошибку», «Перекрестная дискуссия».

1. Приём «Тонкие и толстые вопросы».

Тонкие вопросы предполагают однозначный ответ, основанный на фактах. Толстые вопросы - это проблемные вопросы, предполагающие неоднозначные ответы, требующие обстоятельного, развёрнутого ответа.

Таблица «Толстых» и «Тонких» вопросов может быть использована на любой из трёх фаз урока: на стадии вызова – это вопросы до изучения темы, на стадии осмысления – способ активной фиксации вопросов по ходу чтения, слушания, при размышлении – демонстрация понимания пройденного.

«Тонкие» вопросы	«Толстые» вопросы
Кто? Что? Когда? Может…? Будет…? Мог ли…? Как звать…?	Дайте три объяснения, почему… ? Объясните, почему… ? Почему вы думаете… ? Почему вы считаете… ? В чём различие… ? Предположите, что будет, если… ? Что, если… ?

Было ли…? Согласны ли вы…? Верно ли?	Может… ? Будет… ? Мог ли… ? Согласны ли вы… ? Верно ли… ?

2. Приём «Ромашка вопросов».

Класс можно разделить на шесть групп. Вопросы к тексту записываются на лепестках ромашки. Выделяется шесть типов вопросов:

1 лепесток - простые вопросы. Отвечая на них, нужно называть какие-то факты, вспомнить и воспроизвести информацию.

2 лепесток - объясняющие вопросы. Обычно объясняющие вопросы начинаются со слов: «Почему».

3 лепесток - уточняющие вопросы. Эти вопросы начинаются со слов « Верно ли, что…», «Если я правильно понял, то.»..

4 лепесток - оценочные вопросы. Оценочные вопросы направлены на выяснение критериев оценки тех или иных событий, явлений и фактов. «Почему это хорошо, а что-то плохо?», «Чем один герой отличается от другого?»

5 лепесток - практические вопросы. Эти вопросы направлены на установление взаимосвязи между теорией и практикой.

6 лепесток - творческие вопросы. В этих вопросах есть частица «бы», в формулировке вопросов есть элементы условности, предположения, фантазии, прогноза. «Чтобы бы изменилось, если бы…», « Как вы думаете, как будут развиваться события дальше?»

Вот какие вопросы были предложены детьми в разных группах при изучении произведения А П Платонова «Неизвестный цветок»

Простые вопросы. Где жил цветок?

Объясняющие вопросы. Почему Даша подошла к цветку?

Уточняющие вопросы. Верно ли, что он был необычный?

Оценочные вопросы. Что можете сказать о чувствах Даши?

Практические вопросы. Как бы вы поступили на месте Даши?

Творческие вопросы. Что было, если бы ребята не стали удобрять почву, там где рос цветок ?

Обычно детям нравится формулировать вопросы к тексту, работая в группах.

3 этап — «Рефлексия» (размышление). Размышление и обобщение того, «что узнал» ребенок на уроке по данной проблеме. Учащиеся самостоятельно делают выводы, приводят сравнения, анализ, соотносят новые знания с имеющимися. На этом этапе может быть составлен опорный конспект в тетради учащегося, осуществляется анализ, творческая переработка, интерпретация изученной информации. В процессе этой работы происходит отбор учащимися наиболее значимой информации.

Для стадии рефлексии характерны следующие приемы: «Шесть шляп», , «Синквейн», , «Толстые и тонкие вопросы», , «Эссе», «Рафт», «Последнее слово за мной», Свободное письмо», «Кубик Блума» « Литературный Паспорт (литературного произведения и литературного героя»

1. Приём «Синквейн».

Синквейн – это стихотворная форма, состоящая из 5 строк, характеризующая предмет (тему), которая пишется по определённому правилу.

2. Приём «Шесть шляп».

На фазе рефлексии можно использовать «Приём шести шляп». Шляпы шести цветов, у каждой шляпы своё название и свой вопрос. Сначала дети знакомятся со значением каждого цвета шляпы. Затем выбирают любую шляпу и готовят сообщения.

1. Белая шляпа - факты. Соберите все факты, опираясь на текст, из жизни цветка.

2. Красная шляпа - эмоции. Какие чувства вызывает у вас история с цветком?

3. Жёлтая шляпа - оптимизм. Что положительного вы взяли для себя, читая произведение А Платонова?

4. Чёрная шляпа - критика. Найдите, всё плохое в поступках цветка. Какие трагические события могли произойти с цветком?

5.Зелёная шляпа- шляпа творчества. Придумайте своё окончание истории. Дайте свои советы героям произведения.

6. Синяя шляпа - жизненный урок. Чему тебя научило это произведение?

Применяя приёмы ТКМ, я отмечаю следующие преимущества:

- учащиеся становятся более восприимчивы, к опыту других детей: учатся слушать друг друга, несут ответственность за совместный способ познания;
- увеличивается интеллектуальный потенциал участников, расширяется их словарный запас;
- совместная работа способствует лучшему пониманию трудного, информационно насыщенного текста;
- вырабатывается уважение к собственным мыслям и опыту;
- обостряется любознательность, наблюдательность;
- развивает активное слушание;
- повышает самооценку.

В заключение хочу отметить, что технология развития критического мышления читательской грамотности представляет собой целостную систему, формирующую навыки работы с информацией в процессе чтения и письма. Критическое мышление - это один из видов интеллектуальной деятельности человека, который характеризуется высоким уровнем восприятия, понимания, объективности подхода к окружающему его информационному пространству.

Приемы развития критического мышления позволяют сделать урок более продуктивным, помогают ученикам сформировать собственную позицию, освоить навыки работы с информационными источниками разных типов. Появляется возможность соединить в образовательном процессе навыки различных видов интеллектуальной деятельности с навыками общения: «Учитель-ученик», «Ученик-группа», и «Ученик- ученик». Повышается ответственность учащихся за качество собственного образования. Раскрывается творческий потенциал школьников, повышается интерес к изучаемому материалу. В классе создаётся атмосфера открытости и ответственного сотрудничества.

Любой урок довольно труден для детей, поэтому важно прибегать к различным способам познания. Перечисленные приёмы не только помогают сменить вид деятельности, но продолжают обучать в более интересной форме. Урок - это работа, она

не должна быть лёгкой, но почему бы не сделать работу на уроке интересной и посильной для всех?

Используемые приёмы не сделают отличниками всех учеников, но работать они на уроках будут с удовольствием.

Курамшина И.И., учитель родного языка
МБОУ "Бишевская СОШ"

АҢЛАП УКУ ГРАМОТАЛЫЛЫГЫ ӨСТЕНДӘ ЭШ

Заман үзенчәлекләре һәрберебездән зур күләмдәге язма мәгълүмат белән нәтиҗәле һәм тиз эш итүне таләп итә. Шуңа күрә укучыларны тиешле текстны аңлап укырга өйрәтү бүгенге көндә аеруча мөһим булып тора. Бу уңайдан федераль дәүләт мәгариф стандартларының таләпләре катгый. Ул укыганга төшенүне балаларда уку культурасы формалаштыру белән бер нәтиҗәлелектә карый. Моңа сүзне аңлап уку, авторның сүз аша биргән фикерен һәм хисләрен тоемлау, аның белән бергә шатлану һәм борчылу, автор куйган сорауларга җавап табу, үз-үзең сораулар куя белү һәм башка билгеләр керә.

Шуңа бәйле рәвештә текстны аңлап уку критерийларын төзеп карыйк. Бу эш 4 сыйныфта "Песнәк белән Әнисә" текстын үткәч башкарыла.

Текст

Песнәкләр – сайраучы кошларга керәләр. Бу кечкенә кошларның озынлыгы – 8 – 16 см. Аларның каурыйлары куе һәм йомшак, бу аларны каты салкыннардан саклый. Алар туры, кыска, очлы томшыклары, нык аяклары белән аерылып торалар. Тырнаклары эчке якка кәкрәйгән. Канатлары да кыска. Аларның даими яшәү һәм ау урыны – урман. Нигездә бөҗәкләр, орлыклар, ә кайберләре личинкалар белән генә туклана, нәкъ менә шуңа күрә алар безнең бакча агачлары һәм яфраклы урманнар өчен файдалы да.

Песнәк үзенең күп вакытын агач ботакларында үткәрә, ерак араларга очудан тыела, җиргә туклана торган әйбер тапканда гына төшә.

Песнәк – батыр да, куркак та кош. Үзеннән көчсезләр белән сугыш башларга күп сорамый, ә инде көчлерәк кошлар күренгәндә шунда ук хәвефле авазлар чыгарып бу урыннан китеп бара.

Авыл янәшәсендә яшәп алар кешеләргә ияләнәләр. Ике - өч айдан соң алар кулдан азык ала башлыйлар, әгәр бер урында озаграк басып торсаң – тагын азык эзләп киләләр һәм кулга куналар.

Песнәк - комсыз кош. Җәйге чорда ул үз авырлыгындагы азыкны ашый, шуңа күрә кышкы көннәрдә өстәмә азык бирү таләп ителә, аңа көнбагыш, кабак орлыклары, тары керә.

Кышкы чорда аларны өстәмә ашатмаганда язга ун песнәкнең берсе генә исән кала.

Песнәкләр – файдалы кошлар. Шуңа күрә мәктәп балаларына алар турында онытырга ярамый, уңайлы урыннарга җимлекләр куярга һәм көн саен азык өстәргә кирәк.

1. **Песнәкләр нинди кошлар?**

а) кышлаучы

ә) күчмә

б) йорт

в) **сайраучы**

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
в)Песнәкләр – сайраучы кошларга керәләр.	Мәгълүматны табып алу һәм куллана алу	1 балл – дөрес җавап өчен 0 балл – дөрес булмаган җавап өчен

2.Песнәкләр кайда яшиләр?

а) өйдә

ә) урманда

б) суда

в) тауда

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
ә)Аларның даими урыны – урман.	Мәгълүматны табып алу һәм куллана алу	1 балл – дөрес җавап өчен 0 балл – дөрес булмаган җавап өчен

3

а) тауда

ә) өсендә **Песнәк күп вакытын кайда үткәрә?**

б) суда

в) **агач ботагында**

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
в)Песнәк үзенең күп вакытын агач ботакларында үткәрә	Мәгълүматны табып алу һәм куллана алу	1 балл – дөрес җавап өчен 0 балл – дөрес булмаган җавап өчен

4

.

Рә ... ыз?

а)

ә)

б) в)

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
б) Песнәк	Мәгълүматны табып алу һәм куллана алу	1 балл – дөрес җавап өчен 0 балл – дөрес булмаган җавап өчен

5.

Песнәк – батыр да, куркак та кош. Ни өчен аларны шулай диләр?

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
Үзеннән көчсезләр белән сугыш башларга күп сорамый (батыр), ә инде көчлерәк кошлар күренгәндә шунда ук хәвефле авазлар чыгарып бу урыннан китеп бара (куркак).	Интерпритация- аңлатып бирә һәм гомуми нәтиҗә ясый	2 балл – дөрес, тулы җавап 1 балл – гади җавап, дәлилләнмәгән 0 балл – дөрес булмаса җавап бәяләнми

6.

Песнәкләрнең файдалы кош булуына бер мисал китер. Алар кешеләргә кирәкме?

Дөрес җавап	**Уку күнекмәләре**	**Бәяләү критерийлары**
Бөҗәкләр, орлыклар, ә кайберләре личинкалар белән генә туклана, нәкъ менә шуңа күрә алар безнең бакча агачлары һәм яфраклы урманнар өчен файдалы да.	Интерпритация- аңлатып бирә һәм гомуми нәтиҗә ясый	2 балл – дөрес, тулы җавап 1 балл – гади җавап, дәлилләнмәгән 0 балл – дөрес булмаса җавап бәяләнми

Күргәнебезчә, текст белән эш итү механизмнары төрле уку предметларын үзләштерергә ярдәм итә. Моннан тыш, текст буенча эчтәлекле эш укучы өчен дә,

укытучы өчен дә мавыктыргыч шөгыльгә әйләнә; дәреслек һәм китап белән хезмәттәшлектән канәгатьләнү алуга китерә.

Кулланылган әдәбият:

1 "Мәгариф"/сентябрь 2017.

Мавлиханова М.Ш.,
учитель родного (татарского) языка и литературы
г. Тетюши,МБОУ «Тетюшская СОШ №1 им. Ханжина П.С»

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РОДНОГО (ТАТАРСКОГО) ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация

Обращение к проектной методике на уроках татарского языка и литературы позволяет учитывать индивидуальные особенности развития школьников, способствует лучшему закреплению полученного на уроках материала.

Проектная деятельность в доступной для учащихся форме может быть использована на любом уровне и в любом возрасте. У ребёнка, самостоятельно обдумывающего и отбирающего нужную информацию, ненавязчиво происходит закрепление необходимого материала. Это связано с повышением интереса учащихся к изучению предмета, с развитием у них навыков самостоятельной, поисковой и творческой работы.

В наше время понятие "Современные образовательные технологии" ориентирует в себе методы проектов, по которым понимается способ организации познавательно - трудовой деятельности учащихся для проектирования. Проект предлагается учителем, который рекомендует соответствующую структуру (заданий и советов к определенной теме) и порядок выполнения работы. Существуют разные виды проектов, которые различаются по характеру доминирующей в проекте деятельности: поисковый, исследовательский, творческий, ролевой, прикладной, ознакомительно-ориентировочный и т.д. В основе метода проектов лежит развитие когнитивных (познавательных) и творческих умений учащихся, а также умений самостоятельно конструировать свои знания.

Проектная деятельность актуальна и на уроках родного (татарского) языка и литературы. Это одна из методов, которая способствует активной речевой деятельности, повышает мотивацию к изучению родного (татарского) языка, развивает активность и творчество у обучающихся. Проект ценен тем, что в ходе его выполнения, учащиеся учатся самостоятельно приобретать знания, получать опыт коммуникативной деятельности.

При использовании проектной технологии каждый ученик:

- учится приобретать знания самостоятельно и использовать их для решения новых познавательных и практических задач;
- приобретает коммуникативные навыки и умения;

- овладевает практическими умениями исследовательской работы: собирает необходимую информацию, учится анализировать факты, делает выводы и заключения.

Цель проектной технологии:

- понимание и применение учащимися знаний, умений и навыков, приобретенных при изучении родного (татарского) языка и литературы

- повышение мотивации учащихся;

- развитие творческих способностей;

- формирование чувства ответственности;

- создание условий для отношений сотрудничества между учителем и учащимся.

Задачи проектной деятельности:

- обучение планированию (учащийся должен уметь четко определить цель, описать основные шаги по достижению поставленной цели, концентрироваться на достижении цели, на протяжении всей работы);

- формирование навыков сбора и обработки информации, материалов (учащийся должен уметь выбрать подходящую информацию и правильно ее использовать);

- умение анализировать (креативность и критическое мышление);

- умение составлять письменный отчет (учащийся должен уметь составлять план работы, презентовать четко информацию, оформлять сноски, иметь понятие о библиографии);

- формировать позитивное отношение к работе (учащийся должен проявлять инициативу, энтузиазм, стараться выполнить работу в срок в соответствии с установленным планом и графиком работы).

Любой проект требует творческого подхода, поэтому любой проект можно назвать творческим. Творческие проекты предполагают соответствующее оформление результатов. Они, часто, не имеют детально проработанной структуры. На уроках родной (татарской) литературы чаще всего используется проект по теме «Халык авыз иҗаты» (Устное народное творчество), который включает обучающихся в диалог культур разных национальностей. Тем самым они знакомятся их своеобразием, понимают, что именно через родное слово, родной язык человек познает мир. Родной язык является связывающим звеном сохранить самобытность народа, культуру, обычаи. Фольклор в жизни каждого человека был, есть и будет неотъемлемой частью его духовной жизни. Он является одним из основных источников при изучении прошлого, остаётся и важным средством воспитания характера, лучших человеческих качеств: мужества, смелости, стойкости, честности, доброты, мудрости. Дети к дополнению проектной работы самостоятельно изучают фольклорные произведения разных жанров. Собирают и записывают старинные песни, частушки, сказки, загадки, пословицы, поговорки, прибаутки, баиты. С большим интересом изучают и сравнивают национальные праздники, обряды.

Обучение родному (татарскому) языку имеет свои особенности. Цели и задачи проставленные в работе - это формирование первичных умений и навыков устной речи, чтения и письма с опорой на коммуникативный подход к изучению родного языка. На уроках родного (татарского) языка самые актуальные темы: «Минем көндәлек режимым» (Мой режим дня), “Минем гаиләм” (Моя семья), “Безнең дүрт аяклы дусларыбыз” (Наши четвероногие друзья). Учащиеся активно работают над выбранными работами, учатся и развивают разговорную речь. Языковая грамотность обеспечивает

ценностно - смысловую ориентацию учащихся, формирует нравственную культуру личности.

Свои проектные работы выполняют и представляют в разных формах (ввиде книжки, презентации, поделок, красочные материалы и т.д.).

Создание и защиты проектов на уроках позволяет по данному предмету добиться высоких результатов. Учит детей приобретать знания и постепенно выполнять усложняющие практические задания, реализуя межпредметные связи и воспитывая инициативу. Использование проектных технологий на уроках родного (татарского) языка и литературы позволяет учитывать индивидуальные особенности развития школьников, способствует лучшему закреплению полученного на уроках материала.

Список источников

1. Бычков А.В. Метод проектов в современной школе. – М., 2000.

2. Бухаркина М.Ю., Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие / под ред. Е.С. Полат. – М. : Изд. Центр «Академия», 2010.

3. Григорьев, Д.В. Внеурочная деятельность школьников. Методический конструктор: пособие для учителя. [Текст] / Д.В. Григорьев, П.В. Степанов. – М.: Просвещение, 2010.

4. Гузеев В.В. Педагогическая техника в контексте образовательной технологии. – М. : Народное образование, 2001.

5. Жильцова О.А. Организация исследовательской и проектной деятельности школьников // Дистанционная поддержка педагогических инноваций при подготовке школьников к деятельности в сфере науки и высоких технологий. – М., 2007.

6. Лакоценина Т.П. Современный урок. – Ростов н/Д: Учитель, 2007.

7. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся. – М., 2005.

Марага Н.Ф.,
методист МКУ «Отдел образования
Исполнительного комитета
Тетюшского муниципального района РТ»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: Статья посвящена вопросу использования ИКТ (информационно-компьютерных технологий) на уроках русского языка и литературы в школах

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, информационная компетентность педагогов, компьютеризация образования

Сегодня Федеральный государственный стандарт ставит новые требования к системе

обучения в общеобразовательной школе. Сегодня на первый план выходит личность ученика, готовность его к самостоятельной деятельности по сбору, обработке, анализу и организации информации, умение принимать решения и доводить их до исполнения. И деятельность учителя уже не ограничивается только наблюдением и фиксацией достижений учащихся, а предусматривает более многообразную работу по анализу действий ученика, осознанию хода и направлений егомыслей, установлению причин его затруднений и ошибок. Суть современного урока можно отразить словами К.Д.Ушинского: «Нужно, чтобы дети, по возможности, учились самостоятельно, а учитель руководил этим самостоятельным процессом и давал для него материал».

В связи с этим особый акцент делается на формирование информационно-коммуникативной компетентности.

Под информационной компетентностью понимается, как способность человека осмыслить реалии информационного общества и использовать все предоставляемые им возможности, как способность всесторонне адаптироваться и самореализоваться в информационном обществе.

Приобретение информационной компетентности открывает передучителями и обучающимися возможность обогатить образовательную среду, и позволяет активизировать познавательную деятельность учащихся, повысить качество усвоения материала, развивать умение учащихся ориентироваться в информационных потоках окружающего мира, осуществлять дифференцированный подход к учащимся с разным уровнем готовности к обучению.

Школы оснащены самым необходимым оборудованием и программным обеспечением, для внедрения дистанционных образовательных технологий в учебно-образовательном процессе.

Применение мультимедийного оборудования помогает сделать образовательный процесс интересным, насыщенным и занимательным.

Аудиокниги прекрасное подспорье на уроках литературы. Это, прежде всего, возможность продемонстрировать детям образцовое чтение, пробудить интерес к самому произведению, желанию прочесть его. Особенно эффективно, на наш взгляд, использование радиоспекталей, поставленных по драматическим произведениям, изучаемыми на уроках. Использование аудиозаписи литературных произведений для прослушивания в исполнении профессиональных актеров оказывает плодотворное влияние на развитие речи учащихся, более образному восприятию всего произведения в целом. Живые голоса актеров, искусно подобранные фоновые звуки помогают детям переноситься в мир героев, литературные персонажи воспринимаются учащимися ярче. При этом появляется возможность сопоставить свое видение героев с тем, каким их представляют актеры

Прекрасные возможности предоставляются учителю собрания шедевров музыки и изобразительного искусства. На уроках развития речи можно познакомить учащихся не только с репродукцией картины, но и предоставить вниманию целый ряд картин. Это может быть подборка репродукций картин художников, с чьим творчеством знакомятся учащиеся или тематическая подборка репродукций картин разных художников. Использование музыкальных фрагментов (например, «Времён года» П.И. Чайковского на том же уроке, повещённом описанию картины) создаст необходимый творческий настрой. На уроках литературы подобные собрания необходимы во время изучения как

отдельных тем (например, «Родная природа в поэзии XIX века»), так и целых разделов. Трудно себе представить уроки, посвященные фольклору, без ярких красок Хохломы, без тонкого изящества Палехской росписи, без замысловатой Дымковской или Городецкой игрушки.

Исследования, проводимые психологами, показывают, что большинство детей являются «визуалами», воспринимающими информацию через зрительные каналы.

Говоря об экранизациях произведений художественной литературы, следует отметить, что видео спектакли выполняют и важную просветительскую функцию, ведь наши дети не имеют возможности увидеть театрализованную постановку. Если же детям показать еще и художественный фильм, снятый по тому же произведению, то можно сопоставить различные трактовки одного произведения.

Большую ценность для учителей литературы представляют разнообразные энциклопедии, словари и справочники. В них содержатся не только подробные сведения о писателях, художниках, но содержат большой иллюстрационный материал. Ученики могут не только познакомиться с портретами, фотографиями, иллюстрациями, но и посмотреть отрывки из фильмов, прослушать аудиозаписи, музыкальные отрывки и даже побывать на экскурсии в музее.

Сегодня многие учителя применяют компьютерные тренажеры, с заданиями по различным разделам.

Целесообразность использования компьютерного тренажера заключается в следующем:

- быстрая обработка результатов;
- определение проблемных моментов;
- объективность оценки обучающегося.

Стало привычным, что урок закрепления изученного материала строится на основе тестирования. Обучающиеся выполняют тестовые задания, либо в распечатанном виде, либо работая, сидя за компьютером.

Одним из самых эффективных электронных образовательных ресурсов являются мультимедиа ресурсы.

Такие ресурсы позволяет повысить не только эффективность, мотивацию учащихся, но и сделать процесс обучения мобильным, строго дифференцированным и индивидуальным.

Например, образовательная платформа Учи.ру. Задания на данной платформе собраны по темам и имеют разные уровни сложности, начиная с самых простых и постепенно усложняются.

Учащиеся, вне зависимости от уровня подготовки могут самостоятельно изучить материал, при этом, в комфортном для себя темпе, с необходимым для него количеством повторений и отработок.

Учитель через личный кабинет может узнать, сколько заданий на данный момент выполнили ученики, сколько времени было затрачено на выполнение, какие задания и темы вызывали наибольшие затруднения. Что позволяет увидеть пробелы в знаниях учащихся и вовремя устранить их.

Использование информационных технологий ставит перед учителем следующие задачи:

• правильно определять место и время на уроке для работы с электронным материалами;

• правильно выбирать упражнения, так как по каждой теме есть множество разных заданий.

Несмотря на то, что в настоящее время компьютеризация стала одной из главных направлений в получении определенных знаний учащимися. Хотелось бы отметить, мультимедиа ресурсы не заменяют учителя и учебники, но в то же время помогают решать важнейшие задачи, связанные с образованием детей.

Список литературы

1. Новые педагогические технологии и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалификации пед. кадров / под ред. Е.С. Полат. М. «Издательский центр «Академия», 2002. С. 178-179.
2. Белавина И.Г. Психологические последствия компьютеризации обучения. Информатика и образование.
3. Агмалова А.Ф. Формирование информационной компетенции будущих учителей // Среднее профессиональное образование. 2013 № 5. С. 17-19
4. Система Л.В.Занкова. Информационный бюллетень, №3/2013.

Маштеева Зөлфия Дамир кызы,
туган (татар) теле һәм әдәбият укытучысы,
МБГББУ "Олы Тархан УГББМ"

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ И НА ЗАНЯТИЯХ ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ТУГАН ТЕЛ ҺӘМ ӘДӘБИЯТ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ҺӘМ ДӘРЕСТӘН ТЫШ ЭШЧӘНЛЕК ШӨГЫЛЬЛӘРЕНДӘ ФУНКЦИОНАЛЬ БЕЛЕМЛЕЛЕК ФОРМАЛАШТЫРУ

Аннотация. Функциональ грамоталылыкны формалаштыру - катлаулы, күпкырлы һәм озак вакыт сарыф итүче процесс. Уку грамоталылыгын формалаштыру өчен тект белән эшләргә өйрәнергә кирәк. Тоташ, тоташ булмаган, катнаш, гипертекст белән эшләргә өйрәтү тел дәресләренең максаты булып тора. Әлеге мәкаләдә мәгълүматны эзләү һәм аңлау алымнары инсерт, көндәлек, сюжет таблицасы, синтез таблицасы алымнары һәм интеллект-карта алымы күрсәтелде.

Төп сүзләр: функциональ грамоталылык, уку грамоталылыгы, текст, көндәлек, сюжет таблицасы, синтез таблицасы, интеллект-карта алымы.

Функциональ грамоталылык - кешенең гомере дәверендә алган белемнәрне тормышның теләсә кайсы өлкәсендә куллана алуы [2]. Функциональ грамоталылыкны формалаштыру - катлаулы, күпкырлы һәм озак вакыт сарыф итүче процесс. Функциональ грамоталылыкны төрле төркемнәргә таркатып була: уку, математика, табигать, компьтер, экономика, экология, сәламәтлек, гаилә нигезләре, кешеләр белән

аралашу һәм башкалар. Мөстәкыйль, җәмгыятьтә яши алучы һәм дөньяны танып белүче шәхес функциональ грамоталылыкка ия була.

Уку грамоталылыгын формалаштыру бүгенге көндә аеруча зур әһәмияткә ия, чөнки уку вакыты даими рәвештә кыскара, уку даирәсе тарая. Кешенең язма текстларны аңлау, социаль тормышта куллана белү мөмкинлеген уку грамоталылыгы бирә. Тоташ, тоташ булмаган, катнаш, гипертекст белән эшләргә өйрәтү тел дәресләренең максаты булып тора.

Текст белән эшләгәндә нинди белемнәр кирәк? Текстта җөмләләр бәйләнешен таба белү; текст структурасын анализлый белү; текстагы төп мәгълүматны ачыклый белү; яшерен мәгълүмат белән эшли белү; мәгълүматны анализлый белү; тәкъдим ителгән мәгълүматның җитәрлеклеген бәяли белү; сорауга җавап бирү өчен кирәкле мәгълүматны алу; табылган мәгълүматка телдән яки язмача бәя бирү [3].

Текстны аңлау алымнары: текстка сораулар кую, җыелма таблицаны төзү, тезислар рәвешендә текст тәкъдим итү, график схема рәвешендә текст тәкъдим итү, план төзү, комментарияләр белән уку, истә калдыру өчен “логик чылбыр” алымын куллану.

Мәгълүматны эзләү һәм аңлау алымнары: инсерт, көндәлек, сюжет таблицасы, синтез таблицасы [4].

Инсерт алымы катлаулы түгел. Бу алымны икенче төрле “текстны тамгалау” дип атыйлар. Текстның кырыена тамгалар куеп барырга кирәк.

∨ *(галочка)* тамгасын укучы текстагы мәгълүмат белән күптәннән таныш булган очракта куя. Ул моны белә.

+ *(плюс)* тамгасын укучы үзенә таныш булмаган яңа мәгълүматны очратканда куеп бара.

– *(минус)* тамгасын укучы текстта очраган мәгълүматның үзе моңарчы беләм дип йөргән фикер белән туры килмәвен күргәч куя.

? *(сорау)* тамгасы белән укучы таныш булмаган мәгълүматны билгели. Ул моны белергә теләвен күрсәтә.

Бу алымны куллануның уңышлы ягы шунда, укучы текстны пассив укымый, ә белергә, аңларга теләп, игътибар белән кат-кат укый.

Көндәлек алымы өчен таблица тутырырга кирәк. Беренче баганага “Минем игътибарны нәрсә җәлеп итте? Төп сүзләр (төшенчәләр, даталар һ. б.)” дип, икенче баганага комментарияләр язарга, уку барышында таблицаны тутырырга.

Сюжет таблицасында кем, нәрсә, кайчан, кайда, ник дигән сораулар языла һәм таблица тутырыла. Сюжет тулысынча визуальләшә.

Синтез таблицасында “Төп сүзләр (төшенчәләр, даталар һ. б.)”, “Текстан өземтәләр”, “Ни өчен бу цитата мөһим” дигән баганалар ясала.

Текст белән эшләү этаплары: текст исеменә анализ, беренче тапкыр уку, терәк сүзләрне сайлау, кабат уку, мәгълүматны анализлау, план төзү, текст буенча сорауларга җавап бирү яки сораулар уйлау, текстка абзацлар буенча этаплап компрессия ясау, мәгълүматны схема, рәсем, таблица рәвешендә бирү.

Тәнкыйди фикерләүне үстерү технологиясенең “Интеллектуаль карта” алымы авторы — галим һәм эшмәкәр Тони Бьюзен. Максаты – фикерләү процессын визуальләштерү. Интеллект-картаны ничек төзергә:

1. Чиста кәгазь бите алыгыз.

2. Берничә төсле карандаш, фломастер әзерләгез. Төсләр белән эшләү мәгълүматны микротемаларга бүлергә мөмкинлек бирә.

3. Битнең үзәгендә төп тема зур итеп языла. Схема яки рәсем белән сурәтләү дә мөмкин.

4. Үзәктән берничә тармак ясагыз, аларның һәркайсын төп сүз белән билгеләгез. Үзәк тема тирәсендә урнашкан ботаклар иң эре булачак, аннары ботаклар нәзегәя бара. Мондый бүленеш иерархияне һәм интеллект-картада үзара бәйләнешне визуаль рәвештә билгели.

5. Эре төшенчәләрне ваклар белән тулыландыруны дәвам итегез.

Кластер алымы интеллект-картага охшаш [1].

Бу алымнарны куллану укучыларның уку грамоталыгын һәм уйлау сәләтен үстерүгә китерә.

Кулланылган әдәбият

1. http://magarif-uku.ru/edebiyat-dereslerende-kritik-fikerle/
2. https://mosmetod.ru/metodicheskoe-prostranstvo/srednyaya-i-starshaya-shkola/russkij-yazyk.html
3. Матвеева Е. И. Учим младшего школьника понимать текст / Е. И. Матвеева. М., 2005. С. 26.
4. Муштавинская, И. В. Технология развития критического мышления: научно-методическое осмысление // Методист. 2013. № 2.

Мухаметова В.Г.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Основная общеобразовательная школа №18»
Бугульминского муниципального района
Республики Татарстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Развитие информационных технологий привело не только к увеличению в десятки раз объема потребляемой информации, но и к ее быстрому старению, постоянному обновлению. Какие способности и качества необходимы человеку современного общества для решения его личных и профессиональных задач? По мнению ряда социологов, это самостоятельный, предприимчивый, ответственный, коммуникабельный, толерантный человек, способный видеть и решать проблемы автономно, а так же в группах, самостоятельно и при помощи других находить и применять нужную информацию, работать в команде.

Учитывая сложившуюся реальность, общество поневоле обращается к такой организации образовательного процесса, которая соответствовала бы естественному

пути культурного самоопределения и врастания молодого поколения в систему общественных отношений и ценностей. Один из наиболее эффективных путей такой организации – обеспечить ученикам достаточно высокую степень познавательной самостоятельности.

В статье говорится о формах работы, позволяющих достигать высокую степень познавательной активности учащихся во время урока и во внеурочной деятельности.

Формирование познавательной самостоятельности учащихся посредством использование современных технологий обучения

Главной педагогической задачей на сегодняшний день является развитие компетентной, мобильной личности, способной к самостоятельному выбору в ситуации принятия решений. Реализация такой задачи возможна при практической направленности обучения.

Современный обучающийся сегодня должен обладать способностью к абстрактному мышлению, умением работать в информационных технологиях, способностью быстро ассимилировать новые и разнообразные знания, т.е. иметь познавательную мобильность, умение совмещать знания разных предметов.

Все это происходит лишь тогда, когда обучающийся проявляет познавательную активность. Современный урок только тогда развивает мотивацию активно познавать мир, если он ставит целью развитие интеллектуальных, духовных способностей, интересов, мотивов и вырабатывает научное мировоззрение учеников.

Из опыта практической работы учителя русского языка и литературы я поняла, что первая обязанность учителя - организовать и вовлечь обучающихся в активный процесс решения учебных задач. Познавательную активность формирую у обучающихся в ходе проведения разнообразных форм работы на уроках. Эффективными средствами активизации познавательной деятельности ребёнка на уроке являются:

- Дидактические игры (сюжетные, ролевые и т.д.).
- Наглядность.
- Творческие работы по разным предметам.
- Участие в предметных олимпиадах.
- Научно-исследовательская деятельность.
- Проектная деятельность учащихся.
- Внеклассные мероприятия по предметам.
- Индивидуализация. (Учёт не только способностей, но и интересов).
- Дифференциация (разноуровневые задания).

Использую различные педагогические технологии:

- игровые,
- личностно-ориентированные,
- развивающие,
- проблемное обучение,
- компьютерные

«Цель обучения ребенка состоит в том, чтобы сделать его способным развиваться дальше без помощи учителя» Э. Хаббард

Одним из эффективных методов развития познавательной активности учащихся является метод проектов, в основу которого положена идея о направленности учебно-

познавательной деятельности учащихся на результат, который получается при решении той или иной практически или теоретически значимой проблемы.

Внешний результат можно увидеть, осмыслить, применить в реальной практической деятельности.

Внутренний результат - опыт деятельности - становится бесценным достоянием учащегося, соединяя в себе знания и умения, компетенции и ценности.

На долю педагога остается трудная задача выбора проблем для проектов, а проблемы эти можно брать только из окружающей действительности, из жизни.

Метод проектов — это способы организации самостоятельной деятельности учащихся по достижению определённого результата. Весь процесс базируется на интересах, способностях ученика, который имеет возможность выбирать тему проекта, организационную форму его выполнения (индивидуальную и групповую), оценить сложность проектировочной деятельности.

Ведущие идеи организации проектной деятельности учащихся:

1.В центре деятельности - ученик, педагог обеспечивает содействие развитию его индивидуальности и самореализации;

2. Образовательный процесс строится не в логике учебных предметов, а в логике деятельности, имеющей личностный смысл для обучающихся, что повышает их мотивацию;

3. Каждому предоставляется возможность свободно выбирать (тему, вид, продолжительность, форму проекта). Выбор предполагает ответственность за свою деятельность и ее результат;

4. Индивидуальный темп работы над проектом обеспечивает выход обучающихся на свой уровень развития;

5. Проектная деятельность должна быть практически значимой. Проект должен иметь свой продукт;

6. Проектированию можно научиться.

Повышение мотивации и развитие творческих способностей происходит из-за наличия в проектной деятельности ключевого признака – самостоятельного выбора.

Проект — это «пять «П»»:

Проблема (постановка проблемы, компоненты которой требуют решения).

Проектирование (планирование деятельности).

Поиск информации (сбор, систематизация, структурирование информации).

Продукт (изготовление, оформление продукта).

Презентация (выбор формы, подготовка и презентация, а также самооценка и самоанализ).

Шестое «П» проекта — его Портфолио, то есть папка, в которой собраны все рабочие материалы проекта, в том числе черновики, планы, промежуточные отчеты и другое.

Основные требования к использованию *метода проектов*:

1. Наличие значимой в исследовательском, творческом плане проблемы или задачи, требующей интегрированного знания, исследовательского поиска для ее решения (например, исследование демографической проблемы в разных регионах мира; создание серии репортажей из разных концов земного шара по одной проблеме (проблема влияния кислотных дождей на окружающую среду).

2. Практическая, теоретическая, познавательная значимость предполагаемых результатов (например, передача доклада в соответствующие службы о демографическом состоянии региона, факторах, влияющих на это состояние, тенденциях, прослеживающихся в развитии изучаемой проблемы; совместный выпуск газеты, альманаха с репортажами с места событий; охрана леса в разных местностях, план мероприятий, пр.). Самостоятельная (индивидуальная, парная, групповая) деятельность учащихся.

3. Структурирование содержательной части проекта (с указанием поэтапных результатов).

4. Использование исследовательских методов: определение проблемы, вытекающих из нее задач исследования, выдвижение гипотезы их решения, обсуждение методов исследования, оформление конечных результатов, анализ полученных данных, подведение итогов, корректировка, выводы (использование в ходе совместного исследования метода «мозговой атаки», «круглого стола», статистических методов, творческих отчетов, просмотров).

Выбор формы продукта проектной деятельности - важная организационная задача участников проекта. От ее решения в значительной степени зависит, насколько выполнение проекта будет увлекательным, защита проекта — презентабельной и убедительной, а предложенные решения - полезными для решения выбранной социально значимой проблемы.

Перечень возможных выходов проектной деятельности:

- Web-сайт;
- Анализ данных социологического опроса;
- Видеофильм;
- Видеоклип;
- Выставка;

- Газета;
- Журнал;
- Игра;
- Инсценировка;
- Карта;
- Мультимедийный продукт;
- Оформление кабинета;
- Пакет рекомендаций;
- Письмо в ... ;
- Праздник;
- Публикация;
- Серия иллюстраций (диафильм)
- Сказка;
- Сочинение;
- Справочник и др

Элементы проектной деятельности можно использовать на разных этапах уроков, если в этом есть педагогическая целесообразность.

Важно в учебной деятельности дать каждому ученику возможность почувствовать сопричастность к миру, соприкоснуться с собственным творчеством,

найти в себе читателя, зрителя, и в решении этой задачи помогают такие формы, как мини-сочинения, инсценировки, составление кроссвордов, рисование иллюстраций и т.д.

Обязательные условия при этом – четкое определение выполнения задания по времени и рефлексия деятельности, т.е. оценка того, что лично дало каждому выполнение того или иного учебного задания, что удалось, а что нет, в чем заключались причины неудач и как этого избежать в будущем. Важно, что в таком размышлении учащиеся учатся адекватно оценивать себя и обсуждать результаты своей деятельности.

В учебном заведении особое место занимают такие формы занятий, которые обеспечивают активное участие в уроке каждого обучающегося, повышают авторитет знаний и индивидуальную ответственность учеников за результаты учебного труда. Эти задачи можно успешно решать через технологию применения активных форм обучения.

Обучение - самый важный и надежный способ получения систематического образования

Отражая все существенные свойства педагогического процесса (двусторонность, направленность на всестороннее развитие личности, единство содержательной и процессуальной сторон), обучение в то же время имеет и специфические качественные отличия.

Познавательная деятельность - это единство чувственного восприятия, теоретического мышления и практической деятельности. Она осуществляется во всех видах деятельности и социальных взаимоотношений обучающихся, а также путем выполнения различных предметно-практических действий в учебном процессе. Но только в процессе обучения познание приобретает четкое оформление в особой, присущей только человеку учебно-познавательной деятельности или учении.

Обучение не сводится к механической «передаче» знаний, умений и навыков, т.к. обучение является двусторонним процессом, в котором тесно взаимодействуют педагоги и обучающиеся: преподавание и учение.

Отношение учащихся к учению преподавателя обычно характеризуется активностью. Активность (учения, освоения, содержания и т.п.) определяет степень (интенсивность, прочность) «соприкосновения» обучаемого с предметом его деятельности.

В структуре активности выделяются следующие компоненты:

готовность выполнять учебные задания;

стремление к самостоятельной деятельности;

сознательность выполнения заданий;

систематичность обучения;

стремление повысить свой личный уровень и другие.

Управление активностью учащихся традиционно называют активизацией. Активизацию можно определить как постоянно текущий процесс побуждения учащихся к энергичному, целенаправленному учению, преодоление пассивной и стерео типичной деятельности, спада и застоя в умственной работе. Главная цель активизации - формирование активности учащихся, повышение качества учебно-воспитательного процесса.

В педагогической практике я использую различные пути активизации познавательной деятельности. На своих уроках это реализуется ситуациями, в которых обучающиеся сами должны:

отстаивать свое мнение;

принимать участие в дискуссиях и обсуждениях;

ставить вопросы своим товарищам и преподавателям;

рецензировать ответы товарищей;

оценивать ответы и письменные работы товарищей;

заниматься обучением отстающих;

объяснять более слабым учащимся непонятные места;

самостоятельно выбирать посильное задание;

находить несколько вариантов возможного решения познавательной задачи (проблемы);

создавать ситуации самопроверки, анализа личных познавательных и практических действий;

решать познавательные задачи путем комплексного применения известных им способов решения.

Можно утверждать, что новые технологии самостоятельного обучения имеют в виду, прежде всего повышение активности учащихся: истина, добытая путем собственного напряжения усилий, имеет огромную познавательную ценность.

Отсюда можно сделать вывод, что успех обучения в конечном итоге определяется отношением обучающихся к учению, их стремлению к познанию, осознанным и самостоятельным приобретениям знаний, умений и навыков, их активностью.

Воспроизводящая активность характеризуется стремлением учащегося понять, запомнить и воспроизвести знания, овладеть способом его применения по образцу. Этот уровень отличается неустойчивостью волевых усилий школьника, отсутствием у учащихся интереса к углублению знаний, отсутствие вопросов типа: «Почему?»

Второй уровень - интерпретирующая активность.

Характеризуется стремлением учащегося к выявлению смысла изучаемого содержания, стремлением познать связи между явлениями и процессами, овладеть способами применения знаний в измененных условиях.

Характерный показатель: большая устойчивость волевых усилий, которая проявляется в том, что учащийся стремится довести начатое дело до конца, при затруднении не отказывается от выполнения задания, а ищет пути решения.

Третий уровень - творческий.

Характеризуется интересом и стремлением не только проникнуть глубоко в сущность явлений и их взаимосвязей, но и найти для этой цели новый способ.

Характерная особенность - проявление высоких волевых качеств учащегося, упорство и настойчивость в достижении цели, широкие и стойкие познавательные интересы. Данный уровень активности обеспечивается возбуждением высокой степени рассогласования между тем, что учащийся знал, что уже встречалось в его опыте и новой информацией, новым явлением. Активность, как качество деятельности личности, является неотъемлемым условием и показателем реализации любого принципа обучения.

При выборе тех или иных методов обучения необходимо прежде всего стремиться к продуктивному результату. При этом от учащегося требуется не только понять, запомнить и воспроизвести полученные знания, но и уметь ими оперировать, применять их в практической деятельности, развивать, ведь степень продуктивности обучения во многом зависит от уровня активности учебно-познавательной деятельности учащегося.

Если необходимо не только понять и запомнить, но и практически овладеть знаниями, то естественно, что познавательная деятельность учащегося не может не сводится только к слушанию, восприятию и фиксации учебного материала. Вновь полученные знания он пробует тут же мысленно применить, прикладывая к собственной практике и формируя, таким образом, новый образ профессиональной деятельности. И чем активнее протекает этот мыслительный и практический учебно-познавательный процесс, тем продуктивнее его результат. У учащегося начинают более устойчиво формироваться новые убеждения и, конечно же, пополняется профессиональный багаж учащегося. Вот почему активизация учебно-познавательной деятельности в учебном процессе имеет столь важное значение.

Литература:

Шамова Т. И. Активизация учения школьников. - М.: Педагогика, 1982.

Щуркова Н.Е. Педагогические технологии. - М.: Центр, 2001.

Чечель И.Д. Метод проектов или попытка избавить учителя от обязанностей всезнающего оракула. // Директор школы. - 2008. - № 3.

Мурзина Г.Ф.,
Әгерже муниципаль бюджет белем бирү учреждениесе 1 нче гимназия
туган тел (татар теле) укытучысы

БЕЛЕМ БИРҮНЕҢ СЫЙФАТЫН КҮТӘРҮДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ЭФФЕКТЛЫЛЫГЫ

Аннотация

Автор үз мәкаләсендә проект эшчәнлегендә укучы һәм укытучының роленә басым ясый, гамәлгә ашыру барышында укучының шәхес буларак үсешенә йогынты ясаучы факторларны күрсәтә. Авторның эш тәрибәсеннән өч проект эшенең алгоритмы мисал итеп китерелә.

Төп сүзләр:

Проект методы, укучы эшчәнлеге, укытучы эшчәнлеге, иҗади шәхес,иҗади сәләт, проект продукты.

Бүгенге көн белем бирү системасы заман белән бергә атлый. Белем бирүдә яңа технологияләр куллану заман мәктәбенең таләпләренә туры килә. Җәмгыятькә иҗади фикер йөртүче, аралашучан, талантлы кешеләр кирәк. Мәктәпләрдә шундый һәр яктан килгән шәхесләр тәрбияләүдә укучы шәхесенә юнәлдерелгән яңа педагогик технологияләр куллану – бик отышлы алымнарның берсе.

Татар теле һәм әдәбияты укытуда кулланыла торган инновацион технологияләр арасында проектлар методы әһәмиятле урын алып тора. Проект методы укытучы белән укучыларның әзерлеген, сыйныфның һәм иҗади төркемнәрнең үзара килешеп

эшләүләрен таләп итә. Проект турында сөйләшүдә катнашып, укытучы да тигез хокуклы фикердәшкә, ярдәмчегә әйләнә. Проектны гамәлгә ашыру барышында укучылар әйләнә-тирәдәгеләр белән уртак тел табып эшләргә, фикерләрен дәлилләргә, үзенә бирелгән эшкә җаваплы карарга, куелган сорауларга җавап табарга өйрәнә.

Укучы өчен проект нәрсә ул?

-иҗади мөмкинлекләрен ачу:

-төркемдә эшләү күнекмәләре булдыру;

- үзе сайлаган кызыклы проблеманы (теманы) ачу өстендә эшләү;

- үзенең эшен (хезмәтен) презентацияләү.

Татар теле һәм әдәбиятын өйрәнгәндә, түбәндәге төрдәге проектларны кулланып була:

– тикшеренү (хезмәтнең актуальлеген нигезләү, тикшеренүнең максатын әйтү, бурычлар кую, аларны чишү юлларын күрсәтү);

– иҗади (кичә яки бәйрәм үткәрү өчен сценарий төзү, мәкалә язу һ.б.)

– гамәли юнәлешле (һәр укучының, төркемнең бөтен эшчәнлеген яхшы нәтиҗәләргә ирешү максатыннан чыгып планлаштыру);

– мәгълүмати (темага караган мәгълүматларны җыю, аларны катнашучыларга тәкъдим итү, фикер алышу, йомгаклау);

– предметара (берничә предметка нигезләнү). Хәзер проект өстендә эшләүнең этапларына тукталыйк.

1. Мотив тудыру;
2. Планлаштыру, әзерләнү;
3. Мәгълүмат туплау;
4. Проектны төзү;
5. Проектны яклау.

Беренче этапта укытучыга укучылар арасында эшкә уңай мотивация тудыру мөһим. Укучылар чишәргә тиешле проблема кызыклы һәм актуаль булырга тиеш. Бирелгән этапта тема уйланыла, нәтиҗә билгеләнә.

Икенче этапта проектның эчтәлеге турында әңгәмә оештырыла. Эшнең бурычлары, максаты, эш планы уйланыла. Бу эш, күбрәк, төркемнәрдә үткәрелә. Укучының төркемнәрдә эшли белүе дә мөһим. Мәгълүматны кайлардан табу мөмкинлеге укучылар игътибарына җиткерелә.

Алдагы этапта җитәрлек күләмдә мәгълүмат туплана, проектны реализацияләү башлана. Җыелган мәгълүмат тикшерелә, мөһиме сайланып алына. Укытучы бу этапта күзәтә, киңәшләр бирә.

Соңгы этапта проект сыйныф укучылары һәм татар теле укытучылары алдында яклана, нәтиҗә чыгарыла, эшчәнлеккә билге куела. Эшнең бу өлеше берничә мәсьәләне үз эченә ала: фәнни сөйләм үсеше һәм үзеңнен эшеңне күрсәтә белү һәм белемнәрне ныгыту.

Эш тәҗрибәсеннән чыгып, 9 нчы сыйныф укучылары белән эшләнгән берничә проект эшен тәкъдим итәм.

Беренче проект.

Тема сайлау.Р.З Хәйдәрованың 9 нчы сыйныф“ Күңелле татар теле” дәреслегендә укучыларның күзаллауларын киңәйтүче текстларны укыгач, тема тәкъдим ителә.

Тема: “Р.З. Хәйдәрованың 9 нчы сыйныф” “Күңелле татар теле” дәреслегенә кергән текстлар буенча төзелгән кроссвордлар”.

Әлеге проект рустелле укучыларның текстларны укып, аннан мәгълүматны эзләп табып, **Crossword Labs** сайтында кроссвордлар төзүне күз алдында тота.

Тема буенча проектның **максатлары һәм бурычлары** билгеләнә**.**

Проектның максаты: татар теле укытучыларына дәресләрдә файдалану өчен материал калдыру.

Проектның бурычлары:

– укучыларның танып-белү күнекмәләрен, кызыксынуларын үстерү;

– төркемнәрдә эшләү күнекмәсен камилләштерү

«Миңа әйтсәң, мин онытырмын, күрсәтсәң, исемдә калдырырмын; катнаштырсаң, мин өйрәнермен...» (Конфуций)

Шушы фикерне дәвам итеп, без укучыларның үзләрен эзләнү эшенә тартылырга җирлек тудырырга тиешбез.

Эш планын төзү.

1. Төркемнәр арасында эш бүлешү.

Төркем	**Эш төре**
1 төркем	1.Crossword Labs конструкторында эшләү тәртибен өйрәнә. 2. Дәреслектән “А. Ключарев”, “С.Гобәйдуллина”, “Х.Якупов”, “Р.Яхин” текстларын өйрәнә 3. Текстлар нигезендә кроссвордлар төзи
2 төркем	1.Crossword Labs конструкторында эшләү тәртибен өйрәнә. 2. Дәреслектән “Һөнәрләр”, “Татарстан”, “Сәнгать дөньясында”, “Татар театрлары” текстларын өйрәнә 3. Текстлар нигезендә кроссвордлар төзи

2. Проектны яклау.

Һәр төркем төзегән кроссвордларын тәкъдим итеп чыгыш ясый.

Александр Ключарев тексты буенча кроссворд

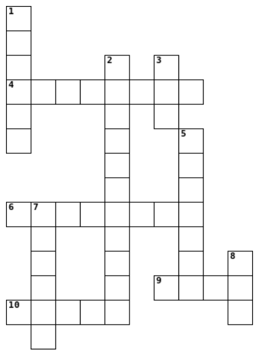

Горизонталь буенча:

4. Татар музыка сәнгатендә күренекле шәхес, композитор.

6. Опера һәм балет .... яза.

9. Ключаревларның күршеләрендә кем исемле татар кешесе яши?

10 Александр нинди училищеда эшли башлый?

Вертикаль буенча:

1. **1.**Александр кайда консерваториядә укый?

2. **2.**Ул татар студентлары белән аралаша һәм алар белән кая йөри?

3. **3.**Гитара, гармун нинди кораллар?

5. **5.**Ключаревның әнисенең исеме.

7. **7.** Ключаревның әтисенең исеме

8. **8.**Ничә яшендә инде ул ишеткән көйләрен гармунда чыгара башлый?

“Сәнгать дөньясында”тексты буенча кроссворд

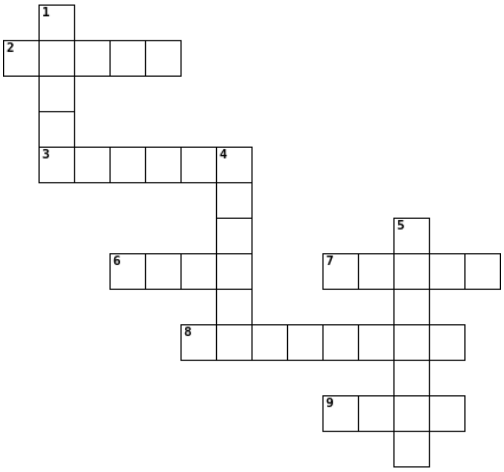

Горизонталь буенча:

2. **2.**Татар сынлы сәнгатенә нигез салучының исеме

3. **3.**Портрет, пейзаж остасының фамилиясе.

6. **6.**1930 нчы елда язылган икенче опера исеме

7. **7.**Татар балетының беренче авторы

8. **8.**Беренче кыллы оркестр төзегән татар музыканты

Вертикаль буенча:

1. Беренче татар операсы

4. Татар халкының яраткан җырчысы Ганиеваның исеме

5. Татар милли балетына нигез салучы

9. **9.**Татарстан дәүләт гимны музыкасы авторы

Икенче проект

Тема сайлау.Әдәбият дәресләрендә халык авыз иҗаты темасын өйрәнгәч, мәкальләр темасын йомгаклау максатыннан тәкъдим ителә.

Тема: «Мәкальләр». «Татар фразеологизмнары» Лэпбук ясау.

Әлеге проект татар һәм рус халкының төрле темаларга мәкальләрен туплап, фразеологизмнарын өйрәнеп, аларны чагыштырып, ике телдә дә эквивалентларын табып төзелгән интерактив тематик папка яки кулдан ясалган кесәле, ачыла торган матур китап ясауны күз алдында тота.

Тема буенча проектның **максатлары һәм бурычлары** билгеләнә.

1.Халкыбызның милли гореф-гадәтләре, йолалары белән таныштыру эшен дәвам итү; халкыбызның милли тарихи үткәненә кызыксыну һәм хөрмәт тәрбияләү.

2. Фольклор һәм аның төрләре турында белемнәрен системага салу;
3. Укучыларның сөйләм телен, фикерләү сәләтен үстерүдә фольклор әсәрләренең әһәмиятен күрсәтү, милли матурлыкка омтылыш тәрбияләү.
4. Укучылар арасында үзара дуслык, сыйфатлары булуны ныгыту.

Проектны эшләү этабы.

1) Лепбук нәрсә өчен кирәк?Мәгълүмат җыю.

- Ул укучыга өйрәткән теманы яхшырак аңлау һәм истә калдыру өчен кирәк
- Үткәнне кабатлау өчен бик яхшы алым;
- Өйрәнелгән материалны системага салып ныгытып куярга булыша;
- Укучы мәгълүматны тупларга һәм җыярга өйрәнә;
- Укучының сөйләмен, фикерләү сәләтен үстерә;
- Эшләү дәверендә күзәтүчәнлекне арттырырга, чагыштырырга, анализ ясарга, гомумиләштерергә һәм нәтиҗә ясарга тиеш.

2)Мәкальләр, фразеологизмнар туплау, тематика буенча бүлү.

3)Тупланган мәкальләрне темалап папкалар, кесәләр, китапчыкларга урнаштыру.

4) Төсле матур итеп лэпбукны ясау .

Проектны яклау .

Һәр төркем укучылары үзләре ясаган лэпбукны тәкъдим итәләр, сөйлиләр, күрсәтәләр.

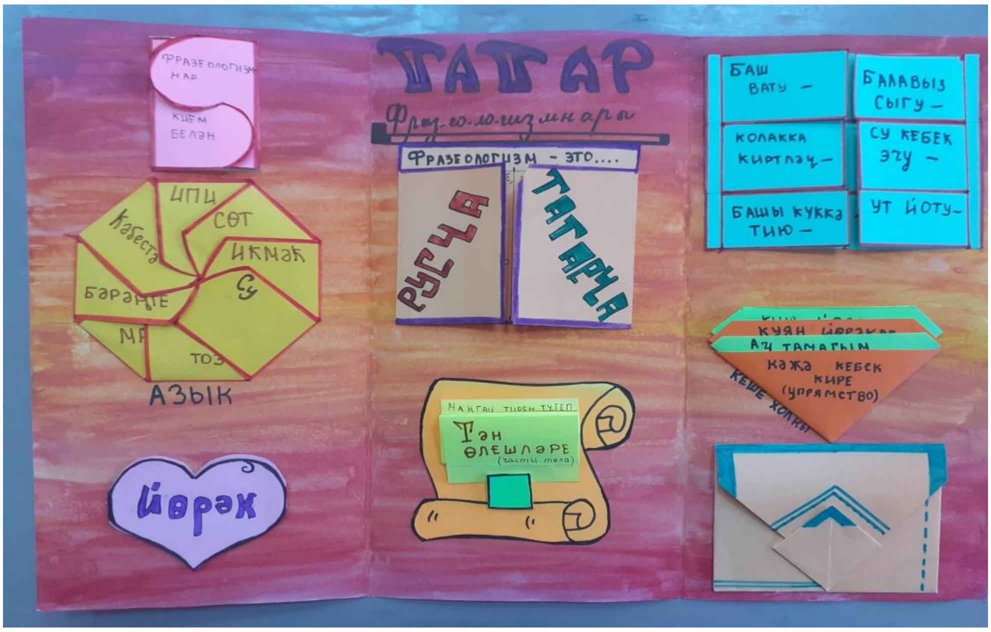

Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә мәгълүмати проектлар методын куллану – укучыларның иҗади сәләтен үстерүгә этәргеч булып тора. Укучыларда яңа проектлар эшләү теләге туа һәм фәнгә карата кызыксыну уяна.

Өченче проект

Тема сайлау. Укучыларның үз белем һәм күнекмәләрен тикшереп торуы практика өчен актуаль мәсьәләләрдән санала, чөнки бу гамәл турыдын-туры белем бирүнең сыйфатын яхшырту белән бәйләнгән. Хәзер яңа Стандарт шартларында укытуның эчтәлеге даими үзгәреп торганда, тикшерү һәм бәяләүнең яңа формалары барлыкка килә, шуңа күрә тикшерүнең әһәмияте дә бермә бер арта.

Тема: Морфология темасы буенча онлайн тестлар төзү.

Проектның максаты һәм бурычлары: өй шартларында һәм мәктәптә укучылар үз белемнәрен тикшерү өчен https://konstruktortestov.ru/user-30812 сервисында морфология темасы буенча онлайн тестлар төзү.

Бурычлар:

1. Сайтның төзелешен һәм анда эшләү тәртибен өйрәнү.
2. Морфология, мөстәкыйль сүз төркемнәре темасы буенча тестлар төзү.
3. Төзелгән тестларны онлайн конструкторда җыю.

Эш планын төзү.

Проект этабы	Укытучы эшчәнлеге	Укучы эшчәнлеге
1.Тема сайлау	Мотивация тудыра	Кызыксына
2.Планлаштыру, әзерлек эше	1.Эш планы төзелә. 2. Максатлар билгеләнә 3. Онлайн тестлар төзү өчен https://konstruktortestov.ru/user-30812 конструкторы, **MyTest** программалары белән таныштыра	1.Эш планын төзиләр. 2.Төркемнәрдә эшлиләр.Укытучы тәкъдим иткән программалар белән танышалар, эшләү тәртибен аңлыйлар һәм иң отышлысын сайлап алалар.
3. Мәгълүмат туплау	Күзәтә, киңәшләр бирә	Мөстәкыйль сүз төркемнәре “Исем”, ”Сыйфат”, “Фигыль”, ”Сан”,”Рәвеш”,”Алмашлык”, “Аваз ияртеме” темалары буенча тестлар төзиләр һәм тестлар конструкторында җыялар.
4.Проектны яклау.	Проектның уңышлы һәм җитешсез яклары билгеләнә, эшчәнлеккә билге куела.	Укучылар һәм татар теле укытучылары алдында проектны яклыйлар, эшләү тәртибен, килеп туган авырлыкларны күрсәтеп сөйлиләр, нәтиҗә чыгаралар

Проектның продукты - онлайн тестларны Интернет челтәрендә түбәндәге сылтамалар аша табырга була:

Исем темасы буенча тест :http://konstruktortestov.ru/test-25809

Фигыль темасы буенча тест :http://konstruktortestov.ru/test-25821

Сыйфат темасы буенча тест :http://konstruktortestov.ru/test-25822

Сан темасы буенча тест :http://konstruktortestov.ru/test-25824

Алмашлык темасы буенча тест :http://konstruktortestov.ru/test-25826

Рәвеш темасы буенча тест: http://konstruktortestov.ru/test-26122

Аваз ияртемнәре темасы буенча тест:http://konstruktortestov.ru/test-27064

Нәтиҗә ясап әйткәндә, проект эшчәнлеге укытучы һәм укучыдан зур түземлек, сабырлык, күп вакыт сарыф итүне сорый. Тиешле нәтиҗәгә ирешү өчен, эш барышында әдәби китаплардан, сүзлекләрдән, интернет аша күп мәгълүмат тупларга, иҗади фикер йөртергә кирәк. Гомумән, проект методы - баланың интеллектын, иҗади сәләтен, логик фикерләвен үстерүдә, кызыксынучанлыгын арттыруда нәтиҗәле алымнарның берсе булып тора дип уйлыйм мин.

Гомумән алганда,татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проект методын куллану зур әһәмияткә ия. Чөнки укучылар татар телендә генә аралашырга тырышалар, төрле яклы фикер йөртүгә өйрәнәләр. Эзләнү вакытында кызыклы мәгълүматларга юлыгалар, шуны башкаларга җиткерергә ашыгалар. Иҗади эшчәнлек тәҗрибәсенә ия булган саен укучыларның белем сыйфаты да үсә.

Мухаметшина Л.Г.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Тетюшская СОШ №1 им. Ханжина П.С.»

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ПРИЕМОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ И ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Высокий профессиональный уровень и творчество учителя наиболее ярко реализуются в созданных им собственных методических разработках.

Ориентация на новые цели образования – компетенции – требует не только изменения содержания изучаемых предметов, но и методов и форм организации образовательного процесса, активизацию деятельности учащихся в ходе занятия, приближения изучаемых тем к реальной жизни и поисков путей решения возникающих проблем. Следовательно, каждый учитель должен выходить за рамки своего предмета, задумываясь, прежде всего, о развитии личности ребенка, необходимости формирования универсальных учебных умений, без которых ученик не сможет быть успешным ни на следующих ступенях образования, ни в профессиональной деятельности.

Последние три года я работаю над методической темой: «Проектная и исследовательская деятельность учащихся на уроках русского языка и литературы и во внеурочное время». Разработана авторская программа по данной теме в рамках работы региональной инновационной площадки (РИП) ГАОУ ДПО "Институт развития образования Республики Татарстан", приказ ГАОУ ДПО "Институт развития образования Республики Татарстан» от 04.09.2019 № 294 «Об организации инновационной деятельности на Региональной площадке ГАОУ ДПО "Институт развития образования Республики Татарстан»

Цель: повышение качества знаний на уроках русского языка и литературы и во внеурочное время в рамках преподавания предмета; создание условий для развития компетентной, конкурентоспособной личности.

В результате проектной деятельности учащиеся должны проявить творческий подход, самостоятельность в поиске, анализе и отборе нужной информации по заданной теме, обрести собственный практический опыт в области исследований. Всё это в конечном итоге способствует повышению знаний по предметам.

Процесс работы над проектом можно представить следующей схемой:

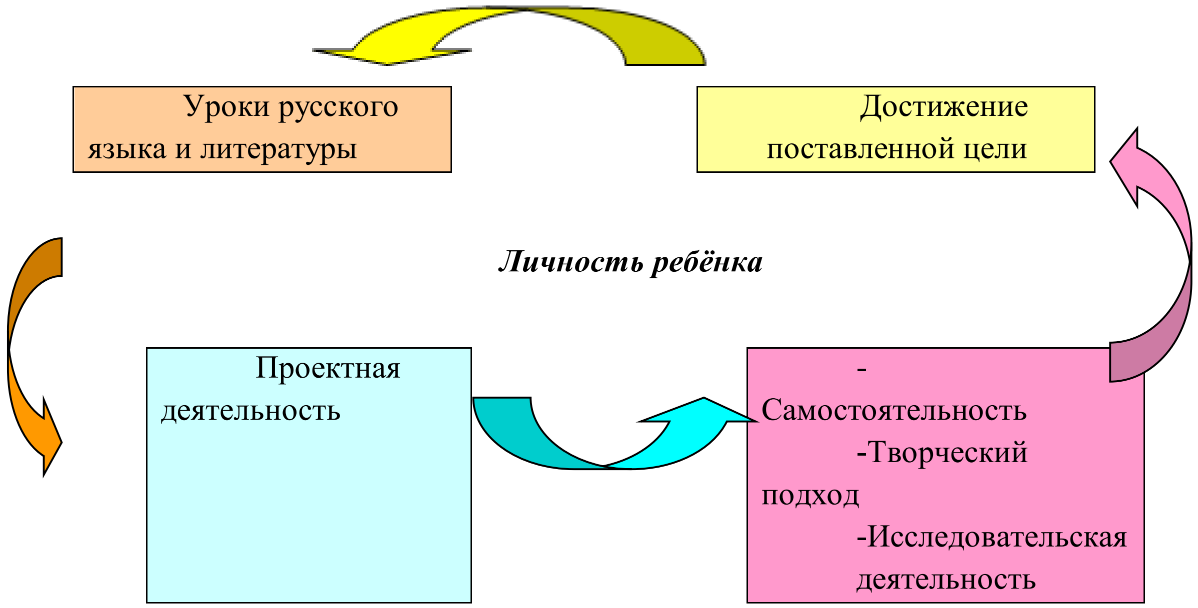

Деятельность учеников во время работы над проектом по необходимости корректируется учителем, который выступает в роли помощника, консультанта. Задача учителя не передавать свои знания и умения, как это происходит во время урочной деятельности, а лишь направлять деятельность учащихся, провоцировать вопросы, создавать проблемные ситуации, способствующие приобретению новых знаний.

Метод учебных проектов в процессе работы со старшеклассниками становится совокупностью учебно-познавательных приемов, которые позволяют решить ту или иную проблему в результате самостоятельных действий учащихся с обязательной презентацией этих результатов. Ребята, работающие с проектами, овладевают способами деятельности в собственных интересах и возможностях, что выражается в их непрерывном самопознании, развитии необходимых современному человеку личностных качеств, формировании психологической грамотности, культуры мышления и поведения на уроках русского языка и литературы и во внеклассной работе по предмету.

В 5 -11 классах на основе положительных эмоций, возникающих при выполнении заданий, создается мотивация к дальнейшей работе над проектом, благодаря которой учащиеся достигают высоких результатов в конкурсах проектных и исследовательских работ разного уровня.

Данная система обеспечивает взаимодействие всех компонентов процесса обучения, способствует развитию интереса к объекту изучения, проявлению индивидуальных способностей, активизации мыслительной деятельности для получения новых знаний, поиск путей решения поставленной проблемы. А значит, можно говорить, что работа над проектом – один из путей развития интереса к исследовательской и творческой активности учащихся.

В своей педагогической деятельности я формирую интерес учащихся к русскому языку через использование разнообразных методов, приёмов и средств обучения и национальный колорит, а также поисково-исследовательскую работу. Думаю, использование этих направлений обладает весьма существенным потенциалом, ведь кроме учебного и практического материала учащиеся на таких уроках знакомятся с национальной культурой, искусством, историей, традициями и обычаями своего народа.

Именно мы, педагоги, должны обогатить духовный мир учеников, показать и передать великолепие и разнообразие духа народа. И не просто передать, а сохранить их в душах, чтобы они смогли донести этот богатый мир своим детям. И пусть каждый урок русского языка или литературы даёт детям лишь какую-то часть необходимой информации, но постепенно из этих крупиц складывается целостная картина.

Результаты работы:

- растет количество исследовательских и творческих работ, с которыми учащимися выступают на конкурсах различного уровня;
- высокий уровень развития готовности и способности обучающихся к саморазвитию, а также личностных качеств;
- высокий уровень развития гражданской активности.

Моя каждодневная работа даёт свои результаты, и я, как учитель, горжусь своими учениками, которые активно участвуют в исследовательской деятельности, тем самым формируют интерес к творчеству. Они ежегодно достойно представляют нашу школу на республиканских и всероссийских научно-исследовательских и практических конференциях, фестивалях, российских и международных конкурсах творческих работ, проводимых МО и науки РТ и РФ, занимая первые и призовые места. Так, Ярандаева Вероника стала призером I Республиканской научно-практической конференции «Научный потенциал XXI»; Маслова Алина – призер XVIII республиканской научно-практической конференции школьников имени Л.Н. Толстого; Никитина Алиса прошла отборочный тур и приняла участие в образовательной программе «Литературное творчество» в городе Сочи.

По моему мнению, именно научно-практическая конференция является одной из самых удачных форм исследовательской деятельности ученика, через которую происходит творческое общение и сотрудничество учащихся, педагогов и родителей. Это способствует формированию коммуникативных качеств учеников: дети учатся говорить, выражать собственное мнение, представлять информацию, общаться, вести диалог, представлять себя и результаты своего труда, отвечать на вопросы, давать оценку своим действиям.

Рост количества участников предметных олимпиад школьного и муниципального уровней, НПК, конкурсов социальных проектов муниципального и регионального уровней объясняется индивидуальной работой с одаренными детьми, применением исследовательских методов во внеклассной деятельности, углубленным изучением предмета.

Во внеурочное время ведется работа объединения «Юный журналист». Учащихся в работе объединения привлекает творческая направленность, интерес к слову. Система занятий направлена на развитие интеллектуальных умений учащихся, развитие навыков исследовательской деятельности, приобретение опыта публичных выступлений. В рамках проекта «Всероссийская школьная летопись» воспитанниками объединения «Юный журналист» выпущена книга «Соулмейт», «Издательский дом «Живая классика» г.Москва. Свой писательский опыт в объединении обучающиеся представляют в виде литературных гостиных, публикаций в местной газете «Авангард»; ежегодно принимают участие в республиканском конкурсе «Алтын калям. Золотое перо».

Ожидаемые результаты такой деятельности: формирование личности, отвечающей требованиям информационного общества, инновационной экономики, задачам построения гражданского общества на основе толерантности, диалога культур и уважения многонационального, поликультурного и поликонфессионального состава российского общества.

Сочетание традиционных и инновационных технологий в педагогической деятельности, а именно: педагогики сотрудничества, технологии опережающего обучения, личностно - ориентированного подхода в преподавании учебных дисциплин, здоровье сберегающих технологий, информационно-коммуникационных технологий – позволяют мне стабильно поддерживать высокое качество обучения учащихся.

Подбор материала для проведения уроков (занимательные, интегративные, познавательные, проблемные задания) способствует повышению интереса у учащихся к предмету. Причем, часто учащиеся, имеющие средние успехи в изучении предмета справляются с выполнением таких заданий лучше, чем хорошо успевающие учащиеся. Это мотивирует их на дальнейшее совершенствование.

Выпускник школы должен отвечать запросам времени: быть жизненно целеустремленным, сделать правильный нравственный, социальный и профессиональный выбор. Он должен иметь широкий кругозор, обладать гибким мышлением, а также уважительно относиться к национальным культурам мира, владеть родным языком и знать культуру своего народа.

Нагуськина И.Н.,
г.Тетюши, МБОУ «Тетюшская татарская СОШ»,
учитель русского языка и литературы

ОРГАНИЗАЦИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

В настоящее время востребованными социумом становятся успешные, конкурентоспособные выпускники, адаптировавшиеся к новым социальным условиям, освоившие разные виды деятельности и демонстрирующие свои способности в любых жизненных ситуациях.

Русский язык и литература как учебные предметы – плодотворная почва для исследовательской деятельности. Она ценна тем, что в ходе выполнения работы школьники учатся самостоятельно приобретать знания, получают опыт познавательной и учебной деятельности. Если ученик получит в школе исследовательские навыки ориентирования в потоке информации, научится анализировать ее, обобщать, видеть тенденцию, сопоставлять факты, делать выводы и заключения, то он в силу более высокого образовательного уровня легче будет адаптироваться в дальнейшей жизни. [1, с.3]

Каждому ребенку от природы дарована склонность к познанию и исследованию, а значит необходимо увлечь учащихся исследовательской деятельностью. Как же это сделать? Как выбрать из многих единицы, способные кропотливо работать и творить?

Этими вопросами задаются многие. Мне повезло: в течение нескольких лет я вела кружок по литературному краеведению. Разработала авторскую программу «Русские писатели в Казанском крае», рецензированную к.п.н. Мартьяновой Ольгой Валерьевной. Уже на первых занятиях показывала небольшие видеоролики, которые позволяют ученикам получить импульс к дальнейшему самосовершенствованию, чтобы идти к победам над самим собой, быть заинтересованными и мотивированными. Например, видеоролик о нашем крае развивает в учениках чувство гордости за прекрасное место, в котором они живут. Моя задача как учителя — вселить в ребенка веру в собственные силы.

Предлагаемые темы очень разнообразны. Каждая из них имеет точки соприкосновения с историей родного края, с местом, где ученики родились и проживают. [2, с.7] Например, «Негасимое созвездие: Пушкин… и Тукай». В ходе исследования производится сопоставительный анализ творчества двух великих представителей русской и татарской литературы как на уровне биографического контекста, так и на уровне комплексного анализа стихотворений. Посещение музея Габдуллы Тукая в Казани является хорошим стимулом к работе. Конечно же, здесь мы вспоминаем о времени пребывания Пушкина в сентябре 1833 года в Казани. Работа была представлена для защиты на секции «Творчество Г,Тукая в контексте мировой литературы» на Республиканских «Тукаевских чтениях» в г.Зеленодольске.

Перед началом работы над темой «Сергей Аксаков – первый казанский студент» мы перечитали сказку «Аленький цветочек», и ребятам, конечно же, было интересно, как биография автора связана с их родиной. Исследование решили посвятить 225-летию со дня рождения писателя. Посетили музей истории КФУ, где была организована выставка «Студент, охотник, сказочник». Здесь можно было увидеть и старинные документы, и рукописи, и коллекцию бабочек, и даже тот самый «аленький цветочек». Работа была защищена на Республиканском конкурсе научно-исследовательских работ «Аксаковские чтения» в г.Казани.

Тема «Своеобразие повтора в автобиографической прозе М.И.Цветаевой» возникла после посещения музея Цветаевой в Елабуге, а затем – в Москве. Загадочность личности этой удивительной женщины, умелое сочетание в творчестве поэзии и прозы явились отправной точкой для начала исследования. Работа была представлена на суд жюри на Поволжской юношеской научно-исследовательской конференции «Я – исследователь» в Елабуге.

В ходе работы у учеников возникают новые темы и идеи, которых в моей программе и не было. Например, одна ученица, побывав в музее В.В.Высоцкого в Москве, узнала о пребывании поэта в 1974 году Набережных Челнах. Этот факт очень ее заинтересовал. Следствием явилась исследовательская работа «Есенин и Высоцкий: точки соприкосновения», которая была защищена на XIV Всероссийской НПК “Литературоведение и эстетика в XXI веке».

Такая форма работы способствует формированию у учащихся коммуникативной, языковой, лингвистической, культуроведческой компетенций. Изучая творчество писателей и поэтов, учащиеся научились выдвигать гипотезы, определять цели и задачи, выбирать методы исследования, создавать план, организовывать деятельность по реализации. Ученики полностью погружаются в эту увлекательную среду, но некоторые даже после выступления на конференциях не отходят от темы исследования, а идут

дальше: они начинают творить. Например, после работы над темой «Своеобразие повтора в автобиографической прозе М.И.Цветаевой» было написано стихотворение «Памяти М.И.Цветаевой». После изучения творчества Л.Н.Толстого эта же ученица создала стихотворение «Герой-комильфо», с которым выступила на XVI Республиканской НПК им. Л.Н.Толстого.

При таком результате совместной работы свою задачу учителя на данном этапе я считаю выполненной, так как ученик не только полностью погрузился в предмет исследования, но и смог создать самостоятельную творческую работу, основанную на личных впечатлениях. В условиях модернизации учебного процесса это является одной из главных задач современной школы.

Список источников

1. Амбушева Т.М. Русский язык. 10-11 классы: исследовательские работы / Т.М.Амбушева и др.- Волгоград: Учитель, 2009.-265 с.
2. Климентовский В.А. Русские писатели в Татарской АССР. Казань: ТАТГОСИЗДАТ. Секция учебно-педагогической литературы, 1951. –178 с.

Нафигина Г.А., учитель родного татарского языка и литературы МБОУ «Тетюшская СОШ№2» г.Тетюши, Тетюшского муниципального района Республики Татарстан

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Одна из важнейших задач современной школы – формирование функционально грамотных людей. Что такое «функциональная грамотность»? Функциональная грамотность – способность человека вступать в отношения с внешней средой, быстро адаптироваться и функционировать в ней.

Формирование функциональной грамотности на уроке - это дать ребенку уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование ученика в дальнейших социальных отношениях, которые считаются необходимыми для осуществления его жизнедеятельности в конкретной социальной среде.

Достичь функциональной грамотности в процессе обучения татарского языка можно различными способами. Учитель должен четко представлять, для какой цели выполняется то или иное задание, и понимать какие приемы и методы помогут достичь конечной цели – научить учащихся говорить на татарском языке. Для этого учителю необходимо использовать метод коммуникативно-ориентированного обучения, включающего в себя ситуативность, коллективное взаимодействие, вовлечение в речемыслительную деятельность, личностно-ориентированную самостоятельную работу.

Активно используются опорные схемы, ролевые игры, лексико-смысловые таблицы. Положительным результатом является заинтересованное участие детей в

составлении таблиц, умении учащихся активно применять лексику в речи, разнообразить и обогащать речь с помощью синонимов.

Например: Заполни таблицу.

Кая? Куда?	*Кайда? Где?*	*Кайдан? Откуда?*
бүлмәсенә		
	өйдә	
		идәннән

”Написание синквейна» дает возможность осознонного чтения текста.

На первой строке пишется основное существительное по изученной теме.

На второй строчке пишется прилагательное, помогающее раскрыть данную тему.

На третьей строчке пишется три глагола.

На четвертой строчке одно предложение, которое несет основную мысль.

На пятой строчке ученик объясняет свое отношение к прочитанному, опираясь на свой опыт приводит пример.

Например текст «Урман»

1.Урман

2.Матур, гүзәл, кирәкле.

3.ямь бирә, яхшырта, сакларга кирәк.

4.Урман-кешенең якын дусты.

5.Урман кешегә бик күп нәрсә бирә,ләкин урманга булышырга, аны сакларга кирәк.

Игровые технологии в начальном и среднем звене присутствуют практически на каждом уроке. Все эти игры максимально приближены к реальной жизни, реальному контингенту детей, их настрою на конкретный урок, их индивидуальным способностям. Ролевая игра способствует формированию коммуникативной компетенции. Ролевые проигрывания сказок обогащают словарный запас детей. *Например: сказки “Теремок”, “Репка” и другие очень удачные для обыгривания целыми группами. Лексические настольные игры “Цвета”, “Во саду ли в огороде”, “Одежда” и другие помогают достижению цели.*

Для обогащения лексического запаса, расширения лингвистического кругозора, яркости, насыщенности речи постоянно использую на уроках пословицы, поговорки, фразеологизмы, двигательные физкультминутки.

Начало пословицы говорю я, продолжают дети.

Кем эшләми,.....(шул ашамый)

Йөз сум акчаң булганчы....(йөз дустың булсын)

Тырышкан табар...(ташка кадак кагар) и др.

Написать фразеологизмы со словом “борын”

Борын асты кипмәгән;

Борын җыеру;

Борын күтәрү;

Борын төртү и т.д.

Физкультминутка Бер алма, ике алма,өч алма, дүрт алма, биш алма, алты алма, җиде алма, сигез алма, тугыз алма, ун алма, кызыл алма! Дает возможность повторения счета до 10.

Двигательные физкультминутки.

Җил исә-исә(дети показывают как дует ветер)
Агачларны селкетә(раскачивание деревҗев)
Җил тыныч кына исә(дети садятся на корточки)
Агачлар үсә-үсә!(дети тянутся наверх) и др.

Формирование коммуникативной грамотности включает в себя умение работать в группе, команде; умение расположить к себе других людей; приспосабливаться к новым, непривычным требованиям и условиям; организовывать работу группы, строить общение, используя слова татарского языка в активном диалоге, поддерживать беседу.

Использование диалога в классе может способствовать

интеллектуальному развитию учеников и их результативности в обучении, поэтому я активно использую на уроке разнообразные приемы организации диалогического обучения. Восстановление диалогов, составление диалогов из данных реплик, все это используется на уроке.

Восстанови диалог:

- .....
- *Әйе, мин хикәя укыдым.*
-*Син мисалны чиштеңме?*
-....
- *Ни өчен чишмәдең?*
-....
- *Әйдә мин сиңа ярдәм итәм.*

Из данных реплик составь диалог.

Юк, Ә нәрсә? Салкын җил көтелә. Син иртәгә һава торышын тыңладыңмы? Җылырак киенергә инде.

Эффективны уроки с использованием ИКТ. Для решения задачи формирования функциональной грамотности на уроках использую видеофильмы (и др.). Они наглядно подтверждают изучаемые темы. Просмотр фильмов вместе с комментариями учителя и опорой на тексты позволяют расширить информационное поле учеников. Сейчас есть возможность закачать себе на телефон приложения с играми на татарском языке. Это довольно увлекательно.

Учащиеся на уроках татарского языка успешно выполняют задания, способствующие развитию критического мышления.

Прием «Кластеры» применяю для организации словарной работы. Работа по созданию «Кластера» заключается в том, что информация, касающаяся какого – либо понятия, явления, события, описанного в тексте, систематизируется в виде понятий. В центре находится ключевое понятие. Последующие ассоциации, обучающиеся логически связывают с ключевым понятием.

Важным компонентом урока татарского языка является самостоятельная работа ученика с текстом. И это должно быть не просто чтение и перевод, а выполнение заданий на функциональную грамотность, т. е формирование навыков функционального чтения.

Тексты с ошибками можно использовать в качестве материала для повторения пройденного, при подготовке к различным конкурсам и олимпиадам, к итоговой аттестации.

Исправь ошибки в тексте.

Урман кешенең дусты якын. Ул үзенең матурлыгы, гүзәллеге белән табигатькә бирә ямь. Урман ул кислород чишмәсе, ягулык, дарулар.Урмандагы һәр үсемлек, җәнлек, кош бирә ямь .Әйе, урман матур да, файдалы да. Урманга ләкин булышырга, кирәк сакларга!

Использование формы “Да,нет” дает возможность анализа понятия текста.

Даются высказывания текста, дети отвечают “да” или “нет”. Так же ответы на вопросы по тексту делятся на односложные ответы и вопросы, которые требуют сложного ответа.

1.При изучении новой темы: вставьте пропущенные слова , словосочетания , устойчивые сочетания, восстановите последовательность событий, найдите ошибки и т.п..

2.При повторении пройденного.

3.При закреплении изученного материала.

4.При контроле знаний.

5.При организации творческой деятельности учащихся.

Методика работы может быть самой различной: самостоятельная работа (работа в парах, группах) в классе как способ самостоятельного добывания знаний, коллективная работа под руководством учителя, можно использовать в качестве проверки ЗУН по изученной теме или можно использовать в качестве домашнего задания. Ученик, у которого сформированы навыки функциональной грамотности, умеет пользоваться различными видами чтения (изучающим, просмотровым, ознакомительным). Я стараюсь приучить своих учеников вдумчиво работать с учебными текстами, справочниками, словарями.

На заключительном творческом этапе работы по теме, применяю метод проектов что позволяет детям проявить свои индивидуальные способности, креативность, повысить интерес к работе и эффективность труда. *Например после изучения темы, учитывая возростные особенности учащихся даются различные задания: нарисовать рисунок, написать рассказ,сделать поделку и др.*Метод проектов при обучении татарскому языку, считается не простым, но эффективным. В ходе защиты проектов ведется широкое обсуждение на татарском языке.

Очень нужна обратная связь, чтобы корректировать и планировать свою дальнейшую работу. Поэтому на уроках использую рефлексию. Надо помнить, что в процессе обучения важны не только знания, но и впечатления, с которыми ребенок уходит с урока. С первого класса, когда еще бесоценочная система, у меня в классе висят смайлики-колобки. По настроению колобков дети дают оценку своей работе на уроке.

Использование таких заданий позволяет детям ясно формулировать свои мысли, лучше запоминать изученное. В течение урока обязательно поощряются работы каждого ребенка, выслушиваю всех.

Цель учителя состоит в том, чтобы давать знания, и научить учащихся пользоваться теми средствами, которые помогут им порождать знания, необходимые при решении различных проблемных ситуаций в личной, общественной и профессиональной деятельности.

Список использованной литературы.

1. Ермоленко В. А., Перченок Р. Л., Черноглазкин С. Ю. Дидактические основы функциональной грамотности в современных условиях.
2. Парминова Л.М. Функциональная грамотность/ неграмотность как социально-педагогическое явление.

Новикова А.А., учитель русского языка и литературы ,
МБОУ «Кошки-Новотимбаевская основная общеобразовательная школа имени И.Я. Яковлева»
Тетюшского муниципального района Республики Татарстан

ПОДГОТОВКА К ОГЭ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

ОГЭ - это результат достижений ученика по предмету на уровне основной школы.

Проблема успешной сдачи этого испытания кроется в умении ученика настроиться и применить полученные за годы обучения знания на практике, то есть на экзамене. Вопрос подготовки ребят к выпускному испытанию являлся и является актуальным. И каждый учитель ведет эту работу, и у каждого свои подходы , и у каждого свои проблемы.

Основной Государственный Экзамен не простое испытание как для ученика, для его родителей и для учителя. ОГЭ по русскому языку это не только показатель грамотности ученика и общего развития, умение выражать свою мысль не только устно и письменно, но и во взаимосвязи со всеми школьными предметами, с жизнью. Современная система образования поставила всех учеников перед этим испытанием в одинаковые условия во всѐм, в том плане, что не зависимо от национальности, от уровня подготовки, от места жительства – ученик сдаѐт ОГЭ с одинаковыми требованиями.

Разберем по порядку. Итак, для понимания всего учебного материала по русскому языку, считаю очень важным, изучение общего речевого материала изначально на родном языке. Ученик знакомится в начальной школе с родным языком, параллельно происходит знакомство с русской речью, набирает материал в процессе перехода из класса в класс.

Здесь хочется вспомнить одну очень важную вещь, изучаемый материал раньше строился так: материал по родному языку изучался раньше, а за ним , точно такой же материал , но на русском языке. Например: если на уроке родного языка изучали тему «Гласные буквы», потом эту тему изучали на уроке русского языка. Первоклассник, хорошо поняв на родном языке, легче понимал материал на русском языке. Проблема в современной школе с изучением родных языков состоит в том, что эта связь нарушена. И объяснение тоже тому имеется. Часто меняется УМК, синхронизация материала , с этой точки зрения, сводится к нулю, сокращается количество уроков , выделенных на изучение языков. Далее факт уровня подготовки учащихся. В сельской местности предшкольная подготовка сведена на нет. Нет детских садов. Нужно менять ситуацию. Попытка введения предшкольной подготовки была и даже года три дошкольники посещали определенные часы в определенные дни. Были закуплены книги, детям

нравилось, родители не могли нарадоваться, но опять нашлись причины, и всѐ было отменено. А ведь результат был. Так хотя бы ученики приходили в первый класс, могли и читать и писать, считать, у них уже были сформированы учебные навыки. Такими в школу дети приходят после дошкольного образования в городах.

Наконец, тот факт, что сѐла становятся малочисленными, дети не имеют возможность где-то заниматься, посещать кружки. Есть, конечно, родители, которые стараются и всѐ делают для своих детей, естественно у детей есть успехи. Но есть и те родители , которые остаются сторонниками того, что «отдали ребенка в школу, вот пусть там их и учат». Проблемы усугубляются нежеланием некоторых родителей понять простые вещи.

В наш цифровой век нет у детей дома интернета. Времена меняются, надо чтобы эти изменения были не только в отчетах на бумаге.

Имея такие предпосылки, учитель ведет ученика к сдаче ОГЭ. Проблема успешной сдачи этого испытания кроется в умении ученика настроиться и применить полученные за годы обучения знания на практике, то есть на экзамене. Вопрос подготовки ребят к выпускному испытанию являлся и является актуальным.

Подготовкой к сдаче ОГЭ по русскому языку в 9-х классах мне пришлось столкнуться недавно. Оценив все проблемы и трудности, я, прежде всего, начала вести работу с родителями. Первые встречи носили формальный характер со стороны родителей. Позже, когда стали систематически проводиться и в районе и в школе пробные ОГЭ, помогло поменять отношение прежде всего родителей на эту проблему. Беседы с родителями и детьми вела как индивидуальные, так и на классных собраниях. Многие родители больше стали интересоваться результатами своих детей. Для работы с детьми мною была разработана программа по Подготовке к ОГЭ, проводила как общие, так и индивидуальные консультации. Результат получился, ученики смогли справиться с экзаменом.

В последние годы добавилось новое испытание – Устное собеседование. Это испытание показывает истинный уровень развития ученика. Подготовка к нему идѐт ежедневно на протяжении всех лет учѐбы. Ученик, изучая каждый школьный предмет, работает над своим развитием, прежде всего, развитием устной речи. Хорошим помощником в этом, считаю конкурс Живая классика.

В этом году я работаю с учащимися 7 класса. Изучению каждой темы, каждого урока придаю очень большое значение, дополнительно объясняю материал учащимся, которые по каким-либо причинам пропускают тему или не до конца понимают. Разбираем и доходим до истины при выполнении практических заданий на применение изученного правила.

Для создания более точной картины изученной темы, с ребятами составляем Интеллект карту по ней. Первое знакомство с составление Интеллект карты у нас произошло в 6 классе. Ребята уже знакомы с системой составления таких работ. В 7классе мы прошли темы «Причастие», «Деепричастие», «Наречие», «Предлоги» и по всем из них составляли такие работы. Метод Интеллект карты помогает увидеть весь материал в систематизированном виде, помогает лучшему его усвоению и, конечно, увидеть пробелы учащихся.

Для наглядного усвоения учебного материала зарегистрировала учащихся и их родителей на учебную платформу Учи.ру. Система выполнения заданий прослеживается

и учителем и родителями. Материал платформы доступен и понятен ребятам, но к сожалению не всем из них дома дополнительно удается заниматься из-за проблем с интернетом.

Ещѐ одним способом проверки знаний знакомы мои ученики - это онлайн тесты.

Изучив материал урока, пока одни выполняют тест из КИМа, другие (по мере возможности) выполняют тест по интернету. Результаты ребята видят по окончании проверки знаний. Постоянно нахожусь на связи с родителями. Есть трудности, стараемся преодолевать сообща.

Таким образом, считаю, что результат ученика, полученного на ОГЭ – это результат рехсторонней кропотливой работы: учителя, ученика и родителя. Учитель является проводником к знаниям, родитель – надежным помощником во всех начинаниях, ну а сам ученик должен стремиться находить знания для дальнейшего применения в жизни. Найти это единство цель каждого учителя и проблема тоже.

Нургалеева О.Ф.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Средняя общеобразовательная школа № 27 с углубленным изучением отдельных предметов»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: В статье рассматривается формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы. Разобраны современные педагогические технологии. Выявлено, что формирование функциональной грамотности - это сложный, многосторонний, длительный процесс: достичь нужных результатов можно лишь через систематическую каждодневную работу на уроках, умело, грамотно сочетая различные современные педагогические технологии.
Ключевые слова: функциональная грамотность, методы и приемы, грамотное чтение.
Abstract: The article deals with the formation of functional literacy in Russian language and literature lessons. Modern pedagogical technologies are analyzed. It is revealed that the formation of functional literacy is a complex, multi-faceted, long-term process: it is possible to achieve the desired results only through systematic everyday work in the classroom, skillfully and competently combining various modern pedagogical technologies.
Key words: functional literacy, methods and techniques, competent reading.

«В человеке заложены безграничные источники творчества,
иначе бы он не стал человеком. Нужно их освободить и вскрыть»
А.Н. Толстой

Каким должен быть современный урок? Многие учителя ответят: «Современный урок – это урок с применением ИКТ». Мультимедийные уроки все больше и больше привлекают учителей-предметников. Бесспорно, использование ИКТ экономит время на уроке, наполняет урок новым содержанием, развивает творческий подход к окружающему миру, любознательность учащихся, позволяет учителю идти в ногу со временем. И какие бы новации не вводились на уроках, главными участниками образовательного процесса всегда остаются **учитель и ученик.**

Современный учитель, который каждый день входит в класс, твердо знает, что он хочет. Но желание научить своих учеников зависит не столько от того, что знает сам учитель, сколько от умения сделать эти знания достоянием учеников.

Современное образование направлено на развитие функциональной грамотности учащихся, что является необходимым условием становления творческой личности.

Что такое «функциональная грамотность»? Под функциональной грамотностью понимается способность учащегося свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста (понимание, сжатия, преобразования) и в целях передачи такой информации в реальном общении.

Развивать функциональную грамотность можно на любом этапе урока, при изучении любой темы по русскому языку и литературе. На этих уроках формируются навыки функционального (грамотного) чтения.

Грамотное чтение - это способность

- Выделять главную мысль текста
- Понимать информацию текста
- Преобразовывать текстовую информацию
- Применять информацию в измененной ситуации
- Критически оценивать информацию

Формирование функциональной (читательской) грамотности – это овладение навыками смыслового чтения текста. На уроках мне помогает технология РТВ-ТРИЗ. Приемов этой технологии большое количество. Рассмотрим некоторые приемы читательской грамотности, которые нравятся моим ученикам и дают результат на уроках русского языка и литературы.

На уроках литературы я очень часто использую прием «Кубик Блума». Понадобится обычный бумажный куб, на гранях которого написано:

- **Назови**
- **Почему**
- **Объясни**
- **Предложи**
- **Придумай**
- **Поделись**

Прием развития критического мышления "Кубик Блума" уникален тем, что позволяет формулировать вопросы самого разного характера.

Давайте посмотрим, как этот прием работает. На уроке литературы в 5 классе мы изучили произведение К.Г.Паустовского «Теплый хлеб» и, чтобы закрепить знания учащихся о тексте, я использовала прием «Кубик Блума».
Назови. Предполагает воспроизведение знаний. Это самые простые вопросы. Ученику предлагается просто назвать предмет, явление, термин.
Например, **назовите** главных героев сказки К.Г.Паустовского «Теплый хлеб». Этот блок вопросов можно разнообразить подобными заданиями
Почему. Это блок вопросов позволяет сформулировать причинно-следственные связи, то есть описать процессы, которые происходят с указанным предметом, явлением.
Почему мельник - Панкрат назвал Фильку «бессмысленным гражданином»?
Объясни. Это вопросы уточняющие. Они помогают увидеть проблему в разных аспектах и сфокусировать внимание на всех сторонах заданной проблемы. **Объясните,** почему Филька пошёл именно к Панкрату?
Предложи. Ученик должен объяснить, как использовать то или иное знание на практике, для решения конкретных ситуаций. **Предложи**, как бы ты поступил на месте Фильки?
Придумай — это вопросы творческие, которые содержат в себе элемент предположения, вымысла. **Придумай,** что было бы с жителями деревни, если бы Филька не осознал свою ошибку?
Поделись — вопросы этого блока предназначены для активации мыслительной деятельности учащихся, учат их анализировать, выделять факты и следствия, оценивать значимость полученных сведений, акцентировать внимание на их оценке. **Поделись,** чем тебе запомнилось произведение?

Таким образом, «Кубик Блума» можно использовать на всех этапах урока. Но лучший результат виден на этапе рефлексии, когда у учащихся есть знания о произведении. «Кубик Блума» позволяет выполнить не только проверку знаний, но и выявить, насколько усвоено произведение учащимися. Методика удобна тем, что не требует много времени на подготовку и проведение занятия и может использоваться на всех этапах урока в качестве рефлексии или фрагментарной проверки домашнего задания.

Следующий прием, который я использую на уроках литературы – это «Двойной дневник». Особенно этот прием интересен и удобен при изучении биографии писателей и анализе небольшого текста. Таблица состоит из двух колонок. В левой части дневника учащиеся записывают те моменты из текста, которые произвели на них наибольшее впечатление, вызвали какие-то воспоминания, ассоциации с эпизодами из их собственной жизни, озадачили их, вызвали протест или, наоборот, восторг, удивление, такие цитаты, на которых они "споткнулись". Справа они должны дать комментарий: что заставило записать именно эту цитату. Этот прием я применяю при изучении биографии писателя, или при разборе небольшого произведения. Учащиеся с большим интересом заполняют таблицу, приводя примеры из текста. Такой прием заставляет учащихся быть более внимательными к прочитанному тексту. Этот прием можно использовать как в парах, так и индивидуально.

Также на своих уроках литературы я применяю такую современную технологию, как метод проектов, а именно прием «Интеллект - карта», или еще, проще говоря, метод «Ментальная карта». Этот прием позволяет развить креативность и оригинальность каждого учащегося индивидуально, либо в паре при изучении произведения.

Ментальная карта - это технология изображения информации в графическом виде. Суть метода состоит в выделении главного понятия, от которого ответвляются задачи, мысли, идеи, шаги в реализации проекта. Каждая ветка может содержать несколько более мелких ветвей-подпунктов. Ко всем записям можно оставлять комментарии, которые помогут не запутаться в сложном проекте

Когда я начала работать в 5-х классах, я задавалась вопросом, чем завлечь детей на уроках литературы, чтобы им было интересно читать художественное произведение? Сначала, как и все учителя, давала задание нарисовать иллюстрации к прочитанным сказкам, стихам. Но поняла, что это становится неинтересно ребятам, и решила применить на своих уроках прием «Ментальная карта», и не ошиблась. Ментальная карта, на мой взгляд, все то же самое, что и иллюстрация, но с особыми требованиями и критериями. При составлении первой интеллект – карты у нас с ребятами были трудности, не все понимали, что нужно делать, но со временем этот прием затянул ребят. Они начали составлять эти карты как индивидуально, так и в парах. При самостоятельном создании интеллект – карт реализуется исследовательский подход к обучению, ребенок получает знание не в готовом виде, а «добывает» его в процессе своего труда. Именно такой урок нужен сегодняшнему ученику. С помощью карты можно останавливаться на важных деталях, выявлять причины. Каждый учитель литературы понимает, насколько важным является научить ребенка умению читать. Главнейшая задача на сегодняшний день – это получать удовольствие от процесса чтения.

Вот так выглядит ментальная карта к произведению «Теплый хлеб»

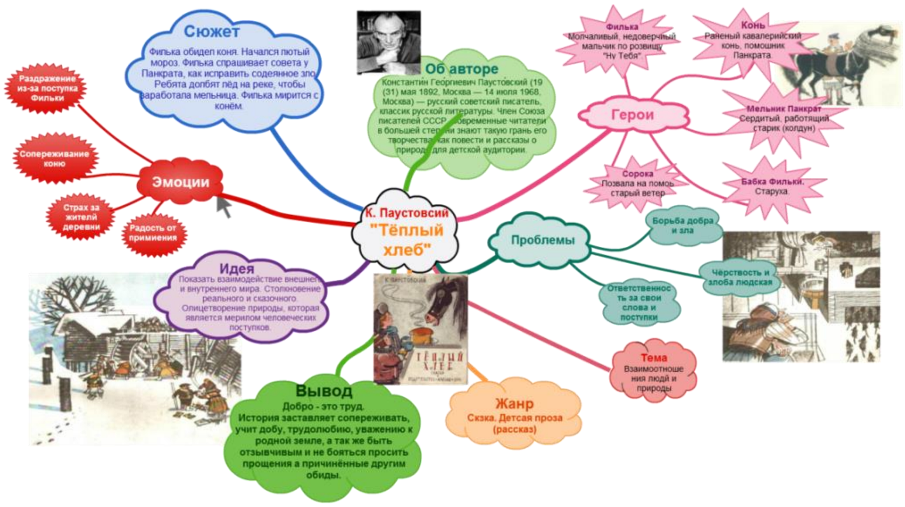

Формирование функциональной грамотности – это сложный процесс, который требует от учителя использования современных методов и приемов обучения. Применяя все эти приемы и методы на уроках, можно воспитать самостоятельную и творческую личность.

"Учитесь так, словно вы постоянно ощущаете нехватку своих знаний, словно вы постоянно боитесь растерять свои знания"

Конфуций

Библиографический список

1. Хасеинова В. А. О подготовке педагогов к формированию функциональной грамотности и компетентности учащихся на уроках русского языка и литературы // Открытая школа. — № 2–2014.
2. Бирибаева Н. Ж. Пути практической реализации «Национального плана на 2012–2016 годы по развитию фунгциональной грамотности школьников// Уроки русского языка и литературы в школе. – № 6–2013.
3. Колесникова, И. П. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы / И. П. Колесникова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 7.3 (111.3). — С. 15-17.

Петухова Н.П., учитель русского языка и литературы
высшей квалификационной категории
МБОУ «Тетюшская средняя общеобразовательная школа №2»

ТЕКСТ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

Аннотация

Данная статья показывает, что текст создаёт оптимальные условия для работы по формированию функциональной грамотности обучающихся в эпоху развития информационных технологий. В ней продемонстрированы разные формы работы с текстом, развивающие предметные, коммуникативные и универсальные компетенции, приведены примеры из опыта работы по рассматриваемым позициям. Предложенные приёмы работы с текстом обеспечивают эффективное обучение в рамках реализации ФГОС и позволяют учитывать способности и возможности каждого.

Ключевые слова: функциональная грамотность, виды текстов, продуктивное чтение, многообразие видов грамматического разбора, коммуникативные и предметные компетенции.

Современная жизнь предъявляет сегодня человеку жёсткие требования – это высокое качество образования, коммуникабельность, целеустремлённость, креативность, а самое главное – умение ориентироваться в большом потоке информации и адаптироваться в любом обществе. Поэтому школа должна не только формировать предметные знания и умения, но и развивать у обучающихся умение использовать свои знания в решении различных жизненных проблем. Это формирует функциональную грамотность – тот уровень грамотности, который позволяет человеку жить полноценной жизнью в обществе.

Самой сложной, но самой важной составляющей функциональной грамотности является языковая грамотность.

Работа с текстом на уроках русского языка - средство повышения функциональной грамотности школьников. Современный этап развития методики обучения языку

характеризуется тенденцией слияния языка и речи в единое целое. Материалом для такого комплексного обучения на моих уроках служит текст. Художественный текст - яркий образец выразительной и красивой речи; публицистический, научный, официально-деловой тексты - источники информации. Например, при изучении односоставных определенно-личных предложений обращаюсь к лирике А.С. Пушкина; при изучении сложных предложений с разными видами связи использую отрывки из произведений Л.Н. Толстого, И.А. Бунина и др. Практикую использование текстов разных авторов на определенную тему или же применяю отрывки только одного автора. Вариантов работы с текстами художественных произведений очень много. На их основе работаю со школьниками разной обучаемости.

Также использую тексты из газет с примерами из реальной жизни, статьи, содержание которых связаны с повседневной жизнью ученика и помогают решать ему жизненно важные проблемы. Например, такие: «Внимание вирус!», «Осторожно гололёд!», «Соблюдайте правила пожарной безопасности!» и другие. В качестве материалов для учебных заданий использую объявления, рекламу, инструкции, меню, входные билеты и т.д., связанные с поиском, пониманием, преобразованием и использованием этой информации в разных жизненных ситуациях.

Что мне даёт работа с текстом?

Во-первых, в век массовой увлечённости компьютером текст на уроке - образец литературного языка, правильного, выразительного, в котором слово выступает во всём своём богатстве и красоте. Во-вторых, положительные эмоции, вызванные интересным содержанием текста, влияют на эффективность работы учеников. В-третьих, текст содержит большой воспитательный потенциал, жизненный материал. В-четвёртых, он позволяет охватить огромный программный материал. В-пятых, текст даёт возможность дифференцированно подбирать материал, формы работы, учитывая индивидуальные способности каждого. В-шестых, работа с текстом - средство развития коммуникативной компетенции.

На уроках обобщения и закрепления работаю с концентрированными текстами. К их подбору и адаптации привлекаю творческую группу учеников. Приведу пример такого текста, который использовала на обобщающем уроке по теме: «Вводные слова и обращения. Междометия».

Два друга.

(1)Вчера Вовку и Лёшку, ко всеобщему удивлению, не могли разбудить. Принимали самые жестокие меры. Во-первых, их поднимали, но они опять падали на кровать, во-вторых, их щекотали, так как, по словам мамы, они боятся щекотки, в-третьих, на них даже поливали из чайника. Но всё было бесполезно. Вовка болтал ногами и кричал: «Ой-ой, помогите, люди добрые!» А Лёшка почему-то махал руками и вопил: «Ура!» По совету дедушки, их оставили в покое. Мама, правда, подходила к ним и говорила: «Мальчики, хотите мороженое?» (2)Но братья (а они очень любили мороженое) не поддавались на провокацию. (3)Проспали они, по нашим подсчётам, сорок девять часов. Кажется, они всё-таки добьются своего и попадут в Книгу рекордов Гиннесса.

Работая над данным текстом, использую приёмы продуктивного чтения, который состоит из 3-х этапов.

На этапе предтекстовой деятельности использую приём «говорящий заголовок»: предлагаю составить рассказ, ориентируясь на заглавие.

На этапе текстовой деятельности предлагаю «двойной дневник»: записать в 1-ую колонку – что понравилось, во 2-ую – почему.

На третьем, послетекстовом этапе, задаём «тонкие и толстые вопросы». Понравились ли вам мальчики? Как автор относится к мальчикам? Прочитайте текст без вводных слов, обращений, междометий. Что изменилось в тексте? А также составляем шпаргалки по вводным словам, объявляю «конкурс шпаргалок».

Эти приёмы помогают ученикам глубже осмысливать текст и изучаемую тему, повышают речевую культуру, а значит - развивают функциональную грамотность. При работе с текстами других типов и стилей эффективны другие приёмы репродуктивного чтения: на первом этапе - «образ текста», «верные и неверные утверждения»; на втором этапе - «читаем парой», «чтение по кругу», на третьем этапе - «кубик Блума», «дырявое письмо» и т.д.

Далее проводим работу по формированию у обучающихся предметных умений и навыков, выполняя орфографические и пунктуационные задания по группам:

1 - в тексте расставить все пропущенные знаки препинания, произвести синтаксический разбор 1-го предложения.

2 - выписать из текста вводные слова и словосочетания, определить их значения, произвести синтаксический разбор 2-го предложения.

3 - выписать из текста с расставленными знаками препинания вводные слова и словосочетания, произвести синтаксический разбор 3-го предложения.

Также проводится коллективная работа по правописанию трудных слов, выявлению самостоятельных и служебных частей речи, повторению знаков препинания при прямой речи со всеми группами, после чего 2-ая и 3-я группы объясняют правописание безударных гласных в корнях глаголов, правописание приставок, сильная группа делает сообщение о Книге рекордов Гиннесса.

Текст предоставляет большие возможности для работы с разными видами грамматических разборов. Грамматический разбор - традиционная и эффективная форма учебной деятельности - позволяет использовать задания разной сложности и формирует в основном предметные компетенции. В зависимости от темы урока, от его задач в центре внимания может быть какой-либо один вид разбора, который отрабатывается в максимальной полноте, или же производим сразу несколько видов разбора, менее полных, но многосторонне характеризующих то или иное языковое явление. Разнообразие видов грамматического разбора дает широкие возможности для работы с учениками, но требует упорядочения, умения вовремя переключаться с одного вида работы на другой. Виды разборов очень тесно связаны между собой, и эти связи между разными разделами языка учащиеся обнаруживают при работе с текстом, выполняя самые различные виды анализов.

Умение работать с текстом как основным источником информации способствует развитию коммуникативных способностей и умений обучающихся, совершенствует правописную грамотность и является одним из действенных средств, способных вызвать интерес к уроку и развивать функциональную грамотность.

Список использованной литературы:

1. Н. Н. Абдуллина. Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка.
2. Т.И. Акатова. Языковая функциональная грамотность и языковая культура. — Психолого-педагогический аспект: Монография. - М., 2006г. с. 237
3. С. Курганов. «Ребенок и взрослый в учебном диалоге» - М., 2005, с.91
4. Е. В. Рой. Формирование функциональной грамотности у обучающихся.
5. Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г.К. Селевко. – М., 1998.
6. Халперн, Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб., 2000. – (Сер. «Мастера психологии»).
7. Якиманская И.С. Разработка технологий личностно ориентированного обучения// Вопросы психологии. – 1995. - №2. – С. 24-25

Плечева Т.В.,учитель русского языка и литературы
высшей квалификационной категории
МБОУ ООШ №8 г.Бугульма РТ

ПРОЕКТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Сейчас существует наибольшая потребность в людях, не только имеющих достаточный запас профессиональных знаний и умений, но и способных самостоятельно выстраивать стратегию собственной жизни, умеющих «создавать» самих себя. Обществу необходим человек, обладающий высоким уровнем видения себя настоящего и себя же в будущем, человек с творческой активностью, ответственностью, решительностью, способностью и желанием учиться , человек , умеющий анализировать информацию, прогнозировать результат, проектировать свою деятельность, выбирать необходимое. Все это предъявляет новые требования к качеству образования на всех уровнях, что закреплено в новом Федеральном государственном образовательном стандарте.

Современное образования определяет одной из основных задач раскрытие потенциала всех участников образовательного процесса через предоставление им возможностей проявления своих творческих способностей. Решение данных задач возможно только путем вариативности образовательных процессов. В связи с этим появляются различные инновационные педагогические технологии, которые способствуют повышению эффективности обучения. Поиск решений, которые, оптимизировав учебный процесс, помогут сформировать положительную мотивацию обучающихся к изучению учебного материала и создадут условия полного раскрытия

их креативного и интеллектуального потенциала, разовьют их познавательные интересы, приводит к инновационному образованию, позволяющему сделать учебную деятельность максимально эффективной.

«Инновационное образование в современных российских условиях реализуется через инновационную деятельность, результаты которой должны выражаться в следующем. Обучащиеся могут:

1. Свободно обращаться с различными типами источников информации (учебники, словари, электронные, аудио- и видеоносители, интернет- ресурсы).
2. Быстро находить и правильно использовать информацию необходимую для выполнения профессиональных (или других) задач.
3. Самообучаться.
4. Самостоятельно принимать решения.
5. Быстро адаптироваться в новом коллективе;
6. Обладать хорошими коммуникационными навыками и навыками социального взаимодействия;
7. Быть социально-ответственными; в своих поступках и действиях опираться на общечеловеческие морально-этические принципы» (В.С. Сизов ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ Экономика образования ♦ №2, 2013 с/54-64)

Одной из наиболее часто используемых инновационных форм является проектная технология.

Метод проектов- одна из личностно-ориентированных технологий, сочетающая в себе проблемный подход, исследовательские и поисковые методы обучения. Внедряя данный метод в повседневную педагогическую деятельность, каждый из нас задавал себе ряд вопросов:

- ✓ Что такое учебный проект?
- ✓ Как выбрать тему проекта?
- ✓ Каковы этапы проектной деятельности?
- ✓ Как организовать работу над проектами при изучении русского языка и литературы?
- ✓ Как правильно оформить презентацию проекта?

Разобраться со всем этим мне помогло написанное А.Г.Нарушевичем пособие «Русский язык. Проекты? Проекты.. Проекты!» («Легион», Ростов-на Дону,2013). Изучив его, я предложила попробовать создать проект ученицам 7 класса. Вместе с ними определили темы творческих проектов «Портрет одного слова» : «Слово «царь» в сказках А.С.Пушкина.» и «Слово «Балда » в «Сказке о попе и работнике его Балде» А.С.Пушкина.» Такие темы были взяты неслучайно, а с прицелом участвовать впоследствии в Открытом Республиканском творческом конкурсе «Пушкинские чтения». Определившись с темой, составили план предстоящей работы, обозначили круг вопросов, которые должны найти отражение в проекте, определили словари и интернет-ресурсы, которые можно использовать при подготовке проекта, наметили сроки реализации проекта. Через определенное время собранный материал отсортировали, выбрали наиболее интересные факты и составили модель представления проекта, с обязательным указанием целей и задач, которые были решены в процессе работы. Создание проекта «Портрет одного слова» позволило развивать навыки <u>индивидуальной</u> работы по плану, предложенному учителем: этимология слова, его значение в

различных словарях, словообразовательное гнездо, частотность употребления слова в определенном тексте и т.п. Работая с различными источниками, девочки учились выбирать самое важное из огромного объема информации, приобретая навык анализа , столь нужный в современном мире.

В результате получили проект «Портрет одного слова», который включает в себя разнообразную информацию об этимологии слов «царь» и «балда», их значении и употреблении в малых формах русского фольклора. Используя различные толковые словари , ученицы провели сравнение дефиниций(толкований) данных слов, которые в них даны. Составили словообразовательное гнездо. В «Энциклопедии литературных героев» В.В.Макарова узнали, почему именно имя Балда было выбрано А.С.Пушкиным для своего героя. Также было проанализировано использование слов «царь» и «балда» в современном языке. В итоге получились работы, позволяющие «увидеть» слово с разных сторон. Эти проекты позволили сформировать первичные навыки исследовательской деятельности учениц и реализовать их творческие способности.

Проектная деятельность предполагает индивидуальные, парные и групповые формы работы , формирует личностные, познавательные, регулятивные и коммуникационные УУД, развитие которых обязательно по новым Федеральным государственным образовательным стандартам.

Проектная деятельность возможна не только при подготовке к участию в различных конкурсах и конференциях, она важна и на обычных уроках.

Так,при изучении темы «Фразеологизмы» я предлагала реализовать групповой проект о фразеологизмах определенной тематики: «Обозначение мыслительной деятельности»(зарубить на носу, иметь в виду, выбросить из головы и др.), «Эмоционально-физическое состояние»(болеть душой, висеть на волоске, ни жив ни мертв, на седьмом небе и др.), «Характеристика человека»(тише воды ниже травы, не лезет за словом в карман, ни рыба ни мясо и др.). Здесь учащиеся рассказывали о толковании данного фразеологизма, об истории его появления, о сфере употребления и особенностях написания. Таким образом, они учились работать с различными источниками информации, развивали коммуникативные навыки работы в группе, совершенствовали умения публичного выступления- представления своего проекта. Также в процессе работы некоторые ребята пробовали создавать презентации своего проекта; не всегда удачно, но без проб и ошибок опыта не приобрести.

Это проект вызывает интерес со стороны учащихся, так как при его подготовке дети учатся работать в группе, выполнять задания по определенному направлению темы и координировать свои результаты, создавая групповой продукт. А это одно из тех умений, которое востребовано в современном обществе. Подобные проекты повышают уровень сформированности коммуникативных и познавательных УУД.

Парную форму работы над проектом можно использовать на уроке русского языка ,например, при изучении темы «Заимствованные слова» . При создании проекта по определенным группам иноязычных слов, класс делиться на пары, которые получают задание рассказать о заимствованных словах, пришедших из конкретного языка: греческого, немецкого, английского, французского и т.д. Эта работа, как правило, рассчитана на взаимодействие соседей по парте.

На уроках литературы проектная технология была применена на уроке в 9классе при изучении темы «Романтизм». Я предложила классу разделиться на группы и

рассказать о романтизме не только как о литературном направлении, но и направлении в искусстве Х!Х века в целом. Учащиеся подготовили презентации и рассказали о романтизме в музыке, живописи и литературе. Этот урок позволил проявиться различным талантам учащихся: они играли на музыкальных инструментах Алябьева , слушали Чайковского, декламировали стихи Байрона и Баратынского, рассказывали о художниках Франсиско Гойя и Карле Брюллове. В итоге проекты, приготовленные учащимися , позволили им расширить свои знания в общекультурном плане, показать свои коммуникативные навыки, креативные способности и умение работать в группе.

Проектные технологии – одно из направлений работы учителя, предусмотренной Федеральным государственным образовательным стандартом. Применение их в моей практике показало эффективность такой работы и дало результат успеха моим учащимся. Так, например, учащиеся разных лет Абдрахманова Л. , Хасанова А, Шульман Р., готовившие проект «Портрет одного слова» , участвовали в творческом конкурсе «Пушкинские чтения» и заняли там третье место. А работа Абдрахмановой Л. была напечатана в сборнике материалов межрегиональной конференции «Развитие и сохранение национальных языков в поликультурном пространстве»(2016). Навыки проектной деятельности пригодились и в исследовательской работе. Так, ученик 8 класса Газизов И., готовя проект к юбилею Победы «Их именами названы улицы», заинтересовался вопросом годонимов района школы, и из его проекта выросла исследовательская работа «Бугульминские годонимы: к вопросу о наименовании улиц района «Подстанция» , которую он представлял на Республиканской научно-исследовательской конференции «Молодежь в научном поиске» и занял 1 место. Эта работа была отмечена и дипломом 3 степени Всероссийского конкурса научно-исследовательских и творческих работ, проведенного Российской академией естествознания.

В заключение хочется сказать, что проектная технология развивает познавательные интересы обучающихся, способствует повышению их личной уверенности, развивает “командный дух”, коммуникабельность и умение сотрудничать. При создании проекта ведущая роль в деятельности отводится самим ученикам, а учитель становится консультантом и координатором, направляет работу в нужное русло. Хочется отметить, что все ребята, участвующие в проектах, очень гордятся своей работой, проявляют активность и самостоятельность в поиске и обработке информации. Проектная технология на уроках русского языка и литературы позволяет сформировать у учащихся лингвистическую, речевую и социокультурную компетенцию. Такая деятельность способствует развитию творческих способностей и логического мышления, учит самостоятельно добывать знания из различных источников и эффективно их применять в процессе учебы, причем не только на уроках русского языка и литературы. Таким образом, в результате проектной деятельности формируются универсальные учебные действия, что отвечает требованиям нового Федерального государственного образовательного стандарта.

Сөнгатуллина Г.Г., татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Муниципаль бюджет гомумбелем учреждениесе

Теләче муниципаль районы Теләче урта гомуми белем бирү мәктәбе

ТАТАР ТЕЛЕ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ФУНКЦИОНАЛЬ ГРАМОТАЛЫЛЫК ФОРМАЛАШТЫРУ

Аннотация: Хәзерге мәктәпнең төп бурычларыннан берсе булып функциональ яктан белемле кешеләр формалаштыру. Хәзерге мәктәпнең төп бурычларыннан берсе булып функциональ яктан белемле кешеләр формалаштыру. Татар теле дәресләрендә функциональ грамоталылыкка төрле чаралар ярдәмендә ирешергә мөмкин. Укытучы теге яки бу күнегүнең нинди максат белән кулланылганын ачык күз алдына китерергә тиеш, укучы татар телендә сөйләшсен, иркен аралашсын өчен мөмкин булган барлык метод һәм алымнарны күзалларга тиеш.

Хәзерге мәктәпнең төп бурычларыннан берсе булып функциональ яктан белемле кешеләр формалаштыру. Нәрсә соң ул функциональ грамоталалык? Функциональ грамоталалык – кешенең тышкы тирәлек белән бәйләнешкә керә алуы һәм анда тиз арада яраклашуы.

Дәрестә функциональ грамоталылык формалаштыру – ул балаларга җәмгыятьтә үз урынын таба алырлык итеп белем, тәрбия һәм күнекмәләр бирү дигән сүз.

Татар теле дәресләрендә функциональ грамоталылыкка төрле чаралар ярдәмендә ирешергә мөмкин. Укытучы теге яки бу күнегүнең нинди максат белән кулланылганын ачык күз алдына китерергә тиеш, укучы татар телендә сөйләшсен, иркен аралашсын өчен мөмкин булган барлык метод һәм алымнарны күзалларга тиеш. Моның өчен укытучыга шәхескә юнәлдерелгән коммуникатив методларны файдалану кирәк.

5-6 сыйныфларда терәк схемалар, рольле уеннар, лексик таблицалар актив кулланам. Уңай нәтиҗә булып укучыларның өйрәнгән лексиканы куллана белүләре, сөйләмнәрен синонимнар белән баетулары тора.

Уен технологиясе башлангыч һәм урта сыйныфларда һәрбер дәрестә диярлек бар. Бу уеннар реаль тормышка: балаларга, аларның мөмкинлекләренә, конкрет дәрескә бик якын торалар. Рольле уеннар коммуникатив технологияләр формалаштыруга ярдәм итәләр.

Телнең лексик запасын арттыру өчен, сөйләмне баету өчен дәресләрдә мәкаль-әйтемнәр, фразеологизмнар, хәрәкәтле физминуткалар үткәрергә тырышам.

Коммуникатив грамоталылык формалаштыру группада, командада эшләүне, башка кешеләрне үзеңә тартуны, төрле яңа шартларга һәм тәртипләргә яраклашуны, группада эшне оештыру, татар телендә аралашу һәм диалог төзү кебек күнекмәләрне үз эченә ала.

Уку-укытуда диалогик сөйләмне куллану укучыларның интеллектуаль үсешенә уңай тәэсир ясый.

Дәресләрдә ИКТ технологияләр кулллану да функциональ грамоталылык формалаштыруда әһәмиятле роль уйный. Төрле темага караган видеофильмнар, мультфильмнар, видеороликлар өйрәнелә торган темаларны киңрәк үзләштерергә ярдәм итә.

Укучылар татар теле дәресләрендә тәнкыйди фикерләүне үстерүгә корылган биремнәрне дә үтиләр.

Мәсәлән, “кластерлар” алымын еш кулланам.

Кластер дәрес материалын график калыпка салуны күздә тота. Төп мәгънәне белдергән сүз уртага языла, аңардан төрле якка киткән уклар бу сүзне ачыклаучы башка

сүз, сүзтезмәләр белән бәйли. Шулай итеп, бер сүзне, төшенчәне ачыклаучы бик күп мәгълүмат җыела, яңа сүзләр үзләштерелә. Синквейн - рефлексия этабы өчен иң уңайлы алым.

Рус балаларына татар теле укытканда укучыларның текст белән эшләвен еш кулланам. Бу текстны уку, яки тәрҗемә итү генә түгел, функциональ грамоталылык күнекмәләре булдыруга караган биремнәр үтәү мөһим. Мондый хаталы текстларны кабатлау өчен материал буларак та, төрле конкурс һәм олимпиадаларга, йомгаклау аттестацияләренә әзерләнгәндә дә кулланырга мөмкин.

1. Яңа теманы өйрәнгәндә: төшеп калган сүзләрне, сүзтезмәләрне, тотрыклы сүзтезмәләрне өстәп язарга, дөрес эзлеклелектә язарга, хаталарны табарга һәм башкалар.
2. Үтелгән материалны кабатлаганда.
3. Үтелгән материалны ныгытканда.
4. Белемнәрне тикшергәндә.
5. Укчыларның иҗади эшен оештырганда.

Эш методлары бу очракта төрле булырга мөмкин: белемнәрне мөстәкыйль үзләштерү чарасы буларак мөстәкыйль эш (парларда һәм төркемнәрдә эш), укытучы җитәкчелегендә коллектив эш.

Функциональ грамоталылык күнекмәләре формалашкан укучы күпкырлы уку төрләрен куллана белә. Мин үз укучыларымны текстлар, сүзлекләр, кулланмаларны белеп файдаланырга өйрәтергә тырышам.

Тема буенча иҗади эшләрнең ахыргы этабында мин проект методын кулланам. Бу укучыларның шәхси мөмкинлекләрен ачарга ярдәм итә.төрле темага кагылышлы проектларны яклаганда татар телендә сөйләшү киңәя.

Киләчәктә ниндидер нәтиҗә булсын өчен, кайсы юнәлештә эш алып бару кирәклеген ачыклау өчен кире элемтә дә мөһим. Шуңа күрә мин татар теле дәресләрендә рефлексияне кулланам. Шуны истә тотарга кирәк: укыту барышында белем алу гына түгел, укучының дәрестән нинди хис-кичерешләр белән китүен дә исәпкә алу кирәк.

Югарыда санап үтелгән биремнәр балаларга үз фикерләрен ачык, төгәлитеп формалаштырырга, өйрәнелгәнне яхшырак истә калдырырга ярдәм итә. Дәрес барышында һәр баланың эшен, җавабын тыңлап, бәя бирәм.

Укытучының төп максаты – ныклы белем бирү, укучыларны тормыштагы проблемалы ситуацияләрне чишү өчен төрле чараларны кулланырга өйрәтү.

Файдаланылган әдәбият исемлеге:

1. Ермоленко В. А., Перченок Р. Л., Черноглазкин С. Ю. Дидактические основы функциональной грамотности в современных условиях. Рос. акад. образования. Ин-т теории образования и педагогики. – М., 1999 г.

Садриева Г.Г.,
учитель татарского языка и литературы первой квалификационной категории
МБОУ «Тетюшская СОШ №1 имени Ханжина П.С» г. Тетюши

ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕ

Бүгенге көндә проект сүзе бик популяр. Телеведение, интернет челтәрләрендә, газета-журналларда да проект сүзен еш ишетәбез. Нинди генә проектлар юк? “Телевизион проект”, “Җыр проекты”, “Бию проектлары”, “Ана теле проекты”, “Интернет-проектлар”.һ.б. Проект сүзе нәрсәне аңлата соң?

Проект– ул әле булмаган нәрсәне (мисал өчен, яңа бинаны, программаны) барлыкка китерүгә юнәлтелгән һәм аның тормышка ашу процессын күзаллаган бер идея, уй-теләк. Шуның өчен дә проект алдына куелган максат төзү, барлыкка китерү, булдыру, иҗат итү, ирешү һ.б. кебек фигыльләр ярдәмендә формалаштырыла. Шулай итеп, проект – ул:

1) нинди дә булса механизмның яки корылманың планы;

2) нинди дә булса документның алдан әзерләнгән тексты;

3) теләгеңне тормышка ашыру планы.

«Проект» - фарсы теленнән алга атлаучы, алдан баручы дигәнне аңлата. Проект методын куллану – ул алган белем һәм күнекмәләрне системалаштыру, «белү һәм белмәү» зонасында мөстәкыйль эшчәнлек кору, фәннәр арасында бәйләнеш табу, дулкынлардырган проблеманы билгеләү, чишү юлларын табу, эш нәтиҗәсен тәкъдим итә алу.

Проект методының асылы: укучылар укытучы җитәкчелегендә эзлекле рәвештә проектлар эшлиләр, проект өстендә эшләгәндә өстәмә информация туплыйлар һәм һәр этапка рефлекция ясыйлар.

Укучы өчен проект нәрсә соң ул?

иҗади мөмкинлекләрен ачу;

төркемдә эшләү күнекмәләре булдыру;

үзе сайлаган кызыклы проблеманы (теманы)ачу өстендә эшләү ;

үзенең эшен (хезмәтен) презентацияләү.

Проект төрләре

Урта сыйныф укучылары арасында кызыксынуларына нигезләнеп, төрле типтагы проектлар эшләнергә мөмкин:

Тикшеренү.

Иҗади.

Уен.

Мәгълүмати.

Социаль.

Һәр типтагы проектта аерым тукталып үтәм.

Тикшеренү проекты:

- хәзерге заманда актуаль булган тема алына;
- проблемасы күрсәтелә;
- тикшерү объекты билгеләнә;
- тикшеренү ысуллары күрсәтелә;
- нәтиҗә чыгарыла.

1. Тикшеренү проекты белән эзләнү-тикшеренү эшенең аермасы:

Проектның асылы – белем алу шартларында туган проблеманы чишү ысулларын ачык.

Эзләнүнең асылы – алган белемгә таянып билгеле бер объектка юнәлтелгән теория һәм практиканы гомумиләштереп фараз (гипотеза) яклау

Үзенчәлеге

- Проект эшчәнлегендә нәтиҗәдә һәрвакыт продукт була
- Проект кыска вакытлы булырга мөмкин
- Проект
- Проблема
- Гамәлгә ашыру нияте
- Реализация
- Рефлексия
- Презентация

Продукт: реферат, спектакль,доклад,газета, фильм,ярдәмлекләр,альбомнар

Эзләнү эшчәнлегенең төп продукты – ул яңа белемнәр

- Ешрак эзләнү озак вакыттны таләп итә
- Эзләнү
- Кызыксындырган сорау
- Гипотеза чыгару
- Чыганаклардан эзләнү
- Теоретик белемнәрне гомумиләштереп
- Тупланган һәм эшкәртелгән мәгълүматларга таянган чыгыш ясау

2. Иҗади проектлар. Бу типтагы проектларның төгәл структурасы юк. Эшнең төренә билгеләнгән таләпләр буенча эшләнә. Моңа газета, буклетлар чыгару, презентацияләр сценарияләр язу керә.

3. Уен проектлары. Уен проекты дәрескә, махсус конкурска әзерләнергә һәм тулысынча тиешле тематикага туры килергә тиеш. Мондый проектларда структурага әз генә төгәллек кертелә, ләкин ул ахырга кадәр ачык кала. Катнашучылар проектның эчтәлеге таләп иткән билгеле бер характердагы рольләрне алалар. Болар әдәби персонажлар яки уйлар чыгарылган мифик геройлар булырга мөмкин. Бу эшчәнлектә көтелгән нәтиҗә бары тик азакта гына була.

4. Мәгълүмати проектлар. Нинди дә булса объект турында мәгълүмат җыю, анализлау. Мәсәлән, шәһәребез музее, җәмигъ мәчете турындагы проект эшләре.

. Проектларны фән юнәлеше белән бәйле рәвештә өч төргә бүләргә мөмкин:

1. Монопроект. Программаның укучылар өчен катлаулырак өлешен алып, бер фән кысаларында гына эшләнә. Дәрес вакытында үткәрелә.

2. Фәнара проекты. Ике яки күбрәк фәнне үз эченә алып, дәрестән тыш вакытта үткәрелә

3. Төп уку фәннәреннән тыш булган проект. Бу төре мәктәптә фән буларак укытылмый торган юнәлешне үз эченә ала. Дәрестән тыш вакытта үткәрелә

Үткәрү масштабына бәйле рәвештә дүрт төргә бүленә:

1. Сыйныф проекты. Бер генә сыйныфта үткәрелә.
2. Мәктәп проекты. Мәктәп эчендә, бер фәннән дәрес вакытында үткәрелә.

3. Региональ проект. Берничә мәктәп арасында оештырыла, ләкин бер регион яки бер ил эчендә үткәрелә.

4. Халыкара проект. Ике ил арасында үткәрелә.

Катнашучылар санына карап өч төргә бүленә:

1. Шәхси. Бер кеше тарафыннан эшләнә.
2. Парлы. Проект өстендә ике кеше эшли.
3. Төркемдә. Бер проект өстендә бөтен төркем укучылары эшли.

Дәвамлылыгына карап:

1. Кыска вакытлы проект (бер дәрес, ике күбе алты дәрес).
2. Уртача вакытлы (бер яки ике ай).
3. Озак вакытлы (бер елга кадәр).

Проект — бу «биш П»:

Проблема – Планлаштыру – Информация эзләү (Поиск информации) – Продукт – Презентация

Проект эшләүнең түбәндәге этапларын билгеләп үтәргә мөмкин.

1. Беренче “П” . Әзерлек этабы, аны “кереш өлеш” яки “проектка кереп китү” дип тә атарга мөмкин:

-проектның темасын, максатын һәм проблемасын билгеләү;

-проблеманың әһәмиятен нигезләү;

-проект башкару өчен укучыларның шәхси теләкләрен искә алып, төркемнәргә бүлү.

Укытучы бу этапта укучыларга проект өчен төрле темалар тәкъдим итә. Укучылар үзләре тәкъдим иткән темалар карала. Бу этап проектның иң демократик өлеше булып тора.Теге яки башка теманы сайлату өчен укучыга басым ясау, укучы башкарырга теләгән проектны кире кагу рөхсәт ителми.Укытучы ярдәме белән, укучылар үзләре кабул иткән проектның проблемасын, сюжетын, максат һәм бурычларын билгелиләр, куелган максатны тормышка ашыру юлларын эзлиләр.

Проект һәр укучы тарафыннан аерым яки иҗади төркемнәрдә эшләнергә мөмкин.

2. Икенче “П”. Эшчәнлекне планлаштыру һәм проблемаларны чишү этабы яки “эшчәнлекне оештыру” дип тә атасак була --проблемалы ситуацияләрдән чыгу юлларын эзләү;

3. Өченче “П” . Информация эзләү .

-киләчәк нәтиҗәне презентацияләү формасын һәм алымын сайлау.Укучылар бу этапта мәгълүмат эзлиләр, җыялар, тәртипкә китереп анализлыйлар, эшне планлаштыралар; укытучы белән киңәшләшеп, киләчәк нәтиҗәне презентацияләү формасын һәм алымын сайлыйлар; әзерлек һәм планлаштыру эшенә үзбәя бирәләр.

4. Дүртенче “П” . Проектны тормышка ашыру (продукт дисәк була):

-анализ юлы белән табылган мәгълүматларны бер бөтенгә берләштерү, нәтиҗәне дәлилле аңлату.Укучылар үзләре башкарган эшкә анализ ясыйлар, уңышларын һәм кимчелекле якларын ачыклыйлар, нәтиҗә чыгаралар.

5. Бишенче “П”. Проектны яклау, проект эшчәнлегенең нәтиҗәләрен бәяләү этабы.

Укучылар проектны презентациялиләр, башкаларны эш нәтиҗәләре белән таныштыралар, сорауларга җавап бирәләр, эшчәнлекләренә үзбәя бирәләр.Бу этап

бигрәк тә әһәмиятле булып тора.Һәрбер проект уңышлы тәмамланырга тиеш. Бала эшләгән эшеннән канәгатьләнү хисләре кичереп калсын.Эш тәмамланганда төрле күргәзмәләр үткәрсәң, балаларга грамоталар,сертификатлар, медальләр бирсәң отышлы була. Төрле формадагы презентацияләрне кулланырга була:спектакль, күргәзмә, викторина, гомуми темага мини-проектлар, викторина һ.б.

Укытучы проект белән җитәкчелек итү барышында төрле рольләргә керергә тиеш була:

-эшне оештыручы консультант-киңәшче;

-вакытны дөрес бүлергә өйрәтүче җитәкче;

-хаталарын һәм җитешсезлекләрне күрсәтүче, сораулар бирүче;

-төркемнәрнең координаторы;

-башкарылган эшне анализлаучы эксперт- тикшерүче.

Проект эшенә ата-аналарны да җәлеп итү бик отышлы, ата-ана бала тормышында актив катнаша башлый.

Укучыларга проект эшчәнлегенә йомгак ясаганда:

1.Проект эшендә нәрсә кызыклы булды?

2.Аеруча нәрсә ошады?

3.Нинди яңалыклар белдең?

4.Бу теманы өйрәнүне дәвам итәр идеңме?

5.Киләчәктә нинди проект эшен дәвам итәр идең? -кебек сораулар бирергә була.

Проект эше үрнәкләре

Минем гаиләм (стенд)

Авазлар һәм хәрефләр (рәсемле таблица)

Шәһәрләр (карта)

Килеш кушымчалары (ярдәмлек)

Татар костюмы (презентация

Татар һәм рус бәйрәмнәре (таблица, мәкалә)

Истәлекле урыннар (доклад)

Безнең шәһәр (презентация)

Татар теле үзенчәлекләре (чагыштырма схемалар)

Синоним сүзләр (сүзлекчә)

Сүз төркемнәре (буклет)

9 – 11 нче сыйныф:

Якташ язучылар (доклад –презентация)

Татарлар чыгышы (альбом, мәкалә)

Бәйлек сүзләр (таблица)

Сүзләр тарихы (сүзлек)

Кушма җөмлә (ярдәмлек)

Татарларның язу тарихы (күрсәтмә-доклад)

Алынма сүзләр (доклад –презентация)

Укучылар белән ел саен Камай укуларында, фәнни- гамәли конференцияләрдә катнашам. Чермянина Анна, Горланова Арина, Каляканов Евгений белән катнашып төрле дәрәҗәдәге дипломнар белән бүләкләндек Бу конференцияләргә әзерләнгәндә укучылар үзләредә кызыклы мәгълүматларны төрле чыганаклардан эзлиләр. Ни кызганыч, татар телендә иркен аралашучы укучыларыбыз елдан ел кими бара, шуңа күрә

башка миллэт балаларында проект эшчәнлегенә җәлеп итергә тырышам. Быел 9 сыйныф укучысы Марцева Надя белән “Мое имя в мире имен” исемле проект эше якларга әзерләнәбез. Эш бик кызыклы һәм нәтиҗәле булыр дип өмет итәм..

Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проектлар методын куллану – укучыларның иҗади сәләтен үстерүгә этәргеч булып тора. Укучыларда яңа проектлар эшләү теләге туа һәм фәнгә карата кызыксыну уяна. Иҗади эшчәнлек тәҗрибәсенә ия булган саен укучыларның белем сыйфаты да үсә.

Кулланылган әдәбият:

1 Белобородов Н.В. Социальные творческие проекты в школе. М.: Аркти, 2006

2 Бычков А.В. Метод проектов в современной школе. – М., 2000

3 Землянская Е.Н. Учебные проекты младших школьников. // Нач.школа. – 2005 -

4 Лакоценина Т.П. Современный урок. – Ростов на Дону: Учитель, 2007

5 Пахомова Н.Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении. – М.,

6 Пахомова Н.Ю. Учебный проект: его возможности. //Учитель. – 2000.,№4.

Сафина З.С., Нурлат шәһәре 2 нче урта гомуми белем мәктәбенең туган тел һәм әдәбияты укытучысы

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ НОВОГО КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Бу мәкаләдә проектлау методы бары тик укытучы һәм укучы эшчәнлеген тиешле бәйләнештә алып барганда гына югары нәтиҗәләр бирүе турында сүз бара.

«Проект» - фарсы теленнән алга атлаучы, алдан баручы дигәнне аңлата. Проект методын куллану -ул алган белем һәм күнекмәләрне системалаштыру, «белү һәм белмәү» зонасында мөстәкыйль эшчәнлек кору, фәннәр арасында бәйләнеш табу, проблеманы билгеләү, чишү юлларын табу, эш нәтиҗәсен тәкъдим итә алу. Проект-ул конкрет проблеманы хәл итүгә, алдан планлаштырылган нәтиҗәгә оптималь ысул белән ирешүгә юнәлдерелгән эш. Проектлар методы педагогикада берничә елдан артык кулланыла. Әлеге метод шәхеснең иҗади мөмкинлекләрен активлаштыруга, уку эшчәнлегенең яңа формаларын ачыклауга ориентлаша.

Проектлау методын кулланганда укытучы һәм укучыларның аралашуы, хезмәттәшлек итүе үзенчәлекле төс ала: укытучы укучыларның эшчәнлеге белән генә түгел, аларның бергәләп эшләве, фикер алышуы, карар кабул итүе белән дә идарә итәргә тиеш. Бу укытучыдан балаларның аралашу культурасына аеруча игътибар итүне таләп итә. Проектлау методы бары тик укытучы һәм укучы эшчәнлеген тиешле бәйләнештә алып барганда гына югары нәтиҗәләр бирә.

Шулай итеп, проект – ул:

1) нинди дә булса механизмның яки корылманың планы;

2) нинди дә булса документның алдан әзерләнгән тексты;

3) теләгеңне тормышка ашыру планы.

Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проект эшчәнлегенең берничә төре: мәгълүмати, рольле, практик юнәлешле, иҗади һәм тикшеренү проектларын аерып алырга мөмкин.

Мәгълүмати проект нинди дә булса объект турында мәгълүмат җыюга, аны анализлау, гомумиләштерү һәм киң аудитория өчен тәкъдим итүгә юнәлдерелгән. Мәсәлән, теге яки бу язучының яки шагыйрьнең биографик мәгълүматлары буенча китап булдыру.

Рольле проектта укучылар уйлап чыгарылган геройларның әдәби яки тарихи персонажлары ролен үз өстенә ала. Мәсәлән, теләсә кайсы әсәрнең эпизодын, әкиятләр инсценировкасы күрсәтү.

Татар теле һәм әдәбияты буенча гамәли юнәлешле проект, проектта катнашучыларның социаль мәнфәгатьләренә юнәлдерелгән. Мәсәлән, татар теле буенча кагыйдәләр ни өчен өйрәнелә,хәзерге тормышта кагыйдәләрне белү кирәк булырмы?

Иҗади проект максималь ирекле һәм традицион булмаган нәтиҗәләрне рәсмиләштерүгә якын килүне күздә тота. Татар теле һәм әдәбияты буенча проектларның озынлыгы төрлечә..
Мини-проектларны бер дәрес эчендә эшләргә мөмкин. Мәсәлән,” язучылар турында сүз” яки“ минем яраткан язучыларым”.

Татар теле һәм әдәбияты буенча кыска вакытлы проектлар ике-дүрт дәрес алып тора. Атналык проектлар төркемнәрдә башкарыла. Эш укытучы җитәкчелегендә бара.

Татар теле һәм әдәбияты буенча еллык проектлар төркемнәрдә дә, индивидуаль рәвештә дә башкарылырга мөмкин. Ел саен үткәрелә торган проект – проблемаларны һәм теманы билгеләүдән алып презентациягә кадәр-дәрестән тыш вакытта башкарыла. Бу җитди тикшеренү, аны яклау мәктәп һәм муниципаль фәнни-гамәли конференцияләрдә ешрак үткәрелә.

Проектларның күптөрлелеге укытучыга яшүсмерләрне укыту һәм тәрбияләүнең төрле мәсьәләләрен алар өчен кызыклы формада хәл итәргә мөмкинлек бирә. Бу укучыларга белем һәм күнекмәләрне актив кулланырга, үз уку арсеналын киңәйтергә, ә аннары алган тәҗрибәне башка уку-укыту һәм укудан тыш эш төрләренә күчерергә мөмкинлек бирә. [2, 188].

Проектлар методы фәнне өйрәнү өчен бирелә торган барлык уку вакыты дәвамында, мөстәкыйль танып-белү, гамәли һәм сәнгать-иҗади эш алымнарының һәм формаларының күптөрлелеген кулланып, чын-чынлап тикшеренү иҗади мөстәкыйль эшчәнлекне оештырырга мөмкинлек бирә. Проект методикалары бүген заманча мәгариф системасының компонентларының берсе булып тора. Аның асылын чагылдыручы проектлар методының мөһим билгесе булып укучыларның мөстәкыйль эшчәнлеге тора. Алар уку процессының актив катнашучылары булып торалар. [4;17]

Заманча мәктәптә проект эшчәнлеге методын куллануның түбәндәге актуаль өстенлекләрен билгеләп үтәргә мөмкин:

1. Укучыларның мөстәкыйльлеген арттыру.
2. 1 Яңа материалны үзләштерү. Дәреслек, сүзлек белән эш итә белү.
3. Укучыларның укуда мотивациясен арттыру.
4. Укучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен активлаштыру.

5. Проект эшләрен башкару белән шөгыльләнүче укучыларның үз-үзләренә бәя бирергә өйрәтү.

6. Укучыларның иҗади сәләтләрен үстерү.

7. Барлык укучыларны да коллектив фикерләү эшчәнлегенә җәлеп итү.

8. Коллективта эшли белү, аралашу күнекмәләрен үстерү.

9. Үз-үзеңне һәм үз эшеңне тәкъдим итү күнекмәләрен төрле формаларда: телдән, язма рәвештә, өр-яңа технологик чаралар куллана белү.

10. Күпчелек проектларның практик әһәмияте яшүсмерләрне социумда тормышка әзерләргә мөмкинлек бирә.

Шулай итеп, проект эшчәнлеге хәзерге заман мәгарифендә социализация процессында оператив белемнәр белән тәэмин итү буенча иң перспективалы юнәлешләрнең берсе булып тора. [3;4]

Нәтиҗә буларак, кешене иҗат итәргә мәҗбүр итү мөмкин түгел. Фантаст А.Азимов үзенең "Һөнәр" дигән искиткеч хикәясендә язганча, кеше үз теләге белән эшкә килергә, сынап карарга һәм ялгышырга тиеш. Иҗат итү хокукын якларга әзер булган кеше генә чын иҗатка сәләтле, ә татар теле һәм әдәбияты укытучыларының бурычы- укучыларны бу иҗатка мотивлаштыру, аларга үзләренең кечкенә һәм зур ачышларын ясарга ярдәм итү. Яшь буын зиһенле, фикер йөртә белүче, җәмгыятькә файдалы шәхес булырга тиеш. Чөнки балалар – безнең киләчәгебез. Ә киләчәк тормышны кору өчен сәламәт, зиһенле кешеләр кирәк.

Файдаланылган әдәбият:

1., – Проектная деятельность школьников в разновозрастных группах. – М.: Просвещение, 2013.
2. Дубровская деятельность на уроках литературы в рамках реализации ФГОС [Электронный ресурс] , Режим доступа //http://www. anedu. ru/uo/docs/documents/nortativ_pravov/uo/31-4.pdf
3. Литература. 5-11 классы: проектная деятельность учащихся / сост. . – Волгоград: Учитель, 2012. – 283 с.
4.Пахомова учебного проекта в образовательном учреждении. – М.: АРКТИ, 2008.

Сафина Р.И.,
Нурлат шәһәре 8 нче урта гомумбелем бирү
мәктәбенең югары категорияле туган тел
һәм әдәбияты укытучысы

Аннотация

Бу проект эше укучыларда мөстәкыйль эшли белү күнекмәләре булдыруга, осталыклар камилләштерүгә, укучыларның Нурлат ягыннан чыккан күренекле шәхесләрнең иҗаты буенча белемнәрен тулыландыруга юнәлдерелгән. Шулай ук укучыларда үз халкына һәм теленә милли горурлык тәрбияләү, тел аркылы халкыбызның тарихын, гореф-гадәтләрен, психологиясен өйрәнүгә дә нык игътибар бирелде.

Заман таләпләре бүгенге көндә татар телен укыту процессында зур үзгәреш

сорый. Укытучыларыбыз алдында бик тә җаваплы һәм әһәмиятле бурыч тора. Беренчедән, телебезне саклап калу бурычы булса, икенчедән, балаларда телне өйрәнүгә кызыксынуны бетермәү, киресенчә, бу кызыксынуны үстерү бурычы. Бу укытучыдан зур һөнәри осталык, түземлелек һәм заман таләп иткәнчә, югары технологияләрдән, мәгълүмати чаралардан хәбәрдар булуын таләп итә. Бүгенге көн укытучыдан иҗади эшли белүне таләп итә. Педагогик эшчәнлектә иҗадилык - бу, беренче чиратта, яңалыкка, үзгәрүчәнлеккә омтылу.

Кешенең матур истәлекләре, изге хыяллары, иң беренче шатлык – куанычлары аның балачагы яки үсмер чагы белән бәйләнгән була. Менә шушы матур истәлекләр арасында шактый урынны мәктәп, балачак дуслары, әлбәттә, укытучылар алып тора. Иң беренче мәктәп бусагасын атлап кергән көннән алып зур тормышка озатып, соңгы кыңгырау чыңлаган көнгә кадәр бала белән һәрчак янәшәдә аның укытучысы атлый. Ул аны белем дөньясына алып керә, яхшыны яманнан аерырга, хезмәт һәм иҗат шатлыгын тоярга өйрәтә, фикерләү сәләтен үстерә, дөньяга карашын формалаштыра, аңардан шәхес тәрбияләүгә бөтен көчен куя. Укыту – тәрбия эшендә иң мөһиме – баланы уйларга, эзләнергә, үз алдында торган мәсьәләләрне мөстәкыйль хәл итәргә өйрәтү. Дәрестә һәм дәрестән тыш вакытта укыту – тәрбия эшен максатчан һәм эзлекле оештыру – шәхес формалаштыруның һәм үстерүнең нәтиҗәле юлы. Без һәрвакыт укучыларның сыйныфтан тыш эшчәнлеген оештыруга зур игътибар бирәбез, чөнки фәнне тирәнтен үзләштерүдә, тел культурасын үстерүдә, мөстәкыйльлек тәрбияләүдә сыйныфтан тыш эшләрнең әһәмияте зур. Татар теленнән дәрес материалын җиңел үзләштерүче укучылар белән беррәттән авыр үзләштерүче балалар да бар. Шунлыктан укучыларны шушы фән белән кызыксындыру өчен сыйныфтан тыш чаралар үткәрүнең роле зур. Материалны авыр үзләштерүче балалар да бу чараларда бик теләп катнашалар һәм аларның уйлау, фикерләү сәләтләре үсә бара. Укучылар өчен мәҗбүри булмауга карамастан, татар теле буенча дәрестән тыш чаралар һәр укытучының ныклы игътибарын таләп итә. Дәрестән тыш чараларда укытучы укучыларының кызыксынуларын, сорауларын, мөмкинчелекләрен тулысынча канәгатьләндерә ала. Сыйныфтан тыш чаралар программа буенча каралган белем эшчәнлеген тулыландыра һәм укучыларның уку материалын тирәнтен үзләштерүләренә ярдәм итә.

Тәкъдим ителә торган “ Татар телендә төп гомуми белем бирү оешмаларының югары сыйныф укучылары өчен дәрестән тыш чаралар үткәрү үзенчәлекләре: түгәрәк эшчәнлеге” дип аталган әлеге махсус проектның эчтәлеге дә укучыларның сорауларын һәм ихтыяҗларын исәпкә алып төзелде.

Мәктәптә үткәрелә торган сыйныфтан тыш чара- түгәрәк эшчәнлеге колачын һәм эчтәлеген һәрдаим үзгәртеп торабыз. Әдәби викториналар, КВН, тел бәйгеләре, танылган язучыларының тормыш һәм иҗат юллары белән танышу кичәләре һ.б. үткәрүләр гадәткә керде. Уен рәвешендә үткәрелгән сыйныфтан тыш чаралар балалар күңелендә һәрвакыт рухи канәгатьләнү хисе калдыра. Алар укучыларның бергәләп эшләү һәм үзара аралашу, ярдәмләшү күнекмәләрен, иҗади сәләтләрен үстерергә, фәнгә булган кызыксынуларын арттыра. Базар икътисадының бүгенге таләпләре һәм мәгълүмати җәмгыятьнең тиз темплар белән формалашуы мәгариф системасы алдында яшь буынга белем бирү максатын һәм бурычларын, форма һәм эчтәлеген тамырыннан үзгәртү мәсьәләсен куйды.

Түгәрәк эшчәнлеге белем биреп кенә калмый, ә мөстәкыйль эшчәнлек

күнекмәләрен булдырырга һәм һәр баланың шәхси мөмкинлекләрен ачарга, өлкән сыйныфларда укыячак профильне сайларга ярдәм итә. Әлеге проект материаллары филология һәм журналистика факультетларына укырга

керергә теләүче укучылар һәм алар белән эшләүче укытучылар өчен дә уңышлы ярдәмлек булыр.

Туган як. Туган туфрак.Туган төбәк. Бу сүзләр өлкән яшьтәге кешеләр өчен генә түгел, һәр сабый бала өчендә газиз һәм кадерле булырга тиеш.Туган якның табигате, аңа бәйле кызыклы фактлар, аның тарихы, халыкның көнкүреше, гореф-гадәтләре, милли йолалары балаларга белем һәм тәрбия бирүдә зур роль уйный.

Милли төбәк компоненты халык һәм милләт үзенчәлеген, мәдәниятен һәм рухи дөньясын, телен һәм тарихын, табигый-географик мохитен, традицияләрен чагылдырган укыту материалын берләштерә.Укучы үзе яши торган төбәкнең табигатен, аның үзенчәлекләрен, халкын, традицияләрен, мәдәниятен, тарихын яхшы белергә тиеш.

Әлбәттә, һәр төбәкнең үзенең мактанычы, горурлыгы була. Әйтик, Актанышлар - Минтимере, Арчалар – Тукае, Әлкиләр – Нәби Дәүлие, Сарманнар – Илһамы белән горурлана. Безнең Нурлат та мондый халәттән мәхрүм түгел. Аның Кизләү, Күлбай Мораса кебек тарихи авыллары, Кариев кебек талантлары, академик Галиуллиннары бар.

Районыбызның йөзе - ул аның талантлары. Укучылар районыбызның йөзек кашлары турында күбрәк мәгълүмат тупларга тиешләр.

Проект Нурлат районының оешу тарихы, Кизләү мәдрәсәсенең тарихы белән танышу, Утыз Имәни иҗатының үзенчәлекләре, Нурлат төбәгенең гореф-гадәтләре һәм әби-бабаларыбызның йолалары, “Җиде бабаңны беләсеңме?”, батырлык эзсез югалмый (сугыш геройлары), район матбугаты тарихы. ”Дуслык” газетасы үсеше, районыбыздан чыккан күренекле кешеләр (һөнәр ияләре,хезмәт алдынгылары), данлыклы шәхесләребез. Районнан чыккан язучылар һәм сәнгать әһелләре белән таныштыру, язучы, академик Т. Галиуллин, җыр һәм моң сәнгатендә С.Рәхмәтуллинның, С.Миңнехановның туткан урыннары, Г.Сәгыйров иҗаты белән танышу, "Өлешемә тигән көмешем” Җирле шагыйрә – Ф.Мөхәммәтова иҗаты, “Узып китмә минем тукталышны”. Җирле шагыйрә –С. Нуруллина иҗаты, “Кешеләргә әле кирәк мин”. Җирле шагыйрә –М.Хәбибуллина иҗаты, театр яктылыкка, нурга илтә, батырлык эзсез югалмый дигән темаларны үз эченә ала.

Бу проект Нурлат районы укытучыларына түгәрәк эшен оештыру өчен, тема һәм лекция материаллары, кичәләргә сценарияләр белән бергә әзер курс тәкъдим итә.

Алга куелган проблема өстендә даими һәм эзлекле эшләү эшемдә уңай нәтиҗәләргә китерә. Укучыларым республика һәм регионара үткәрелгән фәнни-эзләнү конференцияләрендә, әдәби конкурсларда призлы урыннар яулыйлар, татар теле һәм әдәбияты буенча югары уку йортларына укырга керәләр, республиканың төрле мәктәпләрендә ана телен укыталар. Балалар иҗат иткән әсәрләр республиканың төрле газеталарында басылып тора. Даими рәвештә безнең укучылар конкурс эшләрендә җиңеп чыга. Туган тел һәм әдәбияттан өлгермәүчеләр юк. Укытуның сыйфаты 88% тан югары.

“Татар телендә төп гомуми белем бирү оешмаларының югары сыйныф укучылары өчен дәрестән тыш чаралар үткәрү үзенчәлекләре: түгәрәк эшчәнлеге” дип

аталган махсус проектым татар теле буенча укучыларда

мөстәкыйль эшли белү күнекмәләре булдыруга, осталыкларын камилләштерүгә, укучыларның әдәбият буенча белемнәрен тулыландыруга зур ярдәмлек ролен үтәр, республиканың башка мәктәпләрендә дә сынау узар дип өметләнәм.

Файдаланылган әдәбият:

1. Ахунов Г. Эшләгән эше таулар кадәр // Галиуллин Т.Н. Шигърият баскычлары: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре. – К.: Мәгариф, 2012. – 226 –229 б.

2. Галиуллин Т. “Мәкер”, Татарстан китап нәшрияты. 2008.

3. Галиуллин Т. “Төнге юллар”, Казан, Матбугат йорты китап нәшрияты. 2012.

4. Галиуллин Т. “Элмәк”, Казан, Татарстан китап нәшрияты. 2013.

5. Җәләлиев Ш. “Акыл яшьтә түгел-башта” Мәгариф- №9, 2014.

Мөхәмматова Ф. “Ышаныч, Өмет, Мәхәббәт”, Казан, “Идел-пресс”, 2016.

6. Нәбиуллина Г.Ә., Гыйләҗева Л.Г.,Дөньяда сүзем калыр.- Казан: Татар. кит. нәшр., 2012.-495б.

7. ”Нурлатым-нурлы атым”.”Школа” Казан, 2016

8. Нурлат тарихы турында материаллар тупланмасы. ”Дуслык” газетасы, октябрь, 2014.

9.”Нурлат: еллар һәм йөрәкләр бәйләнгән”. Нурлат районы оешуга 100 ел тулу уңаеннан чыгарылган брошюра. Нурлат, 2012.

10. Сәгыйров Г. Идел-Пресс, 2014.

11. Советлар Союзы Геройлары. Якташларыбыз. Татарстан китап нәшрияты, 1990.

12. Татар әдәбияты тарихы.1 том. Казан, Татарстан китап нәшрияты, 2016.

13. Хәйруллина С. “Күзләремнән язлар көнләшә”Казан, “Рухият” нәшрияты, 2014.

14. ”Яңа үрләр яулаганда”: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре. Казан, Татарстан китап нәшрияты – 2012.

Сафиуллина Л.Р., Апас районы Болын-Балыкчы төп гомуми белем бирү мәктәбенең беренче категорияле татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ЯКТАШ ЯЗУЧЫБЫЗ ТАҺИР НӘБИУЛЛИННЫҢ ӘСӘРЛӘРЕН МӘКТӘПТӘ УКЫТУ ТӘҖРИБӘСЕ

Аңлатма язуы

Туган җир, туган төбәк, туган авыл!.. Урамыңның һәр ташы, тыкрыгында үскән һәр миләш, аңа басып сайраучы һәр кошчыгы күңелгә якын. Аның хәзергесе бик матур. Үткәне, борынгысы, мөгаен, тагын да мавыктыргычрактыр. Туган шәһәрең,туган авылың кайсы чорда,ничек барлыкка килүе турындагы риваятьләр һәрберебезне кызыксындыра. Безнең Болын-Балыкчы авылының да үз тарихы бар, әлбәттә. Ләкин аны ничек белергә? Шушы сорауларга җавапны язучыбыз,авылдашыбыз Таһир Нәбиуллин әсәрләреннән табарга мөмкин.

Таһир Нәбиулла улы Нәбиуллин 1933 нче елның 25 нче мартында Татарстанның Апас районы Болын-Балыкчы авылында туган. Авылда мәктәп тәмамлап, Казанга финанс-экономика институтына укырга керә һәм 1957 нче елда аны тәмамлый. Озак еллар Башкортстанда һәм Чиләбе өлкәсендә үз белгечлеге буенча эшли. 1969 нчы елдан Түбән Камада. "Нефтехим" производство берләшмәсендә баш хисапчы булып эшләп, лаеклы ялга чыкты; җөмһүриятебезнең Атказанган экономисты.

25меңнән артык эшчесе, хезмәткәре булган, чит ил дәүләтләре белән дә алыш-биреш иткән зур берләшмәнең исәп-хисап башлыгы булу өстенә,

Т. Нәбиуллин әдәбият белән даими кызыксынып кына бармый, үзе дә әсәрләр яза. Ул мәктәптә укыганда ук әдәби эшчәнлек белән шөгыльләнә. Түбән Камага килгәч, "Кама таңнары" әдәби берләшмәсенең актив әгъзасы булып китә. Соңгы елларда прозада эшләп килә. 1987 нче елда балалар өчен шигырьләре аерым китап булып басылып чыкты. 1992 нче елда "Урман заты" һәм "Мәрҗән убасы" риваять-повесте дөнья күрде. 1993 нче елдан Татарстан язучылар берлеге әгъзасы. 1996 нчы елда "Тыюлык" повесте, аннан "Качкын"(2001 нче ел), "Гаилә", "Гасырлар охшашлыгы"(2001) әсәрләре дөнья күрде. "Балачакның биш елы" хроникасы кулъязма хәлендә.

Программа буенча 7 нче сыйныфта класстан тыш уку өчен тәкъдим ителгән "Балачакның биш елы әсәре"н өйрәнүгә 2 сәгать вакыт каралган. Иҗади эшләр проектын дәрес үткәрү, класстан тыш чаралар үткәрү өчен файдаланырга була.

Теманың актуальлеге

Укучыны мәгълүмат чыганаклары белән эш итә белергә өйрәтү –укытучыга заман куйган таләпләрнең берсе. Ә мәгълүматның хәзер күләме генә түгел, формалары да гаҗәеп төрле, һәм яшүсмерләр, яшьләр арасында аның цифрлы, ягъни электрон форматтагысы бик популяр. Әлбәттә, туган тел һәм әдәбият укытучысының төп методик коралы ул – сүз, әдәби әсәр үзе, аның теле, моңы, фикер тирәнлеге. Дәрестә укытучыны, аның белем бирү процессын бернинди компьютер, робот яки камил эшләнгән электрон дәреслек тә алыштыра алмый. Әмма мәктәп укучысын заманча мәгълүмат чыганакларыннан иркле файдаланырга өйрәтү дә – безнең бурыч. Беркемгә дә сер түгел: бүгенге көндә укучылар мәгълүмат туплауны иң беренче китапханәдән түгел, ә Интернет челтәреннән башлыйлар. Чөнки мәгълүмат әзер килеш диярлек, бик аз вакыт эчендә туп –туры өеңә килеп керә бит!

Әйтергә кирәк, Таһир Нәбиуллинның тормышы һәм иҗаты буенча мәгълүмат интернет челтәрендә бүгенге көндә бик ярлы. Булган кадәресе ял вакытында да планшет кебек замана хикмәтен кулдан төшермәгән татар кулланучысы ихтыяҗын канәгатьләндерә алырлык дәрәҗәдә түгел. Сүз дә юк, китапны, язучы турында мәгълүмат һәм әдәби әсәрне китапханәдән эзләп укуны бернәрсә дә алыштыра алмый, шулай да бүгенге көндә белем өстәүнең җиңелрәк юллары булганда, рефератны укучы кулдан күчереп утырыр я булмаса кулдан альбом эшләр, дип уйлап та булмый. Әдәби әсәрнең электрон версиясен – планшетына алып укып, аудиоязмасын наушниклардан тыңлап баручы яшьләрне китап укымауда да гаепләргә ярамыйдыр, минемчә. Әлеге проблемаларның актуальлеген истә тотып, татар теле һәм әдәбият укытучысы буларак,якташ язучыбызның иҗатын яктырту максатыннан "Балачакның биш елы"әсәре

буенча проект-презентация,язучы иҗатына багышланган әдәби –музыкаль кичә тәкъдим итәм.

Проектның максаты

Язучы-прозаик ,шагыйрь Таһир Нәбиуллин шәхесен һәм иҗатын татар телле интернетта таныту һәм пропагандалау.

Бурычлар:

1) укучыларны эзләнү эшчәнлегенә юнәлтү;

2) китап укып белем алырга, аны башка шартларда куллана белергә өйрәтү;

3) укучыларның логик фикерләү, дәлилләр китереп сөйли белү сәләтләрен үстерү;

4) әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.

Яңалыгы:

- укучыларны проект әзерләү эшенә тарту;
- башкалар проектында үзеңнең интеллектуаль дәрәҗәңне, белемеңне сынау

Проект-дәрескә әзерлек эше:

Таһир Нәбиуллинның "Балачакның биш елы"әсәрен уку мөстәкыйль укып өйрәнү өчен, 10 көн вакыт бирелә. Алдан ук максат һәм бурычлар билгеләнә. Әсәрне өйрәнү барышында укучылар сугыш темасын чагылдырган музей материаллары белән танышалар,сугышның ачысын үз җилкәләре аша үткәргән сугыш чоры балалары сөйләгәннәрен җыеп туплап,авылдашлар иҗатын барлап,үзләренең иҗади эшләрендә чаылдыралар. Әдәби китап укырга атлыгып тормаган буын балаларын китапка якынайту өчен дә мондый эшчәнлекнең уңай нәтиҗә бирүе бәхәссез. Группаларның проектлары әзер булгач, укытучы аларны дәрескә яраклаштыра, төзәтүләр кертә, әдәбият теориясеннән мәгълүматлар белән тулыландыра. Язучы шәхесенә караган истәлекләр укыла, төрле күренекле кешеләрнең фикерләре өйрәнелә, алар уенда урын ала.

Без биредә телгә алып киткән әсәрдән язучының тарихны белүче, хөрмәтләүче, аның ачы сабакларын истә тотып, акыл белән эш итәргә, яшәргә чакыручы әдибебезне күрәбез.

"Балачакның биш елы"әсәренә рецензия

Әдипнең "Балачакның биш елы"әсәре. Сугыш...Күңелләрне, җанны гына түгел, рухны да, кешенең һәр физик әгъзасын гариплэндерә, юкка чыгара торган гарасат ул. Моны һәр олы кеше белә.

Әсәрдә төп герой—Кәрим (әдипнең прототибы). Аңа бары сигез яшь. Ул клубка яңалыклар тыңларга килгән. Ул вакытта бердәнбер радио клубта була. Кинәт клуб мөдире Шакирҗан абыйлары тетрәнгән тавыш белән сугыш башлануын хәбәр итә...

Нинди хәсрәт-авырлыкларга дучар булмый авылым халкы! Күпме якыннарын-газизләрен югалтып тора, окоп казый, эвакуация белән килүчеләргә дә үзенә булмаган уңайлыклар тудыра, соңгысын бүлеп, ашата-эчертә...Җитмәсә, сугыш налогы да кешенең җелеген суыра. Ачлык, салымнар кешене әлсерәтә.

Ниһаять, дүрт ел дәвамына сузылган сугыш тәмам. Ул баштан-аяк икенче төрле итте: кешеләрне үзгәртте, картларны иртә картайтты, тормыш уртасындагыларны

картларга әйләндерде, яшьләрне вакытсыз олыгайтты, малайларны куанычлы балачагыннан аерып, вакытыннан элек тормышка җикте...

Язучы әсәре белән сугышның кешеләрне әхлакый сынау чоры икәнлегенә басым ясады. Бүгенге көн дә шомлы, дия кебек әдип. Үч иткән шикелле, әнә радиодан да, телевизордан да берсеннән-берсе шомлырак, йөрәк тетрәндергеч хәбәрләр тапшыралар: Гыйракка сугыш яный, Төньяк Осетиядә һаман яман дау бара, ызгыш уты сүнми. Бүгенге көндә сугышларга юл куймыйча, ул вәхшәтне кабатламыйча, тынычлыкның кадерен белеп, яшисе дә яшисе иде! Әсәре белән шуны искәртә кебек язучы Таһир Нәбиуллин.

“Тарихны белмәгәннәр белгәннәрнең колы булыр”,-дип язды Гамил Афзал. Бүген мин язучы Таһир Нәбиуллинның “Гасырлар охшашлыгы”, “Мәрҗән убасы”, “Качкын”, “Балачакның биш елы” әсәрләрен укып-өйрәнеп, иҗатындагы тарихилык җепләрен, буыннар арасындагы бәйләнешне, борынгы бабаларыбызның нәсел җебен, әле XVIII гасырга ук караган хәл-вакыйгаларны барлыйбыз икән, мин моның белән максатыма ирештем дип уйлыйм. Киләчәктә язучының әсәрләрендәге әхлак темасының бирелешен дә укучыларга өйрәтергә телим.

Сафронова Е.В., учитель русского языка и литературы
МБОУ «СОШ № 19» НМР РТ

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: в статье рассматриваются теоретические и практические аспекты проектной деятельности как одного из эффективных методов обучения на уроках литературы.

Ключевые слова: проект, проектная деятельность, современные методы обучения, литература.

1.Теоретические аспекты проектной деятельности.

1.1. Проектная технология: понятие и структура.

2. Организация проектной деятельности на уроках литературы.

2.1. Использование основных типов проектов на уроках литературы.

2.2. Опыт организации проектной деятельности по литературе при изучении творчества С.А. Есенина.

3. Список литературы.

1. Теоретические аспекты проектной деятельности.

1.1 Проектная технология: понятие и структура.

Проектная деятельность – это овладение определенной областью практического или теоретического знания. Это способ организации процесса познания. Чаще всего мы имеем в виду способ достижения учебной цели через разработку проблемы, которая должна завершиться реальным практическим результатом.

Чтобы добиться результата, необходимо научить детей самостоятельно мыслить самостоятельно, решать проблемы, используя для этой цели знания из разных источников и областей, умения устанавливать причинно-следственные связи. [1, с. 10]

Проектная деятельность ориентирован на самостоятельность учащихся – индивидуальную, групповую, которую учащиеся выполняют за определенный отрезок времени. Всегда предполагается решение какой-либо проблемы. А решение проблемы предусматривает, с одной стороны, использование совокупности разнообразных методов и средств обучения, а с другой – необходимость интегрирования знаний и умений из различных сфер науки, творческих областей.

Выделяются следующие типы проектов:

– исследовательские –они подчинены логике исследования и имеют структуру, приближенную к научным исследованиям;

–_творческие –требуют творческого подхода. Тщательно следует продумать о представлении результатов (статья, газета, кластер, презентация, праздник и т.д.);

– игровые – в таких проектах ученики принимают на себя определенные роли. Это могут быть литературные персонажи или выдуманные герои.

– информационные –направлены на сбор информации о каком-то объекте; участники проекта знакомятся с информацией, анализируют её. [2, с. 63]

Можно выделить монопроекты:

Монопроекты проводятся в рамках какого-либо предмета, требуют чёткую структуру по урокам с обозначением не только целей и задач, но и тех знаний, умений, которые ученики предположительно должны приобрести в результате.

Типы проектов: литературно-творческие, экологические, языковые, исторические.

2. Организация проектной деятельности на уроках литературы.

2.1. Использование основных типов проектов на уроках литературы.

Литература как учебный предмет - плодородная почва для проектной деятельности. Учителя часто сталкиваются с такими проблемами как отсутствие читательского интереса, навыка анализа и обобщения. Работа над проектом даст ребятам прочувствовать предмет, получить новые знания, а учителю - решить проблемы, которые были упомянуты ранее.

Цель проектной деятельности по литературе, состоит в том, чтобы создать условия, при которых обучающиеся:

1) самостоятельно приобретают знания из разных источников;

2) пользуются этими знаниями для решения практических задач;

3) приобретают коммуникативные умения, работая в парах и группах;

4) развивают у себя исследовательские умения;

В современной методической литературе выделяется несколько разновидностей учебных проектов. Можно разобрать несколько видов проектов на уроках литературы:

- исследовательский проект,
- информационный проект,
- творческий проект.

Исследовательские проекты требуют продуманной структуры, конкретных целей, обоснования актуальности, обозначения источников информации, продуманных результатов. Такие проекты имеют структуру, приближенную к научному исследованию

(объяснение актуальности исследования темы, определение проблемы, предмета и объекта, обозначение задач, определение методов, источников, путей ее решения; обсуждение полученных результатов и выводы, оформление результатов исследования). Содержание проекта должно полностью соответствовать уровню языковой подготовки учащихся.

В качестве примера такого рода проекта можно предложить учащимся 9 класса исследовать тему: «Проблема бытия в произведениях русских писателей 19-го века». Данную тему можно продолжить и в 10 классе.

Информационный проект направлен на сбор информации об объекте, ознакомление участников проекта с этой информацией, ее анализ и обобщение фактов. Структура такого проекта может быть обозначена таким образом: цель, задачи, предмет поиска, источники информации (базы данных, анкетирование, и т.п.); способы обработки (анализ, обобщение, сопоставление с известными фактами, аргументированные выводы, результат информационного поиска (статья, реферат, доклад); презентация (публикация, обсуждение на конференции). [3, с. 67]

Творческие проекты предполагают соответствующее оформление результатов деятельности. Они не имеют детально проработанной структуры совместной деятельности. Она только намечается, в ходе работы развивается, подчиняясь принятой группой логике совместной деятельности, интересам участников проекта. В данном случае следует договориться о планируемых результатах и форме их представления (газете, сочинении, драматизации).

Оформить результаты проекта нужно в виде продуманной структуры, сценария, плана сочинения, статьи, репортажа и рубрик газеты и т.д.

Например, «Устное народное творчество в жизни человека».

Проектная деятельность по литературе включает в себя актуальность избранной темы, обозначает задачи проекта, выдвижение гипотезы, обсуждение полученных результатов. [4, с. 45-46]

2.2. Опыт организации проектной деятельности по литературе при изучении творчества С.А. Есенина.

При изучении жизни и творчеств С.А. Есенина учащимся 9 классов можно предложить создать проект на тему "Родная природа в творчестве С. А. Есенина".

Проектная работа содержит описание практической деятельности, направленной на исследование поэзии Сергея Александровича Есенина о природе и ее сопоставление с биографией поэта.

Тема творческой работы, выбранная автором проекта для исследования актуальна, так как способствует повышению уровня познавательной деятельности, творческого развития, активизации личности современного школьника.

Цель проекта:

1. Организация исследовательской деятельности творчества Сергея Александровича Есенина.

2. Анализ стихотворений С. А. Есенина о природе.

Задачи:

1. Проанализировать стихотворения Сергея Есенина о природе.

2. Проследить закономерность использования поэтом образов природы.

Ожидаемый результат проекта:

- повышение уровня познавательной деятельности, творческого развития, успешности.

После завершения проекта обучающиеся смогут:

1. различать стихи С.А. Есенина среди произведений других авторов;

2. анализировать и сравнивать стихотворения С. Есенина о природе, находить в них средства художественной выразительности, личное отношение автора к теме стихотворения;

3. выражать собственное отношение к исследуемым произведениям и творчеству С.А. Есенина;

4. реализовать свои творческие способности.

Предметом изучения являются стихотворения С.А. Есенина о природе.

Проблемный вопрос: Как отражается в поэзии С. А. Есенина неповторимость русской природы?

Проектно-исследовательская работа включает в себя следующие **этапы:**

Определение темы, постановка целей проекта и разработка его этапов.

Исследовательская деятельность, которая включает в себя следующие вопросы:

- Знакомство с биографией поэта.

- Знакомство с творчеством поэта.

- Подборка и анализ стихов С. А. Есенина о природе.

- Изучение специальной литературы, выход в Интернет.

- Доказать или опровергнуть гипотезу;

- Сочинение собственных стихов о Родине, природе родного края учащимися нашей школы;

Результатами исследования являются презентации учащихся или другие формы работ.

Таким образом, проектная деятельность позволяет оценить интеллектуальную активность, деловые качества учащегося, уровень творческих способностей и проявление самостоятельности, а главное, позволяет развивать уже приобретенные навыки исследовательской работы с новой информацией, вносит элемент новизны, а, следовательно, способствует повышению мотивации к изучению литературы.

Список литературы.

1 Ермаков, Д. С. Учить школьников разрешать проблемы // Педагогика. – 2005. – №10.- –С. 10.

2 Полат, Е. С. Метод проектов в современной школе / М. : МИПКРО, 2000. – С.- 63

3 Сергеев, И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся / И. С. Сергеев – М. : АРКТИ, 2008.- С.- 67

4 Сергеев, И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся / И. С. Сергеев – М. : АРКТИ, 2008- С.- 45-46

Серебрякова И.Г., учитель русского языка и литературы
МБОУ «Лицей №78 «Фарватер», г. Казань, Республика Татарстан

ФОРМИРОВАНИЕ МНОГОМЕРНОЙ ЛИЧНОСТИ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

В статье представлены различные формы работы со сплошным и не сплошным текстом на уроках литературы с применением ИКТ, ориентированные не только на предметный, но и на личностный и метапредметный результат. Материал может быть использован в урочной и внеурочной деятельности преподавателями как общеобразовательных, так и средних профессиональных учебных заведений.

Ключевые слова: многомерная личность, образовательные технологии, использование ИКТ на уроках литературы

Школа не может существовать вне реалий общественной жизни. В настоящее время возрастает значение подготовленности человека к действиям, результат которых не предрешен. В профессиональной деятельности и в жизни человека все чаще возникают непредсказуемые ситуации. Поэтому от современного человека требуются качества и способности, позволяющие находить решения в незапланированных ситуациях. А это - показатели личности. Основная задача образования – выполнение социального заказа на личность, думающую глобально и локально действующую. Учащийся должен состояться как личность.

В этой связи значимым оказывается создание образовательной среды, необходимой для свободного развития личности в образовательном процессе и формирования её многомерности. «Многомерность представляет собой многокачественность. Именно единство множественности качеств позволяет личности самореализоваться» [1].

По мнению А.В. Хуторского, доктора педагогических наук, члена-корреспондента Российской академии образования, «содержание действительно следует разгрузить..., то учебный материал требуется … увеличивать … для создания условий построения учениками индивидуальных траекторий своего обучения».

На наш взгляд, процесс формирования многомерной личности предполагает использование современных образовательных технологий [2]. В создании своей системы работы с мультимедиа технологиями мы использовали элементы концепции учителя физики Н.Н. Палтышева [3] о функциях искусств на уроке, которые заключаются в следующем: создание исторического фона, на котором можно излагать все заготовки урока; создание эмоционального фона; подтверждение и дополнение фактического материала предмета; усиление познавательной активности учащихся; эмоциональная разрядка. Опыт учителя истории В.В. Селеменева [4] дополнил наше представление об использовании образа-символа на уроках литературы.

При использовании информационно-компьютерных технологий и интерактивной доской на уроках русского языка и литературы можно выделить следующие варианты: работа с иллюстративным материалом, работа с аудиоматериалом, работа с видео и кинофильмами, работа со сплошным текстом, работа с не сплошным текстом (кроссворд, таблица, схема)

В связи с происходящими закономерными переменами в общественной жизни в языке исчезают многие предметы и понятия, а вместе с ними уходят из активного словаря и слова их обозначающие. Для многих студентов трудно читать классическую литературу в силу отсутствия исторического опыта. В связи с этим назрела необходимость создания иллюстративного «банка» понятий, без которых невозможно прочтение и понимание художественного текста. Так появляются такие иллюстрации, как вуаль, пенсне, картуз, сюртук, фрак, шлафрок и другие.

Ключом для понимания многих произведений служит визуализация исторической эпохи. Без создания исторического фона Петербурга Достоевского трудно понять до конца замысел писателя. Трудно представить, не увидев купеческий дом, Калинов и Кабаниху, разобраться, чем Борис выделялся среди купечества. Время требует создания банка данных, подтверждающих и дополняющих фактический материал художественного текста.

В работе словесника не обойтись без литературного краеведения, которое воспитывает любовь к родному краю, интерес к его истории. Рассказывая о пребывании Л.Н. Толстого в Казани, нельзя обойтись без фотографий исторических мест. Интернет технологии предоставляют эту возможность, как в современном, так и в историческом ракурсе. Большой интерес вызывают фотографии исторических мест в сравнении с современным вариантом.

Создание аудио «банка» поможет преподавателю в формировании разносторонней личности учащегося. В произведениях классической литературы нередко есть ссылки на музыкальные произведения того времени, сейчас ставшие классикой (И.С. Тургенев, А.И. Куприн). Для более глубокого понимания художественного произведения и формирования эстетического чувства можно использовать аудиозаписи.

Не секрет, что не все учащиеся имеют музыкальное образование, а, следовательно, знают классическую музыку. На симфонический концерт они вряд ли пойдут, но вот, слушая чтение отрывка из повести А.И. Куприна «Гранатовый браслет» на фоне музыки Бетховена, скорей всего, ученик откроет для себя что-то свое, забыв о том, что это классика.

Если музыка П.И. Чайковского будет звучать во время написания мини-сочинения в классе, создавая определенный эмоциональный настрой, то от нее трудно будет «скрыться».

Использование аудиозаписей голосов писателей и поэтов может «оживить» обстановку на уроке. Аудиозаписи художественного текста в исполнении российских актёров могут быть не только «иллюстрацией» и служить эталоном, но и быть отправной точкой для сопоставления и анализа.

Художественный фильм по мотивам литературного произведения или экранизация художественного текста предоставляют богатейшую возможность на уроке. И.С. Тургенев «Отцы и дети», Л.Н. Толстой «Война и мир», М.А. Шолохов «Тихий Дон»,

М.А. Булгаков «Дни Турбиных» - экранизация этих и других произведений могут служить великолепным комментарием в обзорных темах.

При знакомстве с текстом небольшого формата на уроке (А.П. Чехов «Ионыч», М. Горький «Макар Чудра») создается ситуация, когда ребята должны сделать предположение о дальнейшем развитии сюжета. Ситуация разрешается путем просмотра отрывка из фильма.

Работа с текстом – неотъемлемая часть урока литературы. Сплошной текст может быть представлен в виде цитат, выведенных на экран, или в виде словаря литературных терминов и понятий. Кроме того, можно использовать этот вид деятельности при работе над структурой сочинения. На экран выводят отрывки текста, которые нужно поставить в таком порядке, чтобы полученный текст соответствовал определенному типу речи (описание, рассуждение, повествование). В этом случае интерактивная доска позволяет сделать работу более наглядной. Задание можно усложнить, если пропустить часть текста и попросить студентов восполнить его, а затем сравнить с эталоном.

Воображение, фантазия – зачастую слабое место наших ребят. А ведь без этих качеств невозможен творческий процесс, значит и профессиональный рост. Только литературного и лингвистического анализа для этого, пожалуй, недостаточно. Можно предложить несколько заданий, используя мультимедиа технологии:

- ✓ подобрать иллюстрацию к предложенным стихотворениям из имеющихся в базе данных или в Интернете
- ✓ выбрать из предложенных иллюстраций ту, которая наиболее точно отражает содержание
- ✓ изменить цветовую гамму иллюстрации (с помощью программы MS Word, работа с рисунками) и проанализировать, что изменилось в восприятии
- ✓ добавить или убрать необходимые или лишние элементы из иллюстрации или рисунка (программа Paint) с опорой на текст
- ✓ создать портрет литературного героя (программа Paint)
- ✓ расположить иллюстрации так, чтобы они соответствовали развитию сюжета
- ✓ из предложенных иллюстраций выберите ту, которая поможет ответить на вопрос: в каком доме мог бы жить «современный» Обломов

Работа с не сплошным текстом

<u>Проверка знаний текста художественного произведения</u>

Этот вид работы можно сделать интересным и увлекательным, привлекая компьютерные технологии и интерактивную доску:

- ✓ Расположите иллюстрации к тексту так, чтобы был отражен сюжет произведения
- ✓ Расположите иллюстрации к тексту так, чтобы была отражена образная система произведения
- ✓ Рассмотрите несколько иллюстраций (рисунков учащихся). Какой из них, по вашему мнению, наиболее полно отражает образ героя произведения?
- ✓ Помимо привычного ответа на вопросы кроссворда по тексту художественного произведения можно предложить составить вопросы к готовому кроссворду, а затем сравнить с эталоном
- ✓ можно предложить составить кроссворд, используя в качестве основы ключевое слово.

Задания при обобщении и закреплении темы

✓ найти соответствие между словами (понятиями) правого и левого столбика. Это могут быть автор и произведение; литературные герои и произведение; литературные герои и цитаты

✓ создание символа произведения, литературного героя (программа Paint)

По мере продвижения к информационному обществу возрастает роль информационной культуры, ценность которой в обогащении личности, обеспечении становления мировоззрения, мироощущения, помощи в определении своего места в жизни, в самореализации и самосовершенствовании.

Список литературы

1. *Волкова М.В. Интегративная модель многомерной личности школьника /М.В. Волкова / Материалы всероссийского семинара. 2018*
2. *Рудик Г.А. Современный урок: изменение парадигмы и технологии [Текст]/Г.А. Рудик//Образовательные технологии и общество. – 2010. – выпуск 3, том 13. – С.483-490*
3. *Палтышев Н.Н. Постижение педагогического мастерства (В поисках практико-ориентированных дидактических подходов) [Текст]/ Н.Н. Палтышев - М.: Издательский центр АПО, 2002. – 64 с. – ISBN 5- 8379-0103-5*
4. *Селеменев С.В. Знаковая наглядность [Текст] / С.В. Селеменев// Компьютерные технологии. – 2003. - №2. - С.33-42*

Собханова Г.И., беренче квалификацион категорияле
туган тел һәм әдәбияты
укытучысы, Бөгелмә

СИНЕКТИКА: ТУГАН ТЕЛ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ИҖАДИ ФИКЕРЛӘҮНЕ ҮСТЕРҮ

Полилингваль белем бирү шартларында укыту эшчәнлегенең нәтиҗәлелегенә, укучыларның белем һәм тәрбия дәрәҗәсенә педагогның шәхси, һөнәри осталыгы зур йогынты ясый. Укытучы үзенең укучысын яратырга һәм аны аңлый белергә тиеш. Василий Осипович Ключевский бик дөрес әйткән: “Яхшы укытучы булу өчен, үзең укыткан фәнне дә һәм укучыларны да яратырга кирәк”. Шуңа күрә тырышлык, намуслылык, таләпчәнлек, күзәтүчәнлек, тиешле дәрәҗәдә үз-үзеңне тота белү, көтелмәгән ситуациядә югалып калмау, камиллеккә омтылу, үзлегеңнән укып белемеңне арттыруга омтылу хәзерге укытучының аерылгысыз сыйфатлары булып санала. Әлеге сыйфатларны педагог укучыларында да булдырырга тиеш. Мин “Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә системалы эшчәнлекле якын килү нигезендә укучыларның иҗади сәләтен үстерү” дип исемләнгән үзүстерелеш темасы өстендә эшлим. Укучыларга дәресләрдә тирә-якта булган күренешләрнең, иҗади якын килеп, уңай ягын гына күрә белергә өйрәтергә тырышам. Шул максаттан, дәресләрдә **Синектика** алымын куллану уңышка илтә.

Синектика – төрле предметлар, күренешләр арасында гомуми билгеләр табу дигәнне аңлата (аларны чагыштыру кайвакыт мөмкин түгел кебек тоела). Синектика предметларның охшашлыгына нигезләнә. Охшашлыклар 4 төргә бүленә: туры, символик, шәхси һәм фантастик.

Синектика алымы баш миенең ассоциатив бәйләнешләр урнаштыру үзенчәлегенә нигезләнгән. Бәйләнешләр ярдәмендә күптән онытылган мәгълүмат та искә төшәргә һәм өйрәнелә торган материал охшашлыкларына кереп китәргә мөмкин.

Безнең тирә-яктагы предметларны алыйк һәм синектика алымының беренче төре – туры охшашлык нигезендә ассоциация үткәреп карыйк. Мисал итеп китапны алырга була. Китап нәрсә белән ассоциацияләнә? Агач белән, мәсәлән. Китапның битләре күп, агачның яфраклары күп. Күзәтү объекты табигатьтә булган охшаш объект белән чагыштырылды. Укучылардан теләсә нинди предметны чагыштыру һәм матур итеп тасвирлауны да сорыйм. Мисаллар күбрәк булган саен, яхшырак! Китап – матур, чөнки матур рәсемнәр ясалган. Китап – матур, чөнки матур эчтәлекле шигырьләр, әсәрләр язылган. Китап – матур, чөнки файдалы мәгълүмат бирә.

Туган тел дәресләрендә генә түгел, әдәбият дәресләрендә дә теләсә кайсы әсәрне өйрәнгәндә, матурлыкны аерып чыгарып, геройлар, образлар арасында булган уңай мөнәсәбәтләргә аерым игътибар бирәбез. Мәсәлән, Әмирхан Еникинең әсәре күбегезгә таныштыр. Хикәяне өйрәнгәндә, төп максат итеп кешеләрнең эчке матурлыгын күрә белүне билгелибез. Синектика алымын куллану проблеманы ничек куюга нигезләнә. Димәк, **беренче этапта** без матурлык – нәрсә ул дигән сорауны куябыз. Җавап бирер өчен, "Татар теленең аңлатмалы сүзлеге"нә мөрәҗәгать итәргә кирәк.

Икенче этапта – таныш булмаганны танышка әверелдерәбез. Автор ананы - табигать тарафыннан кимсетелгән, ямьсез кыяфәтле, ләкин сабыр холыклы итеп сурәтли. Ә Бәдретдиннең күңел матурлыгы аша без әнисенең эчке дөньясы матур булуын күрәбез. *"Берәүне дә күрмичә, бары әнисенә, әнисенең әнә шул башта безне чирканырга мәҗбүр иткән шадра, чалыш, акайган күзле йөзенә генә карап, ул скрипкәсен уйнады. Аның бу аз гына моңсу уйчанлык, яшерен генә кызгану белән өртелгән җитди-җылы карашында, әнисен өзелеп ярату гына түгел, аны беткәнче аңлау, кадерләү, юату сизелеп тора кебек иде".* Шуннан әсәрнең төп идеясенә килеп чыгабыз.

Өченче этапта – танышны таныш булмаганга әйләндерү. Хикәя башында шәкертләрнең Ананы күреп, чиркануларын сурәтләгән булса автор, әсәр ахырында малайларның карашлары, көтмәгәндә, бөтенләй икенче якка үзгәрә. Ни өчен үзгәрә? Чөнки Бәдретдин әнисенең ямьсезлегеннән гарьләнми. Әнисен шәкертләргә чәй салырга чакыра. Аннан соң скрипкада уйный. Анага скрипкада уйналган көйдән бигрәк улының шул көй аша күрсәткән хөрмәте, җылылыгы кадерле. Әйтерсең, шул көй аша ана белән бала үзара аңлаша, сөйләшә.

Дүртенче этапта – проблеманың чишелешенә киләбез. Әсәр буенча укучы үзенең фикерен формалаштыра. Димәк, кешенең тышкы кыяфәтенә генә түгел, ә эчке дөньясына, күңел сафлыгына да игътибар итәргә кирәк икән.

Синектика алымын теләсә нинди дәрестә, теләсә кайсы теманы өйрәнгәндә кулланырга мөмкин. Алымны дөрес, уңышлы кулланган очракта, укучыларның фәннәрне өйрәнүгә кызыксынуы арта, үзен дәрестә иркен тота, материалны җиңелрәк үзләштерә, иҗади сәләтләре үсә.

Дәресне гадәти шартларда үткәргәндә, дәрес башында матур булып күренгән образ яисә предмет шулай ук матур булып кала. Ә Синектика алымын уңышлы кулланып иҗади фикерләүгә махсус шартлар тудырган очракта, матур предмет яки образ матурлык эталонына әверелә.

Суркова И.Б.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Тетюшская СОШ №1 им. Ханжина П.С.»

ПРИЕМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Многие коллеги согласятся со мной в том, как трудно в мире компьютерных технологий привлечь внимание школьников к чтению художественной литературы. Поэтому учитель часто задумывается над тем, как сделать урок интереснее, побудить к чтению, вызвать школьников на разговор, обсуждение, помочь ребятам раскрыться. Вот и находится педагог в постоянном поиске методов и приёмов работы. Многие приёмы нам давно знакомы, но стоит им дать новое название – и действовать они начинают иначе.

Чему учить детей… Каждый педагог не раз задает себе этот вопрос и кропотливо ищет на него ответ. Можно учить конкретным знаниям, выдавая необходимую информацию, можно научить учащихся работать по определенным технологиям сегодня, а завтра они устаревают и на смену им придут новые. Не секрет, что такие конкретные знания часто не только остаются невостребованными, но к тому же еще и не развивают у ученика мыслительных способностей. В итоге мы довольно часто сталкиваемся с такой ситуацией: после обучения в школе выпускник не умеет самостоятельно мыслить, не видит не только оригинального, но и даже общего, как в типовых, так и неординарных ситуациях, объектах и явлениях. Наконец, он не может отстоять собственную точку зрения.

Выпускник школы должен самостоятельно мыслить, уметь увидеть возникающие в реальном мире трудности и искать пути рационального их преодоления, четко осознавать, где и каким образом приобретаемые им знания могут быть применены в окружающей действительности. Такие же требования к выпускнику школы предъявляет федеральный государственный образовательный стандарт второго поколения, в соответствии с которым навыки работы с информацией относятся к универсальному учебному действию, т.е действию, применимому в различных сферах: учебной, творческой, проектной, исследовательской.

Исследовательские приёмы работы с информацией являются основой формирования универсальных учебных действий школьников, что является требованием современного образования в условиях подготовки к введению ФГОС на ступени основного общего образования. Кроме этого, сами приёмы универсальны, так как, являясь компонентом технологии развития критического мышления, широко используются в интерактивном,

дифференцированном обучении, в рамках информационно-коммуникационных технологий.

Учащиеся должны быть на уроке не только зрителями и слушателями, а исследователями, добывающими знания самостоятельно. Такая позиция стимулирует процесс познания и интерес детей. Путь к познанию лежит через слово. Задача учителя при разборе произведения – помочь ученику понять мысль автора, почувствовать глубину текста, осмыслить и ощутить «вкус» каждого предложения. Что же можно сделать в такой ситуации? Какие приемы использовать при работе с текстом, чтобы они работали на поставленную цель

Особенностью современных уроков литературы является сочетание традиционных и интерактивных методов преподавания. Одним из главных принципов работы, считаю отстаивание учениками собственной точки зрения. Таким образом, мы закладываем в учениках не только чувство собственного достоинства, но и развиваем речь, логическое мышление, желание учиться и совершенствовать знания и навыки.

Очень важно повышать познавательную активность школьников, а это достигается путём индивидуального подхода в обучении, умением учителя заинтересовать учеников, раскрыть красоту не просто слова, а художественного слова путём использования разных приёмов, умения создать атмосферу сотрудничества. Думаю, что литература – это тот школьный предмет, который формирует и развивает личность с позиции слова. Поэтому следует научить школьников правильно пользоваться словом.

Воспитание восприимчивости к слову – одна из главных предпосылок гармоничного развития личности, творческих, литературных, эстетических и эмоциональных переживаний. В своей книге «Сердце отдаю детям» В. Сухомлинский писал о том, что мальчиков и девочек необходимо научить образному мышлению, воспринимать не только то, о чём говорится, но и то, как говорится. Исходя из выше сказанного, в своей работе использую разнообразные дидактические приёмы творческого развивающего обучения:

1.«Голоса».

(На уроках можно составлять собственные диалоги и читать голосами героев сказок и художественных произведений, предметов окружающего мира. Например, передача голосов ветра и солнца, разговор героев картины – диалог трёх богатырей на картине Васнецова. Если на экране появляются «портреты» Золушки, Маугли, Ромео, Дон Кихота …– это говорит о том, что пришло время, когда все должны читать или разговаривать голосами героев. Естественно, голоса рождаются воображением детей.)

2. «Живые рисунки».

(Этот приём эффективнее всего создаёт ситуацию заинтересованности, побуждает работать на уроке «молчаливых» детей. Ученики, прослушав или прочитав определённый текст, по заданию учителя воспроизводят эпизод произведения: принимают соответствующие позы, придают лицу необходимое выражение, представляют в воображении одежду героев и потом рассказывают о ней.

3. «Личные ассоциации».

Это попытка перевоплощения и преображения литературного героя, его внутреннего мира. Например, задание: найти три ассоциации к образам Ольги и Татьяны Лариных из романа «Евгений Онегин» :

Ольга – сухая икебана, пустой сосуд, птичье перо;

Татьяна – русская берёзка, полная чаша, кукла в руках судьбы.

Используя это приём можно прибегнуть к межпредметным связям: изобразить ассоциацию (ИЗО), сопоставить с музыкальным произведением (музыка).

Ученики объясняют, чем вызваны эти ассоциации, рассказывают о своих чувствах, но должны хорошо понимать литературно героя.)

4. «Буриданов осёл» или «Займи позицию».

Этот приём помогает создать проблемную ситуацию на уроке. В его основе лежит библейская притча про осла. Она проста: «Справа и слева от осла стоят ясли с сеном. К каким яслям подойдёт проголодавшийся осёл? К правым? Но чем они лучше левых, если они одинаковые? Так измученный и ошеломлённый осёл умирает от голода перед полными яслями, не подойдя ни к одним из них». Но нам умирать не следует, нам нужно лишь сделать свой выбор и аргументировать его.

Например:

Согласны ли вы с мнением Гекльберри Финна,что деньги не самое главное в жизни? Выберите ответ: справа – да, слева – нет. Ученики отстаивают свою позицию, приводя факты из жизни, примеры из литературы. Может случиться так, что дети после такого «поединка» могут изменить своё мнение и занять другую позицию. Это будет говорить о том, что оппоненты их убедили.)

5. Существует множество разнообразных стихотворных форм, которые с успехом могут быть использованы на стадии рефлексии. Очень эффективным для работы с понятиями, противоположными по содержанию, является написание диаманты.

Диаманта – это стихотворная форма из семи строк, первая и последняя из которых – понятия с противоположным значением.

Схема диаманты:

1 строка: тема (имя существительное);

2 строка: определение (два имени прилагательных или причастия);

3 строка: действие (три глагола);

4 строка: ассоциации (четыре имени существительных)

переход к антонимичным понятиям;

5 строка: действие (три глагола),

6 строка: определения (два имени прилагательных или причастия);

7 строка: тема (имя существительное).

6. «Солнышко».

В центре – тема, которую необходимо осветить, лучи – раскрытие темы. Использовать данный приём можно

- после прослушивания сведений о творчестве писателя,
- указывая черты характера литературного героя,
- анализируя деятельность автора, литературного героя и т. д..

Например, тема – Том Сойер, «лучи» – черты характера; тема – А. Чехов, «лучи» – виды деятельности писателя.

7. «Один день из жизни литературного героя».

(В жизни каждого человека наступает такой момент, когда он сам ставит вопросы перед собой. Все мы простые смертные: и властелины мира, и гении, и неудачники, добрые и злые – рано или поздно спрашиваем свой разум и сердце о том, что посеяли они по белому свету и что оставили в нашей жизни.

- Расскажите о своём самом памятном дне в жизни.

- Был ли такой день у литературного героя?

- Чем он особенный?

8. «Тайные мысли».

(Анализируя идейно-художественный смысл произведения, характер литературного героя, причины тех или иных поступков героя, дети часто сами высказывают мысли, с которыми в глубине души не согласны. Этот приём помогает «достать» наружу тайные вопросы, которые беспокоят ребят, тайные убеждения, которые боятся сразу высказать вслух. Конечно, для того чтобы школьники говорили открыто, необходимо создать атмосферу доверия.

- Приветствуется любое мнение, которое будет обосновано.

В своей практике учителя я неоднократно сталкивалась с мнением школьников, которое даже не предполагала услышать.

9. Круг «Вена»

(Это две пересекающихся окружности, в каждой из которых пишется, например характеристика героев, а в месте пересечения окружностей (вене) указывается общее в образах. Данный приём используется для сравнения образов, произведений, исторических эпох и т. д.

10. «Решето». (Этот приём эффективно использовать, когда нужно что-то от чего-то отделить.

Например:

1)выбрать из группы черт характера только те, которыми можно охарактеризовать именно этого литературного героя, ли отделить положительные черты от отрицательных;

2) из группы событий выбрать только те, которые произошли в жизни литературного героя).

Этот приём можно назвать иначе – «Золушка» (все помнят эпизод, когда мачеха заставила Золушку отделить просо от мака).

11. «Фишбоун»

Слово «Фишбоун» дословно переводится как «рыбная кость».

Схема, или диаграмма, «Фишбоун» придумана профессором Кауро Ишикава как метод структурного анализа причинно-следственных связей, и этот метод впоследствии был назван в его честь – диаграмма Ишикавы.

В учебном процессе этот приём позволяет учащимся «разбить» общую проблемную тему на ряд причин и аргументов. Визуальное изображение этой стратегии похоже на «рыбную кость», «рыбий скелет» (отсюда и название). Эту «кость», «скелет» можно расположить вертикально или горизонтально:

В голову «скелета» вписывается проблема, которая рассматривается в процессе работы над художественным произведением. На самом «скелете» есть верхние «косточки», на них фиксируются причины происходящих событий, и нижние – для записи фактов, подтверждающих наличие сформулированных причин. Записи должны быть краткими, представлять собой ключевые слова и фразы, отражающие суть. В «хвосте» помещается вывод по решаемой проблеме. Важным этапом станет презентация заполненной схемы, которая продемонстрирует взаимосвязь проблем, их комплексный

характер. Ход дальнейшей работы определяет учитель: выход на дальнейшее исследование или попытка решить описанные проблемы.

Технология работы с приёмом «фишбоун» может проводиться индивидуально, парно и по группам. Она подходит для работы в классе и может быть предложена в качестве домашнего задания. «Фишбоун» - это мини - исследовательская работа с текстом художественного произведения, дающая возможность формировать такие учебные умения, как:

12. «Пятиминутное эссе».

Этот вид письменного задания может применяться в конце урока на этапе рефлексии, чтобы помочь учащимся подытожить свои задания по изучаемой теме и дать учителю почувствовать, что происходит в головах его учеников. Конкретно учащихся просят выполнить следующие задания: написать, что они узнали по данной теме, и задать вопрос, на который они так и не получили ответа.

Учитель сразу же собирает работы и может использовать их при планировании следующего урока.

Таким образом, данный комплекс личностно ориентированных методов и приемов нацелен на создание атмосферы, способствующей выражению чувств и эмоций учащихся; заставляет задуматься не только о теме урока, но и о самих себе; создавая портрет литературного героя или его психологическую характеристику, учащиеся прибегают к перечитыванию произведения.

13. «Письмо по кругу». Можно разделить ребят на группы и дать каждому листок с именем героя. Каждый должен написать свое предложение или словосочетание, характеризующее этого героя, и передать по часовой стрелке сидящему рядом. Заполнять листки нужно до тех пор, пока листки не сделают круг. Это будет точка отсчета, от которой можно будет начинать работу.

14. «Ромашка вопросов или ромашка Блума»

Цель приёма: создание вопросов разных типов.

Ромашка Блума состоит из шести лепестков, на каждом написан вопрос. Эти вопросы связаны с классификацией уровней познавательной деятельности: знание, понимание, применение, анализ, синтез и оценка. Вопросы могут быть: простые, уточняющие, интерпретационные (объясняющие), творческие, оценочные, практические.

1. Простые (фактические) вопросы — вопросы, отвечая на которые, нужно назвать какие-то факты, вспомнить и воспроизвести определенную информацию: "Что?", "Когда?", "Где?", "Как?".

2. Уточняющие вопросы. Такие вопросы обычно начинаются со слов: "То есть ты говоришь, что…?", "Если я правильно понял, то …?", "Я могу ошибаться, но, по-моему, вы сказали о …?". Целью этих вопросов является предоставление обучающемуся возможностей для обратной связи относительно того, что он только что сказал. Иногда их задают с целью получения информации, отсутствующей в сообщении, но подразумевающейся.

3. Интерпретационные (объясняющие) вопросы. Обычно начинаются со слова "Почему?" и направлены на установление причинно-следственных связей. "Почему листья на деревьях осенью желтеют?". Если ответ на этот вопрос известен, он из

интерпретационного "превращается" в простой. Следовательно, данный тип вопроса "срабатывает" тогда, когда в ответе присутствует элемент самостоятельности.

4. Творческие вопросы. Данный тип вопроса чаще всего содержит частицу "бы", элементы условности, предположения, прогноза: "Что изменилось бы...", "Что будет, если...?", "Как вы думаете, как будет развиваться сюжет в рассказе после...?".

5. Оценочные вопросы. Эти вопросы направлены на выяснение критериев оценки тех или иных событий, явлений, фактов. "Почему что-то хорошо, а что-то плохо?", "Чем один урок отличается от другого?", "Как вы относитесь к поступку главного героя?" и т. д.

6. Практические вопросы. Данный тип вопроса направлен на установление взаимосвязи между теорией и практикой: "Как можно применить...?", Что можно сделать из ...?", "Где вы в обычной жизни можете наблюдать...?", "Как бы вы поступили на месте героя рассказа?".

Типы вопросов, стимулирующих развитие критического мышления:

- «перевод» и интерпретация (перевод информации в новые формы и определение взаимосвязи между событиями, фактами, идеями, ценностями);

- память (формальный уровень) – узнавание и вызов полученной информации;

- оценка – субъективно-личностный взгляд на полученную информацию с последующим формированием суждений и мнений;

- синтез – логическое обобщение полученной информации, целостное восприятие причинно-следственных связей;

- анализ – фрагментарное рассмотрение явления, выделение «частного» в контексте «общего»;

- применение – использование информации как средства для решения проблем в сюжетном контексте или же вне его;

Дидактические приёмы на уроках литературы – путь к активной интерпретации (творческому становлению). Ученики вместе с учителем на уроке создают оригинальное: мысль, действие, вопрос, сочинение. Они различают гармонию и дисгармонию, прекрасное и уродливое, сопоставляют собственные чувства с чувствами героев литературных произведений, то есть познают жизнь и художественную литературу.

Титова Н.А.,
учитель русского языка и литературы
МБОУ «Тетюшская СОШ №1 им. Ханжина П.С.»

ПРИЁМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

«Неграмотным человеком завтрашнего дня будет не тот,

кто не умеет читать,

а тот, кто не научился при этом учиться».

Э.Тоффлер

Цель: обмен опытом педагогической деятельности по организации системы работы с текстом на уроках русского языка и литературы как одной из форм эффективной подготовки к сдаче ОГЭ и ЕГЭ.

Задачи:

- продемонстрировать коллегам приемы работы с текстом;
- прокомментировать эффективность применения данных приемов;
- отработать приемы работы с текстом на деятельностной основе (работа в группах).

Основные этапы мастер-класса:

1. Мотивация учения.
2. Постановка педагогической проблемы.
3. Практическая демонстрация приемов. Комментарий к приему.
4. Подведение итогов мастер-класса.
5. Рефлексия.

«Читательская грамотность — способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни».

Уметь читать в широком смысле этого слова – значит «… извлечь из мертвой буквы живой смысл, – говорил великий педагог К. Д. Ушинский. – Читать – это еще ничего не значит, что читать и как понимать прочитанное – вот в чем главное».

Чтение – это процесс восприятия и смысловой переработки (понимания) письменной речи. Чтение – это и процесс коммуникации с помощью речи. Цель читателя– преобразование содержания прочитанного в смысл «для себя», то есть понимание.

У развитого читателя должны быть сформированы обе группы умений:

I. умения, целиком основанные на тексте, извлекать из текста информацию и строить на ее основании простейшие суждения: – умения находить информацию и формулировать простые непосредственные выводы: – найти в тексте информацию, представленную в явном виде; – основываясь на тексте, сделать простые выводы; II. умения, основанные на собственных размышления о прочитанном: интегрировать, интерпретировать и оценивать информацию текста в контексте собственных знаний читателя»: – устанавливать связи, которые не высказаны автором напрямую; – интерпретировать их, соотнося с общей идеей текста; – реконструировать авторский замысел, опираясь не только на содержащуюся в тексте информацию, но и на формальные элементы текста (жанр, структуру, язык).

II. Цель: развитие мыслительных навыков учащихся, необходимых не только в учебе, но и в дальнейшей жизни (умение принимать взвешенные решения, работать с информацией, анализировать различные стороны явлений).

Задачи: научить осознанно, правильно, выразительно читать; извлекать из текстов интересную и полезную информацию; самостоятельно выбирать книги для чтения; работать с разными источниками информации (словарями, справочниками, в том числе и на электронных носителях); высказывать оценочные суждения о прочитанном произведении; развивать потребность в чтении (самостоятельном, инициативном).

Конечная цель обучения русскому языку - это практическая грамотность, речевая и языковая компетентность учащихся. Соединить деятельность школьников по выработке практических навыков грамотного письма и речевого развития позволяет работа с текстом, как основной дидактической единицей.

Основу содержания русского языка, литературы, истории, обществознания идр. как учебного предмета составляют чтение и текстуальное изучение того или иного материала. Целостное восприятие и понимание текста, умение анализировать и интерпретировать текст возможно при опоре на следующие виды деятельности:

- осознанное, творческое, выразительное чтение художественных произведений разных жанров;
- пересказ (подробный, краткий, с элементами комментария, с творческим заданием);
- ответы на вопросы;
- анализ и интерпретация произведения;
- составление планов;
- характеристика героя;
- написание отзыва;
- написание сочинения.

I. Мотивация учения

1. Верите ли вы, что можно детей научить учиться?
2. Верите ли вы, что урок длится 45 минут?
3. Верите ли вы, что школа может существовать без детей?
4. Верите ли вы, что всё это происходит ради детей?
5. Верите ли вы, что учитель находится в постоянном поиске новых идей?
6. Верите ли вы, что по окончании мастер – класса вы что-нибудь возьмёте для своей педагогической копилки?
7. Верите ли вы, что работа с текстом не влияет на развитие речи ребёнка?
8. Верите ли вы, что формирование читательской грамотности – не играет роли в образовании детей?

Я тоже в это не верю. *Какой приём я сейчас использовала?*

- *Приём «Верите ли вы...»* может быть началом урока, связывать разрозненные факты в единую картину;
- систематизировать уже имеющуюся информацию.

Этот прием может стать нетрадиционным началом урока и в то же время способствовать вдумчивой работе с текстом, критически воспринимать информацию, делать выводы о точности и ценности информации. Учащимся предлагаются утверждения, с которыми они работают дважды: до чтения текста параграфа учебника и после знакомства с ним. Полученные результаты обсуждаются.

После знакомства с текстом учебника спрашиваю: Что нового ребята узнали, прочитав главу учебника? Что их удивило? Учащиеся, выбирая «верные утверждения », из предложенных учителем, описывают заданную тему, полагаясь на собственные знания, опыт или попросту угадывая. Независимо от того, каким способом дети выбирают утверждения, они уже настраиваются на тему, выделяют ее ключевые моменты. Желание учеников убедиться в своей правоте, узнать истину заставляет их с большей заинтересованностью отнестись к изучению нового, учебной статье.

II. Практическая демонстрация приемов. Комментарий к приему.

Предлагаю вашему вниманию некоторые приемы работы с текстом, их очень много.

1.Группы работают 5-8 минут.

2.Учитель оказывает помощь участникам групп.

3.С наработанными материалами выступает 1 представитель группы

1. Прием «Реконструкция текста». «Мозаика».

Сложение целого текста из частей. Эффективен при изучении, например, в 5 классе тем: “Текст”, “ Тема текста”.

Текст разделяется на части (предложения, абзацы).

Ученикам предлагается собрать текст из разрозненных частей, разложив их в правильной последовательности. В качестве варианта выполнения задания ученики могут предложить несколько различных путей последовательного соединения.

В случае необходимости ученики могут вносить в текст небольшие коррективы, добавляя скрепляющие фразы, переходы.

2. «Кластер»

Описание приёма:

Понятие «кластер» переводится как «гроздь, пучок». Суть приёма - представление информации в графическом оформлении.

В центре записывается ключевое понятие. Рядом записываются понятия, связанные с ключевым. Ключевое понятие соединяется линиями или стрелками со всеми понятиям "второго уровня".

Кластер является отражением нелинейной формы мышления. Иногда этот приём называют «наглядным мозговым штурмом».

Цель приёма:

Кластер используется, когда нужно собрать у учеников все идеи или ассоциации связанные с каким-либо понятием (например, с темой урока).

Как применяется на уроке:

Кластер - универсальный приём. Он отлично подходит для любой стадии урока.

Рассмотрим пример применения данного приёма на стадии "Вызов". На стадии "Вызов" можно предложить учащимся методом мозгового штурма в командах предположить, по каким направлениям они будут изучать новый материал. В результате этой работы, учащиеся сами формируют цели урока. Информация записывается на доске. При записи предположений и их систематизации неизбежно возникнут противоречия или вопросы. Учитель переводит урок в стадию "Осмысление" и предлагает учащимся найти ответы на свои вопросы в новом материале.

Продолжается работа с данным приемом и на стадии "Осмысление": по ходу работы с изучаемым материалом вносятся исправления и дополнения в кластер.

Большой потенциал имеет этот прием на стадии "Рефлексия": это исправления неверных предположений в «предварительных кластерах», заполнение их на основе новой информации, установление причинно-следственных связей между отдельными смысловыми блоками (работа может вестись индивидуально, в группах, по всей теме или по отдельным

смысловым блокам).

Очень важным моментом является презентация "новых" кластеров. Задача этой формы не только систематизация материала, но и установление причинно-следственных связей между элементами кластера. Например, как взаимосвязаны между собой смысловые блоки. Заданием может стать и укрупнение одного или нескольких элементов, выделение новых.

В зависимости от цели урока учитель может организовать индивидуальную самостоятельную работу учащихся или коллективную – в виде общего совместного обсуждения. Предметная область не ограничена, использование кластеров возможно при изучении самых разнообразных тем.

Кластер оборотов с союзом *как*

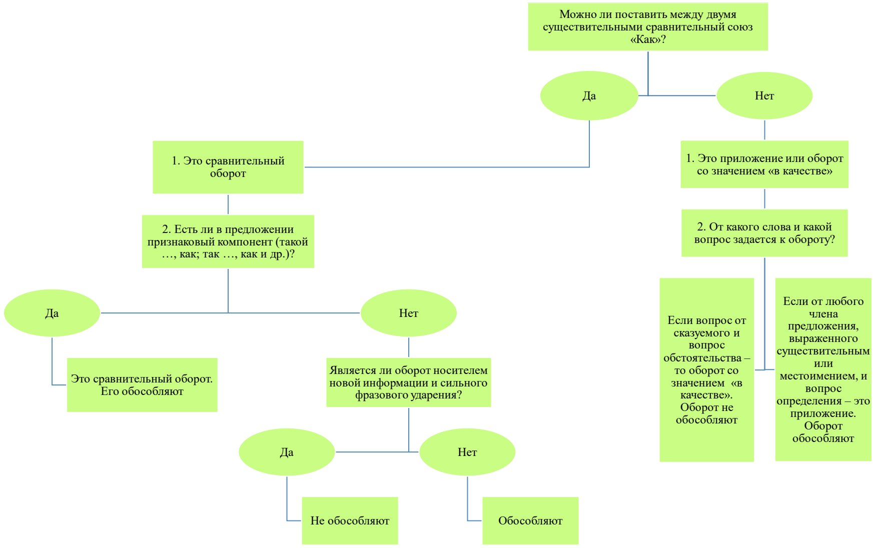

3. Приём «Тонкий и Толстый вопрос»

Это прием из технологии развития критического мышления используется для организации взаимоопроса.

Стратегия позволяет формировать:

- умение формулировать вопросы;
- умение соотносить понятия.

Тонкий вопрос предполагает однозначный краткий ответ.

Толстый вопрос предполагает ответ развернутый.

После изучения темы учащимся предлагается сформулировать по три «тонких» и три «толстых» вопроса», связанных с пройденным материалом. Затем они опрашивают друг друга, используя таблицы «толстых» и «тонких» вопросов.

Пример.

По теме урока "Информационная безопасность" можно предложить детям задать толстый и тонкий вопрос.
Тонкий вопрос. Какие группы информационных преступлений вы знаете?
Толстый вопрос. Какие примеры из жизни служат доказательством обеспечения информационной безопасности личности в нашем государстве?
Таблица «Толстых» и «Тонких» вопросов может быть использована на любой из трёх фаз урока: на стадии вызова – это вопросы до изучения темы, на стадии осмысления – способ активной фиксации вопросов по ходу чтения, слушания, при размышлении – демонстрация понимания пройденного.

«Тонкие» вопросы	«Толстые» вопросы
Кто? Что? Когда? Может…? Будет…? Мог ли…? Как звать…? Было ли…?	Дайте три объяснения, почему… ? Объясните, почему… ? Почему вы думаете… ? Почему вы считаете… ? В чём различие… ? Предположите, что будет, если… ? Что, если… ? Может… ?

Задание для группы 1. Разбить текст на смысловые блоки. Озаглавить каждый блок и текст в целом.(либо я меняю абзацы местами, они встраивают в правильной последовательности- связь с уроком моим).
Задание для группы 2. Составить к тексту вопросы, используя приём «Тонкие и толстые вопросы»
Задание для группы 3. Составить кластер. Ключевое слово – ТЕКСТ
Основные признаки текста

-Когда мы разговариваем с другом, отвечаем на уроке или пишем сочинение, то употребляем не отдельные предложения, а целые тексты. Мы связываем предложения темой и основной мыслью в единое целое, или в текст.

-Предложения, составляющие текст, расположены в определённой последовательности, связаны между собой по смыслу и с помощью языковых средств.

-Текст может быть представлен в устной или письменной форме. Непроизнесённого, ненаписанного, ненапечатанного текста быть не может.

-Каждый текст, даже самый небольшой, имеет чёткие границы: начало и конец.

-Заголовок, если он есть в тексте, отражает обычно тему текста или его основную мысль.

-Тема текста — то, о чём написан текст. Основная мысль текста — то, что хотел сказать нам автор текста, ради чего этот текст написан.

-Текст обязательно даёт *информацию* (от лат. informatio — представление, понятие о чём-либо) о чём-то или о ком-то.

Все части текста определённым образом упорядочены, организованы, разделены на абзацы. Каждый абзац начинается с красной строки.
На выполнение заданий дается 5 мин.

4. Реставрация текста. Один из продуктивных приемов работы с текстом на уроке русского языка является «Письмо с дырками». Этот прием подойдет в качестве проверки усвоенных ранее знаний и для работы с параграфом при изучении нового материала .

Вечор, ты помнишь, вьюга злилась,
На_________небе мгла носилась;
Луна, как________пятно,
Сквозь________ _______желтела,
И ты __________сидела-
А нынче погляди в окно:
__________небесами
_________коврами,
Блестя на солнце, снег лежит

5.Приём «Опорный конспект» или «Конкурс шпаргалок»

Для формирования *читательского умения находить и извлекать информацию из текста* предлагаем задания, в которых требуется работать с графической информацией: извлекать информацию, ориентируясь на слова (подписи под рисунками, названия столбиков диаграммы, название таблиц, схем); понимать язык графика, схемы, диаграммы.

Технология приема:

- Составить опорный конспект по изучаемой теме и «озвучить» его.
- Принять участие в «конкурсе шпаргалок».

Конкурс шпаргалок — форма учебной работы, в процессе подготовки которой отрабатываются умения «сворачивать и разворачивать информацию» в определенных ограничительных условиях. Проводится этот конкурс так. В начале изучения темы учитель объявляет начало конкурса и оговаривает его условия. Ученик может отвечать по подготовленной дома «шпаргалке», если:

1)«шпаргалка» оформлена на листе бумаги форматом А4;

2)в шпаргалке нет текста, а информация представлена отдельными словами, условными знаками, схематичными рисунками, стрелками, расположением единиц информации относительно друг друга;

3)количество слов и других единиц информации соответствует принятым условиям (например, на листе может быть не больше 10 слов, трех условных знаков, семи стрелок или линий).

Лучшие «шпаргалки» по мере их использования на уроке вывешиваются на стенде. В конце изучения темы подводятся итоги.

6. Концептуальная таблица

Прием "концептуальная таблица" особенно полезен, когда предполагается сравнение трех и более аспектов или вопросов. Таблица строится так: по горизонтали располагается то, что подлежит сравнению, а по вертикали различные черты и свойства, по которым это сравнение происходит. привести конкретный пример

Образы помещиков в поэме Н.В. Гоголя «Мёртвые души»

Помещик	Окружающая обстановка	портрет	характер	Отношение к просьбе Чичикова

Манилов (познакомился в городе, ехал по приглашению)	Дом господский стоял одиноко на возвышении; скучно-синеватый лес; день не то ясный, не то мрачный, светло-серый; в доме чего-нибудь вечно недоставало; стены выкрашены какой-то голубенькой красной вроде серенькой	На взгляд человек видный, приятный, улыбался заманчиво; был белокур, с голубыми глазами	Человек так себе, ни то ни сё, ни в городе Богдан, ни в селе Селифан; дома говорил очень мало; много думал, фантазировал; уже 2 года читал 14-ю страницу	Удивился, согласился передать бесплатно; не знает, сколько у него умерло крестьян
Коробочка (попал случайно во время дождя)	Небольшой домик, полный двор птиц, старенькие обои, картины с птицами, старинные маленькие зеркала, огромные перины	Женщина пожилых лет, в спальном чепце, с фланелью на шее	Гостеприимная, торгует мёдом, пенькой, салом, перьями	Интересуется, зачем они ему; знает точное количество умерших (18 душ), боится понести убытку, хочет немного подождать, согласилась продать за 15 ассигнаций
Ноздрев (познакомился в городе, встретился в трактире в пути к Собакевичу)	Конюшня, где 2 лошади; пруд; псарня в отличном состоянии: был среди псов как отец семейства; плохие земли; в кабинете висели сабли и ружья,	Среднего роста, черные густые волосы, румяные щеки, белые зубы, черные бакенбарды, свеж	Играет в карты, лихач, кутила, любит погулять; дома больше дня не может усидеть; исторический человек, рассказывает небылицы, врёт	«Зачем они тебе? Верно, что-нибудь затеял? Пока не скажешь, не сделаю»; не верит объяснениям Чичикова, называет его мошенником, предлагает

	кинжалы, шарманка, трубки			купить в придачу коня, собак, шарманку; затеял драку, Чичиков еле-еле убежал от него

7. Комплексный анализ текста. В своей работе особое внимание уделяю такому виду работы, как комплексная работа с текстом. Очень важны критерии отбора текстов. Они должны быть интересными с точки зрения орфографии, отличаться стилем, типом речи, лексикой, содержать различные синтаксические конструкции. Это фрагменты из произведений А. С. Пушкина, И. С. Тургенева, И. А. Бунина, К. Г. Паустовского, М. М. Пришвина и других авторов. Особую роль в воспитании, развитии современного школьника приобретают тексты, направленные на духовно-нравственное развитие личности.

Интерес к этому приему работы с текстом продиктован необходимостью подготовки учащихся к выпускным экзаменам в 9, 11 классах. Работа над анализом текста начинается в 5 классе на уроках русского языка и продолжается до 11 с учетом возраста и полученных знаний, но уже не только на уроках русского языка, а на уроках обществознания (задание ОГЭ). Ученики приучаются к первичным основам лингвистического комплексного анализа текста.

«Синквейн» (от англ. «путь мысли») имеет определённую схему, по которой мы раскрываем суть понятия, определения, правила. Синквейн – это *творческая работа*, которая имеет короткую форму стихотворения, состоящего из пяти нерифмованных строк. Пишется оно по определенным правилам:
1 строка – *одно существительное*, выражающее главную тему синквейна;
2 строка – *два прилагательных,* выражающих главную мысль;
3 строка – *три глагола*, описывающие действия в рамках темы;
4 строка – *фраза*, несущая определенный смысл;
5 строка – заключение в форме *существительного* (ассоциация с первым словом).

Стихотворение «Тучи » М.Ю. Лермонтов – читают, составляют синквейн. Работают все.

1. Тучи
2. Блуждающие, бездомные (холодные, свободные)
3. Странствуют, мчатся, плывут
4. Блуждающие тучи, странствующие по свету
5. Печаль

IV. Подведение итогов мастер-класса.

- Представленные приемы работы с текстом позволяют решать такие речевые задачи:

- учить видеть, слышать и чувствовать текст;
- пополнять речевую память учащегося;
- обогащать словарный запас;
- продуктивно усваивать учебный материал;
- прививать эстетический вкус;

- формировать собственное мнение, высказывать и аргументировать его.

Также использую аудиозаписи.

V. Рефлексия. Прием «Все в твоих руках»

Уважаемые педагоги, на листе бумаги обведите левую руку. Каждый палец – это какая-то позиция, по которой надо высказать свое мнение. Поставьте галочки на тех пальцах, позиции которые соответствуют вашему внутреннему ощущению.

Большой палец – для меня было многое важным и интересным.

Указательный – использованные приемы в мастер-классе буду применять в своей деятельности.

Средний – для меня было недостаточно данной информации

Безымянный - не все приёмы работы с текстом представлены ясно.

Мизинец - данные приёмы мне известны, но я их не применяю

Мне хотелось бы поделиться с вами рецептом счастья и привести слова выдающегося ученого Р.Шапиро.

Рецепт счастья

Возьмите чашку терпения, влейте туда полное сердце любви, бросьте две пригоршни щедрости, плесните туда же юмора, посыпьте добротой, добавьте как можно больше веры и всё это хорошенько перемешайте. Потом намажьте на кусок отпущенной вам жизни и предлагайте каждому, кого встретите на своём пути.

Список литературы

1. Анисимова Л.М. Формирование читательской компетентности. 2013г

2. Асмолов А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий для учителя. – М.: Просвещение, 2010,-159 с.

3. Доскарина Г.М. Исследование в действии: Способы и приемы повышения уровня читательской грамотности учащихся / Г.М. Доскарина, А.С. Сабитова // Молодой ученый. – 2016. – №10.4. – С. 19–21.

4. Как создать читательскую среду в школе. Научно-методический сборник.–Вып.1.–М., 2009

5. Карпова Н.П. Культура речи, чтение и грамотность как показатели жизненного потенциала нации, - [Электронный ресурс] //URL:http:www.rusreadorg.ru/issues/karpova/3.html

6. Коротаева Е.В., руководитель лаборатории «Формирование читательской компетентности в начальной и основной школе (чтение в системе универсальных учебных действий», 2013г.

7. Сметанникова Н.Н. Обучение стратегиям чтения в 5-9 классах: как реализовать ФГОС. Пособие для учителя.- М.:Баласс,2011,-128 с.

Тимофеева И.Н., учитель русского языка и литературы
МБОУ «Петровскозаводская средняя общеобразовательная школа»
Сармановского муниципального района Республики Татарстан

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация: в статье отражены методы и формы работы, систематическое применение которых служит развитию ключевых и предметной компетенций, а на их основе формируется функциональная грамотность школьника.

Ключевые слова: функциональная грамотность, дистанционные образовательные технологии, интеллект-карты, информационные технологии, образовательные платформы.

Мы живем в век высоких компьютерных технологий. В наше время владение информационными технологиями так же важно, как умение читать и писать. Современные дети постоянно находятся в электронном мире, и сейчас уже трудно представить себе урок без использования информационно – коммуникационных технологий.

На уроках использовать мультимедийные средства, компьютерное оборудование, интерактивные доски, электронные микроскопы, программные обеспечения, интернет, и т.д.

Дистанционное обучение предполагает организацию учебного процесса вдали от учебного заведения. При этом учащийся получает комплект учебно-методических материалов и изучает их самостоятельно. Информационные технологии, применяемые в дистанционном обучении, представляют новые, более широкие возможности в преподавании русского языка.

Но дистанционное обучение может значительно способствовать снижению учебной нагрузки за счёт дифференциации и индивидуализации обучения, если часть учебного времени школьники основной и особенно старшей ступени обучения будут заниматься дома, выполняя творческие проекты или индивидуальные задания на своих компьютерах, широко используя различные источники информации, информационно-образовательные ресурсы Интернета.

Этот вид информационных технологий также позволяет организовывать совместные исследовательские работы учащихся различных школ, учебных центров одного или разных регионов, стран. Таким образом эти технологии позволяют расширить кругозор учащихся, способствуют развитию коммуникативных навыков.

В состав цифровых образовательных технологий включают следующие инструменты:

- образовательные платформы (Lecta, ЯКласс, Classroom, Открытая школа 2035, и другие);
- электронные формы учебников (lecta, Просвещение);
- образовательные приложения (stepic, quizlet, kahootи т.д.);
- онлайн-сервисы (youtube, google-документы, google-презентации, google-календарь, месседжеры).

Анализируя инструменты цифровых образовательных технологий, мы приходим к электронному обучению. А электронное обучение возможно через дистанционное обучение.

Электронное обучение – это обучение при помощи компьютера и современных информационных технологий.

Преимущества электронного обучения:

- получать знания в любом месте и в любое время;
- самостоятельно работать с учебными материалами на компьютере, планшете, телефоне;
- получать консультации, советы, оценки преподавателя в режиме онлайн;
- удаленно взаимодействовать с преподавателем и между собой посредством чатов, форумов и вебинаров.

Одной из составляющих функциональной грамотности является читательская грамотность. Какие цифровые образовательные инструменты необходимо внедрить для формирования читательской грамотности?

- Каждый параграф учебника – это новый для ученика текст, к которому учитель должен построить группу вопросов и заданий разного уровня сложности, формирующих различные умения: находить в тексте информацию и формулировать выводы, интерпретировать информацию и применять ее в новых ситуациях, в том числе, не рассмотренных в учебнике.

В электронных формах учебников, часто, содержится дополнительная информация, расширяющая материал темы, тесты, ссылки на видео.

- Во-вторых: использование образовательных приложений и просто полезных приложений в учебный процесс. Например, приложение miMind, когда обучающийся поработал с текстом и составил интеллект-карту. Для составления интеллект-карты обучающемуся необходимо уметь работать с текстом.

Работа с текстом: выделять главную мысль текста; понимать информацию текста; преобразовывать текстовую информацию; применять информацию в измененной ситуации; критически оценивать информацию.

Приемы осмысления текста: вопросы, таблицы, тезисы, план, комментированное чтение, схема.

Алгоритм работы с текстом: анализ заголовка, первичное чтение текста (выделение ключевых слов), повторное чтение текста, анализ информации, составление плана, вопросы к тексту, поэтапная компрессия текста по абзацам, представление материала в виде схемы, таблицы, графика.

Таким образом, мы не заменяем умения работать с текстом, а расширяем возможности работы с помощью цифровых образовательных ресурсов.

Главное поле действий для педагога – урок.

Каким же должен быть урок сегодня и завтра? Что же помогает педагогу улучшить работу, сделать ее более радостной, плодотворно?

Во-первых, новые технологии. Одна из них - «ментальные карты», или «интеллект-карты», или карты ума. С данной технологией впервые ознакомилась на курсах повышения квалификации учителей русского языка и литературы, организованными ГАОУ ДПО «Институт развития образования Республики Татарстан», под руководством Ахбаровой Г. Х и Скиргайло Т. О.

Разработчиком этого метода является британский писатель, лектор и консультант по вопросам интеллекта, психологии обучения и проблем мышления Тони Бьюзен.

Именно он придумал этот удобный и эффективный метод записи и организации информации.

Суть метода состоит в том, что ты выделяешь основное понятие, от которого ответвляются задачи, мысли, идеи, шаги в реализации проекта. Каждая ветка может содержать несколько более мелких ветвей. Ко всем записям можно оставлять комментарии, которые помогут не запутаться в сложном проекте.

Это - ваши мысли, изложенные на бумаге графическим способом.

Правила создания интеллект - карт:

1. Для создания карт используются только цветные карандаши, маркеры и т. д.
2. Основная идея, проблема или слово располагается в центре.
3. Для изображения центральной идеи можно использовать рисунки, картинки. Каждая главная ветвь имеет свой цвет.
4. Главные ветви соединяются с центральной идеей, а ветви второго, третьего и т.д. порядка соединяются с главными ветвями.
5. Ветви должны быть изогнутыми, а не прямыми (как ветви дерева), живыми, гибкими – в общем, органическими.
6. Над каждой линией – ветвью пишется только одно ключевое слово. Каждое слово содержит тысячи возможных ассоциаций, поэтому склеивание слов уменьшает свободу мышления. Раздельное написание слов может привести к новым идеям.
7. Для лучшего запоминания и усвоения желательно использовать рисунки, картинки, ассоциации о каждом слове.
8. Разросшиеся ветви можно заключать в контуры, чтобы они не смешивались с соседними ветвями.

Свойства интеллект – карт: наглядность, привлекательность, запоминаемость, своевременность, творчество, возможность пересмотра.

Преимущества интеллект - карт перед другими методами: экономия 50% времени на конспект; концентрация информации на важных моментах; визуально четкие ассоциации; улучшение запоминания.

Метод интеллект - карт можно использовать на разных типах и формах урока: изучение нового материала; закрепление материала; обобщение материала; написание доклада, реферата, научно-исследовательской работы, подготовка проекта, презентации, аннотирование, конспектирование.

Данный метод дает возможность учителю: повышать мотивации, качество знаний, конкурентоспособность учащихся; развивать предметные и коммуникативные компетенции, творческие способности; активизировать деятельность; выявлять причины когнитивных затруднений; корректировать знания учащихся.

При помощи «Интеллект - карты» легче выделить основную мысль: она размещена в центре листа, четко видна относительная важность каждой идеи. Более значимые идеи будут находиться ближе к центру, а менее важные – на периферии. Лучше видны связи между ключевыми понятиями. В результате информация будет воспроизводиться лучше и быстрее. Карту можно без труда дополнить новой

информацией без вычеркиваний и вставок. На запоминание и повторение информации тратится меньше времени, её воспроизведение становится более осмысленным.

Мыслительные карты на уроках литературы можно использовать при работе с лексическим материалом, литературоведческим, при введении терминов, контроле. Использование картинок и образов облегчает понимание и запоминание значения материала. Читая книгу, можно составить ее краткий конспект, отметив ключевые моменты и сохранив заинтересовавшие цитаты.

На уроках литературы можно составлять карты о писателях, которые могут включать в себя их основные произведения, ассоциации к ним, строки из стихотворений, крылатые выражения, биографию писателей и т.д.

Я считаю применение информационных технологий необходимым на уроках русского языка, литературы и мотивирую это тем, что они способствуют совершенствованию практических умений и навыков, позволяют эффективно организовать самостоятельную работу и индивидуализировать процесс обучения, повышают интерес к урокам русского языка и литературы, активизируют познавательную деятельность учащихся.

Меня привлекла в работе платформа «Открытая школа», которая выдвигает высокое качество и современный подход в образовании. Для учителей это большая помощь, так как использование платформы позволяет организовать на уроке зону онлайн работы, эффективно сочетать традиционные подходы при изучении нового материала и технологии электронного обучения.

Платформа предусматривает интерактивные уроки по школьным предметам, разработанные в соответствии с образовательными программами, ЕГЭ-тренажёр для самостоятельной подготовки учителей и школьников, повышение уровня квалификации педагогов.

Сейчас уроки проходят интереснее и в быстром темпе, при этом материал усваивают ученики почти в полном объеме. На сайте выбираю предмет, класс и тему урока. Урок начинаю с проблемного вопроса или загадки, на который дети пытаются ответить. После ответов детей показываю новую теорию с сайта. После прослушивания ученики разбираются и пытаются решить одно из заданий на экране. Предлагаю работы по рядам в группах для решения заданий с сайта «Открытая школа», так же решают упражнения индивидуально. Использую упражнения, как самостоятельную работу на уроке.

О таких возможностях, которая предоставляет современному учителю «Открытая школа» можно было только мечтать: мультемедийность, интерактивность, автоматическая проверка работ учащихся, готовые уроки, тренажёры, индивидуальные задания, совместная работа учеников в группах и многое другое. И как результат - экономия времени учителя повышает качество образования ученика.

Моим пятиклассникам и шестиклассникам, например, очень нравятся такие рубрики готовых уроков русского языка как: «Это интересно!», «Минутка лирики», «Мир компьютерных игр». Старшеклассники с удовольствием выполняют задания ЕГЭ по русскому языку.

Дистанционное обучение - это неотъемлемая часть будущего, это удобно. Конечно, можно поспорить, что живое общение не заменить, но я и не говорю о замене, я говорю о дистанционном обучении как о вспомогательном инструменте.

На сегодняшний день мы наблюдаем падение интереса к чтению, а отсюда и дефицит знаний, информации. Падение интереса к чтению – это ступень к кризису читательской грамотности. Данная проблема масштабна – это не проблема одного человека, а проблема целого общества. Как такую глобальную проблему может решить обычный учитель? Да, он не может объять необъятное, но он может в каждом своём ученике раскрыть умения, и направить их на приобретение знаний, необходимых ему для развития и самосовершенствования, а также помочь ему научиться учиться.

Кризис читательской грамотности возник не мгновенно. Он развивался постепенно, и первая его ступень - это кризис детского чтения. Что же такое читательская грамотность? Главное, конечно, это понимание и умение правильно использовать прочитанное для достижения жизненных целей.

Таким образом, для формирования читательской грамотности и воспитания гармонично-нравственной личности необходимо использовать самые передовые технологии, опираясь на литературный источник, с применением различных форм урочной и внеурочной деятельности, систематически организовывать работу учащихся с текстом не только на уроках русского языка и литературы, добывать и вычленять информацию на каждом уроке, аргументировать свой ответ, развивать умения грамотного читателя, проводить постоянный мониторинг понимания прочитанного. Если мы систематически и целенаправленно будем использовать методические приемы в работе над развитием чтения, то сформируем читательскую самостоятельность школьников, а ценность книги и чтения снова станет неоспоримой.

Литература: интернет ресурсы:

1.https://www.b17.ru/article/mentalniekarti/

2. Обучение русскому языку в школе. Учебное пособие для студентов педагогических вузов Под редакцией профессора Е. А Быстровой. Дофа, 2007

Тимрюкова Г.А., учитель чувашского языка и литературы
МБОУ «Бакрчинская СОШ» ТМР РТ

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ ЧУВАШСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Сегодня в каждой современной школе в центре внимания ученик, его личность, его неповторимый внутренний мир. Каждый ребенок талантлив. Все это прекрасно понимаешь, когда даешь детям творческие задания и приходишь к выводу, творчество-это всегда всплеск души каждого ребенка.

Творчество каждого ребенка развивается и проявляется больше всего в исследовательской работе. Поэтому в последнее время у нас в школе чаще стали говорить о развитии исследовательских навыков у школьников. Это очень актуально, ибо задатки творческого человека прежде всего закладываются в молодом возрасте.

Поэтому главной проблемой в моей работе на сегодняшний день стала тема «Исследовательская деятельность учащихся на уроках чувашской литературы»

Тема исследования чаще всего возникает после знакомства с каким-либо материалом или экскурсии по родному краю. Объектом исследования становится деревня, улица, школа, а также история жизни своих родных и близких. После выбора исследования ученики занимаются поиском литературы: просматривают сборники, журналы, газеты. Я даю общие рекомендации по исследованию, совместно с ребятами определяем цели и задачи, составляем план дальнейшего действия. Юные исследователи встречаются со старожилами, записывают с их слов рассказы, песни, разные истории. Исследовательскую работу можно усложнить, увеличить количество и сложность источников, разнообразить примеры работы, степень самостоятельности в зависимости от возраста учащихся и по мере их интеллектуального роста. По результатам исследований дети составляют проекты. По характеру учебные проекты бывают разные. В моей практике сложились следующие типы проектов: 1) проект по исследованию родного края, обычаев, традиций, истории языка народа своего края; 2) исследование биографии чувашского поэта или писателя по литературным источникам, критической литературе; 3) исследование литературного произведения;

Самое главное, в проектах ценятся актуальность, практическая значимость, степень самостоятельности, научность, достоверность результатов, новизна, при защите - умение отвечать на вопросы.

Учащиеся, как правило, поначалу затрудняются при формулировке целей, задач, гипотез исследования. Задача учителя - вовремя помочь детям, направить их деятельность в нужном направлении.

Выполнение проектов в школе будет эффективным, если будет ориентировано на самостоятельное постижение учащимися проблем, имеющих для них важный смысл, а не просто исследование ради исследования. Проектная деятельность приближает школу к потребностям реальной жизни, помогает открывать мир и себя в этом мире, воспитывает будущего специалиста или просто творческую личность. Хотелось бы остановиться на нескольких составленных нами проектах. Интересным был проект по изучению родного края

Название проекта: «Родной край» на тему: «Формирование у школьников представлений о Чувашской национальной культуре и ознакомление с традициями Чувашского народа .

Цель проекта:

1. Формирование интереса к культуре чувашского народа
2. Знакомство с традициями, обычаями, обрядами чувашского народа, определяющими своеобразие чувашской культуры.

Задачи проекта:

Исходя из поставленной цели, задачами проекта являются:

1. Формировать способности воспринимать своеобразие традиций и обычаев чувашского народа, особенности календарно – обрядовых праздников, развивать умение детей на эмоциональном уровне принять всё богатство исконно чувашских празднеств.

2. Развивать у детей интерес к художественным произведениям устного народного и авторского творчества, народно – прикладного искусства.

3. Воспитывать у детей устойчивый интерес к истории родного края и национальной культуре.

Сначала мы в школе изучили литературу, находили газетные статьи. Обращались к старожилам, в школьный и сельский краеведческий музей. На подготовительном этапе каждый ученик выбрал себе роль по интересам. Моя роль сводилась к управлению проектной деятельностью в качестве независимого консультанта. На основном этапе работы учащиеся вместе со мной определили цель, практические задачи, методику исследования, план действий, анализировали методическую литературу по данной теме. Работая по этому проекту, ребята узнали, откуда произошло название нашей деревни, название рек ,оврагов, холмов. Какова была численность населения, как появились название рек, улиц, деревни, обычаи ,традиции нашей деревни.

Всем известно, что новые знания можно получить в готовом виде, а можно добывать самостоятельно. Чтобы научиться их добывать, надо овладеть техникой исследовательского поиска. На уроках чувашской литературы мы знакомимся с творчеством Григория Тимофеева(«Девятиселье» Этнографические очерки, фольклорные материалы, дневниковые записи, письма и воспоминания) Несомненно, детям очень интересно было заниматься исследованием этой книги. В этой книге рассказывается о нашей и соседних деревнях .Исследование литературного произведения примерно строится следующим образом: учащиеся делятся на три группы, каждая из которых выполняет определенную работу. 1 группа: изучает историю деревни Чувашское Черепаново, из каких деревень учились дети в этой школе,учителя ,работавшие в середине 20 века. 2 группа: изучает быт деревни Чувашское Черепаново , традиции и обычаи .3 группа: устное народное творчество нашей местности.

В год юбилея И.Я.Яковлева мы работали над исследовательскими проектами «И.Я.Яковлев-учитель чувашского народа наш земляк»: « Семья И:Я:Яковлева» «Завещание И.Я.Яковлева чувашскому народу». В ходе последней исследовательской работы дети изучили научную, художественную, критическую литературу о И.Яковлеве. Подробнее изучили «Завещание И.Я.Яковлева чувашскому народу», его автобиографическую повесть «Моя жизнь».

В результате анализа работы «Завещание И.Я.Яковлева чувашскому народу» разъяснили идейное содержание заветов великого просветителя, связали их смысл с современной жизнью. Надо отметить, что завещания И.Яковлева имеют большое воспитательное значение.

С целью привития любви к национальному искусству, фольклору проводила исследовательские уроки по темам: «Национальная еда чувашского народа шарттан », «Чувашский национальный головной убор девушки и женщины ». Например, результатом такого урока детей стал проект «Особенности национального костюма». В процессе ознакомления детей с традициями, обычаями, у детей формируется интерес как к родному краю, природе, культуре, так и красивым предметам быта, изделиям народно-прикладного искусства.

Соприкосновение с народным искусством и традициями, участие в народных праздниках духовно обогащает ребенка, воспитывает интерес к истории и культуре чувашского народа. Через призму истории, жизни и быта наших предков ребенок познает себя, наш мир сегодня.

Ознакомление детей с культурой, обычаями, традициями, обрядами чувашского народа в старину дает основу для реализации задач по формированию у детей чувашского национального самосознания посредством обращения к историческим корням и национальным истокам чувашского народа, обеспечивает личностное развитие ребенка, развивает чувство национальной гордости, почтительности, уважительное отношение к окружающим: внимательность, отзывчивость, чуткость, тактичность, общительность.

Почти по каждому проекту составляем презентации. Использование ИКТ позволяет создавать интересные модели проектов, облегчает труд детей и учителя.

Ребята проходят увлекательный путь, изучая жизнь своих предков, их быт, нравы, орудия и условия труда, вещи которые их окружали, события, в которых они участвовали.

Завершающим этапом исследовательской работы детей является составление проектов и выступления ребят с рассказом о результатах научно-исследовательской деятельности на школьной научно-практической конференции. Авторы лучших работ поощряются. Ежегодно на школьной научно-практической конференции занимаем призовые места. Успешно участвуем на республиканских и межрегиональных научно-практических конференциях.

Таким образом, чувашское народное творчество имеет богатое наследие, которое должно выступать эффективным средством формирования эстетической культуры учащихся и помочь в приобщении их к национальной культуре. Главным объективным результатом использования исследовательских заданий в ходе учебы является развитие самого ученика за счет открытия осмысленности своих знаний, эффективнее развиваются исследовательские навыки, накапливается опыт творческой деятельности. Из поколения в поколение человечество передает своим потомкам ценный, отфильтрованный веками опыт бытия. Всё это дошло до нас, которые хранят в себе духовное и нравственное богатство, педагогический опыт народа, связывая настоящее с прошлым. Моя задача – сохранить эти богатства и передать следующим поколениям.

Фатхутдинова Р.Р., учитель родного языка и литературы
МБОУ "Гимназия №3"
Чистопольского муниципального района РТ

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматриваются вопросы преподавания татарского языка как родного и государственного языка РТ в общеобразовательных организациях с обучением на русском языке в соответствии с требованиями ФГОС общего образования.

Ключевые слова: татарский язык, ФГОС общего образования, качество обучения, проектная деятельность.

Изменения, происходящие в современном образовании, связанные с внедрением федеральных государственных стандартов, требуют пересмотра целевых установок, приоритетных направлений, применения новых технологий, форм и методов обучения. На сегодняшний день от учителя требуется владение новыми технологиями обучения и воспитания, которые позволяют всесторонне развивать личность ребёнка, его индивидуальность, творческую инициативу. Существует множество разнообразных форм, позволяющих сделать учебную деятельность максимально эффективной. Одна из них – проектная работа. Являясь личностно – ориентированным видом работы, проекты обеспечивают благоприятные условия для самоутверждения, как учащихся, так и педагогов. Формирование методологического инструментария учителя, обеспечивающего реализацию требований ФГОС, на сегодняшний день считается актуальной. Так как введение ФГОС ООО требует от учителя быстрой и качественной смены профессионального мировоззрения, профессиональной позиции, освоения новых образовательных технологий и высокого уровня мотивации для осуществления всех этих изменений. Актуальность проблемы обучения татарскому языку обусловлена практической потребностью, в связи, с чем возникает необходимость теоретических и практических разработок, которые могут быть положены в основу совершенствования учебно-методических комплексов по татарскому языку. Объективные условия, предопределившие место и роль татарского языка, как родного и неродного в системе образования, способствуют формированию новых концептуальных подходов к обучению татарского языка как неродному.

Данный проект включает в себе два основных направления:

1. Методическое сопровождение учителей татарского языка и литературы Чистопольского муниципального района в рамках введения ФГОС ООО. Инновация подобного масштаба требует от учителя в короткие сроки пересмотреть цель профессиональной деятельности, принять идеологию нововведений, освоить новые знания и педагогические технологии. В этих условиях тьюторское сопровождение является оптимальной формой методической работы, позволяющей включить в сетевое взаимодействие максимальное количество педагогических кадров.

2. Повышение уровня изучения татарского языка, как родного и государственного.

Данный проект создан в соответствии с современными требованиями иноязычного образования, с учетом межпредметных связей, в рамках учебно-воспитательного процесса и возрастных особенностей учащихся. Проект предназначен для учителей татарского языка и для учащихся 5-9 классов.

Цель проекта: разработка программы тьюторского сопровождения преподавания татарского языка и литературы в условиях введения ФГОС ООО для Чистопольского муниципального района; Формирование основы межкультурной коммуникативной компетенции, способности понимать особенности чужой и собственной культур в их различных проявлениях, в том числе с использованием ИКТ.

Задачи: разработать диагностический материал для выявления индивидуального уровня готовности педагогов района к реализации ФГОС ООО. Наметить ряд мероприятий, необходимых для предотвращения рисков и проблемных зон реализации ФГОС ООО. Определить необходимую методическую ресурсную базу для эффективной реализации

ФГОС ООО в муниципальном районе; Развивать коммуникативные умения в четырех видах речевой деятельности (говорение, аудирование, чтение, письмо); Формировать и развивать социокультурный компонент; Овладеть знаниями об истории, культуре родного края [2: 12].

Программа методического сопровождения преподавания татарского языка и литературы ориентирована на обновление и развитие профессиональных компетенций учителей татарского языка и литературы образовательных учреждений Чистопольского муниципального района. А учащихся приобщает к новому социальному опыту с использованием языка за счет расширения спектра проигрываемых социальных ролей в игровых ситуациях, типичных для семейного, бытового, учебного общения, постановки костюмированных спектаклей на татарском языке, создания проектов. Только в рамках уроков невозможно научить детей языку, обязательно нужно их погружать в среду общения. Поэтому, в рамках проекта запланированы экскурсии в музеи, театры, просмотр мультфильмов в интерактивной мультимедийной библиотеки «Бала» http://balarf.ru/; Использованы цифровые образовательные ресурсы портала Электронное образование в Республике Татарстан. Предуматривается активное участие как учеников, так и учителей в проекте “Ана теле” - http://anatele.ef.com/

В настоящий момент завершился ориентировочно-мотивационный этап проекта. Для учителей были проведены цикл обучающих семинаров, актуализированы, систематизированы знания о ФГОС ООО, изучена нормативно-правовая база, разработан план тьюторского сопровождения преподавания учебного предмета «Татарский язык» и «Татарская литература» в условиях введения ФГОС ООО [1: 64]; Организованы встречи с авторами учебников. Созданы сообщество на еду.татар.ру, документы Google диск, персональный сайт педагога https://www.fathutdinovaruzilya.ru/ , где размещены все материалы проекта.

Учащиеся ознакомились с предложенными проблемами для проектов, были обсуждены темы проектов, исследовательских работ по интересующимся темам, определены сроки выполнения проектов. Были выполнены мини проекты учащимися.

Ожидаемые результаты проекта: организация педагогической среды - пространства профессионально-творческого развития педагога на основе устойчивого субъект-субъектного взаимодействия педагога и тьютора, эффективно ориентирующего педагога на овладение педагогическим творчеством в целях решения значимых профессионально-педагогических задач и осуществления продуктивной образовательной деятельности в условиях реализации ФГОС ООО. В рамках проекта планируется создание наглядно-дидактических материалов, цифровых образовательных ресурсов в сообществах и факультативах на портале “Электронное образование в РТ”, в различных интернет площадках: https://learningapps.org/ - создание мультимедийных интерактивных упражнений, интерактивные упражнения по татарскому языку и литературе, выполненные с помощью программного обеспечения Microsoft PowerPoint, Prezi, сервисы Google итд.

Выполнение проектных заданий и участие в проекте позволить учащимся увидеть практическую пользу от изучения языка, следствием чего является повышение интереса к учебному предмету, к исследовательской работе в процессе «добывания знаний» и их сознательного применения в различных иноязычных речевых ситуациях. Всё это будет

способствовать возрастанию коммуникативной компетенции учащихся, развитию их языковой личности, высокой мотивированности к обучению [2: 184].

По завершению проекта деятельность в выбранном направлении должна быть продолжена, так как обобщение и распространение опыта по реализации проекта в дальнейшем будет способствовать расширению сетевого взаимодействия между учителями татарского языка и литературы, позволит выявить и транслировать инновационный опыт, ввести ФГОС в старшей школе. Произойдет обновление форм взаимодействия всех участников проекта.

Результатом проекта должно быть: открытие широких перспектив для профессионального роста, творческого саморазвития, самореализации личности педагогов. Развитие высоконравственного, творческого, толерантного, компетентного, гражданина России, владеющего двумя государственными языками Республики Татарстан.

Литература

1. Ковалева Т.М. Материалы курса «Основы тьюторского сопровождения в общем образовании». Учебно-методическое пособие, - М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2010. – 64 с.

2. Прокофьева Л.Б. Технологии организации и сопровождения поисковой деятельности – путь творческого развития ученика и учителя // Исследовательская деятельность учащихся в современном образовательном пространстве: Сборник статей/ Под общей редакцией к. пс. Н. А.С. Обухова. М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 184 с.

3. Татар теленнән үрнәк эш программасы (рус телендә сөйләшүче балалар өчен). 5-9 нчы сыйныфлар /Авторлары: Р.З.Хәйдәрова, К.С.Фәтхуллова, Г.М. Әхмәтҗанова. – Казан, 2014. – 18 б.

Хөсәенова Гөлнара Хәлим кызы
Апас муниципаль районы Дәвеш төп гомуми белем
бирү мәктәбенең татар теле укытучысы

БЕЛЕМ БИРҮ СЫЙФАТЫН КҮТӘРҮ ЧАРАСЫ БУЛАРАК ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕ

Хәзерге заман кешеләрдән һәрвакыт эзләнүне, белемен арттыруны таләп итә. Укытучылар да, укучылар да моңа әзер булырга тиеш. Минемчә, әлеге замана таләбенә буйсыныр өчен без укучыларыбызны эзләнергә, үзләренә табарга, тапканны системага салырга, тупларга, аннары башкаларга тәкъдим итәргә, тормышта урынлы кулланырга өйрәтергә тиешбез. Иң беренче, әлбәттә, укытучы үзе һәр нәрсәнең асылына төшенергә тиеш. Чыннан да, уку-укыту эше фәнни әзерлек, күпьяклы эрудиция, киң күңеллелек һәм түземлелек таләп итә. “Кырык бакча” китабында: “Әгәр кемне дә булса нәрсәгә дә

булса өйрәтергә телисең икән, иң элек син үзең бу эшне бик яхшылап өйрән, сиңа карап башкалар да бу эшкә өйрәнергә теләр,” – дип язган галим К.Насыйри. Әйе, тормыш үзгәрә, мәгарифнең дә яңа шартларда яшәргә сәләтле кеше тәрбияләүдә җаваплылыгы арта. Минемчә, белем бирүнең сыйфатын үстерү юлы буларак проектлау ысулы мөһим урын алып тора.

Хезмәтем 3 өлештән тора:

1. Нәрсә ул проектлар методы?
2. Тәҗрибә уртаклашу
3. Киңәшләр.

1. Нәрсә ул проектлар методы?

Башта проект эшчәнлегенең асылына төшеник, аңа хас билгеләрне билгелик, нинди максатларга ирешә алуыбызны ачыклыйк. Проект методы – нинди дә булса проблеманы өйрәнү һәм гамәли нәтиҗәсен күрсәтү өчен укучыларның мөстәкыйль эшчәнлегенә нигезләнгән укыту методы ул. Әлбәттә, проект методы укучыга мөстәкыйльлек бирә, иҗади эшкә мөмкинлек тудыра, үз хезмәтен башкаларга тәкъдим итәргә шартлар булдыра. Укытучы киңәшче, юнәлеш бирүче вазыйфасын үти.

Татар теле һәм әдәбияты укытканда түбәндәге проектларның төрләрен язарга мөмкин: тикшеренү, иҗади, гамәли юнәлешле, предметара.

Проект ысулын куллану – ул алган белем һәм күнекмәләрне системалаштыру, мөстәкыйль эшчәнлек кору, фәннәр арасында бәйләнеш табу, кызыксындырган проблемаларны билгеләү, чишү юлларын табу, эш нәтиҗәсен тәкъдим итә алу.

Проект язуның төп өлешләре:

1. Тема сайлау (Теманың актуальлеге, эшнең максаты һәм бурычлары , өйрәнү объекты билгеләнә,.)
2. Темага бәйле рәвештә материал туплау (Теоритик һәм матур әдәбият туплау.Укучыларга төп әдәбиятны күрсәтергә кирәк, эш барышында ул үзе дә тагын кирәкле язмалар туплаячак. Бу этапта якынча план күзаллана.)
3. Темага кагылышлы теоритик материал өйрәнү (Темага караган фәнни-теоритик әдәбиятны өйрәнүне тарихи хронологик тәртиптә түгел, ә “кире тәртиптә” алып бару яхшырак. Иң башта соңгы елларда чыккан әдәбият белән танышырга, аннары эзлекле рәвештә, элегрәк еллардагы чыганакларны өйрәнәсең. Нәтиҗәдә искергән хезмәтләргә бүгенге көн югарылыгыннан торып бәя бирергә мөмкинлек ачыла, теманың кайсы яклары әле һаман да тиешенчә яктыртылмаганлыгы яки бәхәсле булуы ачыклана. Алда кулланырга кирәк булачак фикерләр, цитаталар язып алына.
4. Эзләнү-тикшеренү методларын һәм алымнарын билгеләү.
5. Барлык тупланган материалны өйрәнү, системага салу (уку , анализлау, картотека төзү, классификацияләү, экспериментлар үткәрү, теоритик материалга нигезләнеп гомумиләштерүләр ясау һ.б.)

Проект эшенең төзелеше:

1. Титул бите
2. Эчтәлек
3. Кереш
4. Төп өлеш
5. Йомгаклау
6. Файдаланылган әдәбият исемлеге

7. Кушымта(булган очракта)

Укучыларны эзләнү-тикшеренү белән шөгыльләндерә алу бик зур мөмкинлекләр ача, укучыларның сөйләм телен, иҗади сәләтен үстерергә ярдәм итә. Әдәбият белән кызыксындыруда аеруча нәтиҗәле. Беренчедән, мондый укучылар китапларны күпләп укый башлыйлар, чөнки әдәби әсәр аның эзләнү эшендә төп чыганак булып хезмәт итә. Укучы китап авторының башка әсәрләрен алып укый, чагыштыра, бу темага язылган башка авторларның да хезмәтләрен, әсәрләрен эзли, иҗади фикерли. Икенчедән, укучының төрле сүзлек, тәнкыйди материаллар белән эшләү күнекмәсе арта. Укучыларда мондый күнекмәләр булдыруга игътибарны көчәйтергә кирәклеге ачык. Торган саен күбәя барган фәнни мәгълүмат эзлекле рәвештә эшли белүне таләп итә.

"Табу өчен, нәрсә эзләгәнеңне белергә кирәк!" – дип язган якташ шагыйребез Ш.Галиев. Әлбәттә, проект эшенә керешкәнче, тема һәм максатын дөрес итеп сайларга кирәк. Нәрсә эзләргә кирәген белгәч, шул ноктадан башлап китәсең дә икән. Бусы булды бер. Икенчедән, тапкан материалның иң кирәклесен генә аерып алу. Бу – гаять зур көч таләп итүче эш, чөнки материалны берләштереп, кыскартып, төп фикерне чыгара барырга кирәк. Менә шул чыга барган төп фикерләр укучыга омтылыш бирә, иҗат дәрте уята. Биредә цитаталарга да игътибар итәргә кирәк, төп фикерне ачуда аларның әһәмияте искиткеч зур. Килеп чыккан нәтиҗәләрне бик кыска формада дәлилләргә кирәк. Бусы пректны яклау була инде.

2. Тәҗрибә уртаклашу

20 еллык укыту тәҗрибәсеннән чыгып, укучылар белән эшләүнең ысуллары күп булуын ачыкладык, алар һаман үзгәрә һәм камилләшә тора. Папкаларны барлап чыктым һәм мондый нәтиҗәгә килдем: проект эшчәнлеген ун ел алып барылган, шактый бай мирас җыелган икән бит...

Иң беренче итеп, моннан 11 ел элек, 2010 елда, Кояш Тимбикованың иҗади мирасын өйрәнүгә багышланган I республикакүләм фәнни тикшеренү укуларына язылган "Кояш баласы" исемле хезмәт туплап чыгуыбыз истә калган. Татар теле бүлмәсендәге бөтен иске газета-журналларны актарып, материаллар туплаганыбызны хәзер дә хәтерлим. Апас районы Дәвеш төп гомуми белем бирү мәктәбенең 8нче сыйныф укучысы Җәләлиева Әдилә Ирек кызы белән эшләдек. Аны якларга Чистайга кадәр баруыбыз, урын алып кайту онытыламы соң?!. Менә шуннан башланды проект эшчәнлеге... Елдан ел камилләшә генә барган, укучылары гына алышынгандыр дип уйлыйм. Укучыларым катнашып, ел саен урыннар да алалар, бай материал да туплыйлар. Аннары 2011 елда 7 сыйныф укучысы Хөсәенова Рүзилә белән " Каюм Насыйри – күпкырлы шәхес" дигән проект яздык. Шул ук укучы белән 2012 елда "Мин авылны сайлыйм" II республикакүләм проектлар бәйгесендә катнаштык. "Алтыным син, көмешем, туган җирем – Дәвешем" хезмәте җыентыкта басылды.

2013 елда "Туган телем – шагырьләр теле" республикакүләм фәнни-эзләнү конференциясенә 8нче сыйныф укучысы укучысы Загидуллин Илназ Наил улы белән "Шәүкәт Галиев мәктәбе" исемле хезмәтен туплап чыгардык.

2014 елда Ибраһим Хәлфин истәлегенә багышланган IX республика фәнни-эзләнү укучылар конференциясенә 9нчы сыйныф укучысы Загидуллин Илназ Наил улы белән "Ибраһим Хәлфин – татар грамматикасына нигез салучы галим фәнни хезмәт" дигән проект эше белән катнашып, призлы урын да алдык.

2016 елда шагыйрь Әхмәт Рәшитнең 80 яшьлек юбилеена багышланган “Кояшлы ил” республикакүләм конференциясенә язылган “Талантлы син, Кеше туганым” исемле хезмәтне Дәвеш төп гомуми белем бирү мәктәбенең 3нче сыйныф укучысы Хөсәенова Сөмбел Илнаровна белән язган идек. Икенче дәрәҗә диплом белән бүләкләндек.

Шул ук укучы белән “Иманга дәшеп халыкны, Яңгырый моңлы азан...” дигән хезмәт белән “Шәҗәрәләр – нәсел агачы” VI регионара фәнни-гамәли конференциясендә катнашып, икенче урын алдык.

Күпме көч түгеп язылган хезмәтләр... Шунысы куанычлы: әлеге хезмәтләрнең күбесе җыентыкларга кертелгән, китап булып тупланган, димәк, югалмый, киләчәк буыннарга да тапшырылачак. Укучылырым белән генә түгел, үзем дә XV республикакүләм Ризаэддин Фәхреддин укуларында

“Гаиләнең бәхете – тәрбияле хатын кулында” дигән хезмәтем белән катнашып, призлы урын алдым. “Якташларым-горурлыгым” проектын грант кысаларында мәктәптә алып бардым. Хезмәтләр шактый, бары югалмасын иде. Үз укучысын, кызыксынучысын тапсын гына...

3.Киңәшләр

Эш тәҗрибәмнән чыгып, сезгә түбәндәгеләрне тәкъдим итәм:

1. Эшнең планын төзеп куярга.
2. Мәгълүмат табарга өйрәтергә.
3. Шуннан иң кирәген алырга, язарга.
4. Башкаларга тәкъдим итәргә өйрәнергә.
5. Эшне дәвам итәргә, тукталмаска.
6. Һәр проектның нәтиҗәсе, продукты була бит, шуларны тупларга.
7. Хезмәтең белән башкаларны да кызыксындырырга.
8. Ирешкәннәр белән тукталып калмыйча, һәрвакыт яңаларын эзләргә.

Эшләү барышынданиләргә игътибар итәргә соң?

1. Проектны тормышка ашыру планына

Беренче этап. Төрле чыганаклардан проект өчен мәгълүмат туплау. Буклет, презентация төзү. Дәресләргә дидактик материал әзерләү. Группада эшне бәяләү, укучының үз-үзен бәяләү кәгазьләрен төзү. Укучыларның презентацияләрен бәяләү өчен критерийлар билгеләү.

Төп этап. Проект буенча беренче дәрестә презентация күрсәтү. Буклетларны тарату. Дәрестә хәл ителергә тиешле проблема һәм уку мәсьәләләрен билгеләү. Эзләнү эше өчен темалар билгеләү. Мәгълүмат алу өчен чыганакларны ачыклау. Проектны тәкъдир итү алымнарын билгеләү, укучыларны проект эшенең формалары белән таныштыру. Төркемнәр формалаштыру. Укучыларның төркемнәрдә проблема өстендә эшләве. Эш нәтиҗәләрен презентацияләү, анализлау, киңәшләр бирү.

Йомгаклау этабы. Проект темасы буенча нәтиҗәләр. Укучылар чыгышы. Алдан бирелгән критерийлар белән укучылар иҗатын анализлау, бәяләү.

Көтелгән нәтиҗә

1.Проект тәмамлангач, укучылар татар теленнән мәгълүматлар табу буенча проект эшендә катнаша алалар һәм тапкан мәгълүматларны бәялиләр;

2. Һәр төркемнең лидеры коллектив алдында чыгыш ясый, аны яклый;

3. Проект буенча презентация эшләнә;

4.Проектта катнашучы һәр укучының шәхси, интеллектуаль, аралашу осталыгы күрсәтелә;

5. Мәгълүматның күләменә,катнашучыларның санына карап, презентация үткәрү өчен тиешле вакыт күләме билгеләнә;

6.Уңышлар һәм чишелмәгән проблемаларны күмәкләп ачыклана, анализлана;

7.Киләчәктә проектны дәвам итү мөмкинлекләре, юллары билгеләнә;

Эш формалары

Проект эшендә кулланырга мөмкин булган эш формалары: буклет ясау, газета чыгару, терәк схема ясау, таблица тутыру,брошюра ясау, электрон презентация видероликлар эшләү. Проект методы белән оештырылган педагогик процесска хас сыйфатлар: укучы эшчәнлеге тормыш тәҗрибәсенә, җәмгыять яшәешенә бәйле проблемаларны хәл итүгә буйсына; проектлар мәҗбүри рәвештә уңай нәтиҗә бирә, тискәре нәтиҗәле проектлар эшләнми.

Проектны яклау процессы катгый алгоритмга буйсына, ул проект асылыннан чыгып, укучылар тарафыннан төзелә. Укучылар эш барышында кирәкле информацияне генә эзлиләр һәм үзләштерәләр.

Язмамны татар классик язучысы, тел һәм әдәбият галиме, танылган педагог-методист Г. Ибраһимов сүзләре белән тәмамлыйм: “Күп белдерүгә караганда да, аз белдереп, эзләнү орлыгын салу һәм эзләгәнен үзе табарга юллар күрсәтү – мөгаллим бирә ала торган хезмәтләрнең иң кадерлесе, иң зурысыдыр. Бу – мәңгелек бер нур, һичбер вакыт сүнми, арта барган саен арта, ниһаять, адәмнең рухын бөтенләй яктыртып җибәрә торган нурдыр.”

Укытучы өчен әдәбият исемлеге:

1. Заһидуллина Д.Ф. Урта мәктәптә татар әдәбиятын укыту методикасы. - Казан: Мәгариф, 2000.

2. Заһидуллина Д.Ф., Закирҗанов Ә.М., Гыйләҗев Т.Ш.Татар әдәбияты.Теория, тарих. Казан: Мәгариф,2004.

3. Җәләлиев .Ш. Татар халык педагогикасы. – Казан: Мәгариф, 2007.

5.Трофимова С.М., Галиева Г.Н. Татар теле һәм әдәбиятын укытуда проектлар методы.Казан, 2015.

Халимова Г.Җ.,
Лениногорск шәһәре, 4 урта мәктәбе

РУС МӘКТӘПЛӘРЕНДӘ ТАТАР ТЕЛЕН ӨЙРӘНҮ: ПРОБЛЕМАЛАР, ЧИШЕЛЕШЛӘР

Бүгенге информациягә бай , минут саен меңләгән яңалык булып торган дөньяда яшәү һәм үз-үзеңне югалтмау, адашып калмау бурычы һәрберебез алдында тора торган бурычларның берсе. Кемдер бу бурычны үти ала, ә кем өчендер ул үти алмаслык авыр . Шуның өчен хәзерге заман мәктәбе каршына дөньякүләм интегралда яши һәм үсә алырлык яңа шәхес формалаштыру таләбе куела. Бүген тормышта укыту һәм тәрбиянең яңа төрләрен эзләү, аларны куллану кирәклеге бик нык сизелә. Бүгенге укытучылар,

класс җитәкчеләре мәктәптән үз-үзенә ышанган, мөстәкыйль эш итә торган, көндәшлеккә сәләтле, дөрес аралашу серләрен белүче, рухи дөньясы бай, иң матур кешелек сыйфатларына ия булган чыгарылыш сыйныф укучысы әзерләп чыгарырга тиеш .[1:11] Күргәнебезчә, таләпләр бик зур. Бу максатны тормышка ашыру өчен, укытучыларның һөнәри осталыгын арттыру, аларны яңа педагогик технологияләр, метод һәм алымнар белән эшләргә өйрәтү, шуның нигезендә укучыларга белем һәм тәрбия бирүнең сыйфатын күтәрү өстендә эшләргә кирәк . Бүгенге көндә югары уку йортларында хәзерге заман укучысы белән кулга-кул тотышып эшли белүче , балаларны телнең серле дөньясына алып керүче яшь кадрлар әзерләүдә нинди дер тотрыксызлык сизелә.

Ни өчен уку чорында укучыларда белем алуга мотивация кими соң? Барлык балалар да мәктәпкә укырга дип киләләр һәм укырга телиләр. Тора-бара балалар белән нәрсә була, нигә бала өчен уку процессы авыр йөккә, кызыксыз эшкә әйләнә? Моңа кем гаепле, нишләргә? Иң мөһиме: белем алуга кызыксынучанлыкны ничек арттырырга? Бу сорауга җавапны мин татар теле һәм әдәбияты укытучысы буларак, телне белү, аралашу культурасы булдыру белән бәйләр идем. Аралаша белгән кеше , коммуникатив сәләтләре көчле укучы полилигваль культураныбик җиңел кабул итәчәк. Төрле тел белү укытуныә практик юнәлгәнлеген булдыра. Күн кенә ата-аналар үзләренеә балалары белән Төркиягә ял итәргә бара. Татар телен белүче кеше рәхәтләнеп төрекләр белән аралаша алуын исбатладым мин үзем өчен. Тере аралашуны скайп буенча да оештырып карадык. Бу , билгеле, укучыларның аралашу теләген арттыра

Барыбыз да беләбез: 2017 нче ел ана теле могаллимәсе каршына зур проблемалар куйды. Укыту планыннан алып ташланган дәресләр саны күп кенә укытучыларны тәртәдән чыгарып, гаҗиз калдырды. Нишләргә ? дигән сорау бөтен республика татар телчеләре алдына куелды. Ни генә булмасын укыту систмасында тәҗрибәсе булган укытучылар, үзләренең юлыннан читкә тайпылмады. Без бу проблемага җавапны үзебездән эзләдек. Чыннан да, күп кенә галимнәр дәреслекләрне дә бетереп ташлады, УМК ларны да үзгәртергә тәкъдим ясады. Минем уйлавымча, дәреслекләр, аларның эчтәлеге, материалның бирелешендә хата юк. Ә менә укытучыларның шул дәреслек белән дөрес куллана белмәвендә бит безнең бәла. Дәреслектә язылган һәр күнегүне эшләп бетерергә дигән максатны минем бер җирдә дә укыганым юк. Ә менә коммуникатив , аралашу юлларын, ысулларын кулланып укыту турында һәрдаим сөйләнә.

Мәктәпнең төп укыту формасы - дәрес. Дәрес, аны планлаштыру һәм үткәрү - бу укытуның һәр көнне аңлап, уйлап башкара торган эше. Дәрес - ул укытучының шәхси һәм һөнәри “көзгесе”, иҗади остаханәсе. Һәрбер дәрестә укытучының педагогик системасын һәм нәтиҗәләрен күрергә була. Дәрестә яңача ачышлар туа, экспериментлар үткәрелә, проблемалар чишелә, хаталар ачыклана, иҗади эзләнүләр алып барыла, уңышлы нәтиҗәләр ясала.
Дәрес ул - укучы өчен үсеш вакыты: кызыклы һәм мавыктыргыч “Белем дөньясына” сәяхәт итү, фән баскычларыннан биеклекләргә менү, аның серле һәм таныш булмаган сукмакларыннан бару. Укытучы һәр дәресенә зур әзерлек белән керә, кечкенә шәхесләрнең интеллектуаль, социаль, психик, физик һәм рухи сфераларын үстерүгә зур көч куя һәм махсус шартлар булдыра.
Нәкъ шушы дәресләрнең ролен , әһәмиятен югалтмыйсы иде бит. Безнең ата-

аналарыбыз татар теленә ышанычны бөтенләй бетермәде бит. Бүгенге көндә мәктәп күләмендә 74 % ата-аналар һәм укучылар татар телен өйрәнүне ана теле дәрәҗәсендә сайлый. Димәк, кызыксынуны югалтмас өчен, безгә җиң сызганып эшләргә кирәк. Укучыларның татар теле өйрәнү серләренә төшендерү класстан тыш чараларда да башкарыла . Һәркем өчен туган ягы бик кадерле . Туган туфрак кешене иманлы итүдә зур роль уйный. Безнең як даһи шәхесләргә бик бай як. Шуның өчен дә тел өйрәтүнең бер чарасы итеп " Әдәб мирас" музее эшчәнлеген алабыз . Шул кысаларда өлкән класс укучылары белән берлектә "Утыз Имәни мирасын укыту – тәрбия процессында куллану" дигән проектны тормышка ашыру өстендә эшлибез

Халкыбызның алдагы көне, язмышы бүгенге балаларны, яшьләрне тәрбияләү белән тыгыз бәйләнгән. Укыту-тәрбия эшендә катлаулы, әлегә хәл ителмәгән мәсьәләләр шактый күп. Шулардан балаларны гаиләдә тәрбияләү, әхлаклылыкка өйрәтүне аерып әйтергә кирәк.

Хәзерге вакытта балаларда милли үзаң тәрбияләү, татар теленә мәхәббәт уяту, рухи яктан бай булган шәхес тәрбияләү аеруча игътибарга лаеклы проблемаларның берсе. Бу проблемаларны чишүдә татар халкының күренекле шагыйре, энциклопедик белемле укымышлысы, галиме Утыз Имәни әсәрләрен өйрәнү зур әһәмияткә ия. Мәктәп дәреслекләрендә аның әсәрләрен өйрәнүгә урын аз бирелә. Ләкин ике гасырдан артык элек яшәгән, күпкырлы эшчәнлек башкарган кешенең әдәби мирасын өйрәнү безнең көннәрдә дә актуаль. .

Һәр әсәрендә ул әдәп-әхлак тәрбиясенә мөрәҗәгать итә. Бүгенге көндә күңел сафлыгы, олыларны олы итү, кечеләргә үрнәк күрсәтү кебек сыйфатлар югалып барганда, мәңге искермәс мәрхәмәтлелек, изгелек, кешелеклелек, олы йөрәклелек сыйфатларын тәрбияләүне пропагандалый икән аның әсәрләре, димәк, алар бүген дә безгә кирәк.

Шуны истә тотып, өлкән класс укучыларына Утыз Имәни иҗатын өйрәтү буенча электив курслар үткәрү өчен программа төзелде..

Программа укучыларның сәләтләрен ачыкларга, төрле традицион булмаган дәрес формалары аша дөрес сөйли, аралаша, фикерләрен аңлаешлы, эзлекле итеп әйтә белүнең киләчәк тормышта кирәк булуына инандыру өчен укытучыга зур ярдәмлек булып тора.

Программада төрле эш формалары бирелде: конференцияләр, диспутлар, әдәби кичәләр, очрашулар, лекцияләр. Күләмле, кирәкле мәгълүматлар сыйдырган дисклар, төрле презентацияләр куллану курсның эчтәлеген тагын да баета. Бу проект чикләрендә 4 мәктәптә татар әдәбияты ,татар теле, дәресләрендә Утыз Имәни иҗатын өйрәнү конкретлаштырылды. Класс сәгатьләрен үткәргәндә аның әсәрләрен куллану буенча методик рекомендацияләр әзерләнде

УФО да тикшерелгән эзләнү эшләре, музей эшчәнлеге укучыларның иҗади активлыгын арттыра
Бу проектны тормышка ашыруда ата-аналар белән эшчәнлекккә аерым урын бирелә. Шәһәрдә яшәүче татарларның да үз телендә иркен аралашканнары чагыштырмача күп түгел. Чөнки күбесе эш урыннарында рус телендә аралаша, җәмәгать урыннарында, транспортта, урамда да, кагыйдә буларак, рус телендә сөйләшә. Олы яшьтәге һәм урта буын татар кешеләре гаиләдә күбрәк үз телләрендә сөйләшсә дә,

шәһәр яшьләре һәм балаларының күбесе өйләрендә дә русча сөйләшә, русча аралашалар. Әлбәттә, балага туган тел иң беренче чиратта гаиләдә сеңдерелә. Гаиләдә, аннан соң балалар бакчасында, башлангыч мәктәптә туган телендә тәрбияләнгән бала ана телен инде онытмаячак, ди белгечләр. Аннан соң, ана телендә тәрбияләнгән бала тәртиплерәк, әхлаклырак, туган җанлырак та була яшь ата-аналар белән эшне оештыру " Сердәш" клубы төзүдән башлана.
-Яшь аналар өчен "Сердәш" клубы эшчәнлегендә дә Утыз Имәни әсәрләре еш кулланыла

- КУЛЛАНЫЛГАН ӘДӘБИЯТ ИСЕМЛЕГЕ

I. Норматив-хокукый документлар

1.1 "Төп гомуми белем бирүнең федераль дәүләт стандарты". РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы, 2010.

1.2 Хәйдәрова Р.З, Малафеева Л.Р. Урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәбендә рус телле балаларга татар телен коммуникатив технология нигезендә укыту программасы, 2013.

II. Фәнни һәм методик әдәбият

2.1 Зайцева М.В. Мотивация и некоторые пути её повышения. М., ИД "Первое сентября", 2003. – с. 23

2.2 Камаева Р.Б. Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә яңа педагогик алымнар. – К(И)ФУ АФ нәшрияты, 2012.

2.3 Пассов Е.А. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва, Просвещение, 1991.

2.4 Фәтхуллова К.С, Юсупова А.Ш., Денмөхәммәтова Э.Н. Татарча сөйләшик. Казан: Татар.кит.нәшр.,2015.

2.5 Хәйдәрова Р.З.Рус телендә сөйләшүче укучыларны татар теленә өйрәтү өчен төзелгән укыту-методик комплекты белән эшләү үзенчәлекләре. "Мәгариф", №10, 2014.

2.6 Хәйдәрова Р.З. Федераль дәүләт белем бирү стандартларына күчү шартларында татар теле һәм әдәбияты укытуда яңа технологияләр, 2013.

2.7 Шәймәрданова Н. ФДББС шартларында татар теле һәм әдәбияты укытучыларының методик компетентлыгын камилләштерү. "Мәгариф", №3, 2015.

Хайруллина Ч.А., учитель русского языка и литературы
МБОУ «Муслюмовская гимназия»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИРТУАЛЬНОЙ ОНЛАЙН-ДОСКИ PADLET В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В статье рассматривается актуальная на сегодняшний день проблема сетевого взаимодействия обучающихся в образовательном процессе. В своей работе автор акцентирует внимание на возможности применения виртуальной доски Padlet, также дает практические рекомендации по созданию такой доски. Автор приводит в качестве примера один из созданных проектов обучающимися и приходит к выводу, что

использование доски Padlet продуктивно в процессе урочной и внеурочной деятельности.

Ключевые слова: виртуальная доска Padlet, групповая работа, проектная деятельность.

В основе стандартов второго поколения лежит деятельностная парадигма образования, которая определяет в качестве цели образования развитие личности учащихся на основе освоения универсальных способов деятельности. Это означает, что для развития ребенка необходимо организовать его деятельность, мотивировать на проявление инициативы и самостоятельности, создать условия, в которых становится возможным формирование определенных компетенций. Таким образом, необходимо создать, так называемую, «развивающую среду».

Современные учащиеся – цифровое поколение, живущее в эпоху мультимедийных технологий. Интернет стал для них самым большим коммуникационным инструментом и изменил способ, с помощью которого мы привыкли взаимодействовать в прошлом. Ежедневное использование сайтов социальных сетей стало важной частью жизни современных подростков. Сеть Интернет - настоящий мир для подростков, который позволяет им делиться своими идеями и мнениями, а также стать частью настоящего сообщества. Поэтому в современном образовании меняется позиция педагога: он перестает быть единственным источником знаний.

В этой связи задача любого педагога – помочь учащимся стать активными участниками образовательного процесса, сформировать у них потребность в постоянном поиске дополнительных знаний и интересных решений. Другими словами, создать такую модель учебного процесса, которая позволяла бы раскрывать и развивать творческий потенциал учащихся.

Среди огромного числа таких моделей я предлагаю рассмотреть онлайновый сервис «Padlet» Этот сервис можно использовать на уроке и во внеурочной деятельности обучающихся при работе над проектом. Развивающая среда, похожая на социальные сети, поможет повысить мотивацию учащихся и эффективность процесса их обучения. А учителю позволит превратить школьный учебный проект в маленькую модель социальной сети.

Что же такое «Padlet»? «Padlet» – это интерактивная доска или стена, которая может быть создана учителем или учеником. Стена всегда имеет определённую тему, согласно которой и происходит наполнение стены. На стену можно помещать аудио и видеофайлы, фото, документы. Стена состоит из окошек, каждое из которых активно и содержит загруженный материал. «Padlet» поможет создать доску объявлений, обсуждения, рассуждения, головоломки, сбор отзывов.

Доску Padlet создать достаточно легко: сначала педагог регистрируется на сервисе Padlet.com, а затем создает свою доску (которая иногда называется стена Padlet), дает ей название, устанавливает фон, размещает необходимые элементы.

На интерактивной доске Padlet могут размещаться заметки, тексты, всевозможные изображения, фотографии, видеофайлы (в том числе с веб-камеры любого мобильного устройства) и ссылки на внешние ресурсы. Возможно перемещение элементов, увеличение или уменьшение их, внесение записей на доску, настройка фонового изображения и организация совместной деятельности с другими пользователями. По

мере готовности доски, ею можно поделиться ей в социальных сетях, встроить ее в сайт, экспортировать в различных форматах, распечатать, и даже создать QR-код.

В бесплатной версии сервис Padlet позволяет создавать (на данный момент) 3 бесплатные доски. Обучающиеся могут принять участие в дополнении открытой педагогом фотогалереи на доске Padlet без их регистрации в сервисе. Ссылку можно отправлять любым способом.

Осуществлять загрузку файлов и просматривать посты на «стене» можно в любое время, с любого гаджета, который имеет доступ в Интернет. Таким образом, виртуальная стена живет и расширяется. Работа над проектом начинается с постов учителя, которые будут дальше пополняться постами учащихся по теме проекта. Сервис Padlet позволяет демонстрировать эти посты на уроке в режиме презентации. Эти слайды остаются на виртуальной стене, и ученики всегда могут вернуться к презентации учителя и пересмотреть ее снова, скачать необходимые документы или использовать как хранилище информации.

Перед началом работы над проектом «Татарстан – Родина моя» (https://padlet.com/rmorus2020/s2l4ghlldow3me7s), посвящённом Году родных языков и народного единства в Республике Татарстан, класс разделился на 4 исследовательские группы, перед каждой из которых была поставлена определенная исследовательская задача. Каждой группе было отведено на виртуальной доске свое место, куда они должны были прикрепить результаты своих исследований в любом удобном для них виде: слайд, видео, ссылка или текст.

Проект состоит из семи разделов (при желании можно добавить еще разделы):

1. «Год родных языков и народного единства в Республике Татарстан». Здесь прикреплены указ президента РТ Р.М.Миннеханова об объявлении 2021 года в РТ Годом родных языков, логотип года.
2. «Родной Татарстан». В этом разделе можно найти информацию о республике и красочные иллюстрации.
3. «Республика моя родная, процветай». Здесь можно прочитать стихи Татарстане.
4. «Татарстан – моя родина». На территории современной республики проживает Большое количество народностей, поэтому этот раздел посвящен многонациональному Татарстану.
5. «Татар теле – Тукай теле». Г. Тукай считается одним из основоположников татарского языка, он один из первых написал о его выдающейся роли. Этот раздел учащиеся посвятили великому татарскому поэту.
6. «Праздники народов Татарстана». Данный раздел создан, чтобы расширить представление о национальной культуре татар, русских, марийцев и чувашей и познакомить с их народными традициями, обычаями и обрядами.
7. «Год родных языков в Муслюмово». Здесь можно найти информацию о том, как отмечают 2021 год в нашем районе и в нашей гимназии». Этот раздел будет пополняться в течение года.

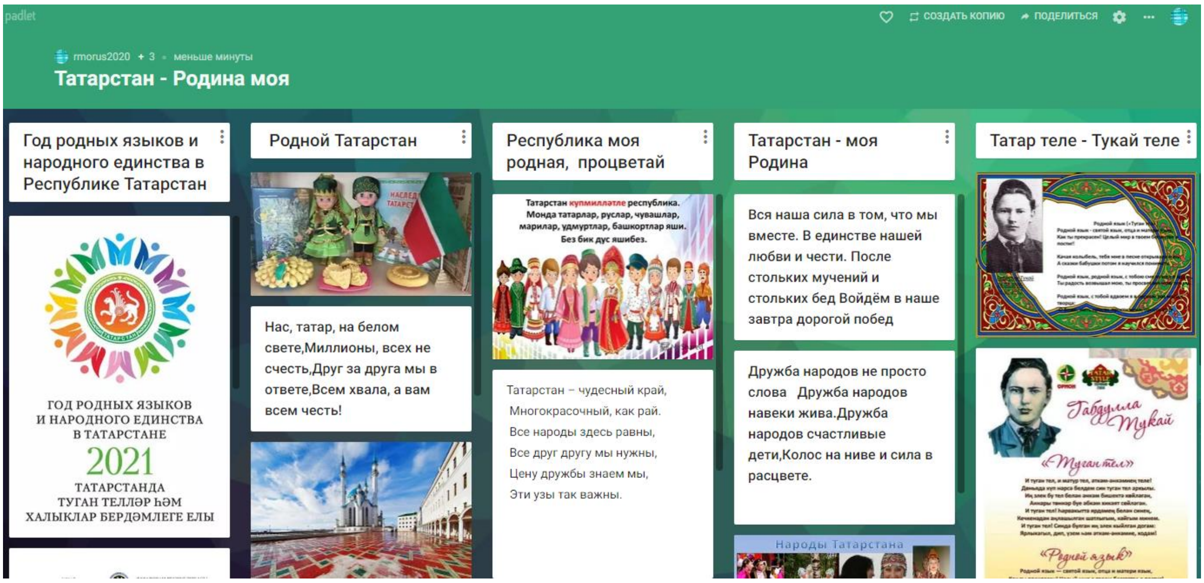

Я считаю, что web-сервис Padlet является универсальным и простым в использовании инструментом и открывает широкие возможности для учителей любого предмета в плане интеграции новой технологии обучения с традиционными. Такой подход к организации образовательного процесса создает повышение активности учащихся, позволяет раскрыть их возможности и повышает качество обучения.

В заключение хочу отметить, что использование интерактивной онлайн-доски – неотъемлемая часть современного процесса образования. Виртуальная доска Padlet способствует формированию и развитию ИКТ-компетенций, расширяет возможности урока в условиях реализации ФГОС, и позволяет им быть равноценными участниками в проявлении творческих идей и создании общего креативного образовательного продукта.

Хәмидуллина Рузилә Илзар кызы, П.С.Ханңин исемендәге Тәтеш 1 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең туган тел һәм әдәбият укытучысы

ТУГАН ТЕЛ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕН КУЛЛАНУ

Хәзерге вакытта дәресләрдә проект эшчәнлеген куллану актуальләште, бу исә , барыннан да элек, мәктәпләрнең компьютерлаштырылуына һәм балаларга мондый эш формасы кызыклы булуына бәйле.

Проект эшчәнлеге нигезендә укучыларның танып-белү күнекмәләрен үстерү, үз белемнәрен мөстәкыйль рәвештә конструкцияли белү, мәгълүмати киңлектә ориентлашу, аларның тәнкыйди һәм иҗади фикерләвен үстерү, күрү, формалаштыру һәм проблеманы хәл итә белү ята. Проблеманы хәл итүдә, бер яктан, төрле ысуллар, укыту чаралары куллану, икенче яктан – белемнәрне, осталыкларны интеграцияләү; төрле фән, техника, технологияләр, иҗади өлкәләрдән белемнәр куллану зарурилыгы күздә тотыла.

Эш тәҗрибәсе белән уртаклашканчы башта проектны структуралаштыруга тукталасым килә:

1. Проектны анык темасын сайлаудан , тибын, катнашучылар санын билгеләүдән башларга кирәк.

2.Алга таба билгеләнгән тематика кысаларында тикшерү мөһим булган проблемаларның мөмкин булган вариантларын уйларга кирәк. Проблемалар укучыларның үзләре тарафыннан укытучы бирү юлы белән чыгарыла (укытучы биргән сораулар, проблемаларны билгеләү һ.б.). Биредә "баш мие штурмы" ысулы урынлы.

3. Төркемнәр буенча бурычларны бүлү, тикшерү, мәгълүмат эзләү, иҗади карарлар буенча мөмкин булган методларны тикшерү.

4. Проектта катнашучыларның үзләренең шәхси яки төркемле тикшеренүе, иҗади бурычлары буенча мөстәкыйль эше.

5. Төркемнәрдә алынган мәгълүматлар турында (дәресләрдә , китапханәдә төркемнәрдә эшләү һ.б) фикер алышу.

6. Проектларны яклау.

7. Коллектив фикер алышу, экспертиза, бәяләү нәтиҗәләре.

Мин үз дәресләремдә иң беренче чиратта иҗади проектлар кулланам. 5-7 сыйныфларда татар теле һәм әдәбияты буенча проект биремнәре укучыларда кызыксыну уята, сәнгатьнең төрле өлкәләреннән белемнәрне интеграцияләү өчен шартлар тудыра.

Шулай итеп, 5 нче сыйныфта укучылар фольклорның кече жанрларын өйрәнгәндә «нәни китап»исемле шәхси мини-проект өстендә эшлиләр. Балалар үз китапчыклары өчен материал туплап, кечкенә фольклор жанрларын аерырга өйрәнәләр, аларның үзенчәлекләрен истә калдыралар. Балалар китаплар, интернет-ресурслар белән эшлиләр, әби-әниләреннән, әбиләреннән сорашып материал җыялар. Китаплар матур итеп бизәлә, тышлау, җыентыкның исеме, иллюстрацияләр уйлана. Кул эшләре хуплана. Балалар үзләренең ничек материал туплаулары, нинди авырлыклар очратулары, алар өчен бу эшнең файдалы булу-булмавы, нәрсә эшләргә өйрәнүләре, уйланылган әйберләрдән нәрсә эшләргә кирәклеге турында сөйлиләр. Барысы бергә сыйныфташлары арасыннан иң яхшы китапчык хуҗасын сайлыйлар.

7 нче сыйныфта, календарь-йола фольклорын өйрәнгәндә, балалар «календарь-йола җырлары»җыентыгын төзиләр. Бу төркемле кыска вакытлы проект. Балалар халык әсәрләренең бу төре, барыннан да элек, кыр эшләре циклы, шулай ук Сөмбелә, Нардуган, Нәүрүз,Сабантуй кебек мөһим ел бәйрәмнәре белән бәйле булуын беләчәкләр. Һәр төркем йола җырларының билгеле бер төре өстендә эшли. Балалар төрле чыганаклар белән эшли, йола җырларын башкару белән бәйле традицияләрне кыскача тасвирлап, материал туплыйлар, шул ук вакытта өлкән буын вәкилләренә мөрәҗәгать итәләр, календарь-йола җырларын белү-белмәүләре, аларны язулары белән кызыксыналар. Барлык төркемнәр дә җыентыкны ничек итеп бизәү турында фикер алышалар. Һәр төркем үзләренә тиешле битне үзе яза, аннан үз эшен тәкъдим итә, уңышлары һәм очраган кыенлыклар турында сөйли. Җыентыкны башка сыйныф укучыларына тәкъдим итәргә дә мөмкин.

Кыска вакытлы төркемле проектны үтәүнең тагын бер мисалы-юмористик газета чыгару. Ш. Галиев иҗатын өйрәнгәндә 5 нче сыйныф укучыларына «Язучылар елмая» бүлегендә үзләрен язучы ролендә сынап карарга, юмористик шигырьләр, хикәяләр язып карарга тәкъдим ителә. Балалар үзләре язган әйберләр турында фикер алышалар, уңай моментларны һәм килеп чыкмауны билгеләп үтәләр. Укучыны елмайту-бик авыр, ул һәрвакытта да килеп чыкмый. Шуңа күрә язучыга юмористик ситуацияләр тудырырга

мөмкинлек бирә торган кайбер алымнар белән танышу зарур. Кулъязмалар эшкәртелә, рецензияләнә, тикшерелә, газетаны рәсмиләштерү һәм аны мәктәп укучыларына – укучылар хөкеменә тәкъдим итү бара. Мондый эш барышында коммуникатив уку гамәлләре формалаша (сөйләм әсәрен төзи, сыйныфташлар белән аралаша белү, яхшы нәтиҗә алу максатыннан уртак эшчәнлек алып бару), танып-белү (язучының иҗаты турында алган белемнәрен, әдәбият белемен куллану); регулятив УУГ (эшне вакытында башкару, үзоешканлык һәм үзтикшерү, үзара контроль, хаталар төзәтә белү һ. б.), шәхси (үз мөмкинлекләрен аңлау, иҗади процесста катнашу теләге).

Әлбәттә, технологияне үзләштерүдә төрле авырлыклар белән очрашу котылгысыз.

Боларга, беренчедән, укытучының һәм укучыларның эш күләме артык күп булуы кирә. Проект эшчәнлеген оештыру эше укытучыдан җитди әзерлек эшен таләп итә, аның өчен күп вакыт кирәк. Проектны соңгы бизәү, проект папкалары төзү өчен дә вакыт җитми. Барлык оештыру эшләре еш кына телдән алып барыла, зур булмаган проектларны башкару максатлары һәм бурычлары шулай ук телдән әйтелә.

Еш кына укучылар билгеләнгән вакытка сыешмыйлар, биремнәрне үтәү озакка сузыла, танып-белү активлыгы кими, барысы да башланганны ахырына кадәр җиткерә алмыйлар.

Икенчедән, проект өстендә эшләүне оештыруда, Мондый дәресләрне әзерләүдә методик кыенлыклар бар. Өченчедән, һәрвакытта да проект эшчәнлегенә барлык укучыларны җәлеп итеп булмый. Әгәр төркем проекты булса, төркемдә, һичшиксез, эшлисе килмәгән укучылар табылачак, алар эшне җиңелрәк һәм азрак башкарачак.

Дүртенчедән, матди-техник тәэмин ителеш белән бәйле кыенлыклар бар. Проектларның күбесе мәгълүмат эзләүне, төрле чыганаклар белән эшләүне күздә тота, ә дәрестә кирәкле санаклар, Интернетка керү мөмкинлеге юк. Авыл җирендә кирәкле әдәбият табу кыен.

Бишенчедән, еш кына укучылар интернеттан файдаланып, аннан әзер эшне йөкләтеп алырга мөмкиннәр.

Күрсәтелгән кыенлыкларга карамастан, проект-ул кызыклы эшчәнлек төре. Бу технологияне куллануда укытучының кызыксынуы зур әһәмияткә ия, ул аны үз укучыларына тапшыра, аларны мәгълүмат алу һәм эшкәртүдә, иҗатта, аралашуда актив катнаша ала. Бу укучыларның мөмкинлекләрен ачарга, аларны хәзерге шартларда тормышка әзерләргә ярдәм итә.

Бүгенге көндә проект технологиясе белем бирү процессында үз позициясен алды. Проект эшчәнлеге барышында төрле төп компетенцияләр формалаша, алар астында заманча педагогикада бер-берсенә бәйле белемнәр, күнекмәләр, шулай ук укучыларның кыйммәтле ориентацияләр системасы һәм аларны кирәкле ситуациядә тормышка ашырырга әзер булган шәхеснең комплекслы үзлекләре күз алдында тотыла.Уку процессында укучыларның актив мөстәкыйль һәм инициативалы позициясе формалаша.Проект эшчәнлеге укучыларның танып-белү кызыксынуын үстерүгә юнәлдерелгән, аларга мөстәкыйль сайлау мөмкинлеге бирә. Тормыш белән элемтә принцибы тормышка ашырыла.

Хасанова Гульнур Рафиковна,
учитель татарского языка и литературы,
Татарстан Республикасы Тәтеш муниципаль районы «Советлар Союзы Герое Ханжин Павел Семенович исемендәге Тәтеш 1нче урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе

ФЕДЕРАЛЬ ДӘҮЛӘТ БЕЛЕМ БИРҮ СИСТЕМАСЫ КЫСАЛАРЫНДА РУС ТЕЛЛЕ МОХИТ ШАРТЛАРЫНДА ТУГАН ТЕЛНЕ ӨЙРӘНҮ ПЕРЕСПЕКТИВАЛАРЫ

Аннотация. Бүгенге көндә гамәлгә кертелгән яңа буын стандартлары укытучылар һәм тәрбиячеләр алдына яңа бурычлар куйды. Аның гамәлдәгесеннән аермасы - бала шәхесенең игътибар үзәгенә куелуында. Моңа кадәр яшәп килгән гадәти дәресләр, тәрбия чаралары белән генә чикләнеп калмыйча, яңача эш итүне таләп итә ул. Укучыларга белем бирүне генә түгел, ә аларны белем алырга, алган белемнәрен тормышта кулланырга өйрәтүне төп максат итеп куя. Бу исә бездән, укытучылардан, белем бирүнең яңа алымнарын һәм методларын кулланып эш итүне, бүгенге көн таләпләренә җавап биргән дәресләр оештыруны таләп итә.Заманча дәрес нинди булырга тиеш ул? Әлеге мәкаләдә шул сорауга җавап бирелә.

Федераль дәүләт белем бирү стандарты кысаларында туган телне өйрәнү проблемасы бүген бик актуаль. XXI гасыр - фән гасыры, икътисадның һәр тармагында югары инновация һәм технологияләр белән эшләү гасыры. Укучыларны хезмәткә, тормышка әзерләү, аларга сыйфатлы белем бирү - дәүләтнең мәгариф учреждениеләре алдына куйган мөһим бурычы. Заман таләпләре бүгенге көндә туган тел буларак татар телен укыту процессында зур үзгәреш сорый. Безнең алдыбызда бик тә җаваплы һәм әһәмиятле бурыч тора. Беренчедән, телебезне саклап калу бурычы булса, икенчедән, укучыларда телне өйрәнүгә кызыксынуны бетермәү, киресенчә, бу кызыксынуны үстерү бурычы. Бу бездән зур һөнәри осталык, түземлелек һәм заман таләп иткәнчә, югары технологияләрдән, мәгълүмати чаралардан хәбәрдар булуын таләп итә. Бүген уку-укыту процессына яңа технологияләрне кертеп җибәрү- укытучы алдында торган төп таләп, көн тәртибенә куелган беренчел мәсьәлә. Шуңа да без бер урында таптанып тормыйча, шәхес буларак иҗади яктан эш итсәк, нинди дер яңалык эзләсәк, уйлап тапсак кына нинди дер нәтиҗәгә ирешә алабыз. Ә иҗатка төп этәргеч булып укучы тора. Бүгенге дәрестә нинди таләпләр куела соң? Иң беренче чиратта, ул барлык шартлары булган, заманча җиһазландырылган кабинетта узарга тиеш. Икенчедән, укытучы дәреснең максат һәм бурычларын дөрес билгеләргә, эш төрләрен һәм укытучы укучы эшчәнлеген планлаштырырга тиеш. Өченчедән, дәрес проблемалы һәм укучының үсешенә хезмәт итәргә, укучыларны укытучы белән хезмәттәшлеккә этәрергә тиеш. Дүртенчедән, укытучы укучыларны эзләнергә, актив эшләргә, фикерләргә өйрәтергә тиеш. Бу исә укучыларны үзләре нәтиҗә чыгара белергә, иҗадилыкка ирешергә, укучыларның сәламәтлеген саклауга, укучылар белән кире элемтә урнаштырырга, балаларның мөмкинлекләрен истә тотып,нәтиҗәлелеккә ирешүгә шарт тудыра.

Билгеләнгән позиция заманча дәрес оештыруга гомуми якын килүне формалаштырырга мөмкинлек бирә: •

Дәреснең коммуникатив юнәлешен көчәйтү: диалогка, төрле уку һәм тормыш ситуацияләрендә яшьтәшләре һәм өлкәннәр белән аралашуга әзерлек формалаштыру;

• Дәреснең мәгълүмати өлешен арттыру. Дәреслек, хәтта мини-макс принцибына туры китереп төзелгән булса да, дәрестә бердән бер мәгълүмат алу чыганагы булып каралмый;

• Укучыларның уку нәтиҗәләрен бәяләү дә яңа ысуллар кертү;

• Дәреснең технологик өлешен көчәйтү (нәтиҗәле педагогик технологияләр куллану);

• Практик күнекмәләр булдыруга юнәлеш бирү, алардан башка укучыларда предметлы компетенцияләр формалаштырып булмый;

• Балаларның мөстәкыйль эшчәнлеген активлаштыру. “Күп белдерүгә караганда, әз белдереп, эзләнү орлыгын салу һәм эзләү юлларын табарга өйрәтү – мөгаллим бирә ала торган хезмәтләрнең иң зурысы” - дигән мәгърифәтче һәм галим Г.Ибраһимов. Минем фикеремчә, бүгенге көндә заманча технологияләрнең асылын шушы фикер тулысынча тәшкил итә. Чөнки заманча технологияләр кулланып эшләү ул – укучыда өйрәнә торган фәнгә кызыксыну уятуга, аның танып белү активлыгын үстерүгә, укучының иҗади мөмкинлекләрен камилләштереп, белемнәрен тирәнәйтүгә зур ярдәм итә. Компьютер - укучы белән белемнәр системасы арасында арадашчы, белем алу чарасы.Аны бары тик урынлы һәм нәтиҗәле кулланырга гына кирәк. Хәзер һәрберебездә ноутбуклар бар.Укучыларның белемнәрен тикшергәндә, өстәмә мәгълүмат биргәндә бу ноутбуклар бик уңай. Дәресләрнең нәтиҗәлелеген арттыруда компьютер яки мәгълүмати технологияләр аерым урын алып тора. Алар белемнәрне камилләштерүдә, ныгытуда , эзләнүләр, тәрбия һәм тикшерүләр алып баруда, үзгәрешләр кертүдә ярдәм итәләр. Компьютер яки мәгълүмати технологияләрне файдалану дәреснең нәтиҗәлелеген күтәрә, укучыларның кызыксынучанлыгын арттыра, өлгереш күрсәткечен һәм уку сыйфатын яхшырта.

Заманча технологияләрне укыту-тәрбия эшендә гамәлгә ашыру, укытучыдан фәнни-методик яктан әзерлек белән беррәттән, укытуда гадәти булмаган, оригиналь, кызыклы эш алымнары табарга тырышуы да тора.

Мин “Дәресләрдә укучыларның уен технологиясе аша сөйләм телләрен устерү” дигән методик тема өстендә эш алып барам. Шуңа күрә укучыларның иҗат мөмкинлекләрен ачыклау өчен, дәресләрдә тиешле шартлар тудырырга тырышам: дәрес-әңгәмә,дәрес-уен , дәрес-сәяхәт, дәрес- проект, дәрес-семинар, дәрес- конференция дәресләре уздырам. Балалар андый дәресләрдә бер-берсе һәм укытучы белән фикерләшә, аралаша. Бигрәк тә, проект эшләрен укучылар бик теләп эшлиләр. Узган уку елында бик күп проект эшләре белән төрле конкурсларда, фәнни-гамәли конференцияләрдә катнаштык. Үзләре кызыксынып, 10 нчы сыйныф укучылары Галиякберов Ранис һәм Чубукова Татьяна “Нәрсә ул бәхет?!” исем астындагы проект эше белән үзебезнең мәктәптә “Камай укулары “фәнни-гамәли конференциясендә чыгыш ясап, 1 урынга лаек булдылар. Балаларыбыз белән уңышлы гына төрле районара һәм республикакүләм конкурсларында,олимпиадаларда,төрле фәнни конфереции яләрдә катнашып югары дәрәҗәдәге урыннар яулыйлар. Алда әйтелгәннәрдән нәтиҗә ясап, шуны әйтергә була: педагогика фәнендә укыту-тәрбия процессы сыйфатын үстерергә булышлык итүче технологияләр шактый. Укытучының бурычы - яңалыклар

агымында югалып калмыйча, дөрес юнәлеш алу, укытуның һәр этабы өчен уку материалын аңлатуның иң уңышлы вариантын табу. Шул ук вакытта аларның бер-берсе белән ярашырга тиешлеген дә онытмау зарур. Туган тел дәресләрендә мәгълүмати технологияләрне куллануның өстенлеге бәхәссез. Барыннан да элек алар – шәхескә юнәлтелгән ныклы һәм вариатив. Төрле технологияләр, компьютер, мультмедиа технологияләре күрсәтмәлелекне, контрольлекне тәэмин итеп һәм күп мәгълүмат биреп, укытуның сыйфатын күтәрергә ярдәм итә, этәргеч бирә. Кеше бу дөньяда нинди генә биеклекләргә ирешсә дә, аның уңышлары башында укытучы тора.Тик шулай да үз белемеңне күтәрү өстендә туктаусыз эшләү генә тиешле нәтиҗәләр бирә. Алда әйтелгәннәргә нәтиҗә буларак атаклы педагог К.Д. Ушинский сүзләрен китерергә мөмкин:

“Укытучы һәрдаим укыганда гына укытучы булып кала”-дигән. Әйе, тырышмыйча гына укучыларга үз фәнеңне яраттырып булмый. Үзалдыңа билгеле бер максат –бурычлар куеп, шуларны тормышка ашырганда гына моңа ирешергә була.

Хөрмәтле кунакларыбыз,коллегалар! Сезгә иҗади уңышлар, көтелмәгән шатлыклы мизгелләр, гаиләгезгә иминлек, бәхет алып килсен. Бергә һәм бердәм булып эшләргә язсын! Шуның белән чыгышым тәмам Игътибарыгыз өчен зур рәхмәт.

Кулланылган әдәбият:

1.Асадуллин А.Ш. Дидактический материал для русскоязычных учащихся. Казан«Гомуми белем бирү федераль дәүләт стандартлары концепциясе» - «Концепция федеральных государственных образовательных стандартов общего образования»;

2..«Государственая программа Республики Татарстан «Сохранение, изучение и развитие языков РТ и других народов в Республике Татарстан на 2014-2020 годы» - «2014-2020 нче елларда ТР сы дәүләт телләрен һәм ТРның башка халыклары телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» ТРсы дәүләт программасы (ТР Министрлар Кабинетының 2013 нче елның 25 нче октябреннән 794 нче карары)

3.Журнал "Магариф",2002 г.,№6,№8

4.Закон Республики Татарстан «Об образовании» - «Мәгариф турында» гы Татарстан Республикасы законы (№ 68, 2013 нче елның 22 нче июле); «Россия Федерациясе халыклары телләре турында» «О языках народов Российской Федерации»

5.Мозаффарова М.Г. "Әдәбият" предметын укыту үзенчәлекләре. Татар әдәбияты буенча төп, урта гомуми белем бирү программаларын гамәлгә куя торган педагогик хезмәткәрләр өчен тәкъдимнәр. Казан. ТРМҮИ. 2014

6.."Обучение татарской устной речи" Лингводидактические основы. Издательство "Магариф",130стр.

7.«О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан», «ТР дәүләт телләре һәм ТРсындагы башка телләр турында»гы Татарстан Республикасы законы;

8.«Россия Федерациясе мәгарифе турында»гы федераль закон - ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» (2012 нче елның 29 нчы декабрендә Россия Федерациясе Президенты тарафыннан имзаланган 273 нче ФЗ; 2013 нче елның 1нче сентябреннән гамәлдә).

Хафизова Ф.З.,
татар теле һәм әдәбияты укытучысы
Татарстан Республикасы Әгерҗе муниципаль районы
Әгерҗе шәһәре муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе
4 нче номерлы гомуми урта белем бирү мәктәбе

УКУЧЫЛАРНЫҢ ИҖАДИ МӨМКИНЛЕКЛӘРЕН АЧУ ҺӘМ ҮСТЕРҮДӘ ПРОЕКТ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ РОЛЕ

Һәр балада иҗади сәләт яшеренеп ята. Аның үсешенә күтөрле факторлар йогынты ясый. Нәселдәнлек, китап уку, әйләнә-тирә мохит, дуслар-фикердәшләр булу. Иң мөһиме – баладагы иҗади потенциалны күрүче бер кеше булу. Әгәр дә иҗатка сәләте булган, күңелендә иҗат очкыннары янып торган укучыга тиешле юнәлеш бирсәң, нәтиҗәсе булачак. Рус мәктәпләрендә дә бик сәләтле укучылар – милләтебезнең асыл балалары белем ала. Көне буе рус мохитендә яшәп, атнага 2-3 сәгать бирелгән татар теле дәресләрендә генә бала белән иҗат эше алып барып булмый. Иҗат итү теләге булган, туган телен өйрәнергә, киләчәген татар теле белән бәйләргә теләүче; туган теленең матурлыгын тоючы, аны күңеленә сеңдереп баручы укучылар булу яңа проектлар уйлап табарга этәрә.

Бу проект укучыларны халкыбызның рухи-әхлакый кануннары белән таныштыра, югары сөйләм культурасы формалаштыра, иҗади сәләтләрен үстерә, мөстәкыйль уйлау һәм эшләү омтылышын канәгатьләндерә, үзләренең сәләтләрен, көчләрен максималь кулланырга, татар әдәби сүзе үсешенә өлеш кертергә, эш нәтиҗәләрен башкалар алдында күрсәтергә ярдәм итә.

Проектның кирәклеген нигезләү

Иҗат эше - беркайчан искерми торган бер юнәлеш. Һәр заман үз иҗатчыларын, үз геройларын иҗат төрләрен һәм формаларын үзгәртеп бирә тора. Борынгы кульязма әдәбияттан алып бүгенге электрон китапларга кадәр озын юл үткән иҗат һәрчак эзләнүдә. Милли басма сүз калын-калын җыентыклардамы, әллә кечкенә китапчыклардамы барыбер бер вазифаны башкара: туган тел сагында тора. Бу проект рус телендә белем бирүче мәктәптә иҗади юнәлешле балаларны бергә туплау ягыннан да актуаль. Иҗади эшләүче, үзем дә иҗат итүче педагог буларак, белгәннәремне укучыларыма тапшыру, күңелләрендәге иҗат утын сүндермичә, яңа темалар биреп, яңа конкурсларга әзерләп, төрле басмаларда иҗатларын яктыртуны актуаль һәм нәтиҗәле эш, дип саныйм.

Проектның максаты һәм бурычлары

Иҗади проектның макcты - “Биш йолдыз” исемле журнал бастыру һәм район күләмендә үткәрелүче “Көмеш каләм” яшь иҗатчылар фестивалендә катнашучы укучыларга тәкъдир итү.

Бурычлар :

1. Иҗат эше белән актив шөгыльләнүче биш укучының 1-7 сыйныф аралыгында иҗат ителгән бөтен әсәрләрен аерым папкаларга туплау.
2. Быелгы уку елында яңа темалар буенча иҗат итү.
3. “Биш йолдыз” эмблемасын уйлап табу.
4. Җыелган материалларны төркемнәргә бүлү, рубрикаларга исем уйлау.

5. Журналның караламасын ясау.
6. Журналның макетын булдыру.
7. Журнал бастыруның матди ягын хәл итү.
8. Журналны бастыру һәм иҗади аудиториягә тарату.

Проектның төп эчтәлеге

“Биш йолдыз” проекты буш урында гына тумады. Биш кыз (Алсу, Алсу, Азалия, Адэлина, Алинә) 1нче сыйныфтан башлап төрле конкурсларда, конференцияләрдә, иҗади проектларда катнашып, “Яңарыш”, “Әгерҗе хәбәрләре”, “Көмеш кыңгырау” газеталарында, “Сабантуй” журналында язмалары басылып, актив иҗади тормыш белән яшәделәр. Исемне дә укучылар белән бергәләп уйлап таптык. “Биш йолдыз” дигән журнал бастырып, туган телдә иҗат ителгән шигырь, хикәя, очерк, мәсәл, мәзәк, башваткычларны башкаларга да күрсәтүне кирәк санадык.

Эш барышында критик фикерләү, креатив эшчәнлек, аралаша белү, үзара хезмәттәшлек компетенцияләре үстерелә. Проект өстендә эшләү - дәрестән тыш эшчәнлек. Шуңа күрә укучыда кызыксыну һәм теләк булу гына нәтиҗәгә китерә ала.

Кирәкле ресурслар

1. Проектны тормышка ашыручы матди ресурс – грант акчасы.
2. Укучылар иҗаты яктыртылган төрле басмалар.
3. Төркем эшчәнлеге өчен кабинет.
4. Компьтер кабинеты белән бәйләнеш.
5. Журнал макетын төзү буенча “Яңарыш” газетасы дизайнеры белән элемтә.
6. Район күләмендә үткәрелүче “Көмеш каләм” фестивале.

Максатчан аудитория

Проектта катнашучылар – 4 нче номерлы гомуми урта белем бирү мәктәбенең 7 нче сыйныфы татар төркемендә белем алучы 5 укучы. Аларга 13-14 яшь.

Партнерлар - 4 нче номерлы гомуми урта белем бирү мәктәбенең татар теле укытучылары, информатика укытучысы. “Әгерҗе хәбәрләре” район газетасы. Удмуртиядә чыгучы “Яңарыш” газетасы.

Проектны гамәлгә кертү этаплары

1 этап - әзерлек этабы – 2020 нче елның ноябре

-проектны эшләү;

- укучылар белән проект турында фикерләшү;
- проектның иҗади төркемен төзү;

2 этап – проектны тормышка ашыру – 2020 нче елның декабре - 2021 нче елның апреле

- язмаларны җыю, аерым папкаларга туплау;
- түгәрәк өстәлләр үткәрү, журнал эчтәлеге буенча фикер алышу;
- иҗади эшләрне тематикалап бүлү;
- журнал өчен рубрика исемнәре уйлау;
- журналның компьютер вариантын – макетын төзү;
- журналны бастыру;
- киң аудиториягә тәкъдир итү.

3этап – йомгаклау этабы – 2020 нче елның июль ае

-проект нәтиҗәләре буенча отчет бирү.

Проектны тормышка ашыру планы

№	Проектның этабы	Проект чаралары	Үтәү вакыты	Көтелгән нәтиҗәләр
1.	1 этап – әзерлек	Проектны эшләү.	16 -26.11.2020	Проект язмасы
		Укучылар белән проект буенча фикерләшү.	20-30.11.2020	Ачыкланган проблемалар
		Проектның иҗади төркемен төзү.	30.11.2020	Иҗат итүче укучыларның төркеме
2.	2 - этап – проектны тормышка ашыру	Проектны тормышка ашыру планын төзү	04.12.2020	Проектның тормышка ашыру планы
		Язмаларны җыю, аерым папкаларга туплау.	Декабрь,2020	Журнал өчен материал туплану
		Түгәрәк өстәл үткәрү, журнал эчтәлеге буенча фикер алышу	Гыйнвар, 2021	Укучыларның яңа фикерләре, яңа идеяләре
		Түгәрәк өстәл үткәрү, журнал эчтәлеге буенча фикер алышу.	Февраль, 2021	Осталык арту, иҗади көч арту
		Иҗади эшләрне тематикалап бүлү.	Март, 2021	Материалларны төркемләү, камилләштерү
		Журнал өчен рубрика исемнәре уйлау.	Март, 2021	Яңа рубрикалар, заманча яңгыраш
		Журналның компьютер вариантын – макетын төзү.	Март, 2021	Журнал макеты
		Журналны бастыру.	Апрель, 2021	“Биш йолдыз” журналы нөсхәсе
		Киң аудиториягә тәкъдир итү.	Апрель, 2021	“Көмеш каләм” фестивалендә чыгыш-презентация
3	3 этап - йомгаклау	Проект нәтиҗәләре буенча отчет бирү.	Июль, 2021	Проект җитәкчесенең отчеты

Проектның киләчәк үсеш перспективалары

1. Проектны эшләү барышында татар телен өйрәтүгә иҗади якын килү күзәтелә, телгә өйрәнүгә уңай мотивация барлыкка килә.

2. Проектта катнашучыларның ата-аналарында иҗатка карата уңай караш туа, укучыларда белем базасы формалаша.

3. Проектның уңай һәм тисәре яклары нәтиҗәләре буенча түгәрәк өстәлләр, чыгышлар планлаштырыла.

4. Әзер продукт – журнал чыгару турында вакытлы матбугат чараларында яктыртыла.

5. Проект кысаларында иҗатка сәләтле укучылар базасы булдырыла, регионара “Көмеш каләм”, республика күләмендәге “Алтын каләм” яшь иҗатчылар фестивальләренә катнашучылар әзерләнә.

Шамсутдинова Р.А., учитель родного (тат.) языка и литературы
МБОУ “Бакрчинская СОШ” ТМР РТ

В данной статье я поделилась личным опытом по формированию функциональной грамотности на уроках родного (тат.) языка и литературы, используя интернет ресурсы на татарском языке, а именно блогер-татар и ютуб каналов.

Туган тел һәм әдәбият дәресләрендә функциональ белемлелекне формалаштыру/Формирование функциональной грамотности обучающихся на уроках родного языка и литературы

Функциональ белемлелек ул- кешенең тышкы мохит белән мөнәсәбәтләргә керү һәм максималь тиз җайлашу һәм анда эшләү сәләте. Ул шәхеснең уку, аңлау, гади кыска текстлар төзү һәм гади арифметик гамәлләр кылу сәләтеннән аермалы буларак, социаль мөнәсәбәтләр системасында шәхеснең нормаль эшләвен тәэмин итә торган атомар белем, осталык һәм күнекмәләр дәрәҗәсе; ул конкрет мәдәни мохиттә шәхеснең тормыш-көнкүрешен тормышка ашыру өчен иң кирәкле белемлелек булып санала.

Функциональ белемлелек, элементар грамоталылыктан аермалы буларак, шәхеснең ситуатив характеристикасы булып тора. Ул үзен конкрет статистик ситуациядә, яшәү рәвеше яки һөнәри эшчәнлек төре үзгәргәндә ачыклый.

Хәзерге авыр вәзгыятьтә татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә укучыларның функциональ белемлелеген арттыру иң зур бурычларның берсе булып тора, чөнки беребезгә дә сер түгел: татар теленең функцияләре кими, ул тормышның барлык өлкәләрендә тигез дәрәҗәдә кулланыла алмый. Әгәр без яшь буынның күбесенчә рус телендә сөйләшүенә, туган телебезнең “әби-бабай теленә” генә әйләнүенә битараф булсак, милләт буларак яшәүдән туктаячакбыз. Биредә туган тел укытучылары алдында бик авыр мәсьәлә тора: ничек итеп укучыларда ана теленә мәхәббәт уятырга, нинди юллар, ысуллар белән аларны туган телебезне өйрәнергә чакырырга? Үз эш тәҗрибәмнән чыгып, бу ысулларның берничәсенә тукталып үтәргә рөхсәт итегез.

2012 нче елдан Бакырчы урта гомуми белем бирү мәктәбе рус телендә белем бирүче мәктәпкә әйләнде, чөнки күрше авылдан чуваш балалары безгә килеп кушылды. Барлык предметлар да рус телендә укытыла, укучылар атнага өч дәрес туган тел һәм әдәбият дәресләрендә генә ана телендә сөйләшәләр. Моңа өстәп, интернет, төрле мессенджерларда аралашу, телевидение, балалар яратып карый торган ютуб каналы, төрле модалы пабликлар- барысы да рус телендә. Милли үзаңнары үсмәгән ата-аналар

моның өчен бик ундырышлы җирлек булдылар. Менә шундый авыр шартларда туган тел укытучылары балаларны ана телләрен өйрәнүгә җәлеп итәргә тырышалар, өендә бер әдәби китап укып карамаган ата-аналарның күңел кылларына чиртергә телиләр.

Бүгенге көн укучыларының интернет корбаннары булуын исәпкә алып, татар телле пабликларны, блогерларны барларга керештем. Алар минем берничә таләпкә җавап бирергә тиеш иде: туган телдә алып барылсын, аларның хуҗалары билгеле шәхесләр булсын, контентлары яшь аудитория булсын, иң мөһиме, аларда кызыклы темалар күтәрелсен. Әлбәттә, мин инстаграмда аккаунт булдырдым һәм эшкә керештем.

Башта мин укучылар арасында сораштыру үткәрдем: татарча алып барыла торган инстаграм аккаунтына язылучы бармы? **Кызык-мызык, Татар малай**га язылучылар бар булып чыкты. Татар малай- Ринат Галиәхмәтовның шәһәр малае булганлыгы, татар телен бик әйбәт белүе, беренче татар блогеры булуы, кызыклы гына сюжетлар төшерүе әйтелеп, иплэп кенә, татар телен белү бу егеткә танылырга, үз өстендә эшләргә, финанс хәлен яхшыртырга мөмкинлек биргәнлеге нәтиҗә ителеп әйтелде.

Хәзер инде мин татар телле аккаунтларны тәкъдим итү эшен башлап җибәрә алам, дигән фикергә килдем. Һич курыкмыйча, түбәндәге блогерларны укучыларга тәкъдим иттем:

Раил Гатауллин rail_belem.ru
Айсылу Лерон iceluleron
МинемЯратканТуганТелем minemyaratkantatartelem
Лейла Лерон pepemeygan

Бу аккаунтларда укучылар милли, шәхси яктан үсеш алачаклар, кызыклы фактлар, тормыш-яшәеш буенча төпле киңәшләр ала алачаклар.

Ләкин карап бару гына аз, укучылар белән үз аккаунтларында да татарча язмалар урнаштырырга сөйләштек. Моның өчен татарча шрифт кирәк иде, әлбәттә. Татарның газиз хәрефләре дә үз урыннарында төгәл һәм дөрес утыралар хәзер.

Әле бит укучыларның яраткан ютуб каналлары да бар. Язылу гына җитми, алар аны кызыксынып карап барсын өчен, җәлеп итәрлек материаллары да булырга тиеш. Көтелгәнчә, татар телле ютуб каналга беркем дә язылмаган булып чыкты. Монда инде бер дә курыкмыйча, **Taplink.cc|tatartell** каналын тәкъдим иттем. Креатив шәһәр яшьләре төрле темаларга сюжетлар тәкъдим итәләр, татарча сөйләшәләр, бәхәсле мәсьәләләр күтәрәләр. Дөрес, алар да русчалы-татачалы сөйләшергә мөмкиннәр, монысын танырга кирәк.

Хәзерге балаларның сөйләм теле ярлы булуы, монологик төрнең дәрестә бик авырлык белән баруы, русча калькалар белән сөйләшүләре сер түгел. Сөйләм хаталарыннан ничек котылырга, укучыларга үзләре ясый торган сөйләм, грамматик хаталарны ничек эффектлы итеп күрсәтергә, алардан котылу юлларын ничек җиңел итеп аңлатырга- бу да көн кадагында торучы мәсьәләләрнең берсе. Укучылар кулындагы коралны тагын кулланып карарга булдым. Өй эше итеп, **матбугат.ру** сайтына язылуларын сорадым (бу 9-11 сыйныфлар) һәм сөйләм хаталы элмә такталар фотоларын сайтта эзләүләрен үтендем. Дәрестә без бу хаталарны төзәтү өстендә эшлибез, стилистика, синтаксис бүлекләрен үткәндә кулланабыз, үзләреннән дә, хаталы язуларны күргәндә, төшерүләрен сорадым.

Хөрмәтле коллегалар, кечкенә генә чыгышымда мин туган телебезнең функцияләрен арттыру юлында татар телле интернет ресурсларын куллануны күрсәтеп

үттем. Батып баручыны кешене коткару өчен, ул кешенең батарга теләмәве кирәк. Гамәлгә ярашлы, әдәп-әхлак кысаларыннан чыкмаган, фәнни яктан расланган теләсә нинди юлны без кулланырга, туган телебезнең юкка чыкмавына сәбәпче булырга тиешбез. Игътибарыгыз өчен рәхмәт.

Шәйхетдинова Румия Рәхимҗан кызы,
«Ханжин Павел Семенович исемендәге
Тәтеш 1 нче урта гомуми белем бирү мәктәбе»
муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесенең
югары квалификация категорияле
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ФУНКЦИОНАЛЬ УКУ ГРАМОТАЛЫЛЫГЫН ФОРМАЛАШТЫРУ АЛЫМНАРЫ

Аннотация

Мәкаләдә уку грамоталылыгы формалаштыруның актуальлеге күрсәтелә, төрле эш алымнарын, мәгълүмат чыганакларын, уку күнекмәләре белән бәйле биремнәр куллану аша, уку грамоталылыгына ирешү юллары ачыла.

Төп төшенчәләр: функциональ грамоталылык ,уку грамоталылыгы**.**

Функциональ грамоталылык –кешенең тышкы мохит белән бәйләнешкә керә белүе һәм шунда, тиз арада җайлашып,төрле функцияләр башкаруы,эшли алу сәләте .

Федераль дәүләт белем бирү стандартында мәгарифнең төп максаты **“баланың шәхси үсеше**”дип билгеләнгән. Универсаль уку гамәлләрен формалаштыру -бу мәсьәләне уңышлы үтәүнең бер шарты. Универсаль уку гамәлләре арасында **уку компетентлыгы** үзәк урынны алып тора. Хәзерге вакытта уку грамоталылыгы иң мөһим компетентлыкларның берсе.Ул заманча социумда яшәргә әзерлекне күрсәтә.

Уку грамоталылыгы- кешенең язма текстларны аңлап укуы, куллана белүе, аның буенча фикерләү сәләте; үз максатларыңа ирешү, белемнәрне , мөмкинлекләрне киңәйтү, социаль тормышта катнашу өчен уку.Ни өчен уку грамоталылыгы белем бирү системасының уңышлы булуында төп күрсәткеч булып санала? Беренчедән,текстлардан алынган мәгълүматны аңлый һәм куллана белү шәхси язмышларга да, илнең иминлегенә дә сизелерлек йогынты ясый. Икенчедән,уку грамоталылыгы югары дәрәҗәдә булган унбиш яшьлек укучы мәктәпне уңышлы тәмамлап, белем алуны дәвам итәчәк.Өченчедән, уку грамоталылыгы дәрәҗәсе , башка уку казанышларына караганда, илдәге икътисади үсешне яхшырак фаразлый.

PISA Халыкара тикшеренүләре Россия укучыларының тексттан мәгълүматны табып алу, интеграцияләү һәм интерпретацияләү, текстны аңлый һәм бәяли белү дәрәҗәсендә үз яшьтәшләреннән артта калуларын ачыклаган.

Укучыларның уку грамоталылыгын формалаштыру максатыннан,дәресләрне һәм дәрестән тыш эшчәнлекне инновацион технологияләргә нигезләнеп оештырам.Бу

максатны үз эченә алган инновацион технологияләрнең берсе - ул тәнкыйди фикерләү технологиясе.

Тәнкыйди фикерләү технологиясең ысуллары күп төрле.Текстны укыганчы (чакыру стадиясендә “Ми һөҗүме”,“Идеяләр кәрзине”,Тәлгәш” (кластер), ”Фаразлар агачы”алымнарын кулланам,ә текстны укыган вакытта (аңлау стадиясендә)калын һәм нечкә сораулар (гади-катлаулы), ”Инсерт”, “Тукталышлар ясап уку”, “Блум шакмагы”, “Сюжет таблица”сы алымнары отышлы. Рефлексия этабында “Кластер”, ”Синквейн”, “Икеяклы көндәлек”, “Алты эшләпә”, “Балык кылчыгы”алымнары нәтиҗәле дип саныйм.

Шуны билгеләп үтәсем килә, уку грамоталылыгын үстерү барлык дәресләрдә һәм дәрестән тыш вакытта, бала китап яки теләсә нинди мәгълүмат чыганагы белән очрашканда да дәвам итә. *Бирелгән мәгълүмат чыганакларын ике төркемгә бүлегез. Нәрсәгә нигезләнеп бүлеп була?Хикәя,график,повесть, афиша, очерк, чек, диаграмма, инструкция, роман.*

Тоташ текстлар	**Тоташ булмаган текстлар**
хикәя	афиша
повесть	чек
очерк	диаграмма
роман	инструкция,
	график

Мәгълүмат чыганаклары булган текстлар ике төркемгә бүленә:тоташ текстлар,тоташ булмаган текстлар. Хәзерге вакытта балалар тоташ булмаган текстлар белән көндәлек тормышта ешрак та очраша.

Тоташ булмаган текстларны укый беләләрме ? (турыдан-туры бирелгән мәгълүматны һәм күзгә күренмәгән мәгълүматны таба алып, аны аңлата алалармы?) Менә иң гади мисал: «Сан төркемчәләре» дип аталган таблицаны тутырырга. Таблица баганаларының исемнәре бирелгән һәм бу баганаларга бүләргә кирәк булган сүзләр: *биш,алтынчы,җидәү,бер,икенче,өчәү,дүрт,*
сигезенче,унбиш,унау,микъдар,тәртип,җыю

Саннар	**Сан төркемчәләре**

Ничек эшләргә кирәк? Башта биремнең формулировкасын укырга кирәк. Сүз уңаенда, күп кенә укучылар биремнәрне укый белми, шуңа күрә нәтиҗә дә булмый.

1. Таблицаның исемен укыйбыз: «Сан төркемчәләре».

Нинди мәгълүмат ачык күренә?(Санның төркемчәләре бар). “Юллар арасында " нәрсә укыйбыз? Бу төркемчәләр берничә (төркемчәләре-күплек сан формасы кулланылды). Укучыда нинди сорау туа? Бу төркемчәләрничә һәм нинди алар?

2. Бу сорауга җавап эзлибез: таблицаның багана исемнәрен укыйбыз: саннар, сан төркемчәләре?

Алар нинди өстәмә мәгълүмат хәбәр итәләр? Саннарны һәм аларның төркемчәләрен күрсәтергә кирәк. Биредә турыдан туры бирелмәгән мәгълүмат бар: ике багана күрсәтелгән, димәк, барлык сүзләрне ике төркемгә бүләргә кирәк.

3. Бу баганаларга бүләргә кирәк булган сүзләр: биш,алтынчы,җидәү,бер,икенче,өчәү, дүрт,сигезенче,унбиш,унау,микъдар,тәртип,җыю.

Биредә барлык саннар һәм сан төркемчәләре. Менә сорауга җавап (төркемчәләр ничә һәм нинди алар?) подтекстта: саннарны төркемнәргә аерырга кирәк, ә исемлектә өч төркемнең исеме бирелгән (микъдар,тәртип, җыю), ә баганалар ике, димәк таблицада алты ячейка булачак. Биремдә бу хакта турыдан-туры әйтелмәгән, әмма без бу мәгълүматны «юллар арасында»таптык.

Эш нәтиҗәсе-таблица.

Саннар	**Сан төркемчәләре**
Бер , дүрт, биш, унбиш	**микъдар**
икенче, алтынчы, сигезенче	**тәртип**
өчәү, җидәү, унау	**җыю**

Барыннан да элек балалар биремне укырга, турыдан-туры нәрсә турында сөйләнгәнне, ә нәрсә турында аңлап булганны ;тоташ булмаган текстларны мөстәкыйль төзи белергә , мәгълүматны бер формадан икенчесенә күчерергә, телдән бәйләнешле сөйләм төзергә өйрәнә.Укучыларның кызыксынуы арта һәм уку нәтиҗәләре дә яхшыра.

Укылган текст эчтәлеге нигезендә сораулар (биремнәр) системасын формалаштыру;

алынган мәгълүматны яңа ситуациядә куллану;

яңа һәм элегрәк алынган мәгълүматны чагыштыру; билгеле бер темага, шул исәптән тоташ булмаган текстлардан алынган мәгълүматны кулланып мини-проектны (проект) ясау.

Уку грамоталылыгы формалашкан укучы түбәндәге күнекмәләргә ия булырга тиеш.

Беренче төркем уку күнекмәләре белән бәйле биремнәр

1.Ачыктан-ачык рәвештә бирелгән мәгълүмат эзләү:

-конкрет мәгълүмат табу;

-сүзләрнең һәм фразаларның мәгънәсен билгеләү ;

-тема яки төп идеяне билгеләү, әгәр алар текстта ачык рәвештә бирелсә;

-хикәядә сөйләнгән вакыйганың вакытын һәм урынын билгеләү;

-текстта булган фактлар нигезендә нәтиҗәләр ясау:

-вакыйгалар арасында бәйләнешләр урнаштыру;

-тексттагы гомумиләштерүне аңларга (билгеләргә);

-аргументлар сериясенә нигезләнеп, гомуми мәгънәне чыгару.

Икенче төркем уку күнекмәләре белән бәйле биремнәр

2.Мәгълүматны интерпретацияләү һәм гомумиләштерү:

-гомуми идеяне , текст темасын белү;

-геройлар арасындагы мөнәсәбәтләрне тасвирлау;

-тексттан алынган мәгълүматны чагыштыру һәм каршы кую;

-текстның эмоциональ һәм гомуми тонын аңлау;

-тексттагы мәгълүматны гамәлдә куллану.

Өченче төркем уку күнекмәләре белән бәйле биремнәр

3. Текстның эчтәлеген, телен һәм структурасын бәяләү:

-тасвирланган вакыйгаларның дөреслеген бәяләү;

-авторның, көтелмәгән нәтиҗә булдыру өчен , нинди чаралардан файдалануын тасвирлау;

-текстта бирелгән мәгълүматның тулылыгын яки ачыклыгын бәяләү;

-авторның текстның төп темасына мөнәсәбәтен билгеләү.

Уку грамоталылыгын формалаштыру буенча эшнең нәтиҗәлелеге, барыннан да элек, педагогка бәйле, уку эшчәнлеген оештыручы буларак, әлеге процессның кызыклы катнашучысы булу-аның бурычы. Шул вакытта гына ул әйтә ала: «Минем укучыларым яңа мәгълүматны миннән генә белмәячәк, алар бу яңалыкны үзләре ачачак» (Иоганн Генрих Песталоцци)

Кулланылган әдәбият

1. Анисимова Л.М. Формирование читательской компетентности., 2013г.
2. Асмолов А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий для учителя. – М.: Просвещение, 2010,-159 с.
3. Г.А. Цукерман, Г.С.Ковалева, М.И. Кузнецова «Хорошо ли читают российские школьники?»

Шәрипова Роза Александровна, МББУ “Советлар Союзы Герое ГГ.. Гарифуллин исемендәге Яңгул гомуми урта белем мәктәбе”нең татар теле һәм әдәбияты укытучысы

ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ПРОЕКТ ТЕХНОЛОГИЯСЕ

Аннотация

Татар теле һәм әдәбиятын укытуда кулланылучы инновацион технологияләр арасында проектлар методы әһәмиятле урын алып тора. Бу метод белән эшләгәндә, укучылар актив рәвештә уйлау, фикерләү эшчәнлегенә тартылалар. Укыту процессында яңа педагогик технологияләрне куллану - яңа метод һәм алымнарны үстерергә, яңача эшләргә ярдәм итә. Без, татар теле һәм әдәбияты укытучылары, дәрестә өйрәнгән теманы җиңел юл белән үзләштерә торган, белем сыйфатын күтәрүгә файдалы булган проектлар технологиясен һәм эзләнү-тикшеренү методын куллану уңай күренеш дип саныйм.

«Белемнең сыйфатын тамырдан үзгәртә торган
механизмнар булдырырга кирәк. Моның өчен
заманча белем технологияләрен актив куллану зарур»

В.В.Путин

Минем үземнең чыгышымны күренекле мәгърифәтче һәм галим Г.Ибраһимов сүзләре белән башлыйсым килә: “Күп белдерүгә караганда, әз белдереп, эзләнү орлыгын салу һәм эзләү юлларын табарга өйрәтү – мөгаллим бирә ала торган хезмәтләрнең иң зурысы”.Бүгенге көндә дә заманча технологияләрнең асылын Г.Ибраһимовның шушы

фикере тулысынча тәшкил итә, чөнки заманча технологияләр кулланып эшләгәндә генә – укучыда өйрәнә торган фәнгә кызыксыну уятып, аның танып белү активлыгын үстереп була.

Ә менә балаларда үз фәнеңә ничек кызыксыну уятырга соң? Миңа үземнең эшемдә инновацион технологияләр ярдәм итә. Бүген шуларның берсе – проект технологиясенә тукталырбыз.

Проект эшчәнлегенең актуальлеге

Татар теле һәм әдәбияты дәресләрендә проект эшчәнлеген куллану отышлы. Проект эшчәнлеге укучы шәхесенең белем алуга иҗади якын килүенә юнәлтелгән. Бу метод белән эшләгәндә, укучылар актив рәвештә уйлау, фикерләү эшчәнлегенә тартылалар. Тиешле нәтиҗәгә ирешү өчен, эш барышында әдәби китаплардан, сүзлекләрдән, интернет аша күп мәгълүмат тупларга, иҗади фикер йөртергә кирәк. Проект эшен башкарганда укучылар өстәмә чыганаклар эзләргә, табылган мәгълүматларны кулланырга өйрәнәләр, аралашу күнекмәләрен үстерәләр, фәнни-тикшеренү күнекмәләрен камилләштерәләр, төркемнәрдә эшләргә өйрәнәләр, аларда җаваплылык хисе, үз-үзенә ышаныч формалаша. Гомумән, проект методы - баланың интеллектын, иҗади сәләтен, логик фикерләвен үстерүдә нәтиҗәле алымнарның берсе булып тора дип уйлыйм мин.

Проект эшчәнлегенең нигезе - эзләнү-тикшеренү эше. Эшнең уңышлы килеп чыгуы аның дөрес планлаштырылуына бәйле. Монда укытучы, укучы һәм ата-ана хезмәттәшлеге бик әһәмиятле.

Проектлар методы бер яки берничә фән эчтәлегенә нигезләнергә мөмкин. Проектлау укучыларның мөстәкыйль эше булса да укытучы җитәкчелегеннән башка уңышлы була алмый .

Мин сезгә 5 нче сыйныф укучылары белән эшләгән **«Гомерендә - халкы язмышы, җырларында – халкы моңнары»** исемле проект паспортын тәкъдим итәсем килә.

Проектның максаты: Балаларны Г.Тукай иҗади эшчәнлеге белән кызыксындыру өлкәсендә эффективлыкны күтәрү.

Проектның бурычлары:

- Габдулла Тукайның иҗатының музыка белән тыгыз бәйләнештә булуын ачыклау.
- Габдулла Тукайның әсәрләренә мәхәббәт һәм сакчыл караш тәрбияләү.
- Габдулла Тукай иҗаты аша балаларда гомумкешелек, намуслык, тугрылык, кайгыртучанлык сыйфатларын тәрбияләү.
- Иҗади сүздән ләззәт табып, шуны үзенең сөйләмендә куллана белену тәрбияләү (табышмаклар, әйтемнәр, халык аваз иҗаты).
- Габдулла Тукайның шигырьләрендә һәм әкиятләрендәге махсус сөйләм телен сиземләү һәм аңлауны тәрбияләү.

Проектны тормышка ашыру этаплары

Беренче этап.

Укучыны кызыксындыру максатыннан эшләнелгән буклетлар, укытучының старт презентациясе, проект эшенең барышы турындагы аңлатма - презентация, укытучы визиткасында кулланылган ресурслар, мәгълүмат алу чыганаклары, методик күрсәтмәләр бирелде.Үрнәк максатында укучыларның эшләре, аларны бәяләү

критерийлары бирелде, аларны карау, фикер алышу оештырылды. Башта, укучыларның белемнәрен тикшерелде, аларның белемнәре тигезләнде.

Төп этап.

Беренче дәрестә укучыларга Г Тукай турында алынган белемнәре искә төшерелә, мисаллар өстендә ныгытыла. Төркемнәр оештырылды. Проект - дәреснең эзлеклелеге турында презентация күрсәтелде, буклетлар таратылды. Дәрестә хәл ителергә тиешле проблема һәм уку мәсьәләләре билгеләнде. Мәгълүмат алу өчен чыганаклар аталды.Проектны тәкъдир итү алымнарын билгеләдек. Укучыларны проект эшенең формалары белән таныштырылды.

Икенче дәрестә проект төзү юллары төшендерелә, тема сайланыла, төркемнәр оештырыла. Башка темаларга укытучы тәкъдим иткән проектлар үрнәге карала. Болар барысы да укучы белән килешенеп эшләнелә: укучының шәхси теләге, кызыксынуы исәпкә алына. Проект эшләү этаплары һәм нәтиҗә формалары укучылар белән киңәшләшеп башкарыла. Эш барышында катнашучылар үзара мәгълүмат алыша, проектлау күмәк рәвештә төркемнәрдә алып барыла. Проектлау барышында төркемнәр һәм һәр укучы үз эшенә рефлексия ясый. Катлаулы мәсьәләләр буенча фикер алышырга өйрәнә. Дискуссияләр оештырыла. Укучыларга проектлау процессының катгый алгоритмга буйсынуы төшендерелә. Укучылар эш барышында кирәкле мәгълүматны эзләргә өйрәнәләр. Шуның белән беррәттән бу мәгълүматны үзләштерәләр.

Эзләнү эше өчен темалар ачыкладык:

I төркем “Гомерендә - халкы язмышы» (Г. Тукайның шәҗәрәсен өйрәнде)

Алар шагыйрьнең биографиясен өйрәнде, кайсы елда Г.Тукай кайсы шәһәрдә яшәгәнен күрсәтеп , “Тукай эзләре буйлап” карта – схемасын ясады, Г Тукайның кайсы елда , кем гаиләсендә яшәгәнен күрсәтеп таблица төзеде. (1 нче баганада авыл – шәһәрләр, 2 нче баганада – еллар, 3 нче баганада - эти –әниләренең исеме.)

II төркем без “Мин белгән Тукай” дигән темага презентация эшләде, иң охшаган бер шигырен ятлады.

III төркем “Тукай һәм музыка”(Г. Тукай истәлегенә язылган музыкаль әсәрләрне, Тукай әкиятләренең музыкада чагылышын өйрәнделәр) Алар Ф.Яруллинның “Шүрәле”, Ә.Бакировның “Алтын тарак”, Р. Гобәйдуллинның “Кисекбаш” балетларын, М.Шәмсетдинованың “Кәҗә белән Сарык” мюзиклын, Н.Җиһановның “Кырлай” симфониясен, М.Мозаффаровның “Тукай истәлеге” симфоник поэмасын өйрәнде, алар турында сыйныфташларына сөйләде. Бергәләп дисктан “Шүрәле” балетын карадылар. Шулай ук, “Тукай җырлый белгәнме? Операны ятратканмы? Аны башка халыклар беләме ?”- дигән сорауларга җавап эзләп, реферат яздылар. Г.Тукай сүзләренә язылган җырларны туплап, китапчык итеп чыгардылар, китапчыкка иллюстрацияләр ясадылар. Бу китачыкка барысы -28 җыр тупланган.. Китапчыкка кергән “И туган тел”җырын өйрәнделәр.

IV төркемне “Шүрәле биштәре” дип атадык. Бу төркем Тукай фотога төшәргә яратканмы - юкмы, нинди әдәби псевдонимнары булган, Тукай исемендәге дәүләт бүләген кемнәр алганлыгын ачыклады.. “Тукай – фотоларда” темасына презентация әзерләде, Тукайның әдәби псевдонимнары” темасына мәктәптә, урамда, өйдә сораштырулар үткәрде һәм аны видеоролик итеп эшләде. “Г Тукай премиясе лауреатлары” темасына альбом эшләде. Бу альбомга 1958 нче елдан бүгенге көнгә кадәр әдәбият һәм сәнгать өлкәсендә бу премиягә лаек булган авторларны, кайсы әсәрләре өчен

бу премия бирелгәнен чагылдырды. Зурлар һәм кечкенәләр арасында "Г.Тукайның Һәркем белергә тиеш шигырьләре" дигән сораштыру үткәрде һәм 10 зурлар, 10 балалар белергә тиешле шигырьләрен ачыклап, плакат ясады.

Йомгаклау этабы. Проект темасы буенча ачык дәрес. Укучылар чыгышы.. Алдан бирелгән критерийлар белән укучылар иҗатын анализлау, бәяләү.

3 нче дәрес кабатлау дәресе итеп үткәрелә. Бу ачык дәрес рәвешендә уза, тыңлаучы һәм чыгыш ясаучыны киң аудиториягә ияләштерү максатыннан моны ачык дәрес итеп үткәрү бик тә зарур, чөнки тыңлаучы да, чыгыш ясаучы да үзләрен җаваплы итеп хис итәчәкләр. Җаваплылык хисе тәрбияләүдә менә дигән чара.

Бу проектны тормышка ашыру өчен күрсәтмә материаллар – буклетлар, төрле презентацияләр, китаплар , әкиятләр, табышмаклар җыентыгы интернет материаллары кулланылды, Г. Тукай сүзләренә язылган җырлардан китапчык эшләнде, шагыйрь һәм аның иҗаты белән бәйле музыкаль әсәрләр (Ф.Яруллинның "Шүрәле", Ә.Бакировның "Алтын тарак", Р. Гобәйдуллинның "Кисекбаш" балетлары, М.Шәмсетдинованың "Кәҗә белән Сарык" мюзиклы, Н.Җиһановның "Кырлай" симфониясе, М.Мозаффаровның "Тукай истәлеге" симфоник поэмасы) белән таныштырылды. Проект эшчәнлеге белән ата-аналар да таныш булды.

Г. Тукайның музыкага мөнәсәбәте нинди булган? Ул җырлый белгәнме? кебек проблемалы сорауларга җавап эзләдек, Г. Тукайның иҗаты, тормыш юлы, бүгенге көндә татар әдәбиятында тоткан урыны турында аңлатылды. Без бу проект өстендә эшләп балаларда шагыйрь иҗаты белән кызыксыну, аңа хөрмәт, күмәк эшләү, бер-берсе белән дус-тату эшләүне тәрбияләдек дип уйлыйм.

Проектның перспективасын билгеләдек: интернетта игълан ителгән иҗади конкурсларда катнашу, "Фәнгә беренче адымнар" дигән мәктәпкүләм фәнни – гамәли конференциядә катнашу, татар теле атналыгында куллану.

Минем уйлавымча, бу проект буенча башкарган эшләр, тыңланган һәм каралган музыкаль әсәрләр, матур рәсемле, ачык төсләр белән ясалган китапчыклар балалар күңелендә зур тәэсир калдырды, чөнки, аларның яңа сораулары, яңа фикерләре туа торды. Шуңа күрә мин үзебезнең алга куйган бурычыбыз үтәлде дип уйлыйм һәм проект методының балаларның иҗади сәләтен үстерүдә отышлы алым икәнен үз тәҗрибәмдә күрдем.

Кулланылган әдәбият:

1. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., 1998.
2. Хәмитов Р.Г., Салихова Л.Ф. Татар телен һәм әдәбиятын заман таләпләренә нигезләнеп укытабыз. ТР Бөгелмә муниципаль районы белем бирү оешмаларының татар теле һәм әдәбияты укытучыларының эш тәҗрибәсеннән: уку-укыту методик кулланма. – Казан: ТРМҮИ, 2015. – 160 б
3. Шәйхелисламов Р.Ф., Хөснуллина З.М., Зинина Н.Н., Земскова В.Н. Белем күтәрүче тыңлаучыларның проекты. Төп гомуми белем бирү оешмаларының татар теле һәм әдәбияты укытучылары. - Казан: ПМЦ ПК и ППРО КФУ, 2015. – 158 с.
4. Интернет ресурслары.

Ширеева Алсу Сагитовна, учитель родного (татарского) языка и литературы МБОУ «Лицей № 4 г.Азнакаево»

ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ УКУЧЫЛАРНЫҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ГРАМОТАЛЫЛЫГЫН ФОРМАЛАШТЫРУ АЛЫМНАРЫ

Аннотация

В данной статье даётся определение термину функциональная грамотность, функционально грамотный человек. Рассматриваются приемы формирования функциональной грамотности учащихся на уроках татарского языка и литературы.

Ключевые слова: функциональная грамотность, функционально грамотный человек, инновационные педагогические технологии, мотивация.

Функциональ грамоталылык нигә кирәк соң? Күпләргә бу компетенция белем бирү программасында PISA дөнья мониторингыннан соң барлыкка килгән кебек тоелырга мөмкин. Чынлыкта исә, бу бөтен дөньяда барган үзгәрешләр белән аңлатыла. Катлаулы һәм тиз үзгәрүчән чынбарлыкта яшәү өчен, бүгенге мәктәп укучыларына яңа белем һәм күнекмәләр кирәк. Бүген безгә көн саен һәм сәгать саен бертуктаусыз мәгълүмат ага. Элек аның чыганагы бары тик газета-журналлар һәм телевидение генә булса, бүген исә бөтендөнья глобаль челтәреннән файдаланмаган яшь кешене күз алдына китерү кыен. Интернет челтәрендә товарлар сатып алырга, эшләргә, белем алырга, вебинарлар һәм видеоконференцияләрдә катнашырга, хәтта дәүләт органнарына да мөрәҗәгать итәргә мөмкин. Шуңа күрә дә һәр килгән мәгълүматны аңлау, анализлау һәм куллана белү мөһим күнекмәгә әверелә. Шулай итеп, басым мәгълүматны җыюдан һәм истә калдырудан аны дөрес куллана белү күнекмәсен үзләштерүгә күчә. Бу күнекмә бүген яшь кешегә үзен җәмгыятьтә ышанычлы тою өчен бик кирәк.

Укучылар үсешенең уңышлы траекториясен төзү өчен нинди һөнәри һәм гамәли күнекмәләр кирәк булачагын алдан фаразлый алмыйбыз, ләкин функциональ грамоталыкларын арттыру, һичшиксез, киләчәктә тормыш позицияләрен ныгыту өчен ярдәм итәчәк.

Функциональ грамоталылык нәрсә ул?

Функциональ грамоталылык ул – мәктәптә алган белем һәм күнекмәләрне тормышта куллана белү. Шулай ук функциональ грамоталылык төшенчәсенең башка, фәнни билгеләмәләре дә бар, мәсәлән, кешенең тышкы тирәлек белән мөнәсәбәтләргә керә алуы, аңа максималь тиз җайлашу һәм эшләү сәләте.

Үз эченә нинди компетенцияләрне ала?

1. Уку грамоталылыгы. Язма текстларны аңлау, алар турында уйлану һәм фикер йөртә белү сәләте, социаль тормышта актив катнашу өчен, белем һәм мөмкинлекләрне киңәйтү.

2. Табигый-фәнни грамоталылык. Табигый-фәнни идеяләр белән бәйле мәсьәләләр буенча актив гражданлык позициясен биләү, күренешләрне фәнни аңлату, табигый-фәнни тикшеренүләр үзенчәлекләрен аңлау, мәгълүматларны аңлата белү һәм фәнни дәлилләрне куллану.

3. Математик грамоталылык. Математиканы төрле контекстларда формалаштыру, математик төшенчәләрне куллана белү.

4. Финанс грамоталылыгы. Керемнәр һәм чыгымнар белән идарә итү, акчаны дөрес бүлә белү.

5. Креатив фикерләү. Яңаны кабул итү, гадәти булмаган оригиналь фикерли белү, стандарт булмаган файдалы гамәлләр башкара алу.

6. Глобаль компетенцияләр. Конкрет күнекмәләр түгел, ә башка мәдәни тирәлеккә караган кешеләр белән шәхсән яисә виртуаль үзара хезмәттәшлек иткәндә кулланыла торган белемнәр, күнекмәләр, карашлар.

Кем соң ул функциональ грамоталы шәхес? Ул:

- дөньяда ориентлаша белүче, җәмгыятьнең кыйммәтләренә, планнарына, перспективасына туры китереп гамәлләр кылучы (үз гамәлләрен башка кешеләрнең гамәлләре белән чагыштыра һәм яраклаштыра, килештерә, яраштыра белүче, кешелек алдында торган бурычларга туры китереп гамәлләр кылучы);
- сайлау ситуациясендә һәм карарлар кабул итүдә мөстәкыйльлеккә ия булучы;
- үз гамәлләре өчен җавап бирә белүче;
- үзе һәм якыннары өчен җаваплылык тоючы;
- үз белемен даими баетып торучы;
- стандарт булмаган ситуацияләрдән чыга белүче;
- теләсә нинди социумда җиңел адаптацияләнүче һәм аңа актив йогынты ясаучы;
- үз фикерен яклый белүче һәм башкаларның фикерен хөрмәт итүче, кабул итүче;
- кешеләр белән аралашу чаралары- телдән һәм язма сөйләмгә югары дәрәҗәдә ия булучы;
- заманча мәгълүмати технологияләр белән эшли белүче;
- компетенцияләр җыелмасына (билгеле бер гыйльми хәбәрдарлык, мәгълүматлылыкка) ия булучы.

Нәкъ менә шушы сыйфатларны бүген балаларда 1 нче сыйныфтан башлап чыгарылыш сыйныфны тәмамлаганчы заманча педагог тәрбияләргә тиеш һәм аларны хәзерге заман укучысы портреты буларак та китерергә мөмкин.

Функциональ грамоталылык формалаштыру - катлаулы, күп яклы, озак процесс. Педагоглардан да күп көч сарыф итүне таләп итә, чөнки фән буенча тирән белемнәр бирү генә соралмый, ә балаларны төрле тормыш шартларында бу белемнәрне кулланырга өйрәтү таләп ителә. Кирәкле нәтиҗәләргә бары заманча белем бирү педагогик технологияләреннән оста кулланып кына ирешеп була.

Функциональ грамоталылык – метапредмет төшенчәсе, шуңа күрә ул төрле мәктәп фәннәрен өйрәнгәндә формалаша. Телне өйрәнгәндә исә, күбрәк сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләренә ия булу һәм алардан җиңел файдалана белү күздә тотыла.

Укучыларның функциональ грамоталыгын тәэмин итү өчен, туган тел һәм әдәбияты укытучысы нәрсә эшли ала соң? Барыннан да элек, һәр укучыны белем бирү киңлегендә алга җибәрү өчен уңай шартлар тудырырга кирәк, дип уйлыйм мин. Моның өчен һәр яшьтәге мәктәп укучыларының уку мөмкинлекләрен, яшь үзенчелекләрен белергә кирәк.

Мин уку елын укучыларның укыту эшчәнлегенә диагностикадан башлыйм, анда белем алу сәләте һәм интеллектуаль белемнәрнең формалашу дәрәҗәсе исәпкә алынган. Һәркайсының уку сәләтен билгеләп, билгеле бер эзлеклелектә класс белән эшләүнең

юнәлешләре дә билгеләнә: алгоритмнар төзү, сөйләм эшчәнлеге процессында телне гамәли куллану өлкәсендә күнегүләр системасын булдыру.

Бу планда инновацион педагогик технологияләрне куллану зур роль уйный. Тикшеренү методы, ми штурмы, критик фикерләү технологиясе, проект эшчәнлеге, продуктив уку технологияләре, Блум ромашкасы, текст белән эшләү алымнары, укытуның төркем һәм коллектив формалары. Әлеге технологияләр иҗади активлыкны үстерә, фикерләү эшчәнлеген формалаштыра, укучыларны үз карашларын якларга өйрәтә, материалны тирәнтен аңлауга ирешергә булыша.

Парларда, төркемнәрдә эшләү тәрбия бурычларын да хәл итәргә мөмкинлек бирә: сыйныфташлары белән хезмәттәшлек итү теләген һәм осталыгын арттыра.

Әлеге технологияләр кысаларында кулланыла торган алымнар укучылар иҗаты ихтыяҗын канәгатьләндерә, телдән һәм язма формада фикерләрне кыска итеп бәян итүгә сәләтләрен үстерә, фикерләү эшчәнлеген активлаштыра һәм, гомумән, төрле компетенцияләр формалаштыруга ярдәм итә.

Мәсәлән, «Беләм, белергә телим, белдем» алымын карап китик. Бу алым үзләштерелә торган материалны системалаштырырга һәм структуралаштырырга ярдәм итә торган интерактив алымнарның берсе. Таблицаны тутырганда укучылар таныш мәгълүмат белән яңалыкны үзара чагыштырырга өйрәнәләр.

Дәрес башында «Беләм» баганасына укучылар белгәннәрен таблицага язалар.«Белергә телим» баганасында актуальләштерелгән белемнәр нигезендә укучылар темага кагылышлы яңа сораулар формалаштыралар. Материал белән танышканнан соң дәрес ахырында рефлексия этабында бу таблицага киредән әйләнеп кайтыла һәм таблица тулысынча тутырыла. Укучы таблица аша дәрестә үзләштерелгән белемнәрнең күләмен чагыштырырга тиеш. Мәсәлән, мин дәрес башында исем сүз төркеменең кем? нәрсә? сорауларын белә идем, дәрес ахырында аның килеш белән төрләнүен белдем, кушымчаларын аерырга, сөйләмдә дөрес кулланырга өйрәндем.

Материалны өйрәнүгә мотивация тудыру чарасы буларак, «Дөрес - дөрес булмаган раслаулар» алымын карап үтәргә була. Укучыларга әле өйрәнелмәгән тема буенча берничә раслау тәкъдим итәм. Балалар үз тәҗрибәләренә таянып яки чамалап кына дөрес раслауларны сайлый. Нинди раслауларның дөрес булуын ачыклау өчен, рефлексиядә бу алымга кире әйләнеп кайтабыз.

«Фаразлар агачы» алымы укучыларның образлы фикерләүләрен, фантазияләрен үстерергә, факт белән фаразларны берләштерергә һәм перспектив уйларга өйрәтә. Агачның кәүсәсе – чишелеш сорый торган тема, проблема, реаль ситуация, ботаклары – тема яки проблемадан чыккан төрле фаразлар, яфраклары – фаразларны дәлилләүче аргументлар. Бу алымнан әдәбият дәресләрендә текст уку барышында файдаланырга була. Текст тулысынча укылып бетми. Агач ясалып куела. Ботакларына текстың ахыры буенча күзалдына килгән вариантлары языла. Яфраклары булып текстан алынган фактлар, аргументлар табып язылып куела. Хикәяне тулысынча укып чыкканнан соң, укучыларның фаразлары анализлана, нәтиҗә чыгарыла.

Текстның эчтәлеген аңлау, шәхси мөнәсәбәтне ачыклау өчен, «Тукталышлар белән уку», «Аңлатмалы уку» , «Текст белән диалог төзү» алымнарын кулланам.

«Тукталышлар белән уку» алымы теләсә нинди мәгълүматка игътибарлы карарга, вакыйгаларның үсешен фаразларга өйрәтә, иҗади күзаллауны үстерә, укуны дәвам иттерергә этәргеч булган интриганы саклый. Укучыларга сорау, гипотеза яисә фикер

туган мөһим урыннарда тукталышлар ясау кирәклеген искәртәм, аларны истә калдырырга киңәш итәм. Укыганнан соң анализ ясыйбыз: тексттагы нинди сигналлар укучыны фикерләргә этәрде. Текст белән мөстәкыйль эшләгәндә, мондый «тукталышлар» укучы өчен табигый эшкә әйләнә.

«Аңлатмалы уку алымы» – фикерләүгә өстенлек биреп уку ысулы. Ул күбрәк текстны кабаттан уку барышында кулланыла. Комментарий кыска булырга тиеш, ләкин балалар уку барышында кызыклы фикерләр әйтсә, бу идеяләрне игътибарсыз калдырырга ярамый, укучыларның әдәби әсәр эчтәлегенә эмоциональ мөнәсәбәтләрен хупларга кирәк.

Текст белән эш итүнең нәтиҗәле формасы булып «Текст белән диалог төзү» алымы, ягъни уку барышында әсәр авторы белән табигый «әңгәмә» кору.

Гадәттә, язучылар үзләренең әсәрләрен «сер» белән тудыралар һәм шулай рәвешле сораулар тууга этәрәләр. Нindидер билгесезлек белән очрашу игътибарлылыкны «кабыза», фикер йөртүгә этәрә, күзаллауны активлаштыра, кызыксыну тудыра.

Текстны укыганда, аның белән «сөйләшәбез»: сораулар куябыз, җавапларын табабыз, аларның дөреслеген авторныкы белән чагыштырабыз. Бу диалог еш кына әсәрнең исемен укыганда ук башлана һәм текстта ачылмый калган сорауларга мөстәкыйль рәвештә җаваплар эзләү-табу белән тәмамлана. Текст белән диалогтан соң укучыга авторның әсәргә салынган уй-фикерләрен анализларга көчү җиңелрәк булачак.

Заманча мәктәп укучыларының мавыгуын чагылдыра торган кечкенә мәкалә язарга тәкъдим итү дә креатив характердагы уңышлы алым булып тора. Бу бирем төркемләп яки парларда эшләнсә, өстәмә рәвештә коммуникатив күнекмәләрне, эмпатияне һәм хезмәттәшлек итә белүне үстерергә дә ярдәм итәчәк.

Шулай итеп, санап үтелгән метод һәм алымнарны системалы куллану предмет компетенциясен үстерүгә хезмәт итә, ә алар нигезендә укучының функциональ грамоталыгы да формалаша.

Кулланылган әдәбият

1. Сәгъдиева И. Уку текстлары белән эш итү стратегияләре // Мәгариф, 2016 - № 8- б 58

2.https://sch1621.mskobr.ru/files/%20такое%20функциональная%20грамотность.pdf

Эсметьева А.В.,

учитель родного (чувашского) языка и литературы

МБОУ «Большешемякинская СОШ»

«АЧАСЕНЕ ЧӐВАШ ЧӖЛХИНЕ ВӖРЕНТЕС ӖҪРИ ҪӖНӖЛӖХ МАЙӖСЕМ» («ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ ЧУВАШСКОМУ ЯЗЫКУ»)

Пурнăç пĕр утăм чакмасăр малаллах шăвать. Учительсем те пурнăç уттинчен кая юлмасăр вĕрентӳ ĕçĕнче çĕнĕ технологисемпе усă курса ĕçлеççĕ.Вĕренӳри çĕнĕлĕхсене пула хальхи вăхăтра Раççейре вĕрентӳ-воспитани ĕçĕ-хĕлĕ палăрмаллах улшăнчĕ. Тĕп вырăнта – вĕрентекенсемпе вĕренекенсем пĕр-пĕрне ăнланса, çĕнĕ вĕрентĕве ăша хывса вăй хуни. Педагогикăри инноваци − чи çĕнни, çĕнĕлĕх, улшăну, вĕрентӳ ĕçĕнче çĕнĕ компонентсем кĕртесси, вĕрентекенпе вĕренекен пĕр тĕллевпе, меслетсемпе, майсемпе, пĕр капашпа, тĕрлĕ воспитани çул-йĕрĕпе, пĕрле ĕçлесе-шухăшласа, методика сĕнĕвĕсене тивĕçтерсе вăй хурасси.

Вĕрентӳри инноваци майĕсем, пĕр-пĕринпе тачă çыхăнса, вĕрентекенсене те, вĕренекенсене те, вĕсен ашшĕ-амăшĕсене те вĕренӳре, наукăра хăйне евĕрлĕ шухăшлама майсем туса пара ççĕ. Тăван чĕлхене юратма, пуплеве тĕрĕс йĕркелеме, илемлĕ калаçма, хутшăнма хăнăхтарса пырасси – чăваш чĕлхине вĕрентес ĕçри чи кирлĕ тĕллевсенчен пĕри пулса тăрать.Ачасен чăваш чĕлхине вĕренес туртăмĕ пысăклантăр, вĕсен ăс-тăнĕнче тăван чĕлхене лайăхрах, тĕплĕрех, тарăнрах пĕлес туйăм çуратас тесен, вĕренекенсене кăсăклантарма, илĕртме те пĕлес пулать.

Хальхи вĕренӳ стандарчĕсен тĕллевĕ те – çыннăн пĕлӳпе пултарулăх пахалăхне пăхса ăна малалла аталантарасси пулса тăрать.

Апла пулсан, ачасене паянхи пурнăç ыйтнă пек вĕрентес тесен тарăн пĕлӳ панисĕр пуçне шухăшлама, харпăр хăй тĕллĕн пĕлӳ пухма, пĕтĕмлетӳсем тума, йывăрлăхсене çĕнтерме те хавхалантармалла, уроксенче тĕрлĕ мелсемпе меслетсемпе, çĕнĕлĕхсемпе анлă усă курмалла.

Халĕ кашни шкултах компьютер, мультимедийлă проекторсем пур – вĕсем уроксене ирттерме çăмăлллăхсем кӳреççĕ. Çĕнĕ методика кăтартăвĕсемпе тĕрĕс усă курса хатĕрленĕ класс тулашĕнчи ĕçсен те, уроксен те тухăçлăхĕ пысăкрах. Пĕтĕçтернĕ (интегрированный) уроксем, класс тулашĕнчи ĕçсем ирттерни вара ачасене тĕрлĕ предметсен хушшинчи çыхăнăва туйма, чухлама, тĕпчеме май парать. Вырăс тата чăваш чĕлхипе çыхăннă материалсене пĕрлештерсе ирттерсен ачасем икĕ чĕлхе хушшинчи пĕр пеклĕхсене, уйрăмлăхсене сăнама, туйма вĕренеççĕ. Пĕтĕмлетӳсем туса чĕлхесемпе кăсăкланма пуçлаççĕ, наука тата тĕпчев ĕçне явăçаççĕ, пĕлĕвĕпе тавракурăмне анлăлатса пурнăçра хăйсен вырăнне тĕрĕс тупса палăртма хăнăхаççĕ. Ахальтен мар ĕнтĕ И. Я. Яковлев каланă: «Икĕ чĕлхе – икĕ ăс, виçĕ чĕлхе - виçĕ ăс», - тесе.

Курăмлăх хатĕрĕсем, ИКТ, ЦОР усă курни икĕ чĕлхене танлаштарса вĕренме май парать, техника хатĕрĕсĕмпе пĕлсе усă курни – ачасене тăван чĕлхепе литературăна юратса вĕренме хавхалантарать, материала тарăнрах ăса хывма майсем туса парать

Юлашки вăхăтра вĕрентӳ процесĕнче компьютер технологийĕсемпе анлă усă курма пуçларăмăр. Çак технологин вĕренӳ ĕçĕнчи мехелĕ самай пĕлтерĕшлĕ. Вĕренӳре компьютерпа тĕрлĕ ĕç тума май пур: кăтарту хатĕрĕ вырăнĕнче усă курма, пĕр-пĕр ăслая çирĕплетме, шырав-тĕпчев ĕçне йĕркелеме, кирлĕ информаци тупма, урока е унăн пĕр-пĕр тапхăрне вăйă евĕр ирттерме, хăнăхусемпе пĕлĕве тĕрĕслеме тата ытти те.

Тăван чĕлхе урокĕсенче Çĕрпӳ районĕнчи Михайловкăри вăтам шкулта чăваш чĕлхине вĕрентекен В.Ю.Андреев хатĕрленĕ «Чăваш чĕлхи» (5-7 классем валли) электрон вĕренӳ пособийĕсемпе усă курни тухăçлă. Вĕсемпе усă курса пĕлĕве тĕрĕслесе пыма та меллĕ. Çавăн пекех урокра çак автор хатĕрленĕ «Пĕлӳ шыраса» мультмедиллĕ вĕренӳ пособийĕпе те усă куратпăр. Вĕсемпе усă курни ачасене çĕнĕ темăна часрах ас туса юлма пулăшать. Электронла сăмахсар кирлĕ сăмахсене хăвăрт тупма пулăшать. Чăвашсен онлайн сăмахсарĕпе кашни урокрах усă курма меллĕ. Ку сайтра тĕрлĕрен чăваш сăмахсарĕсене

пухнă.

Уроксенче Power Point программăпа усă курни ĕç тухăçлăхне самай ӳстерет.Интернет та
урокра тухăçлă ĕçлеме май паракан форма. Унпа усă курма пĕлни кирлĕ информацие хăвăрт шыраса тупма май парать.

Интернет ресурспа усă курмалли майсем тем чухлех. Вăл вĕренекенсемпе вĕрентекенсене кĕске хушăра пысăк калăпăшлă информаци тупма çул уçса парать. Ачасене тĕнче тетелĕнче пĕр-пĕринпе çыхăну тытма, вĕрентекенрен инçет вĕренӳ мелĕпе тĕрлĕ ĕçсем илме, вĕсене пурнăçласа каялла ярса пама май па-рать. Чăваш чĕлхине вĕрентнĕ чух çĕнĕ технологи элеменчĕсемпе усă курни вĕренекенсене кăсăклантарма, пĕлӳ
шайне ӳстерме, çирĕп те тарăн пĕлӳ илме пулăшать.

Вĕренекенсем Инçет вĕренӳ мелĕпе тест, викторина ыйтăвĕсене хуравлама, тĕрлĕ инçет
конкурссенче, олимпиадăсенче хутшăнма пултараççĕ, ытти регионсенчи е ют-çĕршыври ачасемпе видеоконференцисем, чатсем йеркелеççĕ. Тĕрлĕ проект проблемисене пурнăçлама та Интернетран информаци илме пулать.

Паллах, чăваш чĕлхине вĕрентекенĕн пĕтĕм вĕренӳ материалне компьютерпа çеç усă курса вĕрентмелле марри çинчен те асра тытмалла. Традицилле уроксене те вĕрентӳ процесĕнчен кăларса пăрахмалла мар. Компьютер технологийĕсем логика шухăшлавне аталантарма, çĕнĕ информаци илме пулăшаççĕ, анчах та пĕр-пĕринпе чĕрĕ пуплев урлă хутшăнассин шайне чакараççĕ.

Проект меслечĕ ачан пултарулăхне аталантарма, пĕлĕвне ӳстерме, хăй тĕллĕн ĕçлеме, шухăшлама хăнăхтарать. Вĕренекенĕн пуçарулăхне ӳстерет, учительпе пĕрле шыравра ĕçлеме хистет. Ачасен пĕрлĕлĕх туйăмĕ ӳсет, этеплĕх, пĕр-пĕрне пулăшас кăмăл,
пăшăрханма пĕлесси, творчествăлла шухăшлав аталанать.

Проектсем тĕрлĕрен пулаççĕ. Вĕсем пĕччен, ушкăнпа ĕçлемеллисем, çырулăха аталантармаллисем, Интернет-проектсем тата ыт. те.

Проект вĕрентĕвĕнче вĕренӳпе воспитани тачă çыхăннă. Ку меслет ачасен коммуникативлă хăнăхăвĕсене çирĕплетет, шухăша кĕскен те витĕмлĕ калама, информацие
тĕрлĕ çăлкуçран пĕлсе пуçтарма, хальхи компьютер технологийĕпе чи кирлине шĕкĕлчеме
вĕрентет, чăваш тĕнчине кĕрсе çав чĕлхепе калаçас килнине ӳстерет. Юлашки вăхăтра çамрăксене патриотла воспитани парасси çине пысăк тимлĕх уйăраççĕ. Чĕлхепе тата патриотизмпа çыхăннă проектсем ачасене тăван çĕр-шыва, халăха, чĕлхене хисеплеме, юратма вĕрентеççĕ, хистеççĕ, вĕсенпе мăнаçланма хавхалантараççĕ

Паллах, паянхи интернет-ресурссемпе усă курса хатĕрленĕ çĕнĕ вĕрентӳ методикисем чăваш чĕлхине хăнăхнă йĕркепе вĕрентессинчен нумай уйрăлса тăраççĕ. Вĕренекенсене илемлĕ, тĕрĕс калаçма вĕрентес тесен, вĕсен умне чăн-чăн пурнăç ситуацийĕсене лартмалла. Проект ĕçĕ шăпах актуаллă технолги шутне кĕрет, вăл предметпа пуçтарăннă тарăн пĕлĕве пурнăçра кирлĕ пек усă курма пулăшать. Ачасем хăйсен тавра курăмне аталантараççĕ, вĕсен чĕлхи пуянланать, ытти çынсем калаçнине итлеме тытăнаççĕ, проекта хӳтĕленĕ чух пĕр-пĕрне ăнланма пуçлаççĕ. Вĕренекенсем справочниксемпе, словарьсемпе, тĕрлĕ литературăпа, компьютерпа ĕçлесе чăн, оригиналлă, тĕрĕс чĕлхе патне çитеççĕ. Çакна урокра учебникпа çеç вĕрентни çителĕклĕ мар.

Проект вăл – творчество ĕçĕ. Ача вĕрентекенпе е хăй тĕллĕн ĕçлесе тĕрлĕ проблемăна хускатать, çавна май унăн чĕлхене лайăх пĕлнисĕр пуçне, тарăн пĕлӳллĕ, коммуникативлă, интелектуаллă, пултаруллă пулмалла. Программа материалĕпе килĕшӳллĕн проектсен меслечĕ пур темăпа та каять. Вĕренекенсен фантазийĕ, ăслайĕ,

творчествăлла шухăшлавĕ, хăй тĕллĕн ĕçлесси тата вĕсен ырă енĕсем аталанаççĕ.
Хальхи технологисен шутне пĕрле ĕçлесе-вĕренмелли технологи (технология сотрудничества) те кĕрет. Унăн тĕп тĕллевĕсенчен пĕри вĕрентекенпе ачасен тĕрлĕ лару-тăрура пĕрле пуçаруллă та хăтлă условисенче ĕçлесси. Вĕренекенсем 3-4 çынран тăракан ушкăнсене пĕрлешеççĕ. Вĕсен умĕнче вĕрентекен пĕр çивĕч ыйту лартать, кашни ачан хăйĕн ятарлă ĕç пур, ача хăй ĕçĕшĕн çеç мар, ушкăншăн та яваплă. Вĕренӳре вăйсăртараххисем хăйсем ăнланманнине лайăх вĕренекенсенчен ыйтса пĕлме пултараççĕ, вăйлăраххисем яланах вĕсене пулăшма хатĕр. Çакăн пек ушкăн пысăк çитĕнӳсем тавать. Ачасем хăйсен çитĕнĕвĕпе хавхаланса тата та нумай пĕлме тăрăшаççĕ.
Ачасене вĕрентес ĕçре информаци технологийĕсене кĕртни сисĕм-туйăм процесне, шырав-тĕпчеве тĕрлĕ майлă, интереслĕ те кăсăклă тума пулăшать. Интернет та мультимеди
те кĕске хушăрах тĕлĕнмелле нумай информаци параççĕ, çавна пула ачасен вĕренес кăмăлĕ
ӳсет. Ачасем шыраса-тĕпчесе тупнă информацие хăйсемех ушкăнласа пахалама хăнăхаççĕ.
Мультимеди пулăшăвĕпе вĕренекенсем хаçат-журнасенчен, телевиденирен информаци пухаççĕ, хăйсем те интервьюсем илеççĕ.

Хальхи вăхăтра чăваш чĕлхине вĕрентес ĕçре çĕнĕ вĕрентӳ меслечĕсемпе те, традициллĕ, хăнăхнă йĕркепе вĕрентессипе те усă кураççĕ. Пурнăçра инноварциллĕ меслетсене аталантарнипе пĕрлех малтанхи традициллĕ меслетпе вĕрентессин пĕлтерĕшне
те çухатмалла мар. Вĕсем иккĕшĕ те пĕр шайра пулма тивĕç, яланах пĕр-пĕринпе тачă çыхăнса, вĕрентекенсемпе вĕренекенсене пулăшса пыччăр. Ахальтен каламан вĕт ваттисем кивви çĕннине упрать тесе.